

Põllumajandustootjate, põllumajandus- toodete töötlemise ja turustamisega tege- levate ning maapiirkonnas tegutsevate et- tevõtjate toetusvajaduste ja võimaliku sekkumisloogika uuring

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

2019

Tellija: Maaeluministeerium

Projekti teostaja: Põllumajandusuuringute Keskuse maamajanduse analüüsi osakond

Töögrupi koosseis: Marju Aamisepp, Agnes Naarits, Eduard Matveev, Mati Mõtte

Tehniline tugi: Marek Kärner

Uuringu teostajad tänavad nõu ja abi eest: Paula Talijärv, Reena Osolin, Janeli Tikk, Harry Päss, Allar Korjas, Eneli Viik

Antud töö andmete kasutamisel või tsiteerimisel tuleb viidata allikale

LISAINFO JA KONTAKT

Põllumajandusuuringute Keskus
Maamajanduse analüüsi osakond
Jäneda, Tapa vald 73602, Lääne-Virumaa
E-post: marju.aamisepp@pmk.agri.ee

SISUKORD

KASUTATUD LÜHENDID.....	8
SISSEJUHATUS.....	9
1. UURINGU METOODIKA.....	10
1.1. Metoodika lühikirjeldus.....	10
1.2. Uuringu üldkogumi, sihtgruppide ja valimi määramine	11
1.3. Kvantitatiivsete andmete kogumine ja analüüs	14
1.4. Küsitlus	17
2. ETTEVÕTJATE MAJANDUSLIK OLUKORD	19
2.1. Aktiivsete ettevõtjate struktuur uuringu sihtgrupis ja selle muutused	19
2.2. Äriühingute ja FIEde majandusliku olukorra muutus perioodil 2014–2018	20
2.3. Konkurentsivõime	32
2.4. Eksport.....	42
3. TEADMUSSIIRE, ÜHISTEGEVUS JA RISKIDE JUHTIMINE.....	49
3.1. Teadmussiire	49
3.2. Ühistegevus.....	52
3.3. Riskide juhtimine.....	55
3.4. Järeldused teadmussiirde, ühistegevuse ja riskide juhtimise tegevustest.....	58
4. INVESTEERIMINE	60
4.1. Toetuste struktuur ja mõju maapiirkonna arengule.....	60
4.2. Investeeringud ja finantseerimine	64
4.3. Järeldused ettevõtete vajadustest ning tegevustest	72
5. ETTEPANEKUD JA SOOVITUSED TOETUSTE RAKENDAMISEKS.....	74
5.1. Soovitused toetuste sihtrühma määratlemiseks	74
5.2. Soovitused toetuste ja rahastamisvahendi kasutamiseks	78
5.3. Soovitused teadmussiirde ja riskide juhtimiseks.....	83
LISAD.....	85
Lisa 1. Maapiirkonda kuuluvad vallad ja linnad haldus- ning asustusüksusena.....	85
Lisa 2. Uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtjate keskmine müügitulu, ettevõtlustulu, kasum, põhivara ja kohustused ning muutus, 2014–2018	86
Lisa 3. Äriühingute keskmine müügitulu tegevusalade lõikes aastatel 2014 ja 2018	88
Lisa 4. Äriühingute keskmine põhivara väärtus põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse tegevusalade ning müügitulu suurusgruppide lõikes, 2018	89
Lisa 5. Äriühingute keskmine võlakordaja tegevusalade lõikes, 2018.....	90
Lisa 6. Äriühingute keskmine puhaskasum tegevusalade lõikes aastatel 2014 ja 2018	91
Lisa 7. Äriühingute rentaablu näitajad tegevusalade lõikes, 2018.....	92
Lisa 8. Äriühingute keskmine põhivara käibekordaja tegevusalade ja suurusgruppide lõikes, 2018	93
Lisa 9. Äriühingute keskmine tööjõukulu, 2018.....	94
Lisa 10. Ettevõtte arengut takistavad tegurid, 2019	95
Lisa 11. Takistused kõrgema lisandväärtusega toodete turule toomiseks sektorite lõikes, 2019... ..	97

Lisa 12. Toodangut eksportivate ettevõtete näitajad tegevusalade lõikes.....	99
Lisa 13. Tulundusühistusse kuuluvate ja mitte kuuluvate põllumajandustootjate vastuste erinevus valitud küsimustes, 2019	101
Lisa 14. Äriühingute keskmine investeeringu maht tegevusalade ja suurusgruppide lõikes, 2018	103
Lisa 15. Investeeritud äriühingute osatähtsus üldkogumis, 2014–2018.....	104
Lisa 16. Investeeringutoetust kasutanud äriühingute rentaabluse näitajad tegevusalade lõikes, 2018.....	106
Lisa 17. MAK 2014-2020 makstud toetused.....	107
Lisa 18. Varasemate uuringute ülevaade	108
Lisa 19. Ankeetküsitlus	118

TABELITE LOETELU

Tabel 1. Haldusüksuste arv Eestis 2018. aastal võrreldes haldusreformi eelse ajaga.....	11
Tabel 2. Uuritavate tegevusalade ja ettevõtete jaotus kvootide määramiseks	13
Tabel 3. Uuringu sihtgruppi kuuluvate FIEde arv tegevusvaldkondade lõikes kokku ja paneelandmetes, 2018.....	14
Tabel 4. Uuringu sihtgruppi kuuluvate äriühingute arv tegevusalade lõikes kokku ja paneelandmetes, 2018.....	15
Tabel 5. Analüüsitavad majandusnäitajad	16
Tabel 6. Küsimustiku teemaplokid sihtgruppide lõikes	17
Tabel 7. Küsitlusele vastanud ettevõtete arv	18
Tabel 8. Uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtete arvu muutus müügitulu alusel moodustatud suurusgruppides primaar- ja tertsiaarsektori näitel.....	22
Tabel 9. Omakapitali tootluse komponentide muutus sektorite lõikes perioodil 2014–2018	33
Tabel 10. Lisandväärtus töötaja kohta ja varade puhasrentaablus sektorite ja suurusgruppide lõikes 2018.....	37
Tabel 11. Vajalikud tegevused põllumajandustootjate, metsamajandajate, kalandusettevõtete, toiduainetööstuste ja maaettevõtete konkurentsivõime edendamiseks.....	40
Tabel 12. Eksportijate ja mitteeksportijate äriühingute majandusnäitajate võrdlus sektorite lõikes	44
Tabel 13. MAK 2014–2018 meetmetest investeringutoetusi saanud ja mittesaanud uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute majandusnäitajate võrdlus sektorite lõikes.....	63
Tabel 14. Vajalikud investeringud põllumajandustootjate, metsamajandajate, kalandusettevõtete, toiduainetööstuste ja maaettevõtete konkurentsivõime edendamiseks.....	68
Tabel 15. Tegevusalade nimekiri sihtgruppide määramiseks	75

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Uuringu sihtgruppide ja valimi moodustamine.....	12
Joonis 2. Aktiivsete ettevõtete arvu muutus uuringu sihtgrupis Eesti maakondliku jaotuse alusel perioodil 2007–2017.....	19
Joonis 3. Äriühingute majanduslik seisund: müügitulu 2018. aastal ning müügitulu, põhivara ja kasumi näitajate muutus perioodil 2014–2018.....	20
Joonis 4. Äriühingute keskmine müügitulu sektorite ja töötajate arvu alusel moodustatud gruppide lõikes aastatel 2014 ja 2018.....	21
Joonis 5. Äriühingute müügitulu ja FIEde ettevõtlustulu mediaan ning kvartiilid sektorite lõikes 2018. aastal.....	23
Joonis 6. Põllumajandustootjate müügitulu struktuur perioodil 2014–2018.....	23
Joonis 7. Äriühingute põhivara struktuur sektorite lõikes aastatel 2014 ja 2018.....	24
Joonis 8. Põllumajandustootjate põhivara väärtus tootmistüüpide lõikes, 2018.....	25
Joonis 9. Äriühingute võlakordaja sektorite lõikes 2018. aasta.....	26
Joonis 10. Hinnang ettevõtte majanduslikule seisundile.....	28
Joonis 11. Ettevõtete hinnang prognooside realiseerumisele.....	29
Joonis 12. Ettevõtete jaotus tegevusplaani olemasolu alusel.....	29
Joonis 13. Ettevõtjate jaotus tegevusala muutmise ja tegevuse mitmekesistamise alusel.....	30
Joonis 14. Äriühingute varade rentaablus ja põhivara käibekordaja aastatel 2014, 2016 ja 2018...	35
Joonis 15. Keskmine töjõukulu sektorite lõikes perioodil 2014–2018.....	36
Joonis 16. Põllumajandustootjate netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta tootmistüüpide lõikes, 2014 ja 2018.....	38
Joonis 17. Põllumajandustootjate netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta töötajate arvu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes, 2014–2018.....	38
Joonis 18. Ettevõtte arengut takistavad tegurid.....	39
Joonis 19. Toodangut eksportivate ettevõtete osatähtsus müügitulus suurusgruppide lõikes perioodi 2016–2018 keskmisena.....	43
Joonis 20. Eksportivate ettevõtete osatähtsus sektorite lõikes.....	45
Joonis 21. Peamised takistused toodangu või teenuste eksportimisel sektorite võrdluses.....	46
Joonis 22. Hinnang ekspordi mahule müügitulu kogumahust kolme järgneva aasta jooksul.....	47
Joonis 23. Viimase kolme aasta jooksul nõustamis- või konsultatsiooniteenuse kasutamise jaotus	49
Joonis 24. Töötajate koolitamise ja nõustamisteenuse kasutamise hinnang järgmise kolme aasta jooksul sektorite võrdluses.....	50
Joonis 25. Väliseksperti või mentori kaasamise hinnang järgmise kolme aasta jooksul sektorite võrdluses.....	51
Joonis 26. Hinnang teadusasutusega koostöövajadusele sektorite lõikes.....	51
Joonis 27. Rahulolu ühistu tegevuse tulemustega.....	53
Joonis 28. Hinnang toodangu ühistulisele müügihinna tasemele võrreldes individuaalse müügiga	53
Joonis 29. Sagedasemad või suurimad kahju tekitajad põllumajandustootmises.....	56
Joonis 30. Eelistatumad kindlustustooted põllumajandustootmises.....	57
Joonis 31. Kindlustustoote valiku teinud tootjate jaotus.....	58

Joonis 32. Põllumajandustoodete tootjatele ja töötlejatele ning maaelu arenguks makstud MAK 2014–2020 toetused seisuga 31.12.2018	60
Joonis 33. MAKi 2007–2013 ja 2014–2020 investeeringutoetuste kasutamine majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili ja uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute poolt.....	61
Joonis 34. MAKi 2007–2013 ja 2014–2020 investeeringutoetuste kogusumma jaotus majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili ja uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute poolt.....	62
Joonis 35. MAKi 2007–2013 ja 2014–2020 investeeringutoetuste kasutamine majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili ja uuringu sihtgruppi kuulunud kuuluvate äriühingute poolt KOVide lõikes	62
Joonis 36. Investeeringute maht ja investeeringutoetused tootmistüüpide lõikes keskmiselt ettevõtte kohta perioodil 2014–2018.....	64
Joonis 37. Põllumajandustootjate investeeringute maht kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta (aastate 2014–2018 keskmine).....	65
Joonis 38. Keskmine investeeringute maht ettevõtte kohta sektorite lõikes perioodil 2014–2018 .	65
Joonis 39. Vähemalt 20% müügitulu kasvatanud ettevõtete osatähtsus perioodil 2014–2018	66
Joonis 40. Investeeringuid teinud uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute osatähtsus maakonna üldkogumis, %	67
Joonis 41. Kavandatavad investeeringud taristusse, keskkonnahoidu ja energiatõhususe parandamisele sektorite lõikes	70
Joonis 42. Investeeringute rahastamiseks planeeritavad finantseerimise allikad	71
Joonis 43. Põllumajandustootjate investeeringute planeeritavad finantseerimise allikad	71
Joonis 44. Investeeringute planeeritavad finantseerimise allikad muude tegevusalade lõikes.....	72
Joonis 45. Vajalike toetuste jaotus koos ühendatud sihtgruppi ja soovitusliku finantseerimise allikaga	79
Joonis 46. Toodangut eksportivate ettevõtete osatähtsus tegevusala ettevõtete koguarvus	99
Joonis 47. Toodangut eksportivate ettevõtete ekspordi müügitulu osatähtsus kogu müügitulus ...	100
Joonis 48. Investeeritud äriühingute osatähtsus üldkogumis sektorite ja suurusgruppide lõikes 2014–2018.....	104
Joonis 49. Investeeritud äriühingute osatähtsus üldkogumist sektorite ja müügitulu suurusgruppide lõikes 2014–2018.....	105

KASUTATUD LÜHENDID

EAFRD	Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (<i>European Agricultural Fund for Rural Development – EAFRD</i>)
EHAK	Eesti haldus- ja asustusjaotuse klassifikaator
EMTAK	Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator
FADN	Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas (<i>Farm Accountancy Data Network - FADN</i>)
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
KOV	Kohalik omavalitsus
MAK	Maaelu arengukava
MeM	Maaeluministerium
MTA	Maksu- ja Tolliamet
PõKa	Põllumajanduse ja kalanduse arengukava aastani 2030
RIK	Registrite ja Infosüsteemide Keskus, äriregistri teabesüsteem
RV	Rahastamisvahend
SA	Statistikaamet
SKP	Sisemajanduse koguprodukt
ÜPP	Ühine põllumajanduspoliitika

SISSEJUHATUS

Uuringu „Põllumajandustootjate, põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega tegelevate ning maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate toetusvajaduste ja võimaliku sekkumisloogika“ eesmärk on kaardistada ja analüüsida nimetatud ettevõtjate arenguvõimalused, kitsaskohad ja sekkumisloogika, sh turutõrked finantsvahendite kaasamisel ja probleemkohad investeeringute tegemisel.

Uuringu aruandes antakse ülevaade maapiirkonna ettevõtjate majandusliku olukorra kohta, vaadeldes ettevõtete struktuurset muutust aastate 2007 ja 2017 võrdluses ning enamlevinud majandusnäitajaid ja finantssuhtarve perioodil 2014–2018. Samuti analüüsitakse kõigi sihtgruppide ettevõtjaid kaasanud veebiküsitluse tulemusi ettevõtete majandusliku seisundi, tegevus- ja investeerimisplaanide, konkurentsivõime, ekspordi- ja ühistegevuse, teadmussiirde ning riskijuhtimise aspektidest lähtuvalt.

Ettevõtete küsitlemise, ekspertarvamuste ning kvantitatiivsete andmete analüüsimise tulemina esitatakse igas peatükis järeldused vaadeldud teema kohta. Peatükis 5 on toodud ettepanekud ja soovitused toetuste rakendamiseks sihtrühma määratlemise, toetuste ja rahastamisvahendi kasutamise ning teadmussiirde ja riskide juhtimise vaatepunktist lähtuvalt.

1. UURINGU METOODIKA

1.1. Metoodika lühikirjeldus

Uuringu teemade, võimalike kogutavate ja analüüsitava näitajate ettepanekud defineeris tellija lähteülesandes. Järgnevalt on esitatud lähteülesande ja uuringu läbiviimisel kasutatud metoodika kokkuvõtte.

Uuringu sihtgrupiks on Eestis tegutsevad ettevõtjad järgmistes tegevusvaldkondades:

- 1) **põllumajandustootjad, metsamajandajad ja kalandusettevõtted** – ettevõtjad, kelle põhitegevusvaldkonnaks on taime- ja loomakasvatus, metsamajandus ja metsavarumine ning kalapüük ning vesiviljelus (EMTAK 2008, jagu A, alajagu 01, 02, 03);
- 2) **toiduainete tootjad** (tabelites ja joonistel **toiduainetööstused**) – ettevõtjad, kelle põhitegevusvaldkonnaks on toiduainete tootmine, mis hõlmab valdavalt põllumajandussaaduste töötlemist (v.a kala, vähilaadsed ja limused) või/ja joogitootmine (EMTAK 2008 jagu C alajagu 10 ja 11, va alajagu 102);
- 3) **maapiirkonnas tegutsevad ettevõtjad** (tabelites ja joonistel **maaettevõtted**) – ettevõtjad, kes on registreeritud 31.12.2019. aasta seisuga määratletud maapiirkonda¹ ja tegutsevad maapiirkonnale iseloomulikus tegevusalas (v.a alamjaotustesse 1 ja 2 kuuluvad ettevõtjad, kellele ei seatud piiranguid tegutsemise asukoha registreeringu suhtes).

Sihtgruppi kaasati need maaettevõtted (kolmas alamjaotus), kes olid registreeritud maapiirkonnas. Alamjaotustesse üks ja kaks kuuluvatele ettevõtetele ei seatud piiranguid tegutsemise asukoha registreeringu suhtes. Maapiirkond on defineeritud MAK 2014–2020 dokumendis, kuid uuringu läbiviimise ajal ei olnud võimalik jälgida eelnevalt klassifitseeritud haldusüksuseid. Eestis toimus 2017. aastal haldusreform, kus 213 omavalitsüksuse ümberstruktureerimise tulemusel jäi tegutsema 79 omavalitsust. Uuringu lähteülesanne ja kehtiv MAK 2014–2020 defineerivad maapiirkonna enne 2017. aastat. Kuna ettevõtete registreeringuandmed (äriregister) olid uuringu tegemise hetkel uue haldusjaotusega ja registripõhine ajalugu puudus, siis uuringu läbiviija võrdles kehtivat haldusjaotust eelnevaga ning kaardistas maapiirkonna 2017. aastal kehtima hakanud haldusjaotuse kohaselt. Kaardistamiseks kasutati Eesti haldus- ja asustusjaotuse klassifikaatori (EHAK 2018 v3) ja Eesti piirkondlike üksuste statistilise klassifikaatori (EPS) 2015. aasta andmeid ning teostati andmete sisuline võrdlemine.

Ülevaade maapiirkonna omavalitsuste arvust 2018. aastal kehtiva haldusjaotusele vastavalt on esitatud tabelis 1. Siinkohal on oluline, et mõningad väikelinnad on Eesti piirkondlike asustusüksustena endiselt eristatavad, kuid ei ole haldusüksused (nt Abja-Paluoja, Mõisaküla, Suure-Jaani, Karksi-Nuia, Kilingi-Nõmme jne).

¹ Defineeritud Eesti maaelu arengukava 2014–2020 punktis 8.1 järgmiselt:

- vallad, v.a vallad, mille puhul on täidetud kõik järgnevad rahvastiku kasvu, madalat tööpuudust ja kõrgeid sissetulekuid iseloomustavad kriteeriumid:
- kohalikud omavalitsused, kus rahvaarv (arvestatud ka rännet) on viimase kümne aasta jooksul (2003–2013) kasvanud üle 20%;
- kohalikud omavalitsused, kus registreeritud töötus on alla Eesti keskmise (5,3%);
- kohalikud omavalitsused, kus palgatöötaja kuukeskmise brutotulu on vähemalt 20% kõrgem Eesti keskmisest (844,44 €);
- kuni 4000 elanikuga väikelinnad, sh kuni 4000 elanikuga vallasisesed linnad.

Maapiirkonna määratlusest jäävad välja järgmised vallad: Kiili vald, Viimsi vald, Harku vald, Rae vald, Saue vald, Saku vald.

Tabel 1. Haldusüksuste arv Eestis 2018. aastal võrreldes haldusreformi eelse ajaga

Piirkond MAK 2014-2020 alusel	2018. aastal			2015. aastal		
	vallad	linnad hal- dusüksu- sena	linnad asustusük- susena	vallad	linnad hal- dusüksu- sena	linnad asustusük- susena
Maapiirkond	58	2	20	186	9	12
Mitte maapiirkond	6	13	17	6	21	5
Kokku	64	15	16	192	30	17

Haldusreformi tulemusena loodi liitunud haldusüksused, mida saab tuvastada üksnes võrdlemisega. Olulisel määral vähenes maapiirkonda kuuluvate valdade arv – kui enne haldusreformi oli maapiirkonnas 186 valda, siis pärast haldusreformi kõigest 58. Maapiirkonna täpsem valdade ja linnade nimekiri on esitatud lisas 1. Maapiirkonda ei kuulu endiselt järgmised kuus valda: Harku, Kiili, Rae, Saku, Saue ja Viimsi vald. Saue vallaga liitusid Nissi ja Kernu vald, mis kuulusid 2015. aastal maapiirkonda, kuid ei kuulu käesoleva uuringu mõistes enam maapiirkonda, sest tänase Saue valla piirkonna ettevõtted ei kuulu maapiirkonda. Ülejäänud linnad ja väikelinnad on endiselt EHAK 2018 klassifikaatori alusel asustusüksusena eristatavad, kuigi võivad olla tänaseks haldusüksuse rolli kandva vallaga liitunud ja olla vallasisesed linnad. Lisas 1 ei ole neid haldusüksusi kajastatud, sh 17 vallasisest väikelinna, mis ei kuulu maapiirkonda.

Uuring viidi läbi järgmiste etappidena:

- 1) varasemate uuringute tulemuste ülevaade;
- 2) kvantitatiivsete andmete kogumine ja analüüs;
- 3) veebiküsitlused põllumajandustootjate, põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega tegelevate ning maapiirkonnas tegutsevatele ettevõtjatele ning küsitlustulemuste analüüs;
- 4) analüüsi tulemuste põhjal järelduste ja ettepanekute väljatöötamine.

Kvantitatiivsete näitajate ja küsitlustulemuste kirjeldav statistika on koostatud töögrupi poolt.

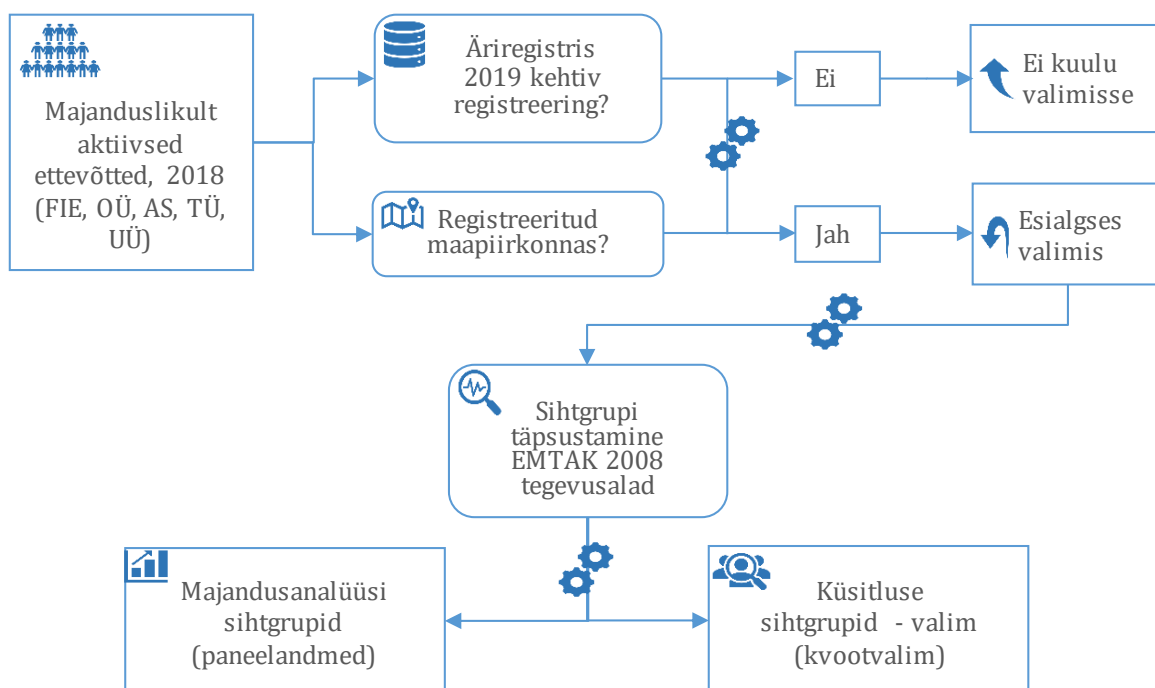
Kogutud andmestikke analüüsiti tellija soovil järgmiste teemade lõikes:

- 1) ettevõtjate hetkeolukord;
- 2) ettevõtjate arenguvõimalused ja kitsaskohad;
- 3) sekkumisloogika;
- 4) analüüsi tulemused ja ettepanekud.

1.2. Uuringu üldkogumi, sihtgruppide ja valimi määramine

Uuringu üldkogum määratleti Statistikaameti andmetel 2017. aasta majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili kuuluvad ettevõtted, kelle suhtes kontrolliti kehtivat äriregistri registreeringut 2019. aastal ja kelle hulgast tehti väljalõige maapiirkonnas tegutsemise alusel vastavalt soovitud sihtgrupile.

Sihtgruppide täpsustamisel võeti aluseks ettevõtete poolt deklareeritud põhitegevusala EMTAK 2008 järgi ja lisaks ka töötajate arv ettevõttes. Küsitluse valimi ja sihtgruppide täpsustamiseks grupeeriti tegevusvaldkonnad vastavalt uuringu lähteülesandele ja PõKa 2030 tegevusvaldkondadele. Üldkogumi moodustamise, sihtgruppide määratlemise ja valimi koostamise protsess on esitatud joonisel 1.

Joonis 1. Uuringu sihtgruppide ja valimi moodustamine

Täiendavate kriteeriumite jälgimisega lahendati järgmiseid metoodilisi ja analüütilisi probleeme:

- loodi fookus seni EAFRDi fondi toetatavatele valdkondadele, millega suurenes vastajate vastuste täpsusaste;
- hoiti fookust MeMi vastutusala põhiselt, et jõuda sihstatud ja tulemusele orienteeritud uuringu tulemustele;
- küsitlusankeedi koostamisel valiti tegevusvaldkonnad, mis tagaks optimaalse ankeedi struktuuri ja küsimuste arvu. Maapiirkonnas on esindatud väga palju tegevusvaldkondi ja kõigi valdkondade kaasamine oleks tähendanud erinevate ankeetide koostamist ning suurel hulgal mittevõrreldavate erisuste sissetoomist (nt mäetööstus, apteekide tegevus, ehitus).

Metoodiliste valikutega mahutati uuring lähteülesandes etteantud raamidesse.

Küsitlusest jäeti välja eelnimetatud põhjustel järgmised tegevusvaldkonnad:

- mäetööstus (EMTAK 2008, jagu B);
- veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus (EMTAK 2008, jagu E);
- ehitus (EMTAK 2008, jagu F);
- veondus ja laondus (EMTAK 2008, jagu H)
- finants- ja kindlustustegevus (EMTAK 2008, jagu K);
- kinnisvaraalane tegevus (EMTAK 2008, jagu L);
- juriidilised toimingud ja arvepidamine (EMTAK 2008, jagu M, alajagu 69), nõustamine;
- reklaamindus ja turu-uuringud (EMTAK 2008, jagu M, alajagu 73);
- haldus- ja abitegevused (EMTAK 2008, jagu N);
- hasartmängude ja kihlvedude korraldamine (EMTAK 2008, jagu R, alajagu 92);
- apteekide tegevus (EMTAK 2008, jagu G, alajagu 47);
- avalik haldus ja riigikaitse; Kohustuslik sotsiaalkindlustus (EMTAK 2008 jagu O);
- tervishoid (EMTAK 2008, jagu Q, alajagu 86 ja 88);
- haridus (EMTAK 2008, jagu P, alajagu 85);

- organisatsioonide tegevus (EMTAK 2008, jagu S, alajagu 94);
- kodumajapidamised majapidamispersonalitööandjana (EMTAK 2008, jagu T).

Uuringu küsitluse läbiviimiseks grupeeriti üldkogumisse kuuluvad ettevõtted tegevusvaldkondade lõikes 2018. aasta töötajate arvu alusel moodustatud suurusgruppidesse (tabel 2) ning üldkogumi struktuuri põhjal moodustati kvootvalim. Kvoodid (osatähtsused) määrati vastavalt ettevõtete üldarvule töötajate arvu alusel moodustatud suurusgrupis. Vastavalt määratud kvoodile arvutati valimi suurus normaaljaotuse funktsioonile tuginedes ning valim realiseeriti juhuvalimi moodustamise meetodil. Juhuvallimi moodustamise meetod tagab valimi piisava esindatuse ning küsitluse tulemusi on võimalik laiendada üldkogumile.

Tabel 2. Uuritavate tegevusalade ja ettevõtete jaotus kvootide määramiseks

Tegevusala	Tähis, EMTAK 2008	Suurusgrupp töötajate arvu järgi				Kõik	%
		1-4	5-9	10-49	50-..		
Põllumajandus	A01	5 116	1 258	74	19	6 467	32,7%
Metsamajandus	A02	1 950	341	71	1	2 363	11,9%
Kalapüük	A03	586	201	6	2	795	4,0%
Toiduainetööstus	C10-11	261	27	53	21	362	1,8%
Tekstiili- ja rõivatootmine	C13-15	696	53	124	22	895	4,5%
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	C16-18	783	110	147	60	1 100	5,5%
Keemia-, plast-, kummi-, parfümeeria- ja farmaatsiatooted ning klaasi ja metallisulamite tootmine; Hulgi- ja jae-kaubandus, mootorsõidukite remont,	C20-24;G45-47	3 335	179	185	34	3 733	18,9%
Kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine	C23; C25-30	632	49	92	32	805	4,0%
Majutus ja toitlustus	I55-56	960	93	58	5	1 116	5,6%
Kirjastamine, meedia ja IT alane tegevus; Arvutite ja kodumasinate parandus	J58-63;S94-96	2 064	19	5	2	2 090	10,6%
Arv kokku		16 383	2 330	815	198	19 726	100%
Osatähtsus		83,0%	11,8%	4,1%	1,0%	100%	

* SA andmed 2017. aasta majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiilist, mida korrigeeriti seisuga 31.01.2019 äriregistri andmetel

Valimi suuruse kontrollimisel ehk kvoodi vajalikku mahtu hinnati järgmiste kriteeriumitega:

- Vea suurus, piirviga: max 5%
- Usaldusnivoo: min 90%, üldjuhul 95%
- Valimi tulemi tõenäosus (nt 20%, 30% või 50%)

Valimi suuruse hindamise kalkulaatori valem avaldub kujul:

$$n = t \times \Delta \times (1-p) \times N / \Delta^2 \times N + t^2 \times (1-p)$$

N-üldkogum; t-normaaljaotuse kohane usaldusnivoo; Δ-lubatud piirviga; p- tõenäosus.

Juhusliku arvu leidmiseks kasutati Exceli juhuarvude genereerimise funktsiooni RAND ja valiti välja need ettevõtted, millele genereeritud juhuslik arv oli väikseim (funktsiooniga SMALL). Valiku tegemise ajal jälgiti vajaliku kvoodi mahtu (leitud eelmärgitud valemiga), mille täitumisel valimi koostamine lõpetati.

Küsitluse lõplikuks valimiks kujunes kokku 10 469 ettevõtet (37% üldkogumisse kuulunud ettevõtetest), neile kõigile saadeti küsitlusankeedid. Saatmine toimus mitmes etapis ajavahemikul 6.–13. märts 2019, kuna vastuste laekumine oli oodatust väiksem ning valimit suurendati järkjärgult.

1.3. Kvantitatiivsete andmete kogumine ja analüüs

Ettevõtjate majandustulemuste ning võimaliku sekkumisloogika analüüsiks koguti andmeid erinevatest andmeallikatest. Ettevõtjate majandusnäitajate analüüs viidi läbi enamlevinud majandusnäitajate muutuse ja finantssuhtarvude põhiselt. Analüüsi eesmärk oli peegeldada maapiirkonnas tegutsevate äriühingute ja FIEde majanduslikku aktiivsust, põhivara kasutamist, ekspordi müügitulu ning toetuste ja kulude struktuuri.

Põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega tegelevate ettevõtjate ning maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate sihtgruppide majandustulemuste analüüsimiseks kasutati Registrite ja Infosüsteemide Keskuse (RIK) andmeid (edaspidi äriregistri andmed). Kuna lähteülesandes nähti ette ettevõtete arenguvõimaluste ja kitsaskohtade analüüsimine ja kaardistamine vähemalt kolme eelneva aasta majandusandmete baasil, mille kohta vajalikud uuritavad andmed on kättesaadavad, siis päriti RIKist sihtgruppidesse kuuluvate ettevõtete raamatupidamisandmeid aastatel 2014–2018. Maapiirkonnas tegutsevate füüsilisest isikust ettevõtjate (FIEde) majandustulemuste analüüsimiseks päriti aastate 2014–2018 kohta andmeid MTA tuludeklaratsiooni vormilt E „Residendist füüsilise isiku /.../ ettevõttest saadud tulu“ vastavalt maapiirkonna ettevõtete nimekirjale.

FIEde majandustulemuste analüüs viidi läbi paneelandmetel, kus paneeli kaasati need FIED, kelle andmetes ei esinenud andmelünki aastate 2014–2018 kohta. Paneelandmete valimi suuruseks kujunes 8312 ettevõtjat (82,9% FIEde üldkogumist, tabel 3).

Tabel 3. Uuringu sihtgruppi kuuluvate FIEde arv tegevusvaldkondade lõikes kokku ja paneelandmetes, 2018

Tegevusvaldkond	Tähis, EMTAK 2008 alustel	2018	
		kokku, arv	paneel arv
Põllumajandus	A01	4 312	3 903
Metsamajandus	A02	841	673
Kalapüük	A03	698	611
Toiduainetööstus; Majutus ning toitlustus	C10-11;I55-56	234	186
Tekstiili- ja rõivatootmine; Puidutöötlemine, paberi tootmine ja trükindus	C13-15;C16-18	531	466
Keemia-, plast-, kummi-, parfümeeria- ja farmaatsiatooted ning klaasi ja metallisulamite tootmine; Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite remont, jaekaubandus	C20-24;G45-47	344	292
Kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine; Kirjastamine, meedia ja IT alane tegevus; Organisatsioonide tegevus; Arvutite ja kodumasinate parandus	C23; C25-30; J58-63;S94-96	1 084	817
Veekogumine, -töötlus ja -varustus, jäätmeäitlustegevused; Hoonete ehitus; Maismaaveondus ja laondus; Jäätmeäitluste ja finantsteenused; Kinnisvaraalaane tegevus; Peakontorite tegevus, juhtimisalane nõustamine, teadus ja arendustegevused; Tööhõiveagentuurid, reisibüroode tegevus, hoonete ja maastike hooldus; Haridus; Tervishoid ja hoolekanne; Loome-, kunsti ja meelelahutustegevused	E36-39;Q87-88;R90;93	1 720	1 364
Kokku		9 764	8 312

Äriühingute majandusnäitajate analüüs viidi läbi paneelandmetel, st 2018. aasta ettevõtete üldkogumist valiti välja need ettevõtted, kelle majandusnäitajad oli kättesaadavad aastatel 2014–2018 ilma andmelünkadeta. Analüüsitud äriühingute arv oli 11 387, nende jagunemine tegevusalade lõikes on esitatud tabelis 4. Paneelandmestikku kuulus 50,4% 2018. aastal maapiirkonnas tegutsenud äriühingutest.

Tabel 4. Uuringu sihtgruppi kuuluvate äriühingute arv tegevusalade lõikes kokku ja paneelandmetes, 2018

Tegevusala	Tähis EMTAK 2008	2018	
		kokku, arv	paneel, arv
Põllumajandus	A01	2 811	1 444
Metsamajandus	A02	1 777	867
Kalapüük	A03	207	94
Mäetööstus	B05;B08-09	182	98
Toiduainetööstus	C10-11	330	147
Tekstiili- ja rõivatootmine	C13-15	209	114
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	C16-18	752	456
Keemia-, plast-, kummi-, parfümeeria- ja farmaatsiatooted ning klaasi ja metallisulamite tootmine	C20-24	225	136
Kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine	C23; C25-30	742	399
Elektri- ja soojusenergia tootmine	D35	78	54
Veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	E36-39	99	65
Ehitus	F41-43	3 337	1 565
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite remont	G45-47	2 811	1 462
Veondus ja laondus	H49-53	1 419	859
Majutus ja toitlustus	I55-56	893	462
Info ja side	J58-63	634	236
Finants- ja kindlustustegevus	K64-66	131	45
Kinnisvaraalane tegevus	L68	990	523
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	M69-75	1 973	1 018
Haldus- ja abitegevused	N77-82	1 148	518
Haridus	P85	206	90
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	Q87-88	278	187
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	R90-83	485	205
Muud teenindavad tegevused	S94-96	884	343
Kokku		22 602	11 387

Paneelandmete kasutamisel on ettevõtete majanduslikud karakteristikud kasutusel mitmel ajahetkel ja andmestik võtab arvesse ettevõtjate individuaalse heterogeensuse². Lisaks annavad paneelandmed rohkem informatsiooni, kuna sisaldavad asjakohast varieeruvust ning vähem kollineaarsust muutujate vahel.

Äriühingute mõnevõrra väiksem arv paneelandmetes võrreldes üldkogumiga tulenes sellest, et ettevõtete arv on ajas dünaamiline. Välja on jäetud need ettevõtted, kellel ei olnud analüüsitava perioodi kõigi aastate kohta täielikke andmeid, puudusid andmed üldse või esinesid olulised andmelüngad.

² Individuaalne heterogeensus tähendab seda, et inimeste suutlikkus (nt juhtide võimekus) on ajas konstante.

Äriühingute analüüsi läbiviimiseks kasutati järgmiseid gruppe:

- sektorid (primaar-, sekundaar- ja tertsiaarsektor³);
- suurusgrupid töötajate arvu alusel (kuni 9 töötajat; 10 ja enam töötajat);
- suurusgrupid müügitulu alusel (alla 15,0; 15,0–35,9; 36,0–74,9; 75,0–139,9; 140,0–334,9; 335,0–1099,9; üle 1100,0 tuhande €);
- EMTAK 2008 tegevusaladest moodustatud jaotus (tabel 4).

Lisaks suurusgruppidele töötajate arvu alusel kasutati analüüsimisel ka suurusgruppe müügitulu mahu alusel, sest esimesel juhul jääb ettevõtete jaotus äärmuslikult kaldu väikese töötajate arvuga gruppide suunas. Eestis on väga palju väikese töötajate arvuga (0-2 töötajat) ettevõtteid, paljud neist teenivad müügitulu sadades tuhandetes, mistõttu jaotus töötajate arvu alusel ei peegelda majandustegevust piisavalt täpselt. Selle tõttu kasutati müügitulu alusel moodustatud suurusgruppe kvantiilidel põhineval jaotusel (nn asendikeskmine jaotus). See tähendab, et igas suurusgrupis on ligikaudu 14–16% valimisse või üldkogumisse kuulunud ettevõtetest, mis võimaldab käesoleva töö lugejal hinnata iga suurusgrupi näitaja olulisust ettevõtete indikatiivse arvu põhjal, isegi kui ettevõtete arvu ei ole suurusgrupile juurde märgitud.

Majandusnäitajate valikul lähtuti uuringu lähteülesandes sätestatud eesmärgist ja analüüsimiseks valiti järgmised tabelis 5 esitatud näitajad.

Tabel 5. Analüüsitavad majandusnäitajad

Äriühingute näitaja	FIEde näitaja
• Aasta keskmine töötajate arv	-
• Müügitulu	• Ettevõtlustulu
• Põhivara	-
• Kohustused	-
• Investeeringud põhivarasse	• Investeeringud põhivarasse
• Tööjõukulu	• Tööjõukulu
• Puhaskasum	• Kasum
• Omakapital	-
• Varade ja omakapitali rentaablus	-
• Võlakordaja	-
• Lisandväärtus	-
• Toetuste struktuur	• Toetuste struktuur

Põllumajandustootjate sihtgrupi majandustulemuste analüüsimiseks kasutati lisaks RIKist ja MTAst saadud andmetele ka põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi (FADN) andmeid. FADN on ainus andmeallikas mikromajanduslikul tasandil, milles kasutatakse ühtlustatud metoodikat kogu ELis. FADNi metoodika kohaselt jäetakse vaatluse alt välja väga väikesed ettevõtjad, kus tootmise maht jääb alla kehtestatud majandusliku suuruse alampiiri. Eestis on majandusliku suuruse alampiiriks standardkogutoodangu⁴ väärtus 4000 €.

³ Primaarsektor: põllu- ja metsamajandus, jahindus ja kalandus ning mäetööstus; sekundaarsektor: töötlev tööstus, energeetika-, gaasi- ja veevarustus, ehitus; tertsiaarsektor: kaubandus, majutus, side ja veendus, äriteenindus, riigivalitsemine, haridus, tervishoid, iluteenindus

⁴ Majapidamise standardkogutoodang tehakse kindlaks standardtoodangu koefitsientide baasil, mis arvutatakse viie aasta keskmisena vastavalt vaatlusaluste aastate saagikus- ja produktiivsuse näitajatele ning hindadele. Toetused standardtoodangu koefitsientides ei kajastu.

SA poolt 2016. aastal läbiviidud struktuuriuuringu andmetel oli Eestis 16 696 põllumajanduslikku majapidamist. Majandusliku suuruse alampiiri ületas neist 7610 põllumajandustootjat ja nemad moodustavad põllumajandustootjate üldkogumi. Põllumajandustootjate üldkogumiga on Eestis kaetud ligi pool (46%) põllumajanduslike majapidamistega koguarvust, samas kui kasutatavast põllumajandusmaast on üldkogumiga hõlmatud 94% ning standardkogutoodangust ja põllumajanduslooma-dest 99%.

Eestis on FADNi valimi plaaniline suurus 658 põllumajandustootjat. Valimiplaan on koostatud selliselt, et oleks tagatud esindatus nii erinevate tootmistüüpide (peamise tegevusala järgi) kui ka ettevõtte majandusliku suuruse alusel moodustatud suurusgruppide lõikes. FADNi andmebaasi eelis teiste andmebaaside ees on asjaolu, et sinna on kogutud ühtse metoodika alusel nii äriühingute kui ka FIEde majandusandmed. Kuna FIEde äriregistrisse majandusaasta aruandeid ei esita, siis üksnes maksudeklaratsioonide alusel tehtavad majandustulemuste analüüsid on suhteliselt ühekülgised, sest andmeid on vähe ja need ei ole võrreldavad äriühingute majandusaasta aruannetes kajastatud andmetega. Uuringu läbiviimise hetkel olid FADNis viimased saadaolevad andmed aastast 2018.

1.4. Küsitlus

Küsitlused viidi läbi kõigi kolme sihtgrupi jaoks veebikeskkonnas *LimeSurvey* ning need olid vastamiseks avatud 6.–20. märtsini 2019. Küsimustik koosnes seitsmest erinevast teemaplokist, mis avanesid vastamiseks sõltuvalt sihtgrupist (tabel 6).

Tabel 6. Küsimustiku teemaplokid sihtgruppide lõikes

Küsimuste plokk	Sihtgrupp	Põllumajandustootjad	Toiduainetööstus	Maapiirkonna ettevõtjad
Majanduslik seisund ja tegevusplaan		jah	jah	jah
Konkurentsivõime		jah	jah	jah
Eksport		jah	jah	jah
Teadmussiire		jah	jah	jah
Investeeringud ja finantseerimine		jah	jah	jah
Ühistegevus		jah	jah	ei vasta
Riskide juhtimine		jah	ei vasta	ei vasta

Sihtgrupist ning valitud vastustest sõltuvalt tuli vastata 23–41 küsimusele, millest enamik olid valikvastustega. Ankeetküsimustik on esitatud lisas 19. Uuringu valimisse kaasatud ettevõtetele saadeti e-kirja teel kutsed uuringus osalemiseks ning vastamise ergutamiseks saadeti kahel korral välja meeldetuletuskirjad. E-posti aadressid pärinesid RIKist ning kahjuks leidis üsna palju aktualiseerimata aadresse, mistõttu osa uuringukutseid ei jõudnudki valitud ettevõtteni.

Küsimustik oli mahukas ning ilmselt seetõttu jättis ligikaudu kolmandik vastajatest ankeedi lõpuni täitmata. Kui välja saadeti 10 469 kutset küsitluses osalemiseks, siis lõpptulemusena laekus 1330 lõpuni täidetud ankeeti ehk 12,7%. Kõige aktiivsemalt vastasid põllumajandustootjad (18,3% osalemiskutse saanutest), toiduainetööstuse sihtgrupis oli osalus 10,9% ja maaettevõtjatel 8,7%. Ettevõtjate vastuste arv kaalutult üldkogumile on esitatud tabelis 7.

Tabel 7. Küsitlusele vastanud ettevõtete arv

Tegevusala	EMTAK 2008 tähis	Töötajate arv				Kõik	Osa- tähtsus %
		0-4	5-9	10-49	50-...		
Põllumajandus	A01	714 (6 032)	22 (156)	27 (193)	5 (21)	768 (6 402)	32.0%
Metsamajandus	A02	29 (2 023)	3 (113)	2 (71)	1 (1)	35 (2 208)	11.0%
Kalapüük	A03	11 (455)	-	2 (57)	-	13 (512)	2.6%
Toiduainete tootmine	C10-11	21 (357)	2 (10)	6 (86)	4 (20)	33 (473)	2.4%
Tekstiili- ja rõivatootmine	C13-15	7 (267)	1 (38)	4 (39)	-	12 (344)	1.7%
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	C16-18	18 (704)	2 (53)	7 (167)	3 (64)	30 (988)	4.9%
Keemia-, plast-, kummi-, parfümeeria- ja farmaatsiatooted ning klaasi ja metallisulamite tootmine; Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja mootorrataste remont	C20-24;G45-47	44 (2 710)	9 (144)	25 (368)	3 (47)	81 (3 269)	16.3%
Kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine	C23; C25-30	5 (219)	1 (44)	-	-	6 (263)	1.3%
Majutus ja toitlustus	I55-56	75 (949)	5 (49)	7 (72)	-	87 (1 070)	5.3%
Kirjastamine, meedia ja IT alane tegevus; Arvutite ja kodumasinade parandus	J58-63;S94-96	263 (4 485)	2 (12)	-	-	265 (4 497)	22.5%
Arv kokku		1187 (18 201)	47 (618)	80 (1 053)	16 (154)	1330 (20 026)	100.0%
Osatähtsus %		90.9%	3.1%	5.3%	0.8%	100.0%	

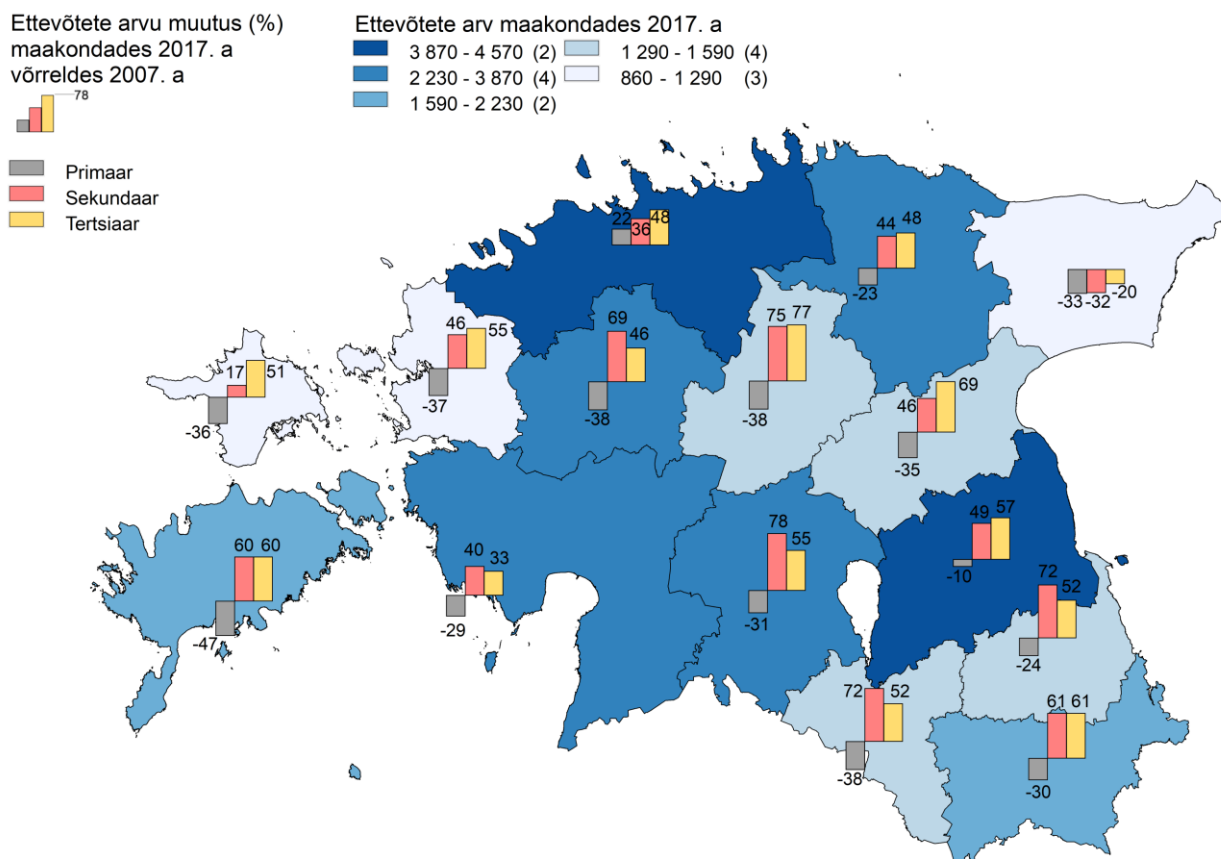
* Sulgudes on esindatud ettevõtete arv üldkogumis

Küsitluse vastuste arvust (tabel 7) ilmneb, et töötajate arvu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes koguti 0-4 töötajaga grupis vastuseid rohkem kui vajalik. Samal ajal ei laekunud vastuseid piisavalt suurusgrupis 5-9 töötajat. Kuna suurusgruppides 10-49 ja üle 50 töötaja oli vastanud ettevõtete arv mõnede tegevusvaldkondade juures väga väike (sh ka üldkogumis), siis ühtsel printsiibil on võimalik tulemusi analüüsida üksnes kahes suurusgrupis (nt 0-9 ning 10 ja enam töötajat) ja vaid üksikute tegevusalade juures on võimalik vaadelda suurusgruppe detailsemalt.

2. ETTEVÖTJATE MAJANDUSLIK OLUKORD

2.1. Aktiivsete ettevõtjate struktuur uuringu sihtgrupis ja selle muutused

Kuna käeoleva uuringu aluseks on aktiivsete ettevõtete kogum (statistiline profiil), siis esmalt vaatleme uuringu sihtgruppi kuuluvate ettevõtete struktuurset muutust aastate 2007 ja 2017 võrdluses. Maakondade võrdluses on kõige enam ettevõtjaid Harju- ja Tartumaal, millele järgnevad Lääne-Virumaa, Rapla-, Pärnu- ja Viljandimaa (joonis 2). Võrreldaval arvul on ettevõtjaid Saare- ja Võrumaal, millele omakorda järgnevad Järva-, Jõgeva-, Põlva- ja Valgamaa. Kõige vähem on ettevõtjaid Hiiu-, Lääne- ja Ida-Virumaal.

Algandmed: Statistikaamet, Äriregister

Joonis 2. Aktiivsete ettevõtete arvu muutus uuringu sihtgrupis Eesti maakondliku jaotuse alusel perioodil 2007–2017

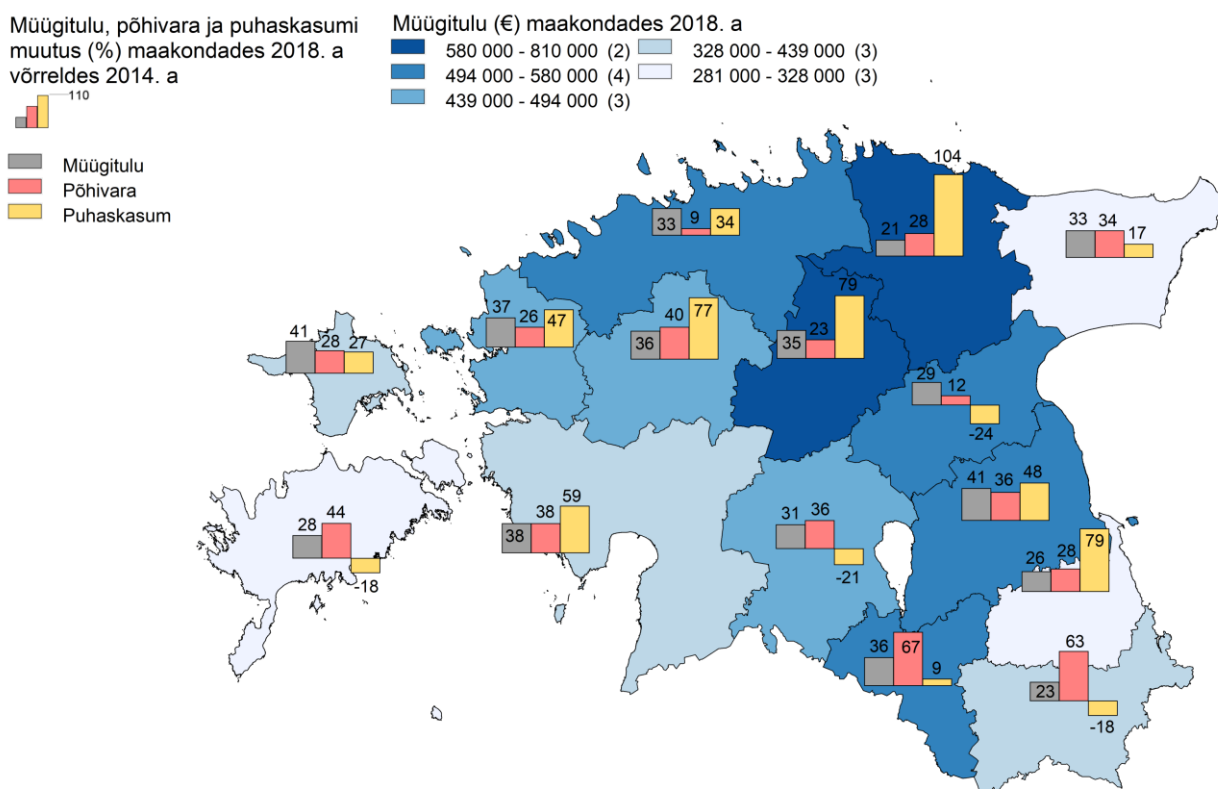
Uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtjaid sektorite lõikes grupeerides on kõige suurem ettevõtjate arvu vähenemine toimunud primaarsektoris, kus Saaremaal on ettevõtjate arv vähenenud 47%, ja teistes maakondades üldistades üle 30%. Samal ajal on ettevõtjate arv sekundaar- ja tertsiaarsektoris suurenenud kuni 77%. Maakondadest eristub negatiivses mõttes Ida-Virumaa, kus uuringu sihtgrupi moodustanud ettevõtjate arv on vähenenud kõikides vaadeldavates sektorites (joonis 2).

Uuringu sihtgrupi moodustanud äriühingutest kuulub primaarsektoris 34,6%, sekundaarsektoris 19,8% ja tertsiaarsektoris 45,5%. FIEde majandustulemusi analüüsides on oluline tähele panna, et neist ligikaudu 60,0% kuulub primaarsektoris.

2.2. Äriühingute ja FIEde majandusliku olukorra muutus perioodil 2014–2018

Äriühingute ja FIEde majandusliku olukorra hindamiseks vaadeldi sissetulekute muutust (äriühingute müügitulu ja FIEde ettevõtlustulu), kasumit (FIEdel ettevõtlustulem), tööjõukulu ning äriühingute põhivara muutust ja kohustuste osatähtsus võlakordajana (ühtlasi finantsvõimendus). Antud indikaatorid peegeldavad olulisemaid majanduslikke muutuseid ettevõtluses ning osaliselt ka konkurentsivõimet.

Näitajad, nagu müügitulu 2018. aastal ning müügitulu, põhivara ja puhaskasumi muutus perioodil 2014–2018 on maakondade lõikes küllaltki erinevad (joonis 3). Kõige suurem müügitulu oli 2018. aastal Lääne-Virumaal ja Järvamaal, kus müügitulu jäi vahemikku 580–810 tuhat € keskmiselt ettevõtte kohta.

Algandmed: Äriregister

Joonis 3. Äriühingute majanduslik seisund: müügitulu 2018. aastal ning müügitulu, põhivara ja kasumi näitajate muutus perioodil 2014–2018

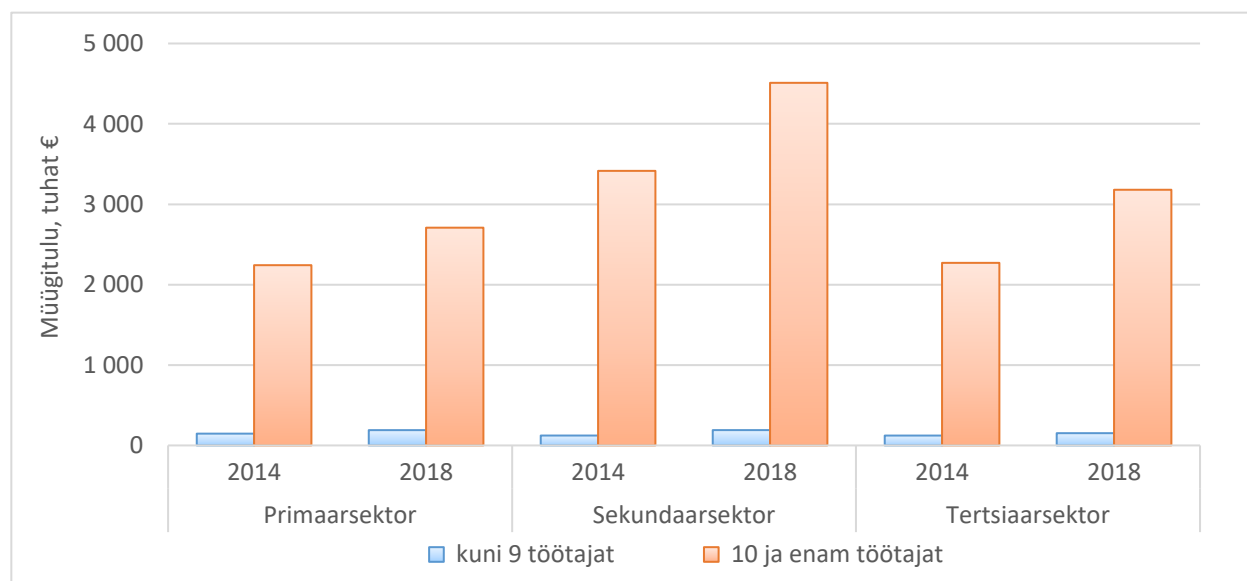
Mõnevõrra kõrgem müügitulu oli Harju-, Jõgeva-, Tartu- ja Valgamaa ettevõtjatel, järgnesid Viljandi-, Rapla- ning Läänemaa ettevõtjad ning kõige väiksem oli müügitulu Saare-, Põlva- ja Ida-Virumaa ettevõtjatel. Perioodil 2014–2018 on müügitulu, põhivara ja puhaskasumi muutus maakondade lõikes mõnevõrra erinev. Kõige suurem müügitulu kasv oli Tartu-, Hiiu- ja Valgamaa ettevõtjatel, kuid kõige suurem puhaskasumi muutus Lääne-Virumaa, Järva-, Põlva- ja Raplamaa maapiirkonna ettevõtjatel. Põhivara väärtus on aga kõige enam suurenenud Valga- ja Võrumaa ettevõtjatel, mis ühtlasi ilmestab viimastel aastatel äärepoolsemate piirkondade ettevõtjate investeerimisvõimekust.

2.2.1. Müügitulu ja ettevõtlustulu

Perioodil 2014–2018 on äriühingute keskmine müügitulu primaarsektoris suurenenud ligikaudu neljandiku (24%) ning sekundaar- ja tertsiaarsektoris üle kolmandiku võrra (vastavalt 35% ja 33%). Siinkohal on oluline märkida, et äriühingute keskmine müügitulu on primaarsektoris olnud ligikaudu 1,2 korda suurem ning sekundaarsektoris 2,8 korda suurem võrrelduna tertsiaarsektori müügituluga. (Lisa 2)

FIEde ettevõtlustulu on kõige suurem primaarsektoris, kuid aastatel 2014–2018 on ettevõtlustulu vähenenud 2,4%. Sekundaar- ja tertsiaarsektoris on FIEde ettevõtlustulu sellel perioodil küll suurenenud (vastavalt 5,6% ja 3,6%), kuid keskmine näitaja on madalam kui primaarsektoris. Keskmine ettevõtlustulu peegeldab ühtlasi ettevõtja suurust, mis antud aegrea jooksul ei ole oluliselt muutunud (lisa 2).

Analüüsid uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute müügitulu muutust aastatel 2014 ja 2018 nii töötajate arvu kui sektorite alusel moodustatud gruppides (joonis 4), siis kõikides sektorites oli kuni üheksa töötajaga äriühingute keskmine müügitulu väiksem kui 200 tuhat €, mis ilmestab suurusgrupi ettevõtete suhtelist väiksust. Suurusgruppide lõikes erines ettevõtete müügitulu kõikides sektorites kordades. Näiteks oli 2018. aastal kümne ja enama töötajaga äriühingutes keskmine müügitulu primaarsektoris 14,2 korda, sekundaarsektoris 23,6 korda ja tertsiaarsektoris 20,8 korda suurem kui kuni üheksa töötajaga ettevõtetes. Kümne ja enama töötajaga ettevõtete grupis oli kõige suurem keskmine müügitulu sekundaarsektoris, kus 2018. aastal ületas see näitaja 4,5 miljonit € ja võrreldes 2014. aasta tulemusega oli kasv ligikaudu 1,1 miljonit € (joonis 4).

Algandmed: Äriregister

Joonis 4. Äriühingute keskmine müügitulu sektorite ja töötajate arvu alusel moodustatud gruppide lõikes aastatel 2014 ja 2018

2018. aastaks olid müügitulu kõige enam suurendanud kuni üheksa töötajaga sekundaarsektori ettevõtted ning 10 ja enama töötajaga tertsiaarsektori ettevõtted, kus müügitulu kasv oli vastavalt 54,9% ja 40,0%.

Ühtlasi tingib ettevõtete müügitulu muutus olukorra, kus ettevõtted paigutuvad ümber suurusgruppide lõikes. Võrreldes ettevõtete osatähtsuse muutust aastatel 2014 ja 2018 müügitulu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes, ilmneb ettevõtete arvu märgatav suurenemine suurema müügituluga gruppides (tabel 8).

Tabel 8. Uuringu sihtgruppide kuulunud ettevõtete arvu muutus müügitulu alusel moodustatud suurusgruppides primaar- ja tertsiaarsektori näitel

Müügitulu suurusgrupp, tuhat €	Muutus suurusgruppides 2018/2014	
	primaarsektor	tertsiaarsektor
alla 10,0	-28,5%	-18,0%
10,0-29,9	-10,9%	-10,6%
30,0-69,9	6,7%	4,2%
70,0-119,9	4,9%	5,0%
120,0-169,9	8,4%	10,0%
170,0-249,9	19,0%	29,7%
250,0-349,9	36,1%	35,8%
350,0-499,9	18,8%	15,0%
500,0-999,9	7,5%	14,6%
1000,0-1999,9	12,6%	39,2%
2000,0-4999,9	30,9%	24,3%
5000,0-9999,9	6,3%	37,5%
10 000,0 ja enam	175,0%	25,0%

Algandmed: Äriregister

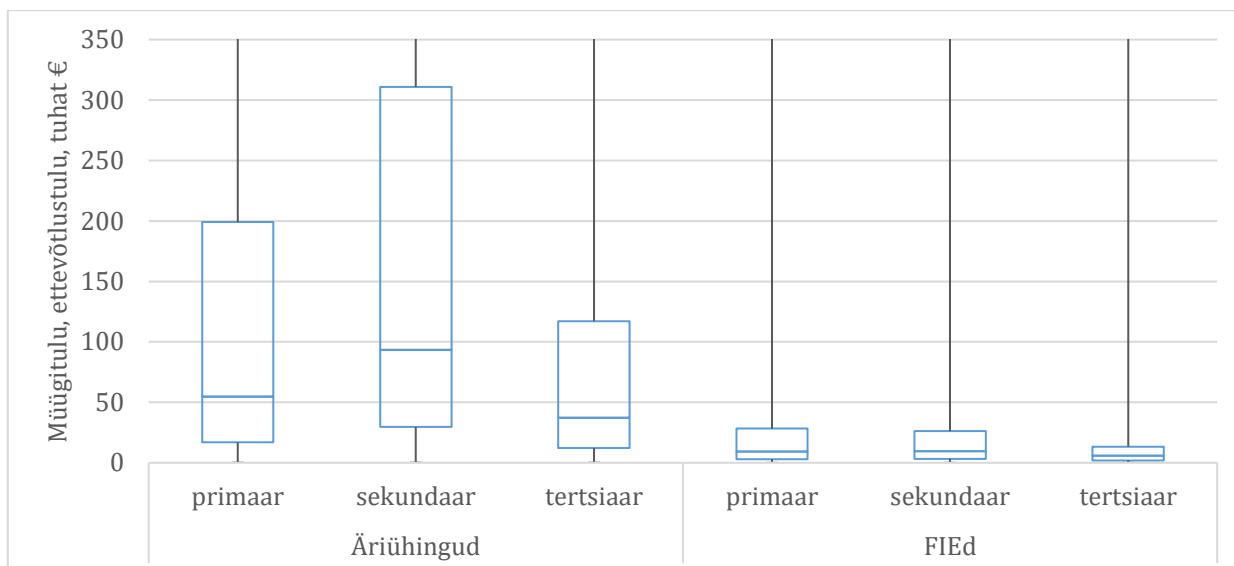
Tegevusalade lõikes oli müügitulu keskmine muutus varieeruv, kuid valdavalt jäi muutus 20–50% vahele. Võrreldes 2014. aastaga on keskmine müügitulu vähenenud ainult mäetööstuse tegevusalal, kus 2014. aastal oli see näitaja 804,0 tuhat €, kuid 2018. aastal 773,9 tuhat € (vähenemine 3,7%, lisa 3). Kõige suurem keskmine müügitulu oli 2018. aastal toiduainetööstustel (3938,8 tuhat €), suurenemine võrreldes 2014. aastaga oli 13,5%. Enam-vähem sarnane muutus oli ka põllumajanduse tegevusala äriühingute müügitulus (11,7%), kuid müügitulu oli sellel tegevusalal 2018. aastal märgatavalt väiksem – keskmiselt 386,2 tuhat €. Metsamajanduse tegevusala ettevõtjate müügitulu oli 2018. aastal keskmiselt 406,0 tuhat € ja müügitulu muutus võrreldes 2014. aastaga oli 61,0%.

Lisaks toiduainetööstustele oli uuringu sihtgruppide kuulunud ettevõtjatel oluliselt suurem keskmine müügitulu järgmistel tegevusaladel: puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus (C16–18 töötlev tööstus), kemikaalide tootmine (C20–24 töötlev tööstus), kodu- ja ehiskeraamika, metalltooted, elektriseadmed (C23; C25–30 töötlev tööstus). Ülejäänud tegevusaladel oli keskmine müügitulu oluliselt väiksem (lisa 3).

Vaadeldes sektorite müügitulu ja ettevõtlustulu kvartiilide lõikes⁵ 2018. aastal, oli kõige suurem müügitulu mediaan sekundaarsektori äriühingutel: 93,2 tuhat €. Sellele järgnes primaarsektori äriühingute müügitulu mediaan 54,6 tuhat € ning tertsiaarsektori müügitulu mediaan 37,1 tuhat €. See tähendab, et arvuliselt 50% äriühingutel vastavates sektorites jääb müügitulu alla eelnimetatud suurus.

Kõige suurem FIEde ettevõtlustulu mediaan 18,9 tuhat € oli primaarsektoris; järgnes sekundaarsektori ettevõtlustulu mediaan 16,6 tuhat €. Tertsiaarsektori FIEde ettevõtlustulu mediaan oli 7,5 tuhat € (joonis 5). Kõikides tegevusvaldkondades oli müügitulu ja ettevõtlustulu varieeruvus väga suur, mis tähendab, et väga palju esines väga väikese tuluga ettevõtteid, kuid esines ka väga suurt tulu teeninud.

⁵ Kvartiilid – analoogselt mediaaniga iseloomustavad asendikeskmist ehk vastava reaosa keskmes näitajad. Kvartiile on kolm ja nad jagavad hinnatava rea (näiteks ettevõtteid reas) neljaks võrdse liikmete arvuga osaks. 1. kvartiil (alumine kvartiil) ehk Q1 – 25% rea kõikidest väärtustest on temast väiksemad; 2. kvartiil – võrdne mediaaniga. 3. kvartiil (ülemine kvartiil) ehk Q3 – 75% rea kõikidest väärtustest on temast väiksemad.

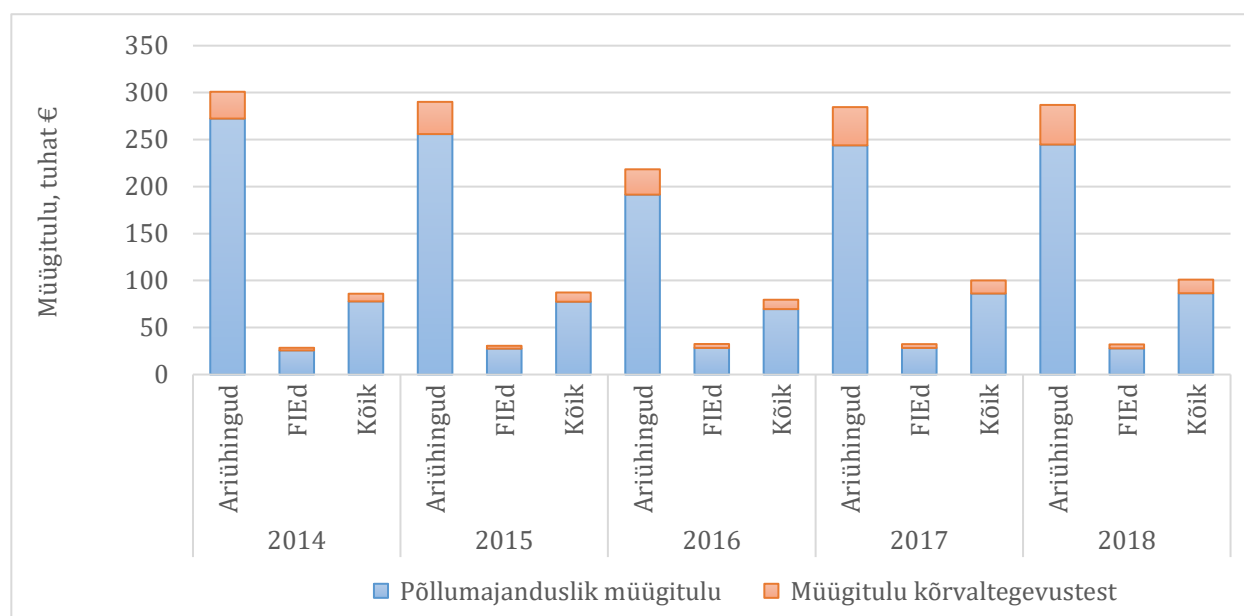

Algandmed: Äriregister, MTA

Joonis 5. Äriühingute müügitulu ja FIEde ettevõtlustulu mediaan ning kvartiilid sektorite lõikes 2018. aastal

1. kvartiili näitajad on väikesed, mis tähendab, et arvuliselt üks neljandik (25%) uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtjatest teenib väikest müügitulu või ettevõtlustulu (FIEd). Praktikas ei ole võimalik tagada piisavavat kasumit ja palgakulu ka nende ettevõtetel, kelle müügitulu jääb alla mediaankeskmise.

Lisaks eelpooltoodud äriühingute ja FIEde majandustulemuste analüüsile RIKi ja MTA andmebaaside andmetel kasutati ka FADNi andmebaasi andmed põllumajandustootjate kohta aastatel 2014–2018. FADNi andmebaasi eelis teiste andmebaaside ees on asjaolu, et sinna on kogutud ühtse meetoodika alusel nii äriühingute kui ka FIEde majandusandmed.

Algandmed: FADN

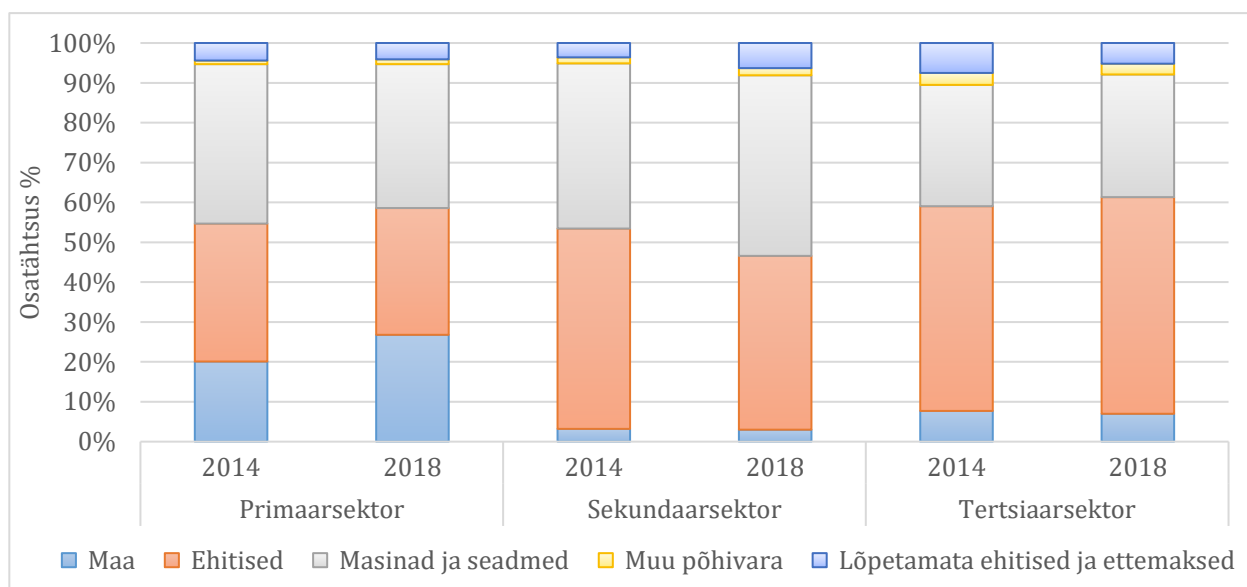
Joonis 6. Põllumajandustootjate müügitulu struktuur perioodil 2014–2018

Võrreldes põllumajandustootjate müügitulu struktuuri FADNi andmetel, siis nii äriühingutel kui ka FIEdel laekub valdav enamus müügitulust (85–90%) põllumajanduslikust tootmisest ning sissetulek

mitmesugustest kõrvaltegevustest ja teenuste osutamistest moodustab ligikaudu kümnendiku (joonis 6). Perioodil 2014–2018 moodustas FIEdel ligi poole kõrvaltegevusest (41%) sissetulek teenuste osutamisest, metsanduse osatähtsus oli 26% ja põllumajandussaaduste töötlemine andis 12%. Ka äriühingutel oli kõige olulisemaks kõrvaltegevuseks teenuste osutamine (36%), sissetulek vahendustegevusest moodustas 25%. Viimastel aastatel on põllumajandusliku müügitulu osatähtsus hakanud vähenema ja muude sissetulekute osatähtsus tõusma – kui 2014. aastal moodustas kõrvaltegevus põllumajandustootjate müügitulust keskmiselt 10%, siis 2018. aastal 14%, kusjuures äriühingutel on kasv olnud kiirem kui FIEdel.

2.2.2. Varad ja kohustused

Ettevõtjate põhivara väärtus on aastate 2014 ja 2018 võrdluses kõige enam suurenenud primaarsektoris (ligikaudu 36%), millele järgnevad sekundaarsektor (32%) ning tertsiaarsektor (23%, lisa 4). Sektorite võrdluses on uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute põhivara struktuuris toimunud mitmed olulised muutused. Primaarsektori ettevõtete põhivara koosseisus on oluliselt suurenenud maa väärtuse osatähtsus: 2014. aastal 20% ning 2018. aastal 27%. 2014. aastaga võrreldes on masinate ja seadmete osatähtsus põhivara struktuuris 2018. aastaks vähenenud 2,8 protsendipunkti (joonis 7).

Algandmed: Äriregister

Joonis 7. Äriühingute põhivara struktuur sektorite lõikes aastatel 2014 ja 2018

Aastate 2014 ja 2018 võrdluses on sekundaarsektori ettevõtete põhivara struktuuris ehitiste osatähtsus vähenenud 6,6 protsendipunkti ja masinate ja seadmete osatähtsus on suurenenud 3,9 protsendipunkti. Tertsiaarsektori ettevõtete põhivara struktuur on muutunud kõige vähem, kuid mõningane muutus on samuti tingitud ehitiste ja masinate ning seadmete osatähtsuse muutusest. Ehitiste osatähtsus on tertsiaarsektori äriühingutes suurenenud 3,1 protsendipunkti.

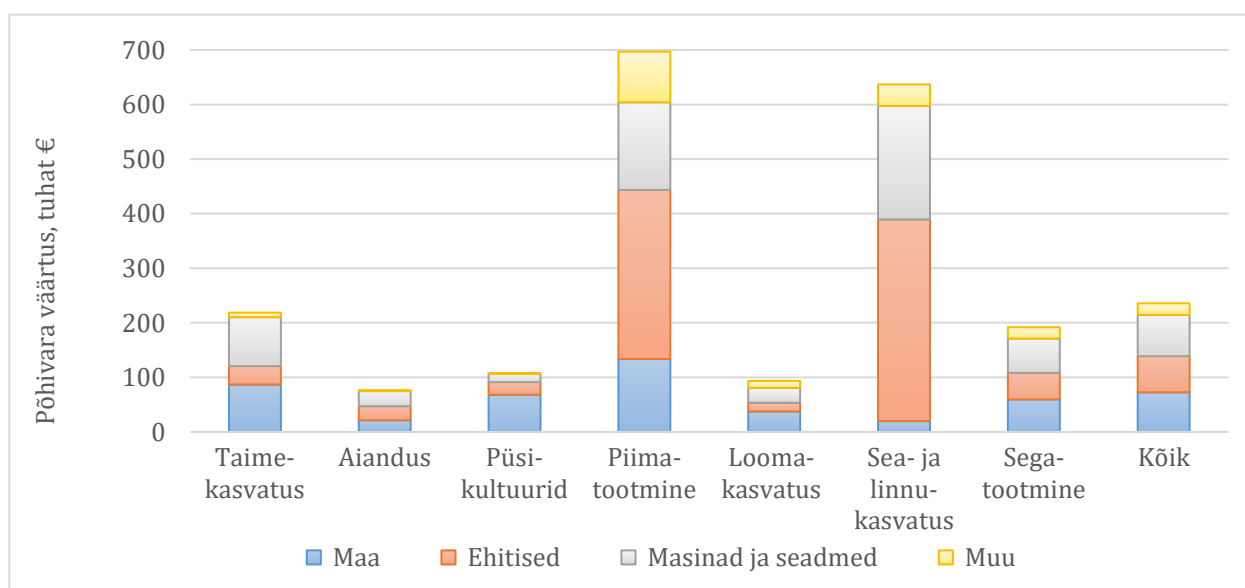
Võrreldes põhivara väärtust sektorite ja töötajate arvu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes ilmnesid suured erinevused. Näiteks oli tertsiaarsektori väiksemate ettevõtete suurusgrupis (kuni üheksa töötajat) maa väärtus keskmiselt 4,4 tuhat €, sekundaarsektoris 2,9 tuhat € ja primaarsektoris 71,2 tuhat € ettevõtte kohta. Samas suurusgrupis oli tertsiaarsektoris ehitiste ning masinate ja seadmete väärtus madalam kui primaar- ja sekundaarsektori ettevõtetes. Ühtlasi nähtub, et kümne ja

enama töötajaga tööstusettevõtete põhivara väärtuse erinevus on 25-kordne võrreldes kuni üheksa töötajaga ettevõtete vastavate näitajatega. Tertsisaarsektoris on erinevus suurusgruppide vahel suurem (nt ehitistel 41 korda), kuid primaarsektoris väiksem (nt ehitistel 24 ning masinatel ja seadmetel 10 korda).

Kuna töötajate arvu alusel moodustatud suurusgrupid ei võimalda piisavalt detailselt eristamist, siis hindasime põhivara struktuuri lisaks ka müügitulu alusel moodustatud suurusgruppides põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse tegevusaladel (lisa 4). Põllumajanduse tegevusaladest on kõige madalam põhivaraga varustatus aianduse tegevusalal, kuid võrdlust saab teha üksnes väiksemate suurusgruppide osas. Lisaks eristub mõnevõrra madalam põhivaraga varustatus segatootmise tegevusalal suurusgruppides müügituluga kuni 335 tuhat € võrreldes taimekasvatuse (tera- ja kaunvilja ning õlikultuuride tootmine) ja loomakasvatuse tegevusalade vastavate suurusgruppidega. Metsakasvatuse ja muu metsamajanduse tegevusalade ettevõtete keskmine põhivara väärtus oli 2018. aastal 97,4 tuhat €. Samal ajal metsavarumise tegevusala ettevõtete keskmine põhivara väärtus oli 309,6 tuhat €.

FADNi andmebaasi andmetel on 2018. aastal põllumajandustootjate (FIEd ja äriühingud kokku) põhivara väärtus võrreldes 2014. aastaga suurenenud keskmiselt 18% võrra, kusjuures maa väärtus on suurenenud 36%, ehitiste ning masinate ja seadmete väärtus vastavalt 14% ja 4%. 2018. aasta lõpu seisuga moodustas maa väärtus põllumajandustootjate põhivarast 31%, masinad ja seadmed 32%, ehitised-rajatised 9% ning muu põhivara 9%. Võrreldes 2014. aastaga on põllumajandustootjate põhivara struktuuris toimunud kaks suuremat muutust: maa väärtuse osatähtsus on suurenenud 4,0 protsendipunkti ning masinate ja seadmete osatähtsus on vähenenud 4,4 protsendipunkti võrra.

Tootmistüüpide lõikes oli 2018. aastal kõige vähem põhivara aianduse, loomakasvatuse (karjatatavad loomad, v.a piimalehmad) ja püsilikultuuride kasvatamise tootmistüübis. Kõige rohkem oli põhivara piimatootmise ning sea- ja linnukasvatuse tootmistüübi ettevõtjatel. Tootmistüüpide lõikes on põhivara struktuur väga erinev – kui sea- ja linnukasvatuses moodustavad ehitised üle poole (58%) ja piimatootmises 44% põhivara väärtusest, siis püsilikultuuride kasvatamisega tegelevatel tootjatel moodustab maa väärtus 64% põhivara väärtusest (joonis 8).

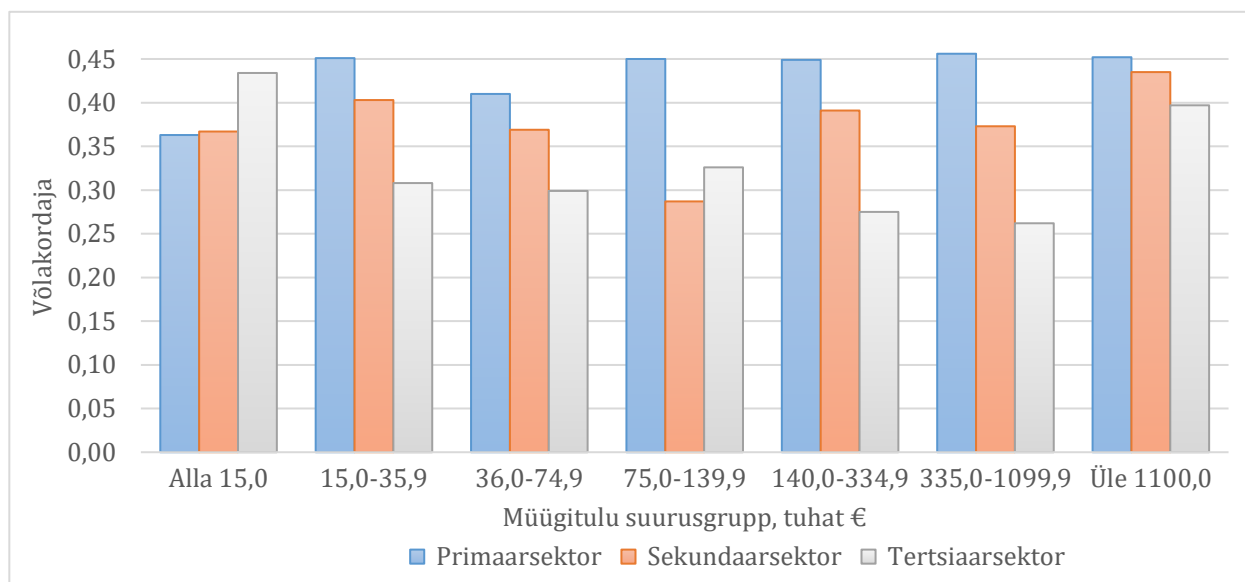
Algandmed: FADN

Joonis 8. Põllumajandustootjate põhivara väärtus tootmistüüpide lõikes, 2018

Finantsvõimenduse ja kohustuste taseme hindamiseks arvutatakse võlakordaja (kohustused kokku suhtena koguvarasse), mis näitab, mitu protsenti ettevõtte varadest on finantseeritud võõrvahenditega. Madal võlakordaja iseloomustab tegevuse finantseerimist omakapitali baasil ning see tähendab, et ettevõtte ei ole laenudest sõltuv. Kõrge võlakordaja tase algab 0,5st ehk 50%st ja riski piiriks loetakse näitajat 0,7 ehk kui 70% varadest on finantseeritud võõrkapitaliga.

Uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute võlakordaja tase on sektorite lõikes sarnane ning vaadeldavate aastate lõikes vähe muutunud. Perioodil 2014–2018 on primaarsektori ettevõtted kaasanud koguvara finantseerimiseks võõrkapitali 44–46%, sekundaarsektori ettevõtted 37–40% ja tertsiaarsektori ettevõtted 38–40% (lisa 2). Sektori keskmine näitaja võib olla mittepiisav, et mõista detailsemalt erineva suurusega ettevõtete finantsvõimenduse taset. Kuna kapitali kaasamisel saab eristada mitmeid probleeme, millest olulisemad on võõrkapitali suhe omakapitali ja ettevõtte suurus, siis analüüsime näitajat detailsemalt müügitulu alusel moodustatud suurusgruppide tasemel.

Jaotades ettevõtted suurusgruppidesse (kvantiilide alusel) näeme primaar- ja tertsiaarsektoris olukorda, kus suurema müügituluga ettevõtetel on üldjuhul ka võlakordaja suurem (joonis 9). Näiteks on primaarsektori ettevõtetel, kelle müügitulu jääb alla 15 tuhande €, võlakordaja 0,08 punkti madalam kui nendel ettevõtetel, kelle müügitulu on üle 335 tuhande €.

Algandmed: Äriregister

Joonis 9. Äriühingute võlakordaja sektorite lõikes 2018. aasta

Suurusgruppide lõikes on primaar- ja tertsiaarsektori ettevõtetes üldjuhul võlakordaja suurem kui sekundaarsektoris. Erandiks on suurusgrupp müügituluga 75,0–139,9 tuhat €. Sekundaarsektoris on siiski kõige kõrgem võlakordaja tase kõige väiksema müügituluga ettevõtetel, kuid võlakordaja on suhteliselt kõrge ka nendel ettevõtetel, kelle müügitulu on üle 1,1 miljoni €. Vahepealsetes suurusgruppides on võlakordaja madalam (joonis 9).

Tegevusalade võrdluses on väga kõrge võlakordaja tase toiduainetööstustel (eelkõige väiksema müügituluga ettevõtetel), aga ka põllumajandustootjatel (lisa 5).

Tuues välja kõige suurema võlakordajaga tasemega tegevusalad äriühingute näitajate alusel, siis primaarsektoris on selleks lamba- ja kitsekasvatus (0,640), mesindus (0,557), piimakarjakasvatus (0,516) ning saagikoristusjärgsed tegevused (0,623). Kalanduses on kõrge võlakordaja vesiviljeluse tegevusala ettevõtetel (0,623). Toiduainetööstustest on mõnevõrra kõrgem võlakordaja lihatööstustel (0,531).

2.2.3. Kasum

Ettevõtjad on suutnud tagada 2018. aastal suurema kasumlikkuse kui 2014. aastal (lisa 2). Vaadeldaval perioodil on kõige enam varieerunud primaarsektori ettevõtjate keskmine puhaskasum⁶, mis 2016. aastal oli 3,4 korda väiksem kui 2014. aastal ning 4,0 korda väiksem kui 2018. aastal. Sekundaarsektori ettevõtjate puhaskasum võrreldes eelmise aastaga on oluliselt suurenenud 2016. ja 2018. aastal (vastavalt 20,2% ja 18,4%).

Kõige enam on puhaskasum suurenenud sekundaarsektori äriühingutel aastate 2014 ja 2018 võrdluses, kus suurenemine oli 57,1% (aastane juurdekasvutempo perioodil 12,0%). Vaadeldavate aastate võrdluses on tertsiaarsektori äriühingutel puhaskasumi kasv 29,0%, kuid primaartootjatel on vastav näitaja 19,9% (lisa 2).

Hinnates puhaskasumi muutust tegevusalade lõikes, siis olulisemad muutused on toimunud elektri- ja soojusenergiatootmise, kemikaalide tootmise, kalanduse ning veekogumise, -töötuse ja -varustamise ja jäätmekäitluse tegevusalal (lisa 6). 2018. aastal oli kõige kõrgem puhaskasumi näitaja toiduainetööstuses (105,0 tuhat € keskmiselt ettevõtte kohta), metalltoodete tootmises (104,8 tuhat €) ning seejärel küllaltki võrdselt veekogumise, -töötuse ja -varustamise ja jäätmekäitluse ning mäetööstuse tegevusalal (üle 97 tuhande €). Oluline puhaskasumi suurenemine on toimunud ka metsanduses (98%), kuid puidu- ja paberitööstuses on puhaskasum vähenenud (8%). Oluline puhaskasumi vähenemine on toimunud ka kalanduses, kus muutus 2014. ja 2018. aasta võrdluses on 49%. Põllumajandustootjate puhaskasum oli 2018. aastal keskmiselt 23,8 tuhat € ettevõtte kohta, kuid võrreldes 2014. aastaga on puhaskasum vähenenud 14,1%.

Põllumajandustootjate, metsamajandajate ja kalandusettevõtjate juures on äri- ja puhaskasumi kujunemisel olulisel kohal saadud toetused. 2018. aasta andmetel moodustasid toetused (v.a investeringutoetused) põllumajandustootjate sissetulekust 13,7%, metsamajandajatel 0,4% ja kalandusettevõtjatel 0,2%.

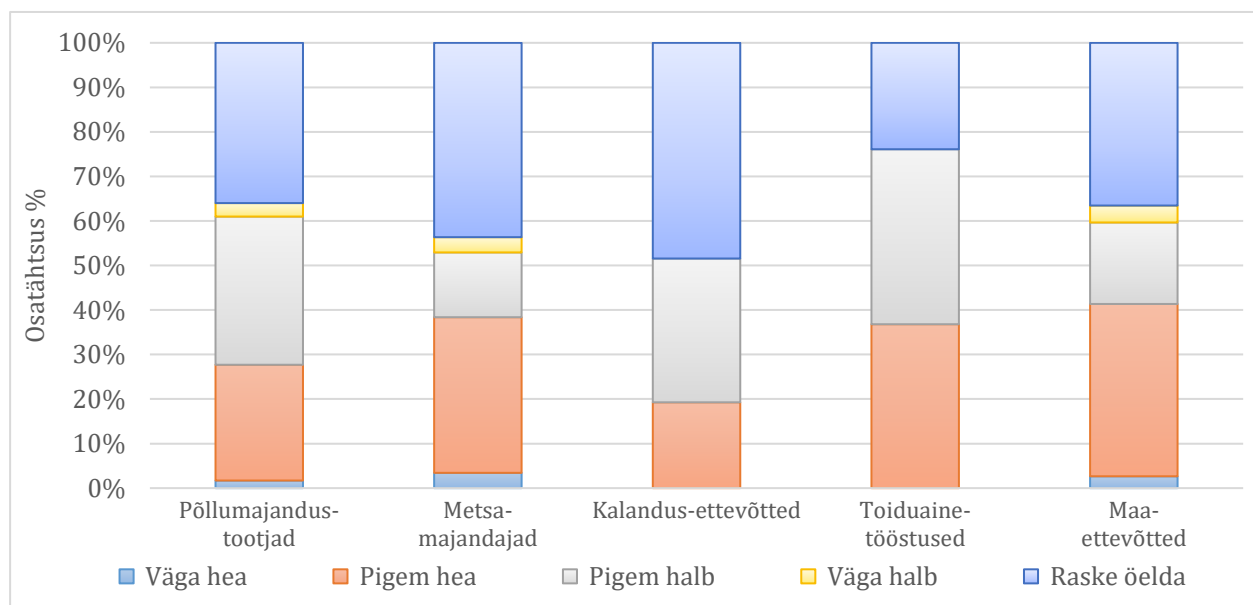
Ühtlasi on võimalik hinnata puhaskasumi osatähtsust sissetulekust (nn puhaskasumi määr), mis põllumajandustootjatel oli 5,0%, metsamajandajatel 14,7% ja kalandusettevõtetel 10,1%. Võrreldes toetuste osatähtsust ja puhaskasumi määra kogu sissetulekust, siis nähtub põllumajandustootjate puhaskasumi oluline seos toetustega – toetuste osatähtsus sissetulekust oli 2,7 korda kõrgem kui puhaskasumi määr. Metsamajandajate ja kalandusettevõtete puhaskasumi määr oli kõrgem kui toetuste osatähtsus sissetulekust, seega kasumlikkus ei sõltu niipalju toetustest. Otsetoetuste osatähtsus põllumajandustootjate sissetulekust oli 2018. aastal 9,9%.

FIEde kasum/kahjum on erikonto muutuse ja eelnevate perioodide kahjumi korrigeerimise eelne summa. Viimase viie aasta jooksul on kõige enam muutunud primaarsektori FIEde kasum (154,7%), kuid absoluutsummas on kasumi muutus ligikaudu 860 €. Uuringu sihtgruppi kuulunud tertsiaarsektori FIEde keskmine kasum on kogu vaadeldava perioodi jooksul olnud oluliselt stabiilsem kui primaarsektoris. Kui 2014. aastal oli tertsiaarsektori ettevõtjate kasum keskmiselt 1895 € FIE kohta, siis 2018. aastaks on kasum suurenenud ligi kolmandiku võrra (29,0%).

⁶ Puhaskasum - müügitulu + muud äritulud + finantstulud + erakorralised tulud – kulud – muud ärikulud – finantskulud – erakorralised kulud. Sh tuludes kajastuvad toetused.

2.2.4. Majanduslik seisund ja tegevusplaan

Toetusvajaduse ja edasise riikliku sekkumisloogika välja töötamiseks on oluline teada ettevõtjate hinnangut ettevõtte praegusele majanduslikule seisundile. Väga heaks ja pigem heaks hindas ettevõtte majandusliku seisundi käesoleva uuringu läbiviimise hetkel 19–42% ettevõtetest, sh hinnangut „väga hea“ andsid kuni 3% ettevõtetest. Väga halvaks hindas ettevõtte majandusliku seisundi samuti kuni 3% ettevõtetest. Pigem halvaks aga 15–39% ettevõtetest (joonis 10).

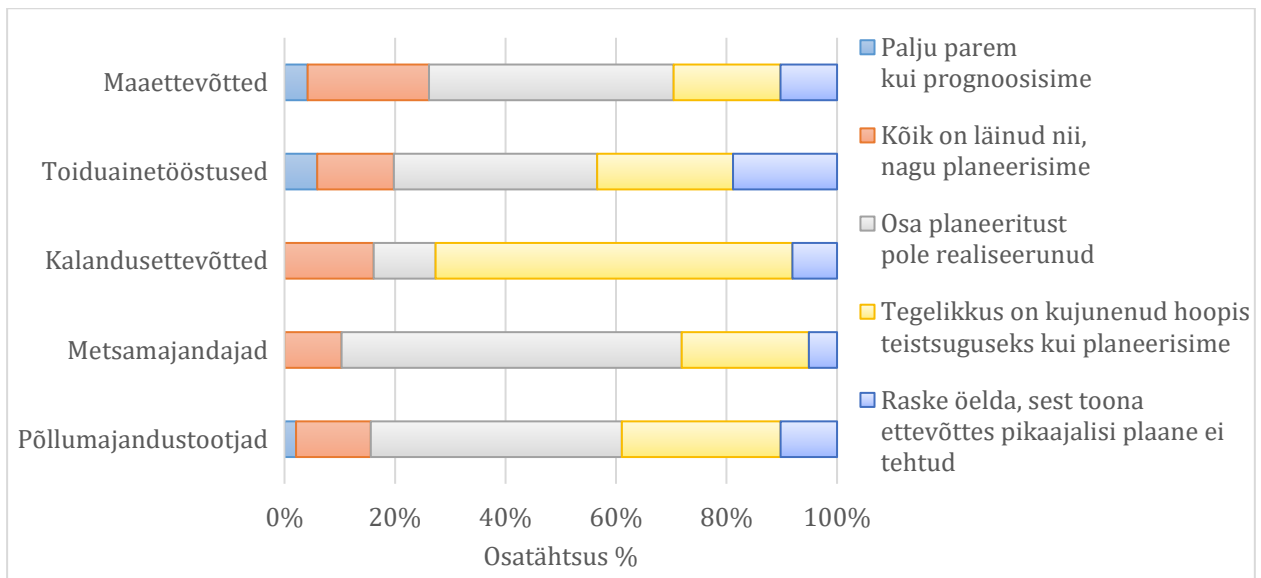

Algandmed: Küsitlus

Joonis 10. Hinnang ettevõtte majanduslikule seisundile

Kõige selgem jaotus hinnangutest seisundile ilmneb toiduainetööstuste, kellest 37% hindasid majandusliku seisundi heaks, 39% pigem halvaks ja üksnes 24% ei andnud täpset vastust ja pidasid hindamist raskeks. Teistes sihtgruppides on neutraalse hinnangu „raske öelda“ osatähtsus küllaltki kõrge (36–48%, joonis 10), mistõttu antud vastajate grupi olukorda hinnati täiendavalt majandusandmetel. Hinnates „raske öelda“ vastuse andnud ettevõtjate jaotumist müügitulu suurusgruppidesse, siis primaarsektoris kuulusid antud ettevõtjad peamiselt alla 10 tuhande € suurusgruppi (põllumajandus-tootjate vastustest ligikaudu 55% ja metsamajandajate ning kalandusettevõtete vastustest 67%). Sarnane jaotus ilmnes ka maapiirkonna tertsiaarsektori ja sekundaarsektori ettevõtjate vastustes.

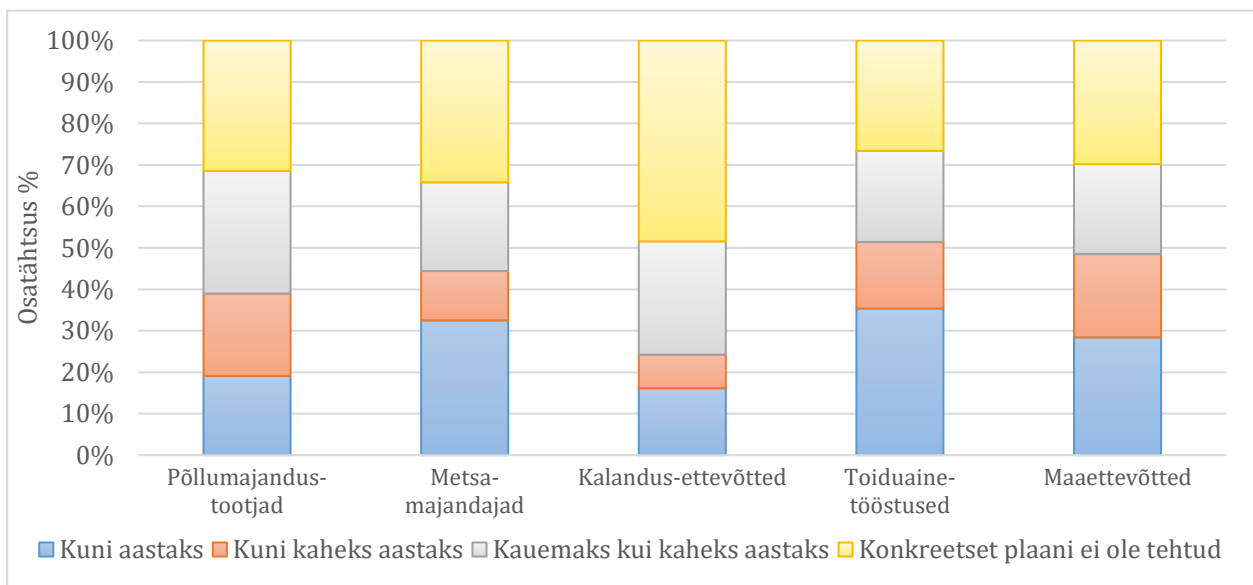
Võrreldes kolme aasta taguste prognoosidega majandusliku olukorra suhtes on plaanitust kõige vähem realiseerunud põllumajandustootmises (16%) ja metsamajanduses (10%), aga kõige rohkem on realiseerunud maaettevõtete prognoosidest (26%). Tegelikkus on prognoosituga võrreldes kujunenud hoopis teistsuguseks 65% kalandusettevõtete jaoks, samal ajal kui ülejäänud sihtgruppides andis sellise hinnangu 19–29% ettevõtetest. Pikaajaliste plaanide puudumisele viitas 5–19% ettevõtetest (joonis 11).

Algandmed: Küsitlus

Joonis 11. Ettevõtete hinnang prognooside realiseerumisele

Küsitlustulemustest ilmneb, et ka tänasel hetkel ei ole ligikaudu kolmandikul ettevõtetest konkreetset tegevus-, tootmis- või äriplaani ega ka finantsprognoosi. Lühema- või pikemaajalist tegevusplaani omab 52–73% (joonis 12). Kõige suurem on konkreetse tegevusplaanita ettevõtete osatähtsus kalandussektoris, kuid samal ajal on ligikaudu veerandil kalandusettevõtetest (27%) tegevusplaan kauemaks kui kaks aastat.

Algandmed: Küsitlus

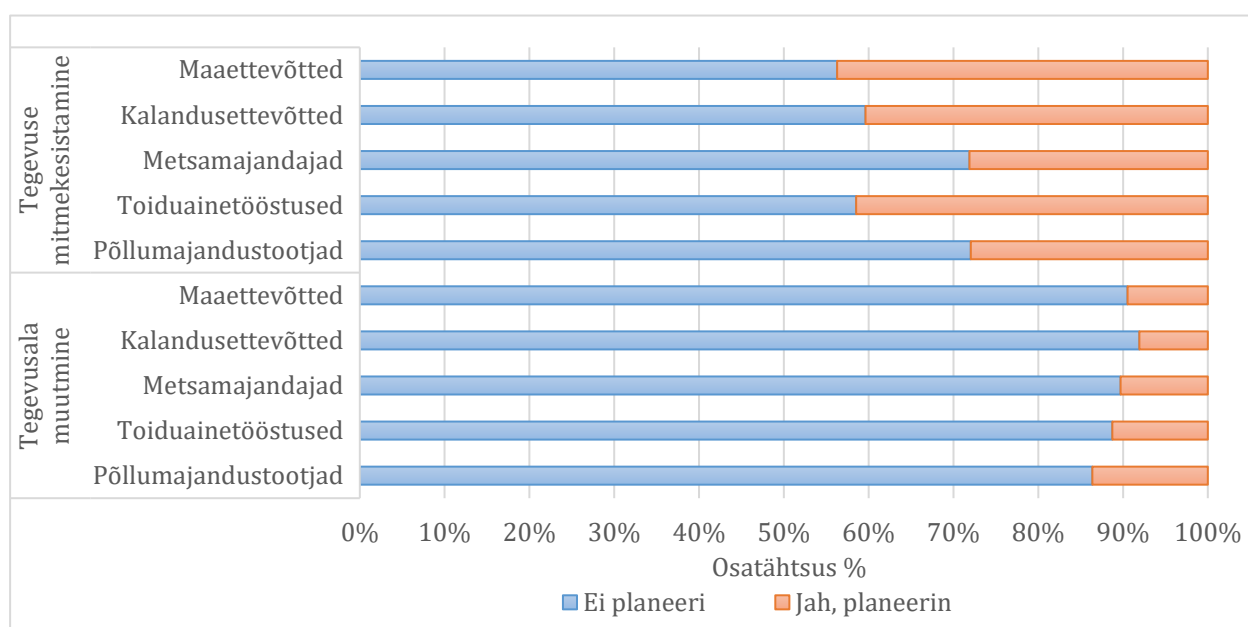
Joonis 12. Ettevõtete jaotus tegevusplaani olemasolu alusel

Kõige enam on pikaajalist tegevusplaani omavaid ettevõtteid põllumajandustootjate hulgas (30%), kus võrdse osatähtsusega järgnevad ka kuni aastaks ja kuni kaheks aastaks tegevusplaani omavad ettevõtted (joonis 12). Põllumajanduslike tegevusalade võrdluses omavad pikaajalist tegevusplaani (st kauemaks kui kaheks aastaks) teraviljakasvatuse tegevusala ettevõtjad (35%) ja mesinduse tegevusala tootjad (35%). Ühtlasi on mesinike hulgas kõige enam tootjaid, kes omavad tegevusplaani kuni kaheks aastaks (32%).

Tegevusplaani kauemaks kui kaheks aastaks ning kuni kaheks aastaks omab kõige vähem ettevõtjaid piimakarjakasvatuse tegevusalal (vastavalt 23% ja 13%). Piimatootjatest 24% omab tegevusplaani kuni 12 kuuks ja 38% väidab, et konkreetset plaani ei ole tehtud. Samuti märkis 37% segapõllumajanduse tegevusvaldkonna tootjatest, et konkreetset plaani ei ole tehtud. Põllumajandustootmise tegevusalade lõikes omasid lühiajalist tegevusplaani ligikaudu viiendik teraviljakasvatajatest, köögiviljakasvatajatest, segatootjatest ja muu põllumajandusega tegelevatest tootjatest. Ligikaudu 48% ettevõtjatest, kes andsid negatiivse vastuse tegevusplaani olemasolu kohta kuulusid suurusgruppi, kellel oli vähem kui 10 tuhat € müügitulu.

Metsamajanduses ja toiduainetööstustes omavad üle 30% ettevõtetest tegevusplaani kuni üheks aastaks ning nendes sektorites on kuni kaheks aastaks tegevusplaani omavaid ettevõtteid suhteliselt vähe (vastavalt 12 ja 16%) (joonis 12).

Põhitegevusala muutmise, aga ka olemasoleva tegevusala mitmekesistamise küsimusele vastas enamus ettevõtjatest, et ei planeeri muutuseid. Joonis 13 osutab, et tegevusala planeerib muuta ligikaudu kümnendik ettevõtjatest, kuid põllumajandustootjate hulgas on osatähtsus mõnevõrra suurem (14%).

Algandmed: Küsitlus

Joonis 13. Ettevõtjate jaotus tegevusala muutmise ja tegevuse mitmekesistamise alusel

Tegevusala muutmise plaanile jaatavalt vastanutest enamik planeerib tegevussuuna vahetamist, minnes üle loomakasvatusest tera- või aedviljakasvatusele või laiendades kõrvaltegevust. Näiteks pakku- des teenuseid olemasoleva masinapargi baasil või alustades turismiteenuste pakkumist. Mitmel korral mainiti riskide hajutamise vajadusest lähtuvat ilmastikutingimustest sõltumatu teenuse pakku- mise vajadust. Tegevuse lõpetamist märkisid kommentaaridest lähtuvalt segapõllumajanduse, muu põllumajanduse ja teraviljakasvatuse valdkondades tegutsevad põllumajandustootjad.

Olemasoleva majandustegevuse mitmekesistamist planeerib 28% põllumajandustootjatest ja metsa- majandajatest, aga ka toiduainetööstustest, kalandus- ja maapiirkonna muudest ettevõtetest vasta- valt 41%, 40% ja 44%. Seega ei saa lähitulevikus põllumajandustootjate ja metsamajandusettevõtete poolt tegevuse mitmekesistamise osas suurt aktiivust eeldada.

Tegevusalade lõikes märkisid mitmekesistamist neljandik (vastavalt 25–27%) teravilja- ja köögivil- jakasvatuse ning segapõllumajanduse tegevusala tootjatest. Piimatootjate ja mesinike hulgas märkis

mitmekesistamist üksnes 16% vastanutest. Kõige kõrgem oli osatähtsus aga muu tegevusala põllumajandustootjate hulgas (ligikaudu 40%; siia kuuluvad nt lihavesikasvatatajad, aiandustootjad, sea-, linnu- ja lambakasvatatajad).

Mitmekesistamise täpsustusena kirjapandud kommentaaridest selgus, et valdavalt soovitakse laiendada tegevust tootmiselt edasisele töötlemisele, et anda omakasvatatud toodangule suuremat lisandväärtust. Samuti soovitakse laiendada sortimenti nii toodete kui teenuste osas, alustada hooajalise sissetuleku tasandamiseks uute tegevustega, näiteks mittepõllumajandusliku tootmisega, et tagada stabiilsem rahavoog.

Ettevõtte tegevuse jätkamist pidas keerukaks 13–15% ettevõtjatest, nende hinnangul on raskused järgmised:

- ettevõtte väiksus ja laienemise võimaluste puudumine;
- uuel põlvkonnal puudub soov ettevõtlust jätkata;
- ettevõtte ärimudeli mittevastavaus ja uuendamise keerukus.

Täiendavalt eristus põllumajandustootjatel põhjusena ettevõtte juhi kõrge vanus ja toiduainetööstustes uute teadmiste ja oskuste puudumine.

2.2.5. Järeldused ettevõtete majanduslikust hetkeolukorrast

- Uuringu sihtgrupi andmete vaatlemisel selgus, et Eesti maapiirkondades on ettevõtjate arv varieeruv. Oluliselt rohkem ettevõtjaid on Harju- ja Tartumaal ning vähem Hiiu-, Lääne- ja Ida-Virumaal. 2017. aastal suurenes oluliselt ettevõtjate arv sekundaar- ja tertsiaarsektoris, mis kompenseeris primaarsektori ettevõtjate arvu vähenemise. Kõige negatiivsemad muutused on toimunud Ida-Virumaal.
- Peamiste majandusnäitajate alusel, mis iseloomustavad nii tegevuse aktiivsust kui ettevõtete suurust, eristuvad Lääne-Virumaa ja Järvamaa, kus tegutsevad kõige suurema müügituluga ettevõtjad. Kõige väiksem oli müügitulu Saare-, Põlva- ja Ida-Virumaa ettevõtjatel.
- Perioodil 2014–2018 toimunud müügitulu, põhivara ja puhaskasumi muutus on maakondade lõikes varieeruv. Kõige rohkem kasvas müügitulu Tartu-, Hiiu- ja Valgamaa ettevõtjatel, kuid kõige suurem puhaskasumi muutus oli Lääne-Viru-, Järva-, Põlva- ja Raplamaa ettevõtjatel. Põhivara väärtus on kõige enam suurenenud Valga- ja Võrumaa ettevõtjatel, ilmestades äärepoolsemate piirkondade ettevõtjate võimekust viimastel aastatel investeerida.
- Majandusnäitajate 2014–2018 muutuse ja 2018. aasta hetkeseisu põhjal võib järeldada, et primaar- ja tertsiaarsektoris on 75% äriühinguid väga väikese müügitulu ja töötajate arvuga, mistõttu nad ei ole võimelised tagama töötasu Eestis kehtiva miinimumi tasemel ega tegema reinvesteeringuid tootmise arendamiseks. Kuni üheksa töötajaga ja üle 10 töötajaga ettevõtete majanduslik suurus ja aktiivsus on väga erinevad.
- Üksnes ettevõtjate põhivara väärtuse ja struktuuri muutuse põhjal ei ole võimalik teha põhjapanevaid järeldusi, sest tootmistegevust võivad piirata ka muud täiendavad asjaolud. Tootmine sõltub eelkõige kapitaliga varustatusest ja töötajate arvust, kuid põllumajandustootjad märgivad piirava tegurina maa vähesust.
- Perioodil 2014–2018 on uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingud olnud piisavalt suure keskmise kasumiga ja kasumi muutus on järginud müügitulu muutust. FIEde keskmine kasum on

paari tuhande euro juures, seega suuremate investeringute tegemiseks tuleb koguda jaotamata kasumit vähemalt viis aastat, ent selline investeerimine ei taga piisavat arengut ja ettevõtte laienemist.

- Küsitluse andmetel hindasid ettevõtte majandusliku seisundi väga heaks ja pigem heaks 19–42% ettevõtetest. Alla 10 tuhande € müügituluga ettevõtjad märkisid valdavalt vastuseks „raske öelda“.
- Võrreldes kolme aasta taguste prognoosidega on plaanitud kõige vähem realiseerunud põllumajandustootmises ja metsamajanduses. Kõige rohkem on realiseerunud maaettevõtete prognoosid. Tegelikkus on prognoosituga võrreldes kujunenud hoopis teistsuguseks 65% kalandusettevõtete jaoks.
- Küsitluse tulemustest selgus, et ka tänasel hetkel ei ole ligikaudu kolmandikul ettevõtetest konkreetset tegevus-, tootmis- või äriplaani ega ka finantsprognoosi.

2.3. Konkurentsivõime

Ettevõtte konkurentsivõime defineerimiseks on kasutatud käesolevas uuringus suhtarve, mis peegeldavad ettevõtte võimet olla turumajanduslikus majanduskeskkonnas kasumlik ja efektiivne. Ühtlasi hinnatakse näitajaid, mis iseloomustavad ettevõtte arengut ja jätkusuutlikkust. Tegevuse kasumlikkuse suhtarvudeks valiti esiteks omakapitali rentaablus (ROE), mille analüüs viidi läbi DuPont⁷ meetodil. Meetodis kasutatav valem jagab omakapitali tootluse arvutamise kolmeks komponendiks: kasumlikkus, varade kasutamise efektiivsus ja finantsvõimendus. Seega leitakse puhaskasumi marginaal (puhaskasumi suhe müügitulusse), varade käibekordaja (müügitulu suhe varasse) ja finantsvõimendus (varade suhe omakapitali), mille omavaheline korrutamine annab ROE väärtuse. Mida kõrgem on omakapitali tootlus, seda efektiivsemalt kasutab ettevõtte omanike investeringut ning sellest tulenevalt saavad investorid teha otsuseid tegevusvaldkondade valikuks.

Täiendavateks suhtarvudeks valiti varade puhasrentaablus (ROA), mis leitakse puhaskasumi ja aasta keskmise vara jagatisena ning tulemus iseloomustab seda, kui palju kasumit teenib iga varasse investeeritud euro. Teiseks suhtarvuks on põhivara käibekordaja, mis leitakse müügitulu ja põhivara jagatisena ja see iseloomustab otseselt põhivara kasutamist müügitulu teenimisel.

Ühtlasi hinnati ettevõtete lisandväärtust, tööjõukulu ja tootlikkust. Lisandväärtus arvutati müügitulu ja muud äritulude summa ning kaubad, toore, teenused ja muude ärikulude vahena jättes välja tööjõukulud, kulumi, lõpetamata ja valmistoodangu varude muutuse ning oma tarbeks valmistatud põhivara. Tootlikkuse arvutamisel kasutati müügitulu ja lisandväärtuse alusel arvutatavat suhtarvu töötaja kohta (nn tööviljakuse näitajat).

2.3.1. Omakapitali ja müügitulu rentaablus ning finantsvõimendus DuPont meetodil

Tabelis 9 on esitatud omakapitali tootluse (ROE) arvutamise komponendid, millest nähtub, et puhaskasumi marginaal ehk ettevõtete kasumlikkus on 2018. aastal võrreldes 2014. aasta tulemusega vä-

⁷ DuPonti analüüs (*DuPont Analysis*) võeti kasutusele DuPont Corporation poolt 1912, millega esitles ettevõtte omakapitali tootluse näitajate omavahelisi seoseid. $ROE = \text{puhaskasumimarginaal} \times \text{varade käibekordaja} \times \text{finantsvõimendus}$.

henenud tertsiaarsektoris 11,6% ning primaarsektoris püsinud samal tasemel (muutus 0,7%). Sekundaarsektoris on ettevõtete kasumlikkus 2018. aastal suurenenud, tulenevalt müügitulu puhasrentaabluse 23,2%-lisest suurenemisest võrreldes 2014. aasta näitajaga. Esitatud suhtarvu teisendada nähtub, et müügitulu suhtes teeniti 2018. aastal primaarsektoris 9,7%, sekundaarsektoris 5,3% ja tertsiaarsektoris 5,2% puhaskasumit. Primaarsektori vastav näitaja oli kõige madalamal tasemel 2016. aastal, kui teeniti 3,5% kasumit müügitulu euro suhtes.

Tegevusalade võrdluses oli 2018. aastal kõrgeim tase kinnisvara alal tegutsevatel ettevõtetel (27,0%). 15,0% tase iseloomustab metsamajanduse ja kalanduse ettevõtteid, mis tagab pingereas viienda koha (lisa 7). Põllumajandusettevõtete müügitulu puhasrentaablus oli 6,0%, kalandusettevõtetel 11,0% ja toiduainetööstustel 3,0%. Ühtlasi järeldub, et mida suurem on tegevusala ettevõtete müügitulu, seda väiksem on müügitulu puhasrentaablus ja tegevust iseloomustab nn suure käibe mõju.

Tabel 9. Omakapitali tootluse komponentide muutus sektorite lõikes perioodil 2014–2018

Näitaja	Sektor	2014	2015	2016	2017	2018	Muutus 2018/2014
Müügitulu puhasrentaablus	primaar	0,097	0,063	0,035	0,139	0,097	0,7%
	...sh põllumajandus	0,080	0,068	0,005	0,148	0,062	-23,1%
	...metsamajandus	0,123	0,063	0,080	0,138	0,151	22,9%
	sekundaar	0,043	0,044	0,050	0,048	0,053	23,2%
	...toiduainetööstus	0,025	0,029	0,031	0,029	0,027	8,8%
	tertsiaar	0,059	0,067	0,035	0,057	0,052	-11,6%
	...toitlustus ja majutus	0,037	0,037	0,038	0,032	0,038	2,4%
Varade käibekordaja	primaar	0,547	0,524	0,487	0,510	0,522	-4,7%
	...sh põllumajandus	0,464	0,452	0,409	0,444	0,411	-11,4%
	...metsamajandus	0,765	0,719	0,681	0,638	0,791	3,4%
	sekundaar	1,135	1,126	1,154	1,202	1,249	10,0%
	...toiduainetööstus	1,487	1,407	1,436	1,465	1,452	-2,3%
	tertsiaar	1,067	1,043	1,012	1,056	1,102	3,3%
	...toitlustus ja majutus	0,725	0,734	0,750	0,767	0,776	7,1%
Finantsvõimendus	primaar	1,775	1,718	1,790	1,706	1,738	-2,1%
	...sh põllumajandus	1,819	1,762	1,869	1,770	1,837	1,0%
	...metsamajandus	1,744	1,670	1,695	1,637	1,604	-8,0%
	sekundaar	1,592	1,635	1,593	1,607	1,564	-1,8%
	...toiduainetööstus	2,288	2,052	1,938	1,888	1,866	-18,4%
	tertsiaar	1,630	1,537	1,607	1,610	1,597	-2,0%
	...toitlustus ja majutus	2,075	1,969	1,939	1,882	1,782	-14,1%
Omakapitalirentaablus (ROE)	primaar	0,094	0,057	0,030	0,121	0,088	-6,1%
	...sh põllumajandus	0,068	0,054	0,004	0,116	0,047	-31,2%
	...metsamajandus	0,164	0,075	0,092	0,144	0,192	17,0%
	sekundaar	0,078	0,081	0,091	0,093	0,104	33,2%
	...toiduainetööstus	0,083	0,084	0,085	0,081	0,072	-13,4%
	tertsiaar	0,102	0,107	0,058	0,097	0,091	-10,5%
	...toitlustus ja majutus	0,056	0,053	0,055	0,046	0,053	-5,8%

Algandmed: Äriregister

Varade käibekordaja abil saab hinnata äriühingute varade kasutamise efektiivsust. Mida suurem on kordaja, seda rohkem müügitulu teenitakse ühe koguvara ühiku kohta. Varieeruvuse esinemine sektorite ja tegevusalade lõikes on normaalne, kuna koguvarede maht äritegevuseks on erinev. Oluline

on hinnata muutust perioodil sektori siseselt, millest nähtub negatiivne muutus primaarsektoris (4,7% võrra). See tähendab, et olemasolevat ja täiendavat investeringutega soetatud vara ei ole suudetud efektiivsemalt kasutama hakata. Sekundaar- ja tertsiaarsektoris on toimunud siiski positiivne muutus ja varade kasutamise efektiivsus on suurenenud vastavalt 10,0% ja 3,3% võrra.

Finantsvõimendus ehk omakapitali kordaja on DuPonti analüüsis koguvара suhe omakapitali. Omakapitali kordaja näitab laenuvahendite kaasamise hulka koguvара kaudu kuna kohustuste maht on arvutatav koguvарast omakapitali lahutamiseга. Kordaja näitab, kui mitu eurot kohustusi on kaasatud ühe omakapitali ühiku kohta.

Tabelis 9 toodud andmetest nähtub, et aastate 2014 ja 2018 võrdluses on finantsvõimendus vähenenud kõikides sektorites (2,1% võrra primaarsektoris, 1,8% võrra sekundaar ja 2,0% võrra tertsiiraarsektoris). 2018. aastal oli omakapitali kordaja primaarsektoris 1,74, sekundaar- ja tertsiaarsektoris vastavalt 1,56 ja 1,60. Sellest järeldub, et primaarsektoris on võõrvahendeid kaasatud kõige enam.

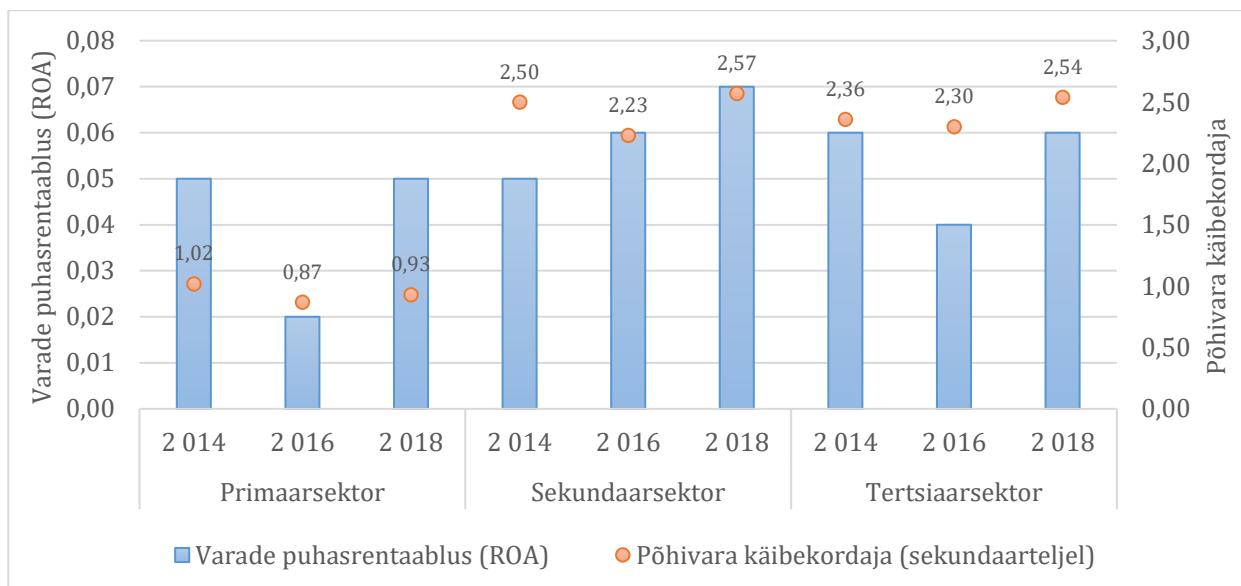
ROE näitaja on aastate 2014 ja 2018 võrdluses vähenenud primaar- ja tertsiaarsektoris vastavalt 15,4% ja 9,2% võrra ja sekundaarsektoris kasvanud 21,0% võrra. Samal ajal ei ole absoluutväärtuses erinevused sektorite vahel suured ja 2018. oli omakapitali tootlikkus (ehk omakapitali suhtes teeniti puhaskasumit) kõige suurem tertsiaarsektoris (10,4%). Primaarsektoris oli vastav näitaja 8,5% ja sekundaarsektoris 9,7%.

Tegevusalade võrdluses teenisid 2018. aastal suurimat puhaskasumit omakapitali kohta tervishoiu ja hoolekandetasutused (22,0%), samal ajal oli põllumajandustootjate vastav näitaja 5,0%. Sarnane näitaja oli ka uuringu sihtgrupi kuulunud majutus- ja toitlustusasutustel. Toiduainetööstuste näitaja oli 7,0% ja metsamajandajatel 19,0% (lisa 7).

2.3.2. Varade rentaablus ja lisandväärtus

Varade puharentaabluse võrdlemisel ei tohiks olla tegevusvaldkonna või sektori sisesed erinevused suured, kuna ettevõtted ei oleks vastasel korral konkurentsivõimelised. Joonisel 14 esitatud ROA erineb sektorite lõikes. Sekundaar- ja tertsiaarsektori ettevõtetes on ROA suurem, mis tähendab efektiivsemat varade kasutamist. Hüpoteetiliselt võib see tähendada ka vara nappust. Viimase kindlaks tegemiseks tuleb lisaks hinnata lisandväärtuse ja tööviljakuse taset. Juhul, kui lisandväärtus ja tööviljakus on madal, siis tõenäoliselt ei ole vara ja tööjõu suhe optimaalne.

Müügitulu analüüsimisel ilmnes, et vaadelaval perioodil toimus suurim langus 2016. aastal. Ettevõtete majandusliku seisuga halvenemist peegeldab ka 2016. aastal oluliselt langenud ROA – primaarsektori ettevõtetel vähenes ROA 68,1% ning tertsiaarsektoris 42,6%. Kuna ettevõtete keskmine vara ei ole kiiresti muutuv suurus, siis see ilmestab puhaskasumi olulist langust 2016. aastal.

Algandmed: Äriregister

Joonis 14. Äriühingute varade rentaablus ja põhivara käibekordaja aastatel 2014, 2016 ja 2018

Tegevusalade võrdluses (lisa 7) oli 2018. aastal kõige väiksema ROA määraga ettevõtted maapiirkonnale iseloomulikes tegevusvaldkondades nagu põllumajandustootmine ja majutus ja toitlustamine (sh maaturism, 3,0%), toiduainetööstused (4,0%), puidutöötlemine ja paberi tootmine ning kalandus (5,0%). Maapiirkonnale iseloomulike tegevusalade võrdluses kõige kõrgem ROA oli metsamajanduse ettevõtetel (12,0%), aga ka tervishoiu ja hoolekande (16,0%) ettevõtetel.

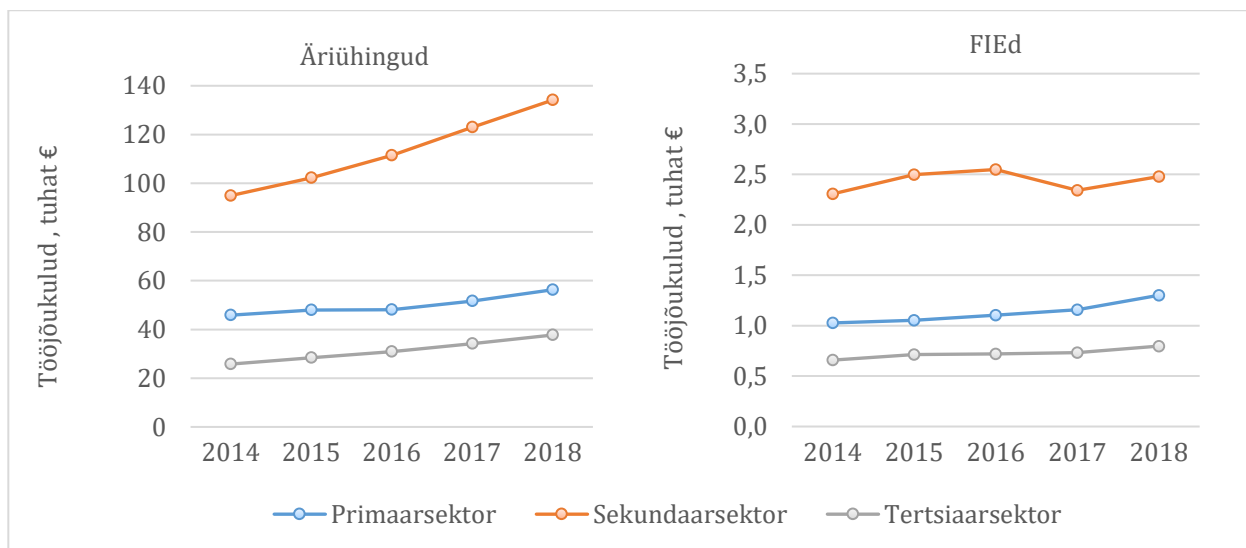
Põhivara käibekordaja on 2018. aastal kõige madalamal tasemel primaarsektori äriühingutel (0,93 € müügitulu ühe põhivara euro kohta), kuid sekundaar- ja tertsiaarsektori ettevõtete vastav näitaja on oluliselt kõrgem (2,54 ja 2,57). Seega võib järeldada, et primaarsektori ettevõtted ei kasuta vara efektiivselt või turult saadav müügitulu ei ole võrreldav teiste sektoritega. Ühtlasi on teada, et täiendavat tulu teenitakse põllumajandussektoris otsetoetustega, mis antud juhul ei ole arvestusse võetud.

Tulemused leiavad kinnitust ka tegevusalade detailsemal vaatlusel, kus 2018. aastal põhivara käibekordaja tegevusalade lõikes oli põllumajanduse tegevusala eelviimasel kohal. Suurusgruppide lõikes oli siiski oluliselt suurem üle ühe miljoni € müügituluga põllumajandustootjate põhivara käibekordaja (0,88) ja sarnane olukord on ka toiduainetööstustel. Kõige kõrgemal tasemel suhtarv oli tervishoiu ja sotsiaalhoolekande tegevusala ettevõtetel (kuni 12,5, müügituluga 36,0–74,9 tuhat € ettevõtete keskmine). Metsmajanduse tegevusala ettevõtete vastav näitaja oli kuni 2,4 (müügituluga üle 1,1 miljoni € ettevõtete keskmine) (lisa 8).

2.3.3. Tööjõukulud ja lisandväärtus

Ettevõtete üheks konkurentsivõime iseloomustavaks näitajaks on võime maksta konkurentsivõimelist töötasu. Vaatleme ettevõtete tööjõukulusid⁸ tervikuna, mis on perioodil 2014–2020 oluliselt suurenenud (joonis 15).

⁸ Tööjõukulud on tööandja kogukulu, sh brutopalk ja kõik rahalised lisatasud ning nendelt tasutav sotsiaalmaks ja tööandja töötuskindlustusmaks.

Algandmed: Äriregister, MTA

Joonis 15. Keskmine tööjõukulu sektorite lõikes perioodil 2014–2018

Primaarsektori äriühingute tööjõukulu oli 2018. aastal keskmiselt 56,3 tuhat € ja kasv võrreldes 2014. aastaga oli 22,7%. Sekundaar- ja primaarsektoris oli keskmine tööjõukulu vastavalt 134,1 ja 37,7 tuhat € ettevõtte kohta ning muutus võrreldes perioodi algusega vastavalt 41,3 ja 46,3%. FIEde tööjõukulud on võrreldes äriühingutega marginaalsed, kus tertsiaarsektoris oli keskmine kulu 2018. aastal ligikaudu 800 € ja primaarsektoris 1300 €. Perioodil 2014–2018 on tööjõukulu suurenenud üle 20%, v.a sekundaarsektor, kus tööjõukulu kasv oli 7,4%, kuid tööjõukulu oli sektorite võrdluses kõige suurem (ligikaudu 2500 €).

Tööjõukulud on suurusgruppide võrdluses äärmiselt varieeruvad, kuid oluline on märkida, et üldistades jääb aasta keskmine tööjõukulu alla 20 tuhande € ettevõtetel, kes kuuluvad müügitulu suurusgruppi 36,0–74,9 tuhat € (lisa 9). Arvestuslikult on sellises suuruses tööjõukulu, kui ettevõttes on kaks miinimumpalgaga töötajat, kuid Eesti keskmist palka oleks võimalik maksta ühele töötajale. Võrreldes põllumajanduse, metsamajanduse ning toiduainetööstuse tegevusala ettevõtete tööjõukulu müügitulu suurusgruppide lõikes, siis 2018. aasta tulemuste põhjal nähtub, et mõnevõrra väiksem on tööjõukulu põllumajanduse tegevusala ettevõtetel müügitulu suurusgruppides alla 75,0 tuhande € (lisa 9).

Hinnates lisandväärtust⁹ töötaja kohta ehk tööviljakust, siis nii sektorite kui ka suurusgruppide vahel ilmnevad märkimisväärsed erinevused (tabel 10).

Ühtlasi nähtub andmetest, et ettevõtetel alates müügitulu suurusgrupist 75,0–139,9 tuhat € on primaarsektoris lisandväärtus töötaja kohta suurusjärgus, millest on võimalik maksta aastast tööjõukulu (Eesti keskmise palga ulatuses), arvestada amortisatsiooni ning lisaks jääb ka kasumimarginaal. Sekundaar- ja tertsiaarsektoris on sarnane lisandväärtuse summa alates müügitulu suurusgrupist 140,0–334,9 tuhat €.

⁹ Lisandväärtus tegurikuludes - müügitulu + muud äritulud (v.a kasum põhivara müügist ja ümberhindlusest) - kulud kokku - muud ärikulud (v.a kahjum põhivara müügist ja ümberhindlusest) + tööjõukulud + kulum + lõpetamata ja valmistoodangu varude muutus (aruandeaasta lõpu ja alguse vahe) + oma tarbeks valmistatud põhivara (sh hõlmab toetusi).

ROE tase on madal üldjuhul väiksema müügituluga suurusgruppidesse kuuluvatel ettevõtetel (müügitulu kuni 36 tuhat €), kus näitaja jääb alla 2,0%. Seega võib järeldada, et alla 75,0 tuhande € müügitulu teenivatel ettevõtetel on keerukas tagada konkurentsivõimelist palgataset ja kasumimarginaali.

Tabel 10. Lisandväärtus töötaja kohta ja varade puhasrentaablus sektorite ja suurusgruppide lõikes 2018

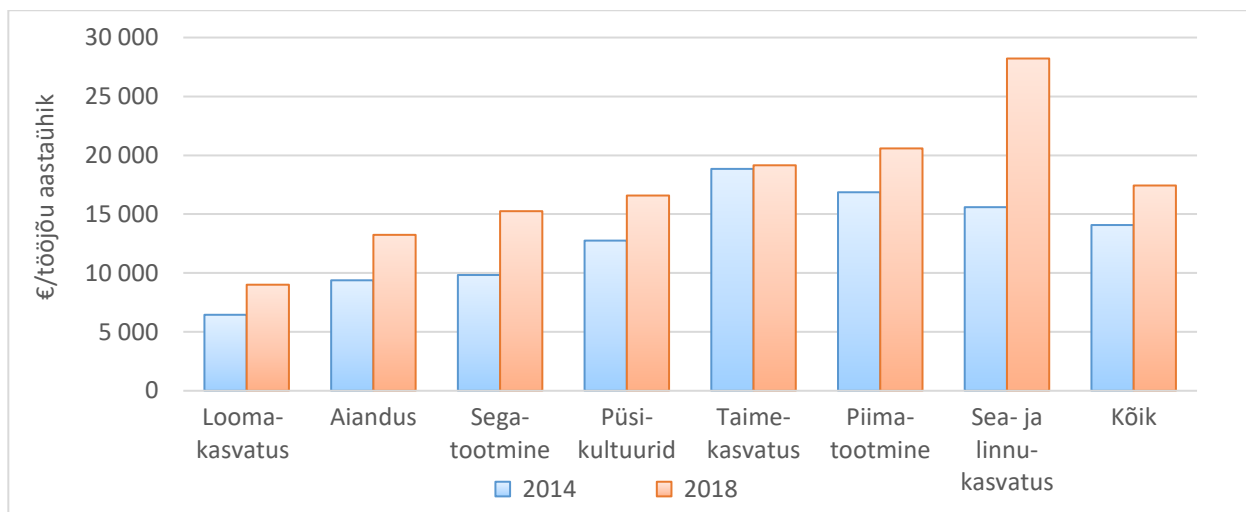
Müügitulu suurusgrupp, tuhat €		alla 15,0	15,0- 35,9	36,0- 74,9	75,0- 139,9	140,0- 334,9	335,0- 1009,9	üle 1100,0
Lisandväärtus töötaja kohta, tuhat €	primaarsektor	5,6	16,4	22,8	37,0	45,8	54,1	73,6
	sh põllumajandus	6,0	20,6	28,4	44,0	50,4	54,8	45,1
	sh metsamajandus	5,5	12,7	16,4	24,7	39,7	51,7	101,5
	sekundaarsektor	2,9	8,5	13,9	19,2	24,4	31,3	35,2
	sh toiduainetööstus	0,5	5,8	25,6	16,7	19,0	19,1	29,5
	tertsiaarsektor	3,5	9,4	15,6	21,9	25,9	40,8	56,0
	sh toitlustus ja majutus	1,2	8,1	12,8	15,3	14,9	18,9	.
Varade puhasrentaablus (ROA)	primaarsektor	0,002	0,044	0,072	0,045	0,058	0,061	0,046
	sh põllumajandus	-0,011	0,037	0,048	0,037	0,037	0,032	0,017
	sh metsamajandus	0,016	0,083	0,093	0,086	0,163	0,126	0,119
	sekundaarsektor	0,017	0,008	0,039	0,064	0,069	0,073	0,067
	sh toiduainetööstus	-0,027	-0,071	0,034	0,040	0,072	0,003	0,041
	tertsiaarsektor	-0,031	0,018	0,048	0,068	0,071	0,058	0,070
	sh toitlustus ja majutus	-0,089	0,023	0,030	0,036	0,052	0,043	.

. grupis on alla 7 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

Algandmed: Äriregister

Hinnates detailsemalt põllumajandustootjate majandustegevuse lisandväärtust, siis kasutatakse bruto- ja netolisandväärtuse näitajat (BLV ja NLV), mis leitakse ettevõtjatulu ja arvestusliku netokasumi näitaja abil. BLV leidmiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetused (v.a investeeringutoetused) ja ettevõtlustegevusega seotud maksude bilanss ning lahutatakse eri- ja üldkulud. NLV arvutamiseks lahutatakse BLVst põhivara kulum. Põllumajandustootjate tulemuslikkuse võrdlemisel on otstarbeks kasutada NLVd, sest selles ei arvestata tööjõukulu, kuid väiksemate tootjate seas on tasustamata tööjõu kasutamine üsna levinud (FADNi andmetele tuginedes).

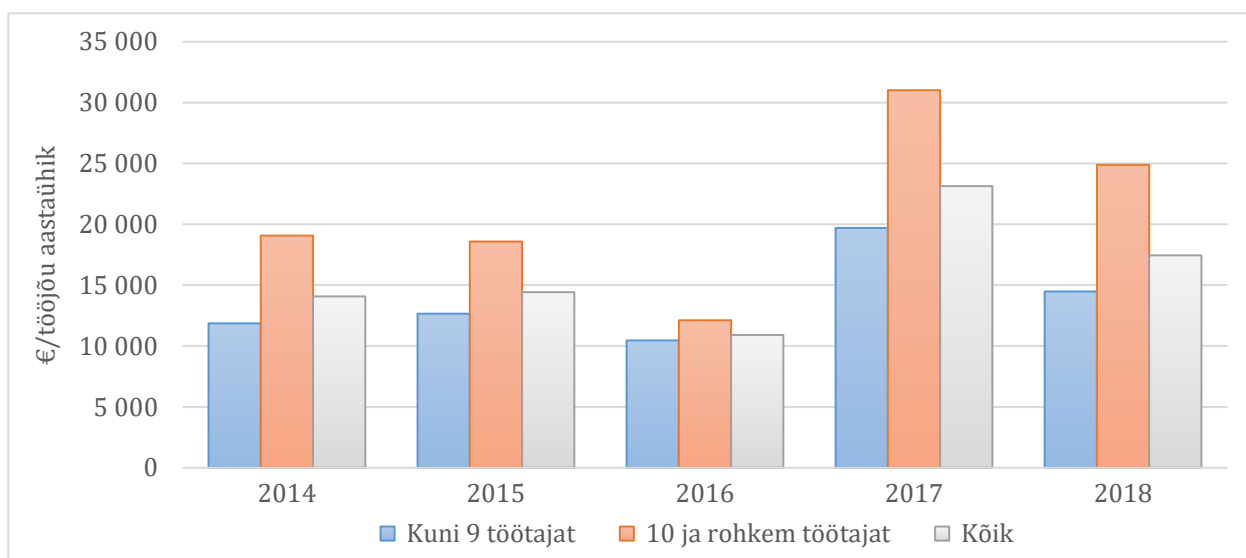
Põllumajandustootjate loodud BLV oli 2018. aastal 47,8 tuhat € keskmiselt ettevõtte ja 27,7 tuhat € tööjõu aastaühiku kohta. Üle poole (58%) BLVst moodustasid toetused (v.a investeeringutoetused). Võrreldes 2014. aastaga on BLV tööjõu aastaühiku kohta suurenenud 23%. NLV moodustas 2018. aastal keskmiselt 30,2 tuhat € ettevõtte ja 17,5 tuhat € tööjõu aastaühiku kohta (joonis 16). Võrreldes 2014. aastaga on NLV tööjõu aastaühiku kohta suurenenud kõikides tootmistüüpides ja kõige rohkem sea- ja linnukasvatases (81%).

Algandmed: FADN

Joonis 16. Põllumajandustootjate netolisandväärtus töötaja aastaühiku kohta tootmistüüpide lõikes, 2014 ja 2018

Kuni üheksa töötajaga põllumajandustootjate grupis jäi netolisandväärtus töötaja aastaühiku kohta vahemikku 10,5–19,7 tuhat €, suurema töötajate arvuga tootjatel 12,1–31,0 tuhat € (joonis 17). Mõlemas grupis eristub 2017. aasta, mil see näitaja oli vaadeldava perioodi maksimumtasemel.

Algandmed: FADN

Joonis 17. Põllumajandustootjate netolisandväärtus töötaja aastaühiku kohta töötajate arvu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes, 2014–2018

2.3.4. Hinnang konkurentsivõimele

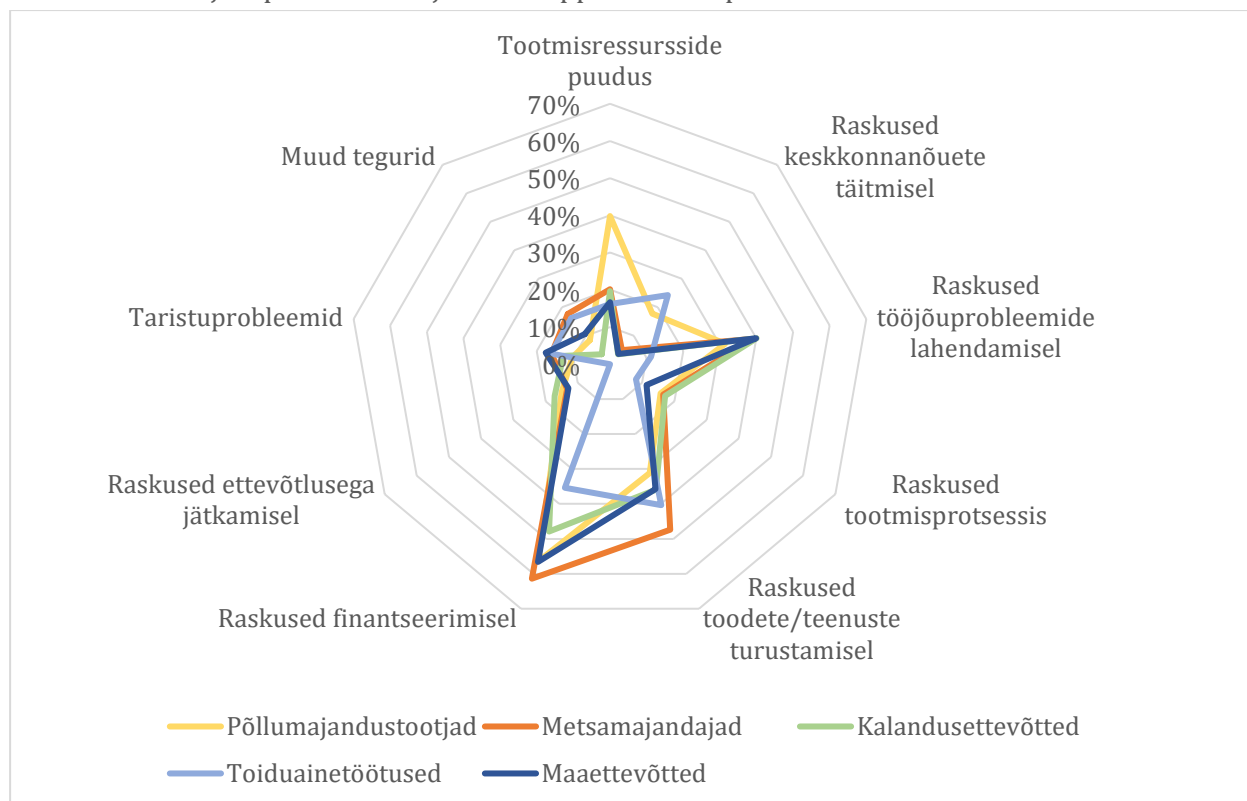
Konkurentsivõime teemavaldkond oli uuringus seotud viie sihtgrupiga: põllumajandustootjad, toiduainetööstused, metsamajandajad, kalandusettevõtted ja teised maapiirkonna ettevõtted.

Küsitlusele vastajad hindasid ettevõtte arengut piiravateks teguriteks peamiselt raskusi finantseerimisel, toodete või teenuste turustamisel ja töötajuprobleemide lahendamisel (vastavalt 30–60% ettevõtetest, joonis 18). Sektorite lõikes esineb varieeruvust, kus näiteks kümnendik kalandusettevõtetest märkis raskuseks töötajaprobleemi, kuid palju olulisemaks peetakse keskkonnanõuete täitmist (24%) ja taristuprobleeme (16%).

Ligikaudu kolmandik põllumajandustootjatest hindas raskuseks nii tööjõu kui ka toodete turustamisega seonduvate probleemide lahendamist, kuid veelgi olulisemaks piiravaks teguriks on tootmisressursside puudus (40% tootjatest), mis eelkõige väljendub tootmismaa puuduses. Sh tootmismaa puudust märkis 80% teraviljakasvatuse ja 67% piimakarjakasvatuse tegevusala tootjatest. Kõige väiksem oli tootmismaa puudust märkivate tootjate osatähtsus mesinduse tegevusalal (20%). Tööjõupuudust märkisid 58% köögiviljakasvatuse ja 36% piimakarjakasvatuse tegevusala tootjatest, kuid teistes valdkondades oli osatähtsus alla veerandi. Ettevõtlusega jätkamise raskuse töid sõltuvalt sektorist välja 13–17% ettevõtetest (v. a kalandusettevõtted).

Ettevõtte arengut takistavate tegurite täpsem ülevaade on esitatud lisa 10. Kokkuvõtlikult võib öelda, et tootmisressurssidest rääkides on valdavalt puudus kapitaliressursist (82–100% ettevõtetest). Põllumajandustootjatel on puudus tootmismaast (70% ettevõtetest). Raskusi tööjõuprobleemide lahendamisel esineb kõige enam toiduainetööstustes (67% ettevõtetest) ning toorainepuudus on kõige tuntavam metsamajanduses (35% ettevõtetest).

Tööjõuprobleemide lahendamisel on raskuseks olukord, kus töötajate ootused töötasule on liialt kõrged (väidab 64–80% ettevõtetest). Samal ajal väitis arvestatav osa ettevõtetest (34–47%), et sõltumata pakutavast töötasust ei ole sobiva hariduse ja töökogemusega töötajaid võimalik palgata, mis viitab oskustöötjate puudumisele ja ümberõppesüsteemi puudustele.

(Osatähtsus ettevõtete koguarvus)

Algandmed: Küsitlus

Joonis 18. Ettevõtte arengut takistavad tegurid

Tootmisprotsessis esinevaid takistavaid tegureid võrreldes on kõige problemaatilisemaks toodete omahinna tase ja selle alandamine ning uute tehnoloogiate juurutamine (30–70% ettevõtetest). Uute teadmiste puudumist märkisid eelkõige toiduainetööstused (70% ettevõtetest) ja piisava tootmismahu tagamist eelkõige maapiirkonna ettevõtted (50% ettevõtetest).

Keskkonnanõuete täitmine on takistuseks eelkõige vee, saasteainete ja jäätmete käitlemisel, kuid sõltub tegevusalast. Probleemi märkis 40–54% võrreldud tegevusaladel tegutsevatest põllumajandustootjatest ja seega osatähtsus oli suhteliselt ühtlane (v. a köögiviljakasvatuse ja mesinduse tegevusala, kus tootjate osatähtsus oli 0%). Kohustuslike majandamisnõuete järgimine on keerukas 40–79% ettevõtetest ning seotud eelkõige põllumajandustootmise, metsamajanduse ja kalandusega. Sh märkis köögiviljakasvatajatest 100% kohustuslike majandamisnõuete täitmist ettevõtte arengut takistavaks. Üle 50% osatähtsus oli veel teraviljakasvatajate (69%), segapõllumajanduse (71%) ning muu põllumajanduse tegevusala tootjatest (56%), kelle hinnangul takistavad majandamisnõuded arengut.

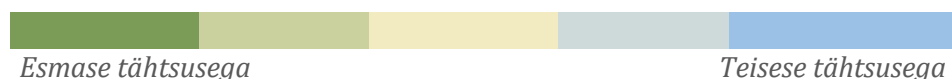
Taristuprobleemidest on esikohal juurdepääsuteede puudulikkus ja kiire internetiühenduse puudumine (43–58% ettevõtetest, v. a metsamajandajad, kes ei pea interneti oluliseks). Metsamajandusettevõtete jaoks on olulisemad elektrivarustus- ja maaparandussüsteemid. Puudulikku veevarustust ja kanalisatsiooni märkisid probleemiks 26–36% ettevõtetest. Ettevõtte peamiseks jätkamist takistavaks teguriks märgiti ettevõtte väiksust ja laienemise võimaluste puudumist (60–71% ettevõtetest) ning selline vastus on erinevate sektorite võrdluses vähe varieeruv.

Konkurentsivõime parandamiseks on mitmeid tegevusi, mida vastajad võrdlesid. Joonisel 18 esitatud tulemused on alljärgnevalt ümber arvatud vastajate osatähtsuse punktiskaalale ning esitatud tejuhiseks (Tabel 11). Sektorite võrdluses esineb olulist varieeruvust, kuid kõikides sektorites on endiselt väga tähtis investeerida tootmiseadmetesse.

Tabel 11. Vajalikud tegevused põllumajandustootjate, metsamajandajate, kalandusettevõtete, toiduainetööstuste ja maaettevõtete konkurentsivõime edendamiseks

Kaardistatud tegevus	Põllumajandustootjad	Metsamajandajad	Kalandusettevõtted	Toiduainetööstused	Maaettevõtted
Investeerida tootmiseadmetesse	■	■	■	■	■
Panustada tootmis- ja laohoonete uuendamisse	■	■	■	■	■
Suurendada tootmise mahtu	■	■	■	■	■
Parandada toodangu/teenuste kvaliteeti	■	■	■	■	■
Panustada uute klientide leidmisele	■	■	■	■	■
Laiendada keskkonnasõbralikku tootmist (sh mahetootmine või -töötlemine)	■	■	■	■	■
Suurendada kõrgema lisandväärtusega toodete osatähtsust	■	■	■	■	■
Leida uusi ja soodsamaid võimalusi tooraine ning materjalide hankimiseks	■	■	■	■	■
Laiendada tootmisvaldkonda	■	■	■	■	■
Panustada rohkem turundustegevustele	■	■	■	■	■
Suurendada energiatõhusust või võtta kasutusele taastuvenergia allikaid	■	■	■	■	■
Koolitada töötajaid	■	■	■	■	■
Muud tegurid	■	■	■	■	■
Liituda tulundusühistuga	■	■	■	■	■
Panustada riskijuhtimisse	■	■	■	■	■
Panustada uute eksportturgude leidmisele	■	■	■	■	■
Värvata kvalifitseeritud tippspetsialiste	■	■	■	■	■

Skaala

Primaarsektoris peavad põllumajandustootjad oluliseks investeeringuid tootmiseseadmetesse, tootmis- ja laohoonete uuendamist ning tootmismahu suurendamist ja kvaliteedi parandamist. Metsamajandajad peavad oluliseks lisaks vajadusele investeerida tootmiseseadmetesse panustada rohkem turundustegevuse ja uute tooraine hankimise võimaluste arendamiseks ning suurendada tootmismahtu. Kalandusettevõtted sooviksid rohkem panustada uute klientide leidmisele ning toota kõrgema lisandväärtusega tooteid. Toiduainetööstused peavad vajalikuks investeerida tootmiseseadmetesse, leida uusi kliente, parandada toodangu kvaliteeti ja arendada turundustegevust. Maasettevõtted soovivad leida uusi kliente, parandada toodangu kvaliteeti ja arendada turundustegevusi.

Täiendavalt paluti hinnata erinevaid takistusi kõrgema lisandväärtusega toodete loomisel. Primaarloomise sektoris (põllumajandus-, metsamajandus- ja kalandusettevõtted) peavad ettevõtted oluliseks ebaõnnestumise riski (24–38% ettevõtetest), uute toodete turule toomise kulukust (12–35%), veterinaar- ja fütosanitaarnõuete täitmise keerukust (24–40%, v.a metsamajandajad). Lisaks toodi välja, et kliendid ei ole huvitatud uutest kõrgema lisandväärtusega toodetest (10–16% ettevõtetest) ja puudub vajadus uusi tooteid turule tuua (8–24%). Üle 50% toiduainetööstustest hindas uute kõrgema lisandväärtusega toodete turule toomise takistuseks uute toodete väljatöötamise kulukuse ja üle 20% ettevõtetest pidas oluliseks takistuseks ka klientide vähest huvi kõrgema lisandväärtuse vastu ning suurt ebaõnnestumise riski (lisa 11).

Ülejäänud maapiirkonna ettevõtted hindasid samuti oluliseks takistuseks toodete turule toomise kulukust (üle 40% ettevõtetest) ja klientide vähest huvi kõrgema lisandväärtusega toodete vastu (üle 20% ettevõtetest).

2.3.5. Järeldused ettevõtjate konkurentsivõimele

- Kui ettevõtete kasumlikkus on perioodil 2014–2018 oluliselt vähenenud tertsiaarsektoris ja suurenenud sekundaarsektoris, siis primaarsektoris on see näitaja püsinud suhteliselt samal tasemel, näidates mõõna 2016. aastal.
- Primaarsektori ettevõtted ei ole suutnud olemasoleva ja täiendavate investeeringutega soetatud vara efektiivsemalt kasutama hakata, st varade käiberentaabluse muutus oli negatiivne. Sekundaar- ja tertsiaarsektoris on siiski toimunud positiivne muutus ja varade kasutamise efektiivsus on suurenenud.
- Äriühingute finantsvõimendus on vähenenud aastate 2014 ja 2018 võrdluses kõikides sektorites. 2018. aastal oli omakapitali kordaja primaarsektoris oluliselt kõrgem, seega on selles sektoris kõige enam kaasatud laenu- ja liisinguvahendeid.
- Omakapitali rentaablus on perioodil 2014–2018 primaar- ja tertsiaarsektoris vähenenud olulisel määral, ent sekundaarsektoris on see oluliselt kasvanud. Samal ajal ei ole absoluutväärtuses erinevused sektorite vahel suured.
- Põhivara käibekordaja oli 2018. aastal kõige madalamal tasemel primaarsektori äriühingutel ja võrreldes sekundaar- ja tertsiaarsektori ettevõtete vastava näitajaga oli see 2,7 korda väiksem. Seega võib järeldada, et primaarsektori ettevõtted ei kasuta vara efektiivselt või ei ole turult saadav müügitulu teiste sektoritega võrreldav. Kuna põllumajandussektoris saadakse täiendavat sissetulekut otsetoetustena, peaks seda asjaolu varade tootlikkuse hindamisel arvesse võtma.

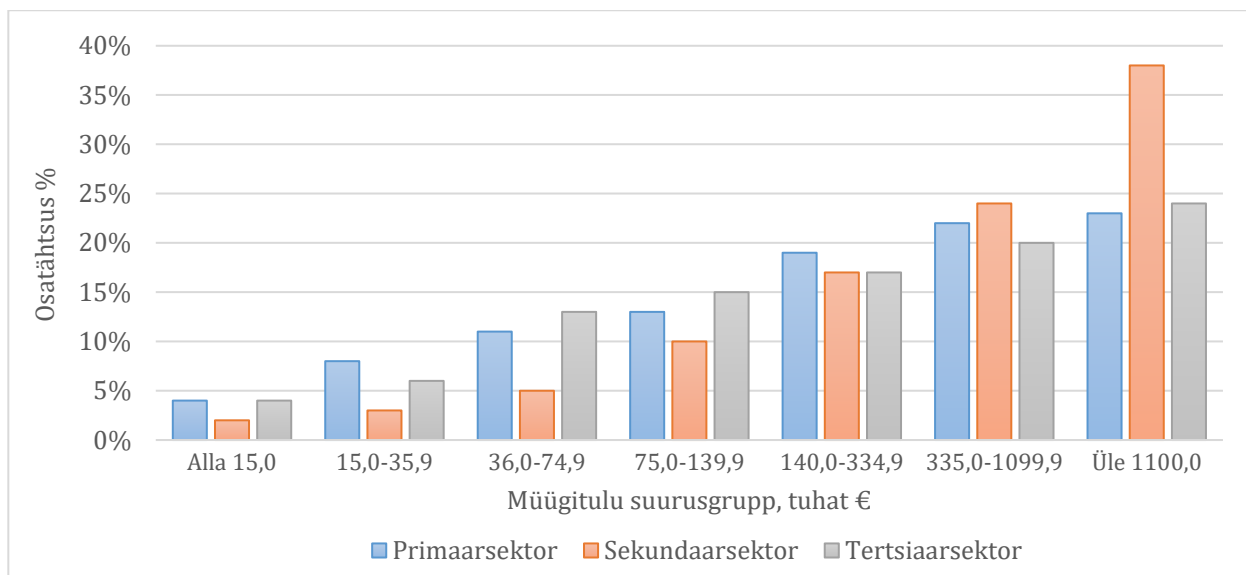
- ROE tase on madalam eelkõige väiksema müügituluga suurusgruppidesse kuuluvatel ettevõtetel (müügitulu kuni 36 tuhat €). Sellest järeldub, et alla 35,0 tuhande € müügitulu teenivad ettevõtted on väga väikese kasumiga ning nende poolt loodav lisandväärtus on samuti liiga väike, et nimetada tegevust konkurentsivõimeliseks ettevõtluseks.
- Konkurentsivõime hetkeolukorra juures hindasid ettevõtjad ettevõtte arengut piiravateks teguriteks peamiselt raskusi finantseerimisel, toodete või teenuste turustamisel ja tööjõuprobleemide lahendamisel. Sektorite lõikes esineb varieeruvust, kus näiteks primaartootmises (põllumajandus, kalandus) peetakse palju olulisemaks keskkonnanõuete täitmist ja taristuprobleeme.
- Ligi kolmandik põllumajandustootjatest hindas raskuseks nii tööjõu kui ka toodete turustamisega seonduvaid probleeme. Veelgi olulisemaks piiravaks teguriks märgiti tootmisressursside puudust, mis eelkõige väljendub tootmismaa puuduses.
- Ettevõtlusega jätkamise raskuse tõi sõltuvalt sektorist välja 13–17% ettevõtetest.
- Arenguvõimalusena ja konkurentsivõime parandamiseks nähakse esmalt vajadust investeerida tootmisseadmetesse (põllumajandustootjad, metsamajandajad ja toiduainetööstused). Lisaks sellele on sihtgruppides erinevad vajadused: põllumajanduses on vajalik investeerida tootmis- ja laohoonete uuendamisse, parandada kvaliteeti ja suurendada tootmismahtu. Metsamajandajad peavad väga oluliseks turundustegevust ja soodsamate võimaluste leidmist tooraine hankimisel. Toiduainetööstused peavad tootmisseadmete uuendamise kõrval oluliseks panustada uute klientide leidmisesse, toodangu kvaliteedi parandamisse ning turundustegevusse.
- Kalandusettevõtted peavad kõige olulisemaks panustada uute klientide leidmisesse ning toota kõrgema lisandväärtusega tooteid. Maaettevõtted soovivad leida uusi kliente, parandada toodangu kvaliteeti ja arendada turundustegevusi.

2.4. Eksport

2.4.1. Eksportivate ettevõtete hetkeolukord

Riigi majanduse edukust, kui ka ettevõtete edukust hinnatakse sagedasti ekspordi näitajate abil. Kuna netoeksport on sisemajanduse koguprodukti (SKP) hindamisel oluline komponent (tarbimise meetod), siis mõjutavad muutused netoeksportis SKP kogumahtu oluliselt. Samuti võib eksport tagada ettevõtte tasandil olulise arengu, kuna Eesti siseturg on väike ja sellisest väikese avatud majandusega riigist on oluline jõuda välisurgudele. Struktuurifondide toetuse tingimustes on samuti tähtsustatud ekspordi rolli. Eesti ettevõtete kaupade ja teenuste eksport moodustab SKP mahust 75–85% sõltuvalt majandustsüklist.

Järgnevalt analüüsiti äriühingute ekspordi mahtusid majandusaasta aruannete põhjal. Kuna ekspordi näitajad on muutuvad, siis kasutati andmete silumiseks kolme aasta keskmist tulemust (2016–2018). Toodangut eksportivate äriühingute osatähtsus on kõige suurem sekundaarsektoris (38%) ja eksportivad ettevõtted kuuluvad üle 1,1 miljoni € müügituluga ettevõtete suurusgruppi. Primaar- ja tertiarsektoris on vastavas suurusgrupis toodangut eksportivate ettevõtete osatähtsus kuni 24%. Üle 20% on eksportivaid ettevõtteid ka müügitulu suurusgruppi 335,0 tuhat–1,09 miljonit € kuuluvate äriühingute hulgas (joonis 19).

Algandmed: Äriregister

Joonis 19. Toodangut eksportivate ettevõtete osatähtsus müügitulu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes perioodi 2016–2018 keskmisena

Eksportivate ettevõtete osatähtsus on kõige suurem kemikaalide tootmise (54%), puidutöötlemise ja trükinduse (45%) ning metalltoodete ja elektriseadmete tootmise tegevusalal (35% ettevõtete koguarvust). Toiduainetööstustest eksportis toodangut 28% ettevõtetest ja põllumajanduses 6,4%. Eksporti müügitulu osatähtsus kogu müügitulus oli aga suurim kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse (76%), kalanduse (74%), tekstiili- ja rõivatootmise (72%), aga ka metalltoodete ja elektriseadmete tootmise (65%) ning puidutöötlemise tegevusalal (52%, lisa 12). Põllumajanduses läheb väga suur osa toodangust ekspordiks, kuid eksport toimub läbi tulundusühistute või vahendajate, mis antud andmetel ei avaldu.

Võrreldes uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute majandustulemusi vastavalt sellele, kes on oma toodangut eksportinud või mitte, näeme olulisi erinevusi nende kahe ettevõtete grupi majandusnäitajates. Kui mitteeksportinud ettevõtetes suurenes põhivara väärtus kolme aastaga primaarsektoris 14,7% ning sekundaar- ja tertsiaarsektoris vastavalt 5,2% ja 3,0%, siis eksportinud ettevõtete grupis oli kasv märgatavalt suurem (11,9–31,9%, tabel 12).

Primaarsektori ettevõtetes oli võlakordaja mõlemas grupis suhteliselt samal tasemel ning kolme aastaga on märgata võlakordaja vähenemist mõlemas grupis. Sekundaarsektoris on mitteeksportinud ettevõtete grupis võlakordaja ligikaudu kümnendiku võrra väiksem kui eksportivate ettevõtete grupis, samas on mõlemas grupis võlakordaja vähenenud. Tertsiaarsektoris erilist vahet nimetatud kahe grupis selle näitaja osas ei ole. Rentaablusnäitajad on toodangut eksportivate ettevõtete grupis märgatavalt nõrgemad kui mitteeksportijate grupis.

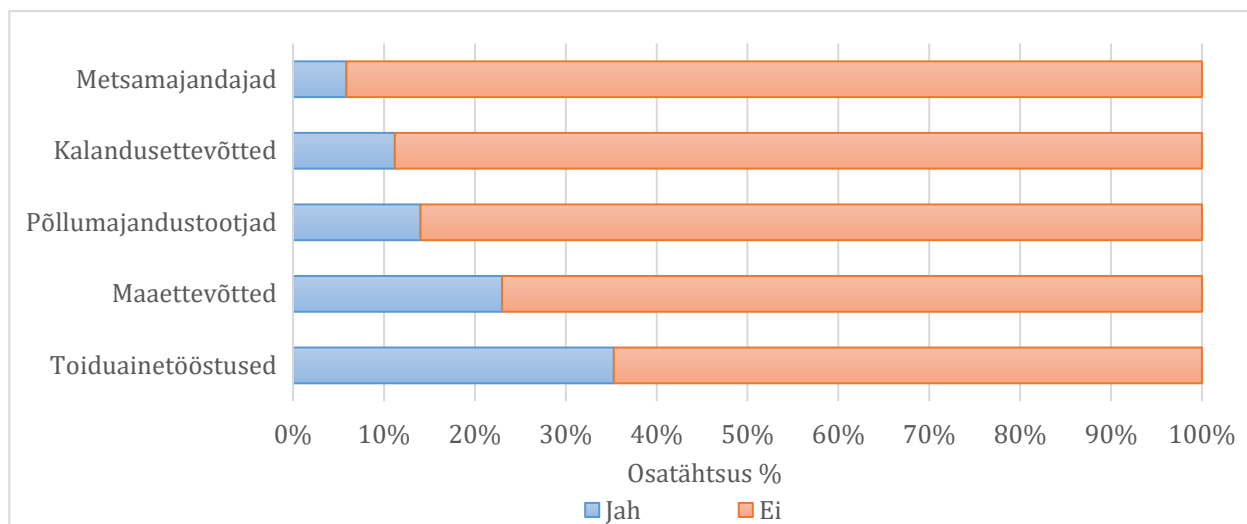
Tabel 12. Eksportijate ja mitteeksportijate äriühingute majandusnäitajate võrdlus sektorite lõikes

Näitaja	Sektor	2016		2018		Muutus, 2018/2016		Aastakeskmise muutus	
		Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²
Puhaskasum, tuhat €	primaarsektor	23,9	62,8	53,1	110,0	122,5%	75,1%	49,2%	32,3%
	sh põllumajandus	20,5	85,3	28,9	119,0	41,1%	39,5%	18,8%	18,1%
	sh metsamajandus	23,4	49,8	93,3	89,2	299,1%	79,2%	99,8%	33,9%
	sekundaarsektor	15,5	160,7	22,3	207,2	43,8%	28,9%	19,9%	13,5%
	sh toiduainetööstus	23,7	220,3	28,0	320,5	18,1%	45,5%	8,7%	20,6%
	tertsiaarsektor	13,0	88,6	15,8	89,7	21,6%	1,3%	10,3%	0,7%
	sh toitlustus ja majutus	5,0	42,7	7,1	32,8	42,1%	-23,1%	19,2%	-12,3%
Põhivara, tuhat €	primaarsektor	268,1	856,8	307,6	1 129,7	14,7%	31,9%	7,1%	14,8%
	sh põllumajandus	348,4	1 273,1	385,4	1 585,2	10,6%	24,5%	5,2%	11,6%
	sh metsamajandus	124,9	514,2	185,5	546,5	48,5%	6,3%	21,9%	3,1%
	sekundaarsektor	137,5	1 186,1	144,6	1 327,8	5,2%	11,9%	2,6%	5,8%
	sh toiduainetööstus	278,0	2 584,7	287,3	3 254,5	3,4%	25,9%	1,7%	12,2%
	tertsiaarsektor	65,8	349,2	67,7	445,9	3,0%	27,7%	1,5%	13,0%
	sh toitlustus ja majutus	90,4	743,0	78,2	843,6	-13,5%	13,5%	-7,0%	6,6%
Võlakordaja	primaarsektor	0,47	0,48	0,42	0,43	-12,0%	-11,6%	-6,2%	-6,0%
	sh põllumajandus	0,52	0,43	0,50	0,42	-3,8%	-2,4%	-1,9%	-1,2%
	sh metsamajandus	0,42	0,57	0,34	0,35	-20,5%	-39,2%	-10,9%	-22,0%
	sekundaarsektor	0,34	0,45	0,32	0,41	-7,4%	-8,3%	-3,8%	-4,2%
	sh toiduainetööstus	0,40	0,54	0,32	0,51	-18,9%	-5,2%	-9,9%	-2,6%
	tertsiaarsektor	0,44	0,41	0,42	0,40	-3,9%	-3,9%	-2,0%	-2,0%
	sh toitlustus ja majutus	0,60	0,41	0,53	0,36	-11,5%	-12,5%	-5,9%	-6,5%
Müügitulu puhas- rentaablus	primaarsektor	0,12	0,07	0,19	0,10	66,0%	28,0%	28,9%	13,2%
	sh põllumajandus	0,10	0,07	0,13	0,07	25,4%	0,4%	12,0%	0,2%
	sh metsamajandus	0,12	0,06	0,28	0,08	129,8%	41,2%	51,6%	18,8%
	sekundaarsektor	0,07	0,05	0,09	0,05	32,2%	-0,3%	15,0%	-0,2%
	sh toiduainetööstus	0,08	0,03	0,08	0,03	-3,3%	12,2%	-1,6%	5,9%
	tertsiaarsektor	0,08	0,06	0,09	0,05	5,9%	-22,6%	2,9%	-12,0%
	sh toitlustus ja majutus	0,05	0,09	0,07	0,06	32,3%	-34,3%	15,0%	-19,0%
Varade käibe- rentaablus	primaarsektor	0,41	0,54	0,39	0,54	-4,2%	0,4%	-2,1%	0,2%
	sh põllumajandus	0,35	0,51	0,36	0,59	1,1%	15,0%	0,6%	7,2%
	sh metsamajandus	0,56	1,12	0,43	0,91	-23,5%	-18,7%	-12,5%	-9,9%
	sekundaarsektor	0,96	1,15	1,04	1,27	7,6%	10,3%	3,7%	5,0%
	sh toiduainetööstus	0,75	1,46	0,91	1,48	21,0%	1,3%	10,0%	0,6%
	tertsiaarsektor	0,89	1,54	0,99	1,67	10,5%	8,5%	5,1%	4,1%
	sh toitlustus ja majutus	0,79	0,55	0,84	0,56	7,2%	1,0%	3,6%	0,5%
Omakapitali rentaablus	primaarsektor	0,09	0,08	0,13	0,09	43,5%	16,1%	19,8%	7,7%
	sh põllumajandus	0,07	0,06	0,09	0,07	21,8%	13,4%	10,4%	6,5%
	sh metsamajandus	0,12	0,14	0,18	0,11	52,9%	-24,6%	23,7%	-13,2%
	sekundaarsektor	0,10	0,11	0,13	0,12	36,9%	2,9%	17,0%	1,5%
	sh toiduainetööstus	0,10	0,09	0,10	0,10	4,1%	7,2%	2,0%	3,6%
	tertsiaarsektor	0,13	0,15	0,15	0,13	13,5%	-18,3%	6,6%	-9,6%
	sh toitlustus ja majutus	0,10	0,08	0,12	0,05	21,4%	-39,1%	10,2%	-22,0%

¹Ei - Mitteeeksportijad; ²Jah - Eksportijad

Algandmed: Äriregister

Hinnates küsitlustulemuste põhjal uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtete eksporti, siis sõltuvalt sektorist on eksportivaid ettevõtteid 6–35% (joonis 20), mis tähendab, et jaotus vastab eelnevalt analüüsitud üldkogumile. Kõige rohkem oli eksportivaid ettevõtteid toiduainetööstuste seas (35%).

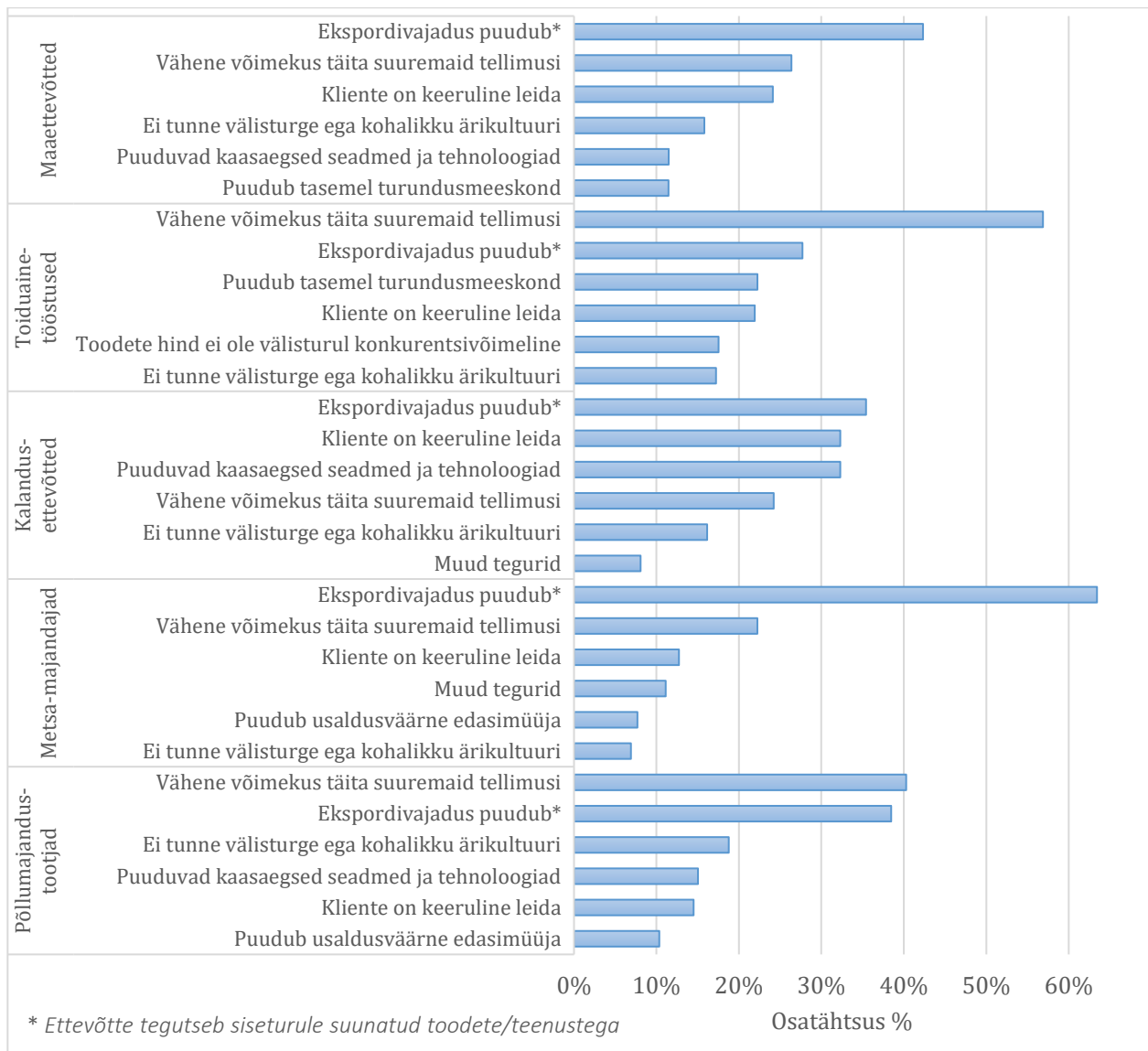
Algandmed: Küsitlus

Joonis 20. Eksportivate ettevõtete osatähtsus sektorite lõikes

Kuna eksportivate ettevõtete osatähtsus on uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtete hulgas väike, siis ka küsitluse vastuseid oli vähe, kuid üldistades saab välja tuua siiski olulised aspektid. Uuriti, mis on seni aidanud maapiirkonna ettevõtetel ekspordipartnerit leida ja mis on ettevõtete hinnangul nende tugevuseks.

Kui maaettevõtjate ja toiduainetööstuste sihtgruppides oli olulisimaks teguriks ekspordipartnerite leidmisel isiklikud tutvused, siis põllumajandustootjate grupis mainiti partneri leidmisel kõige rohkem tulundusühistu abi. Olulise kanalina toodi välja kontaktide leidmist veebi kaudu, kas siis sihitud otsinguga vastava sihtgrupi ettevõtete kodulehtedelt või erinevate kuulutusportaalide või erialaliitide kaudu kontakte leides. Enim mainiti ka seda, et kontakti on võtnud ekspordipartner ise. Endiselt toimib soovitamise ja seniste partnerite kaudu, samuti messidel, näitustel osalemise teel uute kontaktide leidmine.

Eksportivad ettevõtted said küsimustikus hinnata oma tugevusi. Selgus, et suurimaks tugevuseks peetakse konkurentsivõimelist hinda, usaldusväärse edasimüüja olemasolu ning välisurgude ja kohaliku ärikultuuri tundmist. Toodete head disaini ja pakendit pidasid oluliseks enim toiduainetööstused. Kõrgema lisandväärtusega toodete olemasolu märgiti tugevusena metsanduse ja kalanduse tegevusala ettevõtjate poolt. Kommentaarides toodi tugevusena esile toote/teenuse kõrget kvaliteeti ning mitmel korral leidis mainimist ka ekspordiks pakutava toote/teenuse unikaalsus.

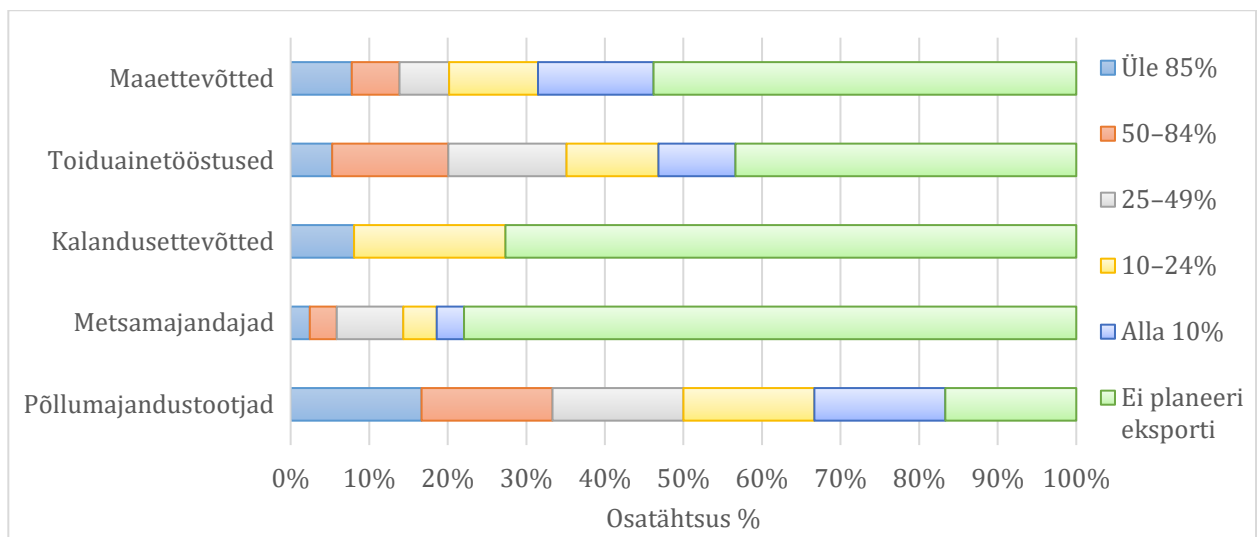

Algandmed: Küsitlus

Joonis 21. Peamised takistused toodangu või teenuste ekspordimisel sektorite võrdluses

Kõikidel ettevõtetel paluti hinnata takistusi toodangu või teenuste ekspordimisel. Vastuste analüüsimisel selgus, et vaadeldavates sektorites on ettevõtete tootmis- ja müügitegevus suunatud peamiselt siseturule (28–63% ettevõtetest, joonis 21). Antud asjaolu ei saa pidada otseselt takistavaks teguriks, pigem on tegemist strateegilise erinevusega. Arutlemist vajab teema, kas maapiirkonna väikestel ettevõtetel on vaja kasutusele võtta tegevuskava või strateegia ekspordi jaoks või piisabki tegutsemisest siseturul.

Ekspordi takistavate teguritena toodi välja võimetus täita suuremaid tellimusi (22–40% ettevõtetest), klientide leidmise keerukust (15–32%), turundusmeeskonna puudumist (eelkõige toiduainetööstused– 22%) ning välisurgete vähest tundmist.

Algandmed: Küsitlus

Joonis 22. Hinnang ekspordi mahule müügitulu kogumahust kolme järgneva aasta jooksul

Uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtjate hinnang ekspordimahule järgneva kolme aasta jooksul on pigem tagasihoidlik. Sõltuvalt sektorist 43–78% ettevõtetest (joonis 22) ei planeeri eksporti. Võrreldes joonisel 22 esitatud andmeid joonisel 20 esitatud hetkeolukorraga, on näha mõningaid olulisi muutusi.

Kui põllumajandustootjatest eksportis hetkel 14%, siis antud osatähtsus suureneb 33%ni. Metsamajandusettevõtetest planeerib eksporti 22% ja kalandusettevõtetest 27%, mis on vastavalt 16 protsendipunkti võrra enam mõlemas sektoris. Uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtetest planeerib eksporti 46%, mis on 23 protsendipunkti enam võrreldes käesoleva aastaga.

Kõige rohkem esines selliseid ettevõtteid, kes planeerivad eksportida 10–24% ja 25–49% müügitulu kogumahust.

2.4.2. Järeldused eksporditegevuse olukorrast

- Ettevõtete majandusaasta aruannete põhjal tehtud eksporditulu analüüs tõi esile, et toodangut eksportivate uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute osatähtsus on kõige suurem sekundaarsektoris ja eksportivad ettevõtted kuuluvad üle 335 tuhande € müügituluga ettevõtete suurgruppi.
- Eksportivate ettevõtete osatähtsus on kõige suurem töötleva tööstuse tegevusaladel, kus tõusid esile keemiasaaduste ja plastitootmise, puidutöötlemise, paberitootmise ja trükanduse ning metalltoodete ja elektriseadmete tootmise tegevusalal eksportivad ettevõtted.
- Oluliselt vähem eksportivaid uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtteid on toiduainetööstuste ja põllumajandusettevõtete hulgas.
- Põllumajanduses läheb väga suur osa toodangust ekspordiks (piim, teravili), kuid eksport toimub läbi tulundusühistute või vahendajate, mis analüüsitud ettevõtete majandusandmetes ei avaldu.
- Küsitluse tulemustel selgus, et uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtetel on aidanud ekspordipartnerit leida isiklikud tutvused, põllumajandustootjate grupis mainiti partneri leidmisel kõige rohkem tulundusühistu abi. Olulise kanalina toodi välja kontaktide leidmist veebi kaudu,

samuti on tihti kontakti on võtnud ekspordipartner ise. Endiselt toimib soovitamine ning senniste partnerite kaudu, samuti messidel, näitustel osalemise teel uute kontaktide leidmine.

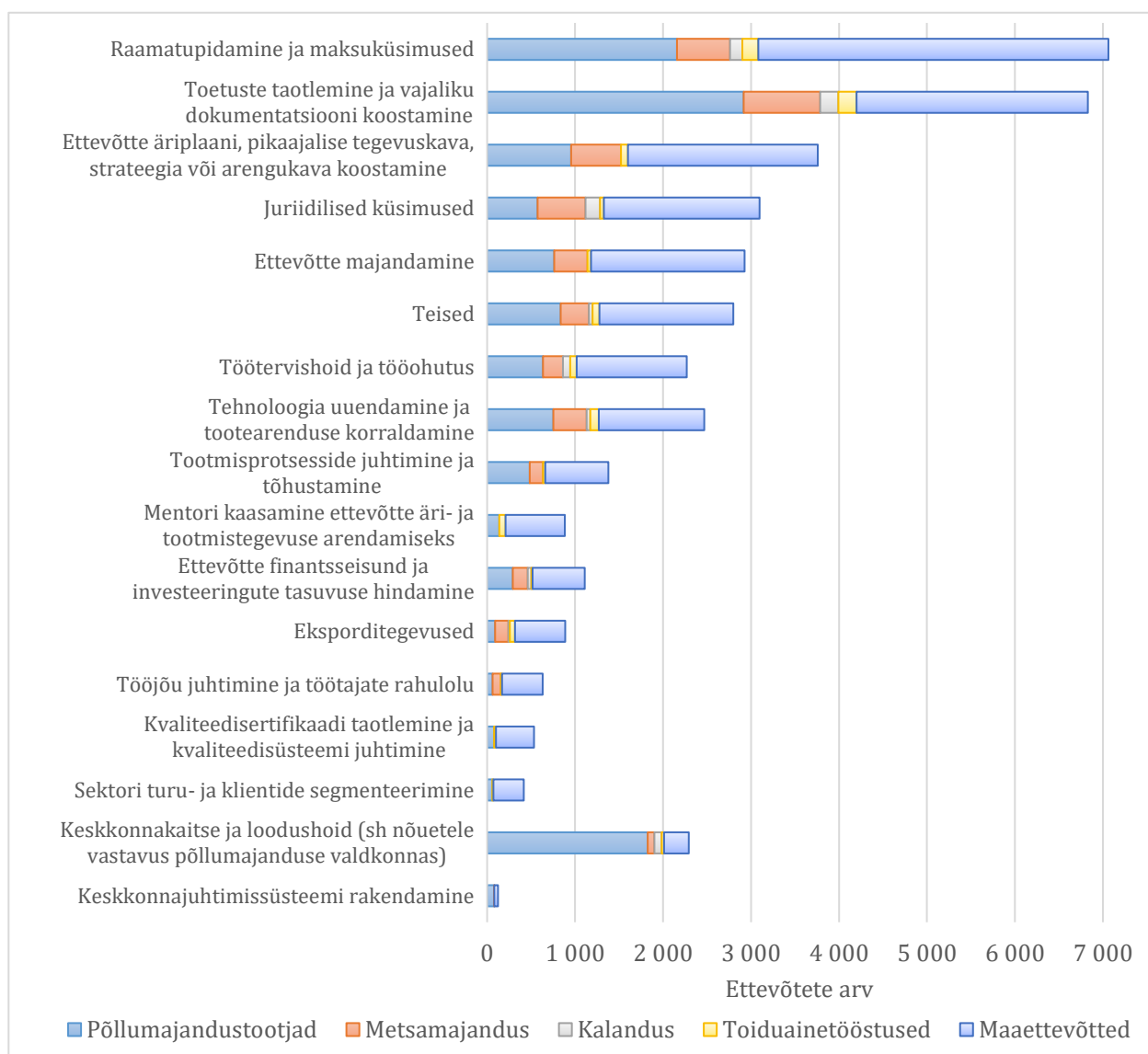
- Eksportivad ettevõtted hindasid oma suurimaks tugevuseks konkurentsivõimelist hinda, usaldusväärse edasimüüja olemasolu ning välisturgude ja kohaliku ärikultuuri tundmist. Toodete head disaini ja pakendit pidasid oluliseks enim toiduainetööstused. Kõrgema lisandväärtusega toodete olemasolu märgiti tugevusena metsanduse ja kalanduse tegevusala ettevõtjate poolt.
- Oluline tähelepanek on, et tulenevalt sektorist ja tegevusalast ning tõenäoliselt ka ettevõtte suurusest, toodab suur osa uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtetest siseturule. Antud asjaolu ei saa pidada otseselt takistavaks teguriks, tegemist on pigem strateegilise erinevusega.
- Eksporti takistavate teguritena toodi välja ka võimetus täita suuremaid tellimusi, klientide leidmise keerukust, turundusmeeskonna puudumist (eelkõige väiksemad toiduainetööstused) ning välisturgude vähest tundmist.
- Uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtjate hinnang ekspordimahule järgneva kolme aasta jooksul on pigem tagasihoidlik. Sõltuvalt sektorist ei planeeri 43–78% ettevõtetest eksporti, kuid eksportivate ettevõtete osatähtsus võiks suureneda keskmiselt 17,5 protsendipunkti võrra.

3. TEADMUSSIIRE, ÜHISTEGEVUS JA RISKIDE JUHTIMINE

3.1. Teadmussiire

Teadmussiirde teemavaldkond oli uuringus seotud viie sihtgrupiga – põllumajandustootjad, toiduainetööstused, metsamajandajad, kalandusettevõtted ja teised maapiirkonna ettevõtted.

Küsitlustulemustest selgus, et viimase kolme aasta jooksul on nõustamisteenust/konsultatsiooni kasutatud oluliselt rohkem kahes valdkonnas, milleks on raamatupidamine ja maksuküsimused (üle 7000 ettevõtte) ning toetuste taotlemine ja vajaliku dokumentatsiooni koostamine (üle 6800 ettevõtte). Üle 3700 ettevõtte on kasutanud ka abi äriplaani või tegevuskava koostamisel, millele järgneb nõustamisteenuse kasutamine juriidilistest küsimustest ning ettevõtte majandamises (kasutanud liigikaudu 3000 ettevõtet, joonis 23).

Algandmed: Küsitlus

Joonis 23. Viimase kolme aasta jooksul nõustamis- või konsultatsiooniteenuse kasutamise jaotus

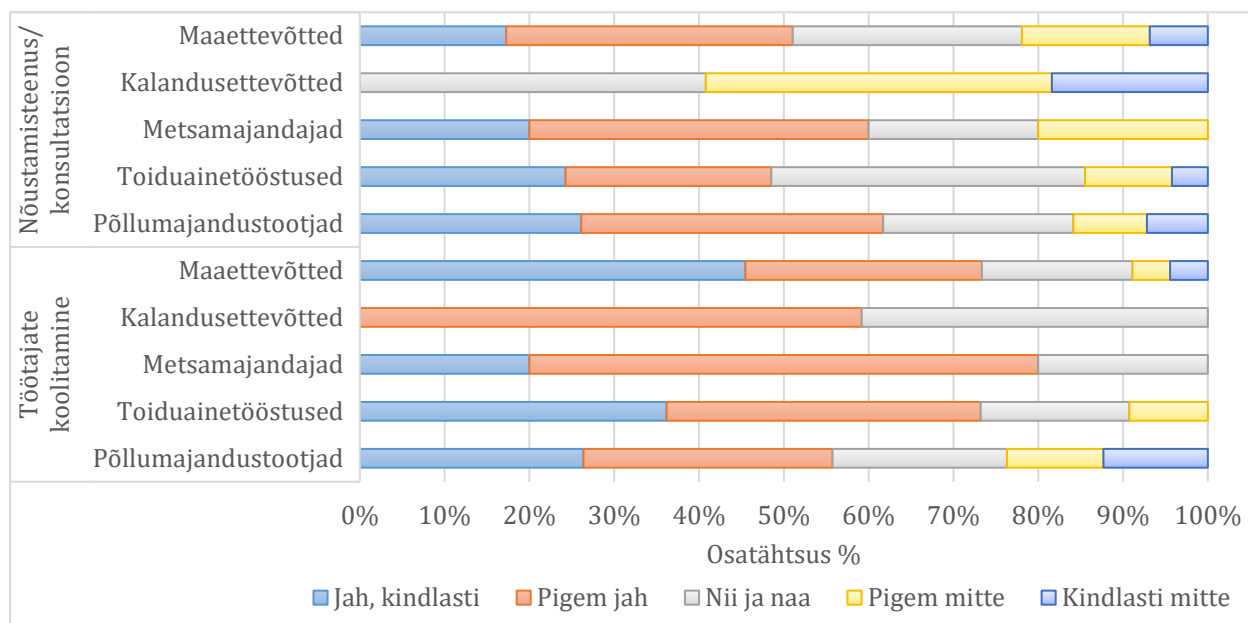
Tegevusvaldkondade lõikes on varieeruvusi, millest siinkohal peame oluliseks põllumajandustootjate oluliselt suuremat keskkonnakaitse ja loodushoiu alase nõustamisteenuse kasutamist (üle 1800

tootja). Ligi pooled põllumajandustootjad (46%) kasutasid toetuste taotlemise ja vajaliku dokumentatsiooni koostamise teenust. Teistes sektorites on antud teenuse kasutajate osatähtsus vahemikus 25–44%.

Teenuse kasutajate osatähtsus eristub veel juriidiliste teenuste kasutamisel, kus 26% metsamajandusettevõtetest on antud teenust kasutanud. Võrdluseks saab tuua, et põllumajandustootjatest ja toiduainetööstustest on juriidilise nõustamise teenust kasutanud ainult 9%.

PõKa 2030 koostamisel oluliseks peetud valdkondades nagu eksporditegevused, mentori kaasamine, turu- ja klientide segmenteerimine ning tootmisprotsessi juhtimine ja tõhustamine, jääb nõustamisteenus kasutajate arv vahemikku 410–1300 ettevõtet (erinevus sektorite lõikes).

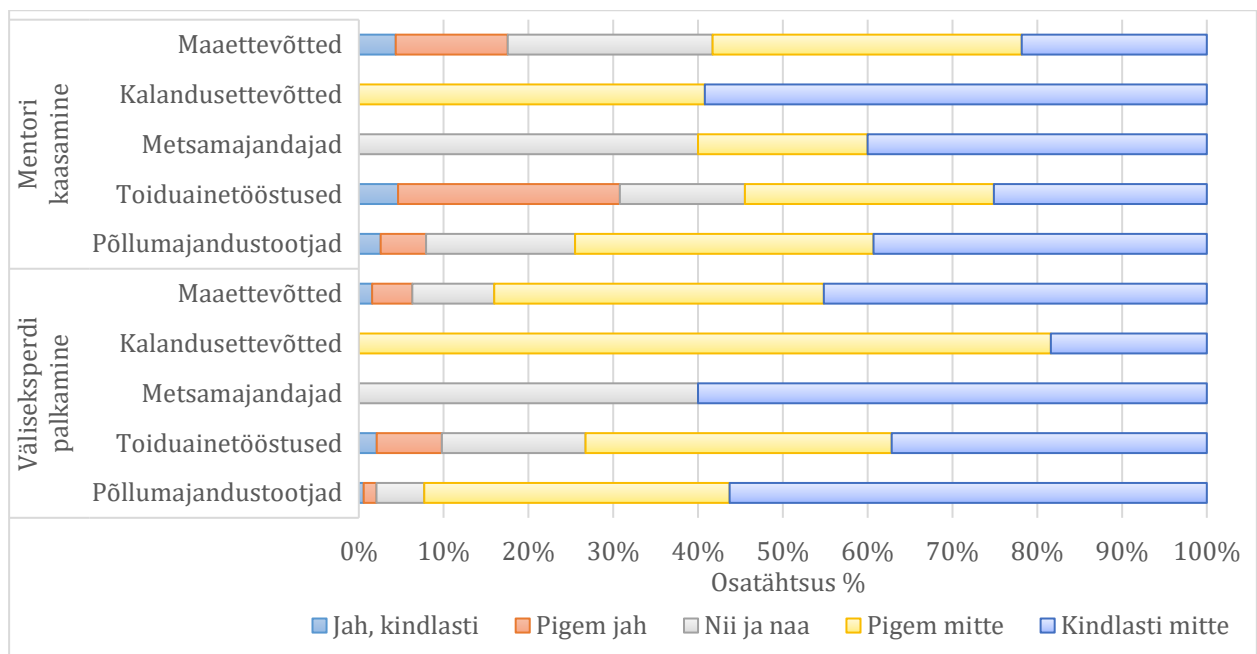
Vastajatel paluti märkida, milliseid tegevusi rakendades planeeritakse tuua ettevõttesse järgneva kolme aasta jooksul uusi teadmisi. Töötajate koolitamist ja nõustamisteenus kasutamise hinnangut võrreldes ilmneb, et töötajate koolitamist planeerib valdavalt üle poole ettevõtetest (vastasid „Jah, kindlasti“ ja „Pigem kindlasti“) ning toiduainetööstustest ning maaettevõtetest üle 70%. Kõige vähem planeerivad koolitust kalandusettevõtted (59% ettevõtetest, joonis 24)

Algandmed: Küsitlus

Joonis 24. Töötajate koolitamise ja nõustamisteenus kasutamise hinnang järgmise kolme aasta jooksul sektorite võrdluses

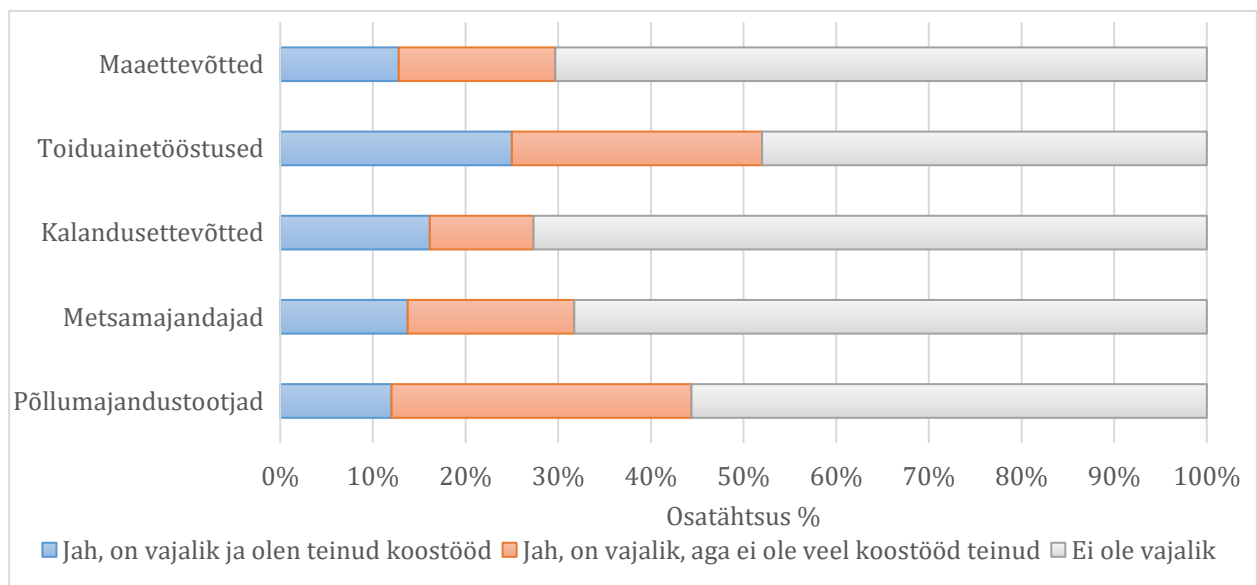
Nõustamisteenus kasutatakse (vastasid „Jah, kindlasti“ ja „Pigem kindlasti“) 62% põllumajandustootjatest, 49% toiduainetööstustest, 60% metsamajandus- ning 51% maaettevõtetest. Kalandusettevõtted ei planeeri nõustamisteenus kasutamist (joonis 24). Kõige suurem vastuste osatähtsus „Nii ja naa“ ning negatiivses suunas anti toiduainetööstuse ja kalandussektori ettevõtete poolt.

Algandmed: Küsitlus

Joonis 25. Väliseksperti või mentori kaasamise hinnang järgmise kolme aasta jooksul sektorite võrdluses

Võrreldes vastuseid väliseksperti palkamise ja mentori kaasamise vahel, siis väliseksperti palkamist ette ei nähta (70% ja enam ettevõtetest vastas „pigem mitte“ või „kindlasti mitte“). Samuti on mentori kaasamise osas hinnangud valdavalt negatiivsed („pigem mitte“ ja „kindlasti mitte“), mida väitsid üle poole ettevõtetest ja sektorite võrdluses on põllumajanduses osatähtsus üle 74% ning kalanduses üle 90% (joonis 25).

Algandmed: Küsitlus

Joonis 26. Hinnang teadusasutusega koostöövajadusele sektorite lõikes

Uurides koostöövajadust teadusasutusega selgus, et üle poole ettevõtetest ei näe üldse sellist koostöövajadust (joonis 26). Eristuvad toiduainetööstused, kellest 52% peab koostööd vajalikuks ja omakorda 25% on teadusasutusega koostööd teinud. Kõige vähem nähakse koostöövajadust teaduspartneriga metsamajandus-, kalandus- ja maaettevõtete poolt, kuid samal ajal kõigis sektorites on üle

12% ettevõtteid, kes on teadusasutusega koostööd teinud. Koostööst teadusasutusega on huvitatud 11–30% ettevõtetest, kes ei ole seni teadusasutusega koostööd teinud.

Ettevõtjate käest, kes on teinud koostööd teadusasutusega, küsiti tagasisidet koostöö valdkonna kohta. Sõltuvalt sektorist on 50–90% ettevõtetest teinud koostööd toote või teenuse arendamisel. Samuti on suur osa (20–40%) ettevõtetest teinud koostööd tootmisprotsessi või seadme arenduse protsessi käigus. Ülejäänud tegevusi, nagu disainilahenduste väljatöötamine, teostatavus- ja tasuvusuuringud, standardiseerimine ja sertifitseerimine, turu-uuringud, kvaliteedijuhtimine ning patentide ja kasulike mudelite väljatöötamise alane koostöö on olnud 4–25% ettevõtetest tulenevalt sektori spetsiifikast.

Ettevõtted, kes on teinud koostööd teadusasutusega, hindasid koostöö valdavalt takistuste vabaks (70% ja enam). Ettevõtted, kes märkisid takistuse olemasolu, tõid selgitustes välja järgmised probleemid:

- ei ole leidnud sobivaid valdkonna spetsialiste. Eesti ülikoolides puudub vastav pädevus, lähim on Rootsis või Taanis;
- teadustöö on kulukas ja vahendeid pikemaks koostööks ei ole;
- väiketootjana ei näe võimalust teadusasutusega koostööks;
- spetsiifiliste uurimustega suurde asutusse minek on infolekke tõttu riskantne, sest konkurentidega seotud teadustöötajatel võivad olla sarnased ärihuvid.

Klassifitseeritud takistuste osas võib järeldada, et seni on takistanud koostööd kõige enam ressursipuudus, mida väidab 20–70% ettevõtetest. 15–20% ettevõtetest väidavad, et teadusasutuse teenus on kallid, teadusasutused ei paku ettevõtte vajadusele vastavat koostööd või projektitaotlemine on keerukas ja bürokraatlik. Samuti hinnati, et teadusasutused on liiga kaugel. Teadusasutusega kontakti saamist, teadusasutuse töökorraldust, arendusprojekti tempot ning teadlastega ühise keele leidmist peetakse problemaatiliseks oluliselt väiksema osa (1–15%) ettevõtete poolt.

3.2. Ühistegevus

Ühistegevuse teema oli uuringus seotud nelja sihtgrupiga – põllumajandustootjad, toiduainetööstused, metsamajandajad ning kalandusettevõtted.

Vastajate iseloomustamiseks järeldus, et tulundusühistusse kuulus ligikaudu 40% kalandusettevõtetest, 25% põllumajandustootjatest ja toiduainetööstustest ning 10% metsamajandajatest. Kui lähendada turule tootvate ettevõtjate üldkogumist, siis vastanute jaotus iseloomustab ligikaudselt sektori ühistutega liitunute tegelikku jaotust. Varasematest uuringutest ja äriregistri andmetest on teada, et Eestis oli 2018. aastal uuringu küsitluse määratud tegevusvaldkondades (ptk 1.2, tabel 2 üldkogumis) kokku 214 tulundusühistut.

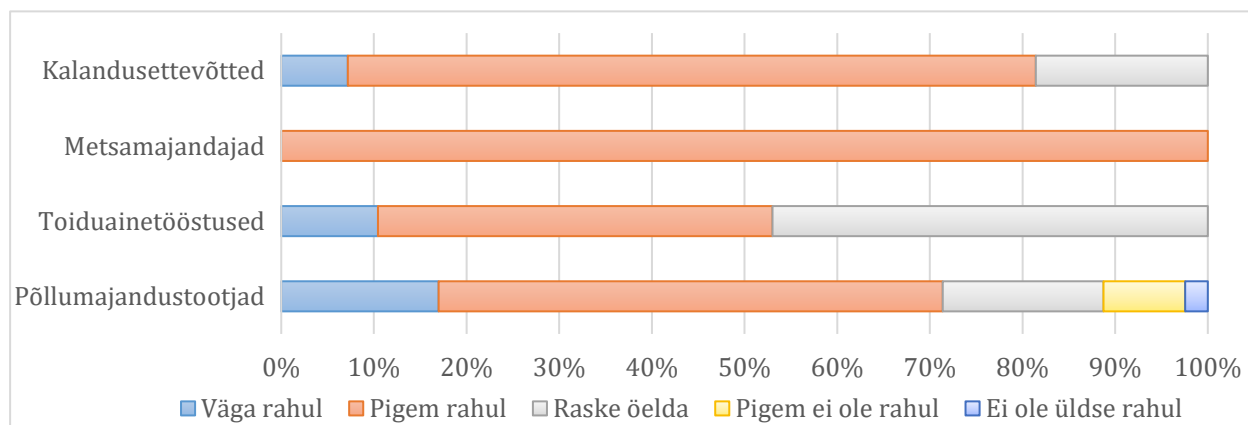
Ühistuga liitumine ja ühistusse kuulumine võib olla seotud erinevate motivatsiooniteguritega. Küsimustikule vastanud ettevõtjad pidasid kõige olulisemaks ühistuga liitumise motivaatoriteks:

- saada parem juurdepääs turule (kuni 100% ettevõtetest);
- saada toodangu eest kõrgemat hinda (47% põllumajandustootjatest ja 67% metsamajandajatest);
- vahetada kogemusi teiste ühistu liikmetega (45–81% ettevõtetest).

Toiduainetööstused pidasid ühistu liikmeks astumisel oluliseks eelkõige:

- parema juurdepääsu saamist laenudele ja toetustele (53% ettevõtetest);
- kaasarääkimist sektori arengus (47% ettevõtetest) ning
- osalemist koolitustel ja õppereisidel (38% ettevõtetest).

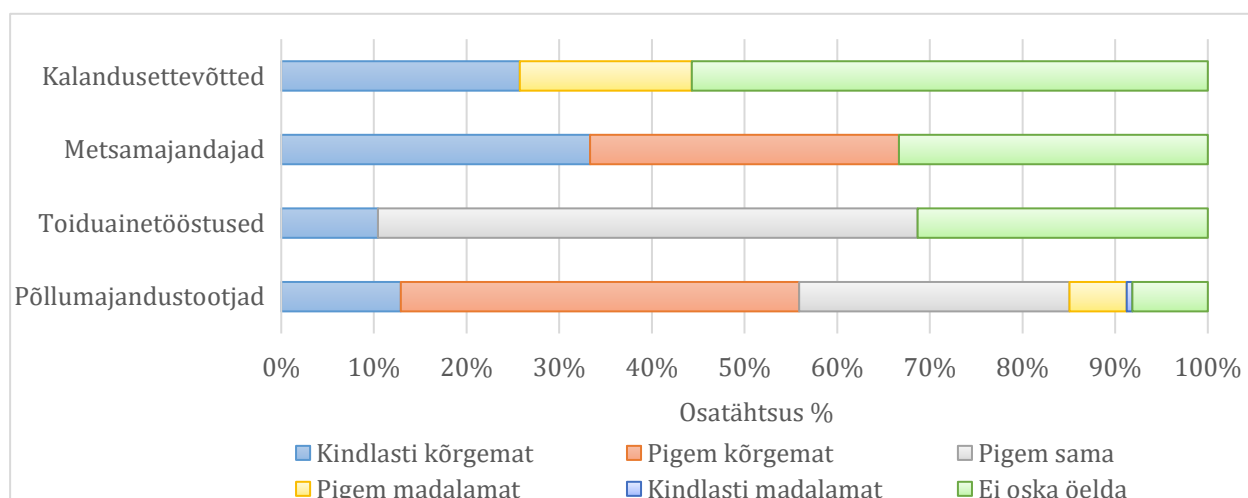
Ühistu tegevuse tulemusega oli rahul sõltuvalt sektorist 53–100% ettevõtetest (vastasid „pigem rahul“ ja „väga rahul“, joonis 27). Madalat rahulolu taset tõid välja üksnes põllumajandustootjad (11% ettevõtetest) ja toiduainetööstuste sektoris oli kõige suurem vastajate osatähtsus (47%), kes ei osanud täpset hinnangut anda (vastusevariant „raske öelda“). Tulemuste põhjal saab järeldada, et ühistu tegevuse tulemusega ollakse rahul.

Algandmed: Küsitlus

Joonis 27. Rahulolu ühistu tegevuse tulemustega

Ettevõtetele küsiti hinnangut toodangu müügil saadava hinnataseme kohta läbi tulundusühistu võrreldes individuaalse müügiga. Veidi üle poole põllumajandustootjatest (56%) arvas, et saavad kindlasti kõrgemat või pigem kõrgemat hinda. Toiduainetööstust hindas 58% hinnataseme samaks, 31% ettevõtetest ei osanud hinnangut anda ja 10% hindas taseme kindlasti kõrgemaks kui individuaalse müügi tulemuse. Metsamajandajad jagunesid kolme hinnangu osas võrdselt – üks kolmandik arvas (ligikaudu 30%), et hinnatase on kindlasti kõrgem, sama suur osatähtsus vastanutest arvas, et pigem kõrgem ning kolmas kolmandik ei osanud hinnangut anda. Kalandusettevõtetest ligikaudu veerand hindas müügihinna taseme läbi ühistu kõrgemaks, viiendik pigem madalamaks ja ligikaudu pooled ei osanud hinnangut anda. (Joonis 28).

Algandmed: Küsitlus

Joonis 28. Hinnang toodangu ühistulisele müügihinna tasemele võrreldes individuaalse müügiga

Eelpool toodust saab teha järelduse, et ühistuline sekkumine ei ole üheski sihtgrupis taganud täiel määral tajutavat kõrgemat hinda võrreldes individuaalse müügiga. Ühistuga liituti mõnevõrra teiste motivatsioonitegurite tõttu kui seda on kõrgem toodangu hinnataseme saavutamine. Hetkel ei saa seda mõödikut pidada kõige tähtsamaks ning ühistute tegevuse tulemuslikkuse mõõtmisel tuleks rakendada erinevaid turujõu mõödikuid.

Ühistu liikmetelt küsiti vabade vastustega tagasisidet, mille alusel ettevõtjad hindavad tulundusühistu tegevuse edukust ja millised on senised ühistulise tegevuse kitsaskohad. Tagasisidet andsid eelkõige põllumajandustootjad (N=203). Edukuse kriteeriumideks peeti ettevõtjate poolt häid majandustulemusi, ühistu poolt hinnaläbirääkimistel saavutatavat kõrgemat tootehinda ja ühise turundustegevuse saavutatavat kulude kokkuhoidu, samuti ettevõtjale olulise info kiiret liikumist. Põhilise kitsaskohana toodi välja liikmete omavahelist läbisaamist, erinevusi huvides ning koostöövalmiduses, mis pärsib ühiste seisukohtade kujundamist.

Ühistusse mitte kuuluvatelt ettevõtjatelt küsiti tagasisidet põhjuste kohta, miks ei ole ettevõtte liitunud ühistegevusega ja mis motiveeriks ettevõtet astuma tulundusühistu liikmeks. Tagasisidet andis 554 põllumajandustootjat ja 63 toiduainetööstust. Tulundusühistu tegevusse mittekaasatuse põhjustena domineerisid ühistu puudumine vastavas valdkonnas või piirkonnas, huvi- ja ajapuudus toimuva vastu, usaldamatus ning algusjärgus või väikeses mahus tootmistegevus. Võimendavate motivaatorite küsimusele vastati valdavalt, et tegelikult otsest motivatsiooni nagu polegi ühistu liikmeks olemisel. Siiski saab kommentaaridest olulisemate motivaatoritena välja tuua ühistu poolt müügiga tegelemist, et tootja saaks keskenduda tootmisele, vajalike teadmiste saamist, usaldusväärseid ühistu liikmeid ning eelkõige otsest majanduslikku kasu.

Võimaliku ühistulise mõju hindamiseks ja sekkumisloogika põhiste ettepanekute leidmiseks viidi läbi eelnevate vastuste mitmemõõtmeline võrdlemine järgmiste küsimuste osas:

- Kuidas hindate oma ettevõtte praegust majanduslikku seisundit? (küsimus nr 1)
- Millised tegurid takistavad Teie hinnangul ettevõtte arengut? (küsimus nr 6 ja selle alajaotused 6.1–6.8);
- Mida plaanite teha oma ettevõtte konkurentsivõime suurendamiseks? (küsimus nr 7);
- Kas Teie ettevõtte ekspordib toodangut? (küsimus nr 9)
- Kui suures mahus planeerib Teie ettevõtte lähema kolme aasta jooksul toodangut/teenuseid müügikäibe kogumahust ekspordida? (küsimus nr 15);
- Millised investeeringud on Teie ettevõtte arenguks ja lisandväärtuse suurendamiseks olulised? (küsimus nr 22).
- Millist tootmis- ja müügiriskide maandamise strateegiat Te oma ettevõttes kasutate? (küsimus nr 39).

Ühistusse kuuluvate ja mitte kuuluvate tootjate vastuste erinevuse võrdlemiseks ja seoste olemasolu hindamiseks kasutati statistilist hüpoteeside kontrollimist. Selleks kasutati Hii-ruut testi ning test viidi läbi põllumajandustootjate kohta. Võrdlemise tulemusel selgus (lisa 13), et tulundusühistusse kuuluvad ettevõtted hindavad praegust majanduslikku seisundit pisut positiivsemalt kui ühistusse mitte kuuluvad. Viimastest 23–24% hindas seisundit pigem heaks, kuid 34% põllumajandustootjatest, 46% toiduainetööstustest ja 43% kalandusettevõtetest hindas praegust seisundit pigem halvaks. Samas tuleb tulemuste tõlgendamisel arvestada, et vastuste erinevus ei ole statistiliselt oluline (kontrollitud Hii-ruut testiga põllumajandustootjatel, $p=0,096$).

Ühistusse mitte kuuluvate ettevõtete hulgas oli väga suur osa neid, kes ei osanud või pidasid raskeks hetkel hinnangut anda (põllumajandustootjatest 36%, toiduainetööstusest 31%, metsamajandajatest 49% ning kalandusettevõtetest 57%).

Erinevaid ettevõtte arengut takistavaid tegureid võrreldes esines olulisi erinevusi tulundusühistusse kuuluvate ja mitte kuuluvate ettevõtjate hinnangutes vähe. Ühistusse kuuluvad ettevõtted erinesid keskkonnanõuete täitmise ($p=0,000$), toodete turustamise ($p=0,003$) ja ka enam tööjõuprobleemi (statistiline olulisus siiski puudus, $p=0,217$) välja tuues, mida hindasid mõnevõrra kõrgemaks. Samal ajal hindas ühistu liikmetest oluliselt vähem ettevõtteid ettevõtlusega mitte jätkamise küsimust (optimistlikumad jätkamise küsimuses).

Konkurentsivõime suurendamiseks planeerivad mõlemad grupid võrdlemisi sarnaseid tegevusi, kuid tulundusühistusse kuuluvate ettevõtete hulgas eristub rohkem neid ettevõtteid, kes planeerivad suurendada toodangu mahtu, investeerida tootmisseadmetesse (põllumajandustootjatel gruppide olulisustõenäosus $p=0,004$) ja tootmis- ning laohoonete uuendamisse, parandada toodangu kvaliteeti ja suurendada kõrgema lisandväärtusega tooteid.

Eksportivate ettevõtete osatähtsus mõlemas grupis oli võrdlemisi sarnane. Eksportivate ettevõtete osatähtsus varieerub sektorite lõikes, kuid ühistusse mitte kuuluvatest ettevõtetest keskmiselt 89% ja ühistusse kuuluvatest 80% ei ekspordi toodangut. Põllumajandustootjate grupis hinnatud statistiline erinevus osutus siiski oluliseks ($p=0,000$), mis tähendab, et ühistusse kuuluvate ettevõtete ja ekspordi vahel esineb seos ning ühistusse kuuluvatest ettevõtetest tegeleb ekspordiga oluliselt suurem arv ettevõtteid (lisa 13).

Lähima kolme aasta jooksul nähakse mõlemas grupis ekspordi mahtu sarnaselt, mis tähendab, et üle 50% ettevõtetest ei planeeri toodangut ekspordima hakata. Ettevõtted, kes planeerivad ekspordi ja ei kuulu ühistusse, hindavad võimalikuks ekspordi müügituluks valdavalt alla 50% müügitulu kogumahust. Ühistusse kuuluvad ettevõtted, kes planeerivad ekspordi, hindavad ekspordi müügi mahtu mõnevõrra optimistlikumalt.

Vajalike investeeringute osas, mis tagaksid ettevõtte arengu ja lisandväärtuse suurendamise, ollakse mõlemas võrreldavas grupis sarnasel arvamusel. Mõningat erinevust saab välja tuua tootmismaa, keskkonnainvesteeringute ja töötajate koolitamise vajaduses, kus ühistusse kuuluvate seas on rohkem neid ettevõtteid, kes peavad antud investeeringuvaldkondi oluliseks.

Hinnangud tootmis- ja müügiriskide maandamise strateegiatele kattusid mõlemas grupis oluliselt, mis tähendab, et nii ühistusse kuuluvad kui mitte kuuluvad ettevõtted juhivad riske küllaltki sarnaselt. Ühistusse kuuluvate ettevõtete hulgas on suurem osatähtsus neil (56% vs 36%), kes leevendavad riske mitmekesistamise ja turustamise eellepingutega ning teevad koostööd teiste tootjatega. Antud tulemus on ootuspärane, sest ühistegevus võimaldabki eelkõige riske leevendada.

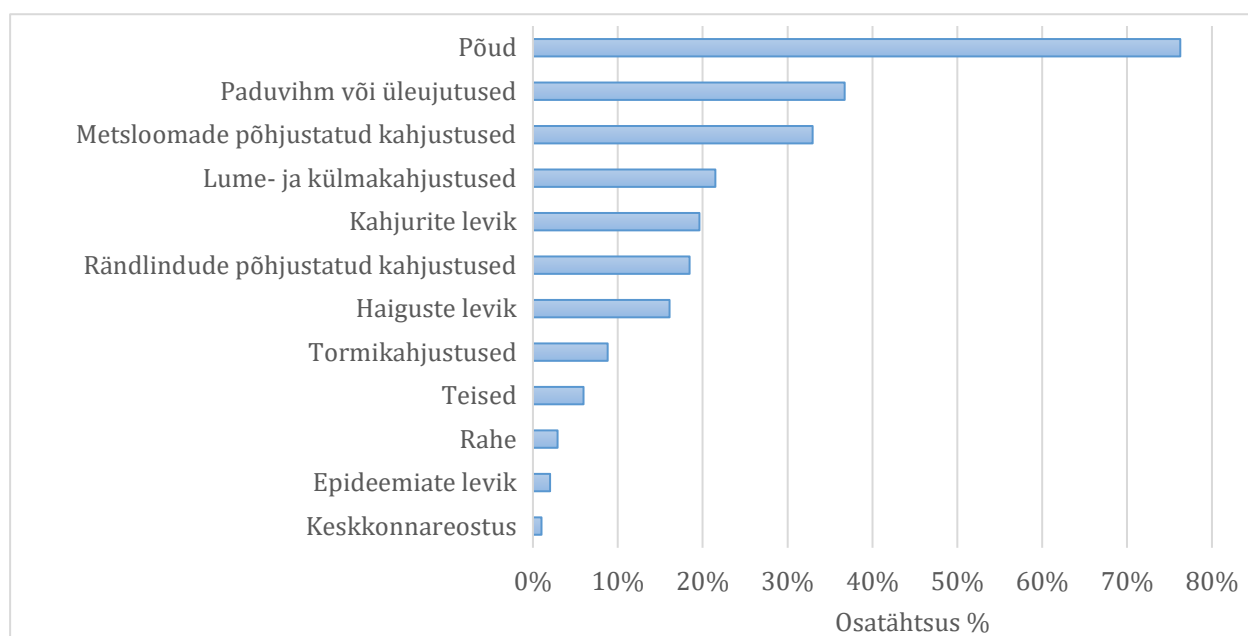
3.3. Riskide juhtimine

Riskide juhtimise teema oli uuringus seotud ühe sihtgrupiga, kelleks olid põllumajandustootjad. Hetkeolukorra hindamiseks kasutati kahte küsimust: „millist tootmis- ja müügiriskide maandamise strateegiat Te oma ettevõttes kasutate?“ ja „millised on olnud Teie ettevõttes sagedasemad või suurimad kahjutekitajad?“.

Tootmis- ja müügiriskide maandamise strateegiate osas eelistab 54% põllumajandustootjatest riske ennetada, mis tähendab, et ettevõtjad kasutavad ennetavaid abinõusid äärmuslike ilmastikutingimuste, kahjurite ja haiguste ning metsloomade sissetungi vältimiseks. Samal ajal tegeleb suur osa tootjatest (42%) riskide leevendamisega, näiteks majandustegevust mitmekesistades, arendades koostööd või sõlmides toodangu turustamiseks eellepinguid. Lisaks nendib 45% tootjatest, et ollakse sunnitud riske aktsepteerima, mis tähendab, et hoitakse reservi kriisiperioodiks või vajadusel struktureeritakse tootmine ümber.

Riskide ülekandmist, st võimalusel toodangu (sh saagi) ja bioloogilise vara (nt taliteravilja külv ja kariloomad) kindlustamist on rakendanud üksnes 7% tootjatest. Tulemustest võib järeldada, et põllumajandustootja kasutab valdavalt riskide ennetamise strateegiat koos leevendamisega või aktsepteerimisega.

Ettevõttes esinenud kahjutekitajate kohta vastati, et suurimaks ja sagedasemaks kahjutekitajaks on olnud põud (76% tootjatel), millele järgneb paduvihm või üleujutus (37% tootjatel) ning metsloomade kahjustused (33% tootjatel, joonis 29).

Algandmed: Küsitlus

Joonis 29. Sagedasemad või suurimad kahju tekitajad põllumajandustootmises

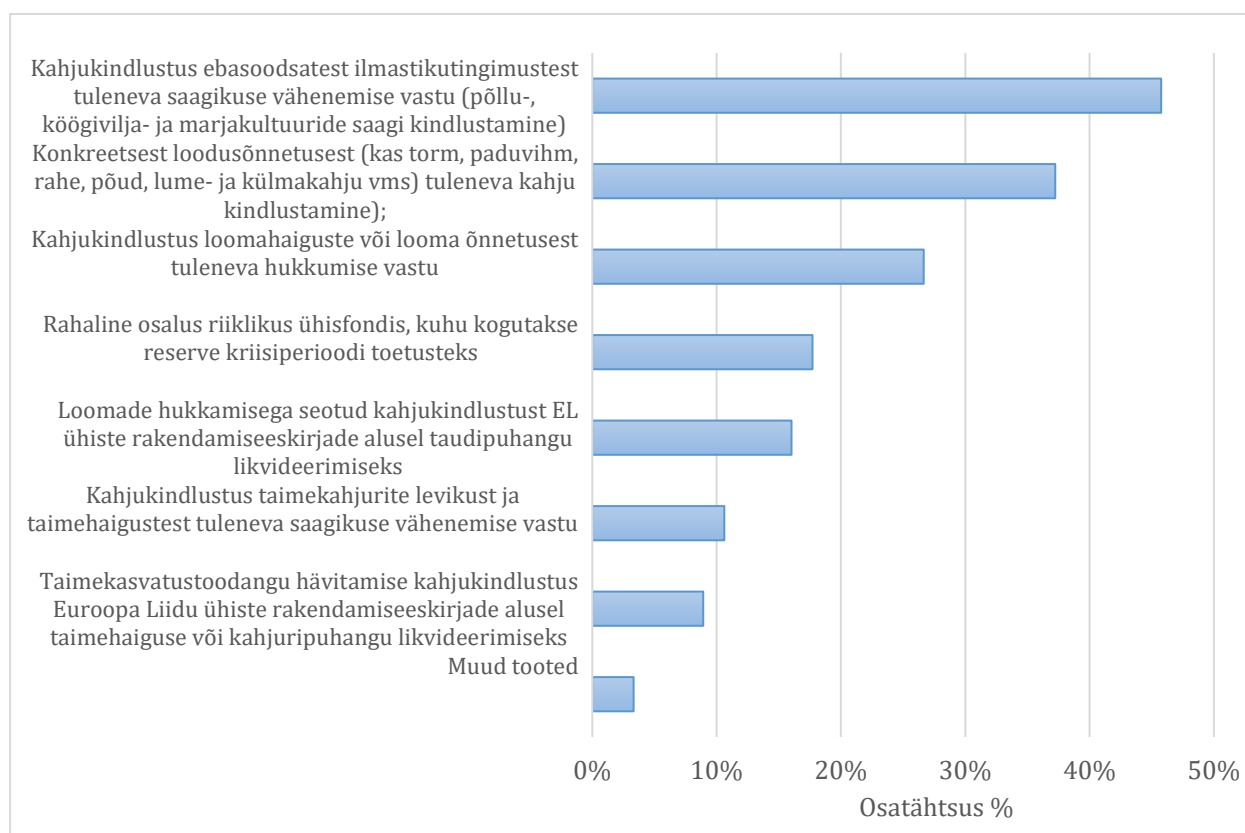
Lume- ja külmakahjustuste ning kahjurite leviku probleemi on esinenud ligikaudu viiendikul tootjatest. Ülejäänud kahju tekitavad tegurid on kas vähem esinenud või põhjustanud väiksemat kahju. Oluline on siiski arvestada, et sõltuvalt tootmise iseloomust on rändlindude poolt tekitatud kahjul ja haiguste levikul oluline mõju (vastavalt 18% ja 16% tootjatel).

Ettevõtetel paluti võrrelda erinevaid kindlustustooteid, mis aitaksid ettevõtte tootmisriske maandada (joonis 30). Vastajate arvates võiks kõige olulisem toode olla kahjukindlustus ebasoodsatest ilmastikutingimustest tuleneva saagikuse vähenemise vastu (46% tootjatest valiks põllu-, köögivilja- ja marjakultuuride saagi kindlustamise). Vastus langeb kokku sagedasema kahjutekitaja valikuga, milleks oli põud. Samuti peetakse oluliseks konkreetsest loodusõnnetusest tuleneva kahju kindlustamist (37% tootjatest), milleks võib olla tormi, paduvihma, rahe või ka lume- ja külmakahjustused.

Loomakasvatatajatele on lisaks oluline kahjukindlustus loomahaiguste või looma õnnetusest tuleneva hukkumis vastu (27% tootjatel). Vaadeldes tegevusalade lõikes esitatud vastuste jaotust, siis piimakarjakasvatatajatest 49%, mesinikest 65% ja segatootjatest 26% valiksid loomahaiguse või looma õnnetusest tuleneva kahjukindlustuse.

Eelistatud kindlustustoodete valikute võrdlemisel selgus, et ettevõtjad, kes ei eelista kindlustustoodet valiksid rahalise osaluse riiklikus reservi ühisfondis kriisiperioodi katteks (keskmiselt 18% tootjatest). Antud valiku teinud tootjatest alla 50% valiks juurde konkreetse kahjukindlustuse (nt kahjukindlustus loomahaiguste kahju vastu), kuid ei valiks kahjukindlustust ebasoodsamate ilmastikutingimuste vastu (laia ulatusega kindlustustoodete).

Võrreldes tegevusalade lõikes riikliku ühisfondi pooldavate tootjate osatähtsust, siis kõige suurem osatähtsus on köögiviljakasvatatajate ja piimakarjakasvatatajate hulgas (vastavalt 31% ja 27%), kellele järgnevad teraviljakasvatatajad (22%). Segatootjate hulgas on 16% ja muu põllumajandustootjate hulgas 11% riikliku reservi ühisfondi ideed pooldavaid tootjaid.

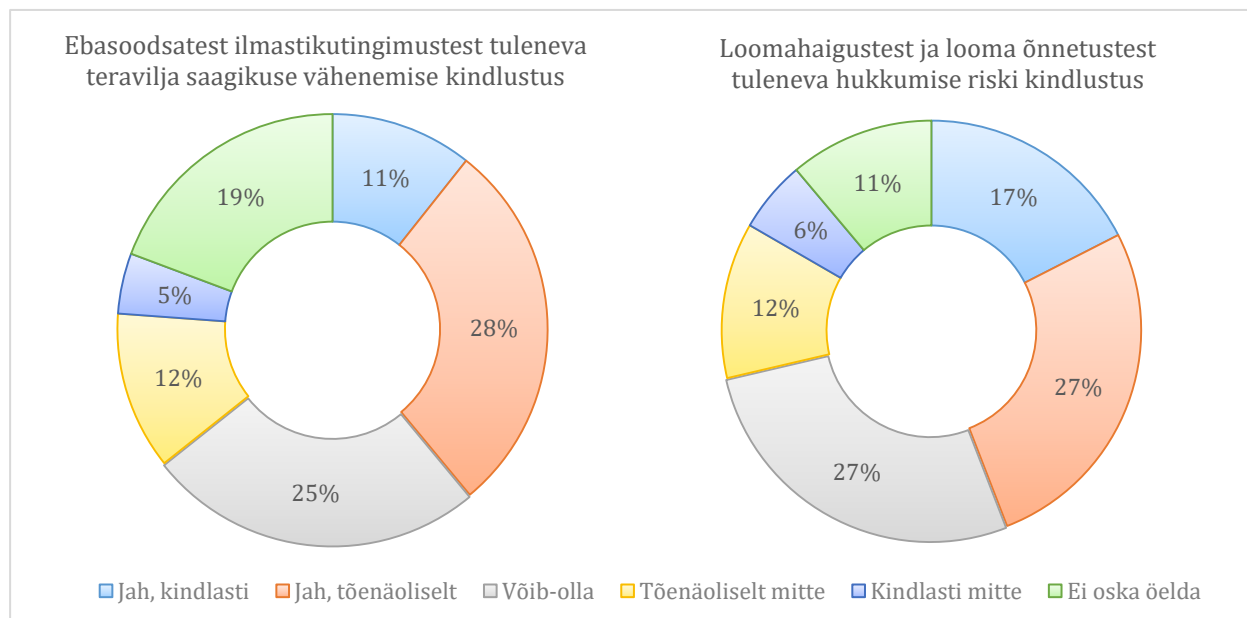
Algandmed: Küsitlus

Joonis 30. Eelistatud kindlustustooted põllumajandustootmises

Riskide juhtimise ja kindlustustootete valiku hindamiseks viidi uuringus läbi nn valikueksperiment. Taimekasvatusele disainiti sobiv ebasoodsatest ilmastikutingimustest tuleneva teravilja saagikuse vähenemise riski kindlustus. Kindlustamise tingimusteks märgiti kindlustusmakse suuruseks 60–70 €/ha kohta, millest riiklik toetus kataks kuni 70%. Tingimustes jäeti lihtsustamise eesmärgil mainimata, et kahju hüvitamine ei toimu 100% ulatuses saagikuse vähenemist hinnates, vaid üksnes ebasoodsatest mõjudest põhjustatud saagi languse osas kindlaksmääratud saagikuse alumise piirini. Eeldatavalt võetakse Eestis kasutusele teiste riikide praktika, kus saagikusele on seatud alumine piir, millest allapoole kahju ei arvestata. Uuringu läbiviija märgib, et temast sõltumata ei avaldatud vastajatele kõiki nüansse, mis võivad praktikas mõjutada tootjate valikuid.

Loomakasvatusele disainiti kindlustustoode loomahaigustest ja looma õnnetustest tuleneva hukkimise riski vastu, kui kindlustusmakse oleks 30–40 €/LÜ kohta, millest riiklik toetus kataks kuni 70%.

Joonisel 31 esitatud tulemused taimekasvatuse ja loomakasvatuse kindlustustoote valikul on sarnased, kus tõenäoliselt toodet kasutavate tootjate osatähtsus on vahemikus 27–28% ja kahtlevaid ettevõtjaid on 25–27%. Loomakasvatuse kindlustustoote kindlasti valijaid on 17%, mis on kuus protsendipunkti enam kui taimekasvatuses. Kindlustustoodet „tõenäoliselt mitte“ valijaid on nii taime- kui loomakasvatuse puhul 12% ja „kindlasti mitte“ valiku tegi hetkel 5–6% tootjatest.

Algandmed: Küsitlus

Joonis 31. Kindlustustoote valiku teinud tootjate jaotus

Küllaltki oluline osa ettevõtjatest, eelkõige taimekasvatusele suunatud kindlustoodet vaadates, ei osanud hetkel öelda valiku suunda (19%). See asjaolu illustreerib olukorda, kus selgusetus kindlustamise tingimustes ja kahju hüvitamise korras mõjutab oluliselt ettevõtjate huvi kindlustustoote vastu. Sellise lisakulutuse kasuks otsustamiseks peavad kõik pakutava kindlustustoote tingimused olema ettevõtjale arusaadavad ning läbipaistvad.

Ettevõtjad kommenteerisid ka võimalikku omaosaluse suurust, kus kommentaaride põhjal saab järeltada, et omaosalust peetakse liiga kõrgeks ning pigem kahjulikuks nii tootja kui ka riigi vaates. Viimast juhul, kui planeeritakse kindlustust sellistel tingimustel toetada.

3.4. Järeldused teadmussiirde, ühistegevuse ja riskide juhtimise tegevustest

- Küsitluse vastustes eristuvad nõustamisteenuse ja konsultatsiooni kasutamisel üldlevinud valdkonnad. Nõustamistoetuse kasutamine on vajalikum spetsiifiliste valdkondade ja suuremat lisandväärtust loova nõustamise juures. See tähendab, et levinumates valdkondades oleks võimalik teha muudatusi nii nõustamise kvaliteedis kui ka sisus, kasutades senisest rohkem IT-lahendusi äriplaanide ja finantsprognooside alasel nõustamisel.
- Nõustamisega seostub ka mentorlus, mida on seni MAKi kaasabil toetatud, kuid mille kaasamiseks on vastajate hinnangul huvi madal. Järelikult vajavad mentori tegevus- ja nõustamisvaldkonnad täpsustamist, et suurendada teenuse arusaadavust ja äratada tootjate huvi.

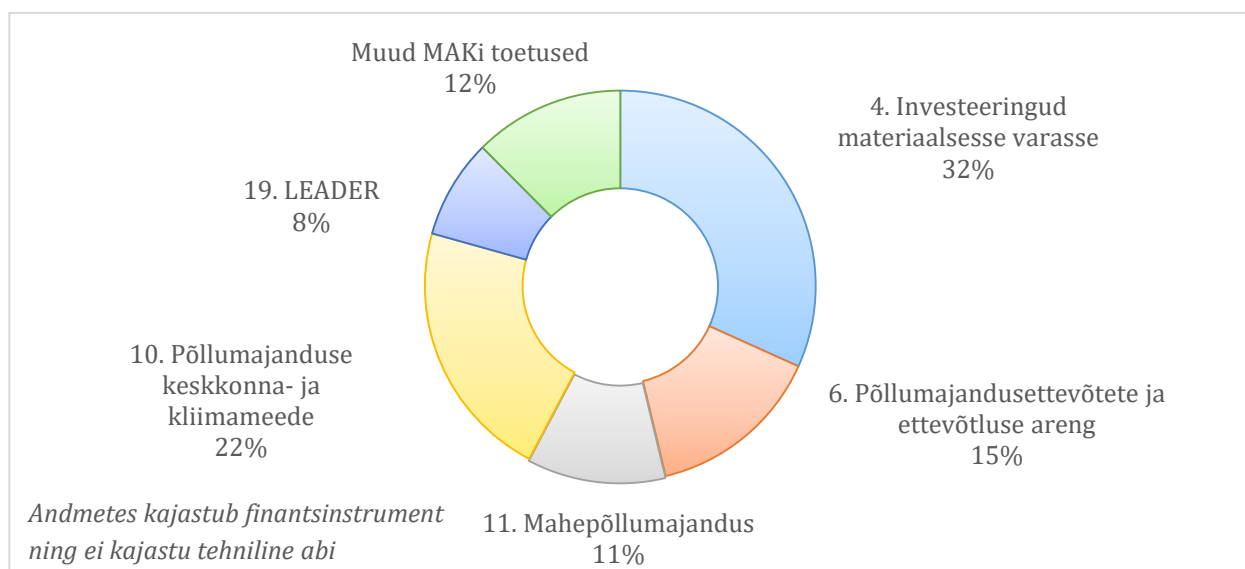
- Töötajate ja ettevõtjate koolitusvajadusi on hõlbus üle hinnata, mistõttu võib toimuda toetusega tehtavate koolituste liialt suur pakkumine. Küsitlustulemuste põhjal on tegemist olukorraga, kus aastas koolitab töötajaid ligikaudu 70% sektori ettevõtetest, kuid koolitust ei pruugi saada kõik töötajad.
- Eestis on valdavalt väiketootjad, kelle suhe teadusasutusega jääb individuaalsel tasemel nõrgaks teadusasutuse kui strateegilise ja suhteliselt kalli arendaja iseloomu tõttu. Küsitlusest järeldub, et koostööd teadusasutustega on pigem võimalik soodustada ühistulisel tasandil või väiketootjate koondumisel huvigruppideks.
- Väiksemate ja suuremate tootjate (müügitulu suurusgruppides alla ja üle 75 tuhande €) vajadused teaduskoostöök on erinevad.
- Vastuste võrdlemisel ilmnes ühistegevuses võimalusi ettevõtete majandusliku olukorra parandamiseks nii konkurentsivõime suurendamisel, lisandväärtuse suurendamisel kui ka riskide maandamisel.
- Tulundusühistute toetamine on üks võimalus piiratud vahendite tingimuses tõhusamalt kapitali kasutada. Näiteks on üheks võimaluseks suurendada ühise vara kasutamist tulundusühistu kaudu, rakendades ühistu eelistamist sobilikes toetusskeemides ning jälgides, et tulundusühistu omaks piisavat suurust ja seeläbi piisavat turujõudu.
- Küsitlustulemuste põhjal ei avaldu tulundusühistu mõju toodangu kõrgemas hinnas, mis võiks olla ootuspärane. Samuti on tulundusühistu toetamine üks efektiivsematest võimalustest tagada toodangu lisandväärtuse tõus ühise kvaliteedi- ja töötlemisastme suurendamise abil, aga ka kõrgema hinnataseme saavutamisel.
- Riskijuhtimise tegevusi on vajalik rohkem teadvustada, kuid üldjuhul on tootmine spetsialiseerunud ning riskide vältimise ja ennetamisega tegelevad tootjad aktiivselt tootmistingimusi parandades. Küsitluse tulemustest selgus, et tootjad tegelevad üsnagi võrdselt riskide ennetamisega, leevendamisega, aga ka riskide aktsepteerimisega, kuid seni on väga vähesed ettevõtted tegelenud riskide ülekandmisega.
- Riskide ülekandmiseks on võimalik rakendada kindlustustooted, mis peaksid katma küsitlustulemuste põhjal sagedasemad kahjud. Piisav sihtgrupi huvi tagab võimaluse toimivateks kindlustustoodeteks, milleks on kahjukindlustus ebasoodsatest ilmastikutingimustest tuleneva saagikuse vähenemise vastu (eelkõige põuast tingitud) ning konkreetsest loodusõnnetusest (kas torm, paduvihm, rahe, põud, lume- ja külmakahju vms) tuleneva kahju kindlustamist. Samas on vajalik ka kahjukindlustus loomahaiguste või looma õnnetusest tuleneva hukkumise vastu.
- Riskide aktsepteerimise instrument võib olla nii tootjapõhine kui ka riiklik, sest mõlemal juhul suunatakse teatud osa käibevahenditest reservi. Riikliku instrumendi kasutamisest on huvitatud vaid ligi veerand peamiste tegevusalade (piimakarjakasvatus, teraviljatootmine) ettevõtetest.

4. INVESTEERIMINE

4.1. Toetuste struktuur ja mõju maapiirkonna arengule

Maapiirkonna ettevõtete tegevust ja majanduslikku arengut on alates Eesti liitumisest Euroopa Liiduga 2004. aastal oluliselt mõjutanud MAKi 2007–2013 ja 2014–2020 toetused. Lisaks mõjutavad maapiirkonna arengut Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi ja Ühtekuuluvusfondi meetmete rakendamine. Rahandusministeeriumi andmetel on viimase 15 aasta jooksul Eestis makstud kõikidest struktuurifondidest toetusi (sh rahastamisvahend) kokku ligikaudu 6 miljardit €. Käesolevas analüüsis vaatleme siiski üksnes MAKi programmist makstud toetusi.

PRIA andmetel maksti perioodil 2014–2018 MAK 2014–2020 programmi meetmetest kokku 15 469le põllumajandustootjale, toiduainetööstustele ja maaettevõtjale erinevaid toetusi¹⁰ summas 390,2 miljonit €. Kõige enam toetati ettevõtjate investeeringuid materiaalsesse varasse (meede M04, 32% kõigist väljamaksetest), anti toetust põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmest (M10, 22%) ning põllumajandusettevõtete ja ettevõtluse arengule (M06, 15%; joonis 32). Toetust saanutest olid 31% äriühingud, kellele maksti välja 79% toetussummast, 18% olid FIEed, kes said ligi veerandi (23%) ning 46% oli eraisikuid, kes said 3% toetustest. Toetussummade täpsem jaotus on toodud lisas 17.

Algandmed: PRIA

Joonis 32. Põllumajandustoodete tootjatele ja töötlejatele ning maaelu arenguks makstud MAK 2014–2020 toetused seisuga 31.12.2018

Materiaalse vara investeeringuteks (M04) maksti käesoleval programmiperioodil toetust koos MES rahastamisvahendist (RV) eraldatud laenudega 123,9 miljonit €, millest lõviosa (56%) läks investeeringuteks põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (M04.1). Keskmine väljamakse toetuse saaja kohta sellest meetmest oli äriühingutele 125,4 tuhat € ja FIEdele 52 tuhat €.

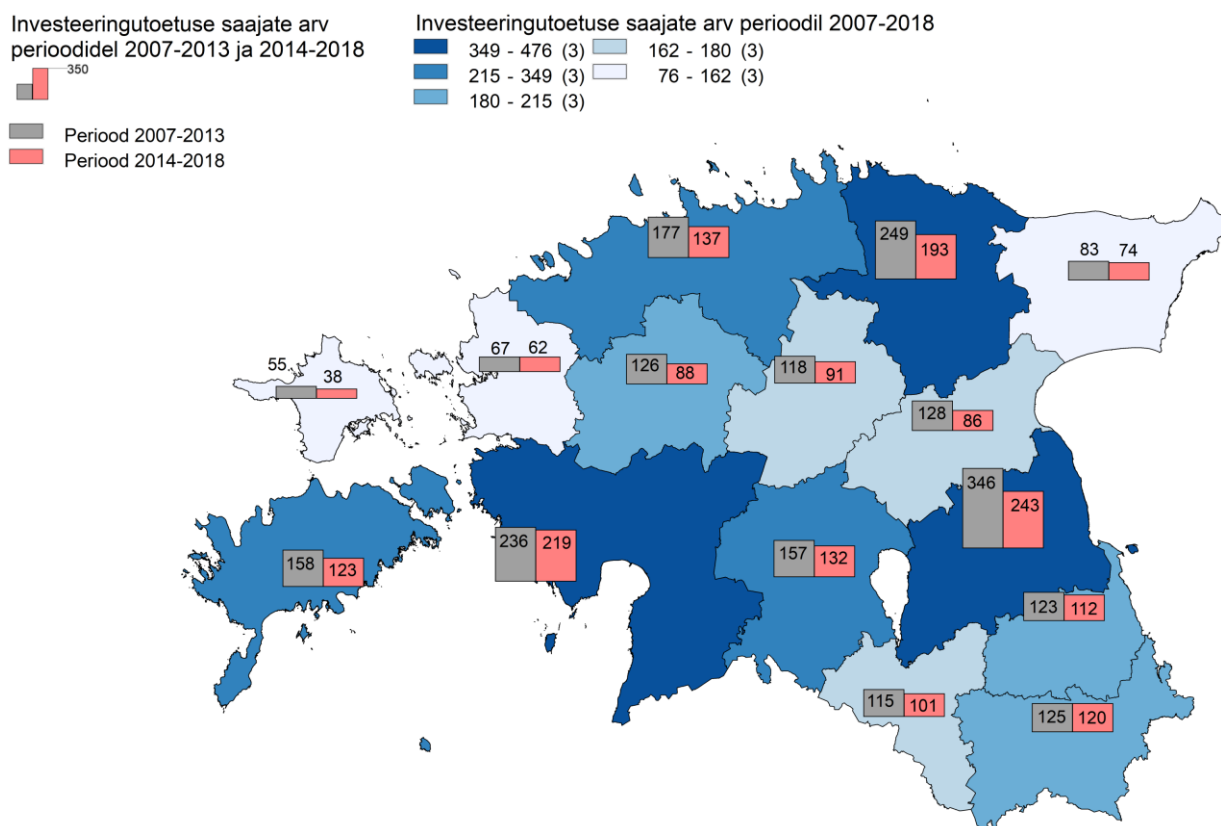
Põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks mõeldud investeeringute tarbeks (M04.2) maksti 15,7 miljonit €, millest äriühingud said taotleja kohta toetust 198,5 tuhat € ja FIEed 7,9 tuhat €. Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamiseks ja hoiuks (M04.3) toetati investeeringuid keskmiselt 167,8 tuhat € äriühingu ja 79,7 tuhat € FIE kohta. Kokku maksti perioodil investeeringutoetusena välja 14,6 miljonit €.

¹⁰ Sealhulgas rahastamisvahend ning välja arvatud tehniline abi

Kiviaia taastamise toetust maksti 0,9 miljonit € ning seda said teiste seas ka eraisikud, kelle keskmine toetussumma oli 3,2 tuhat €. Samas said äriühingud toetust keskmiselt 12,0 tuhat € ja FIEd 5,0 tuhat € taotleja kohta.

Põllumajandusettevõtete ja ettevõtluse arenguks suunatud toetusi (meede 06) on 2018. aasta lõpu seisuga koos rahastamisvahendiga välja makstud 56,7 miljonit €. Suurem osa sellest, 22,8 miljonit €, kulus väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetusteks (M6.3) ning 60% sellest toetusest maksti FIEdele. Investeeringuteks maapiirkonna majandustegevuse mitmekesistamiseks mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (M6.4) maksti 14,5 miljonit € ning noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamist (M6.1) toetati 11,6 miljoni euroga. Valdavalt said neid toetusi äriühingud.

Investeeringutoetuste kasutamise hindamisel majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili kuuluvate ettevõtete poolt perioodil 2007–2018 ilmneb, et keskmiselt iga seitsmes maapiirkonna ettevõtte on saanud investeeringutoetust (22 606st äriühingust 3240). Siinkohal tuleb arvestada, et toetuse saajaid ja maapiirkonna ettevõtteid on rohkem kui aktiivsete ettevõtete profiili kuuluvaid äriühinguid. Siiski võib eeldada, et eelnevalt märgitud suhe on sarnane. Maakondade lõikes on arvuliselt kõige enam toetatud ettevõtteid ja ka enim toetussummasid välja makstud Tartu-, Pärnu- ja Lääne-Virumaal. Kõige vähem on toetust makstud Hiiu- ja Ida-Virumaal, aga ka Lääne-, Rapla- ja Valgamaal.

(Andmed seisuga 31.12.2018)

Algandmed: PRIA

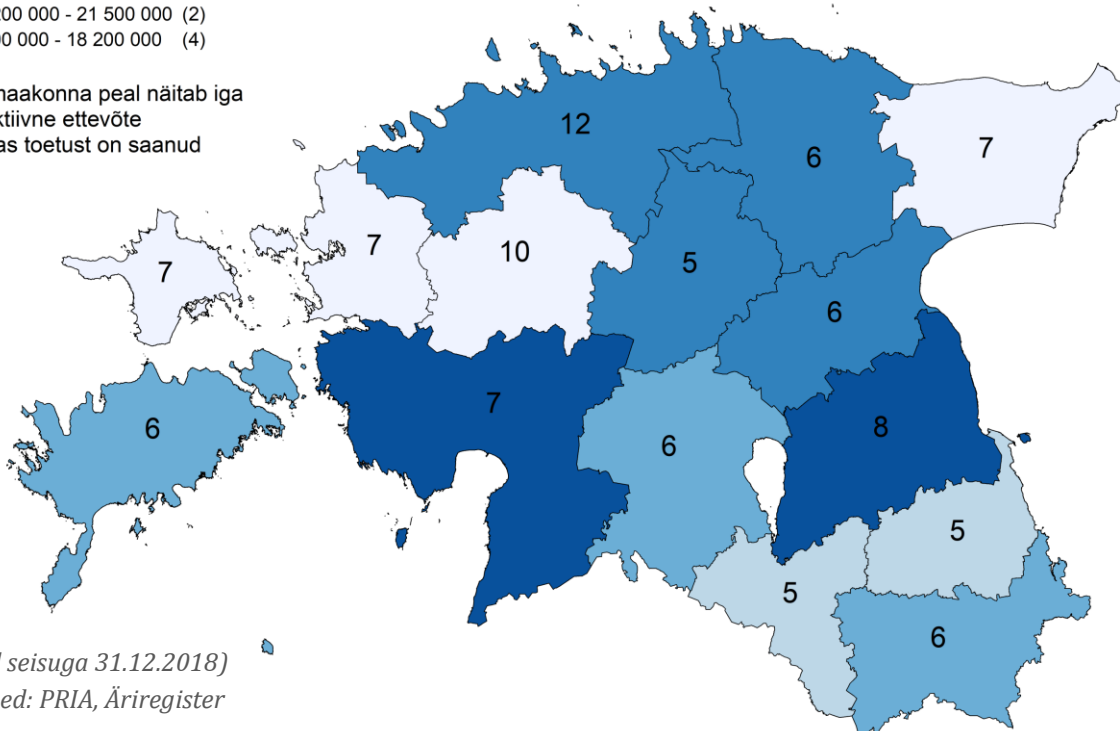
Joonis 33. MAKi 2007–2013 ja 2014–2020 investeeringutoetuste kasutamine majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili ja uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute poolt

Toetuse kasutamise aktiivsust iseloomustab toetatud ettevõtete osatähtsus. Valga-, Põlva- ja Järvamaal on toetusi saanud iga viies ettevõtja, mis tähendab, et toetuse kasutamise aktiivsus on olnud väga hea (joonis 33). Ida-Viru-, Hiiu- ja Raplamaal on toetust kasutanud vastavalt iga seitsmes ja iga kümnes ettevõtja, mis tähendab, et toetuse saajaid on oluliselt vähem.

Investeeringutoetuse summa perioodil 2007-2018

- 46 800 000 - 66 900 000 (2)
- 30 300 000 - 46 800 000 (4)
- 21 500 000 - 30 300 000 (3)
- 18 200 000 - 21 500 000 (2)
- 5 200 000 - 18 200 000 (4)

Number maakonna peal näitab iga mitmes aktiivne ettevõtte maakonnas toetust on saanud

(Andmed seisuga 31.12.2018)

Algandmed: PRIA, Äriregister

Joonis 34. MAKi 2007–2013 ja 2014–2020 investeeringutoetuste kogusumma jaotus majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili ja uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute poolt

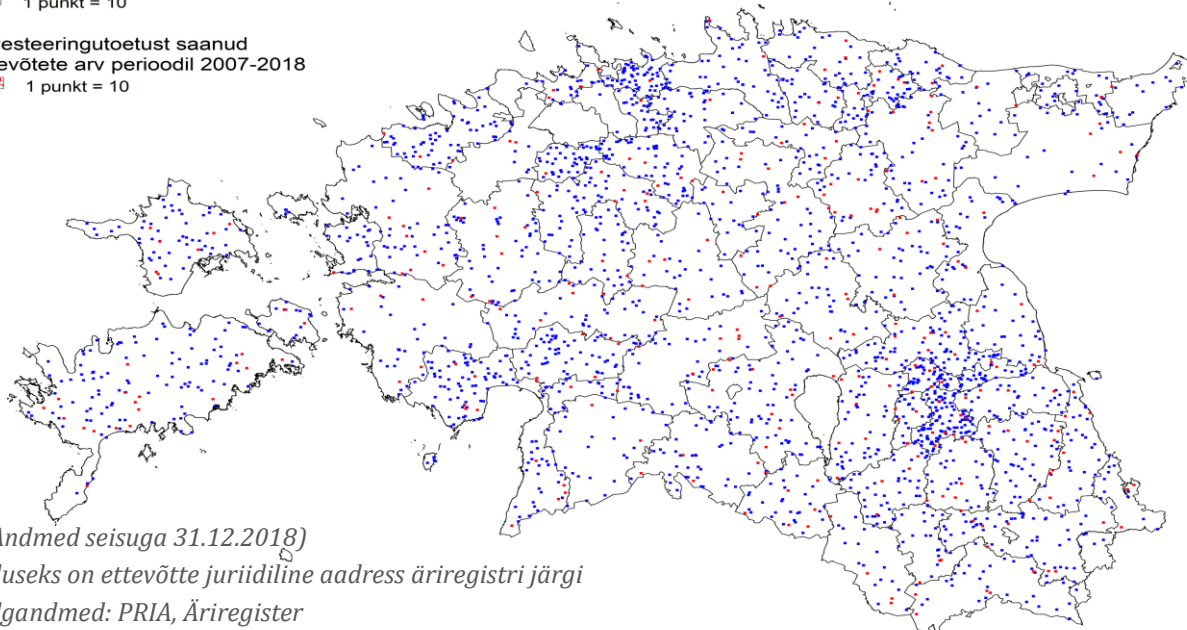
Järgneval joonisel 35 on esitatud uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute üldkogumi ja investeeringutoetust saanud ettevõtete suhe punktkaardina.

Maaettevõtete üldkogum 2018. a

1 punkt = 10

Investeeringutoetust saanud ettevõtete arv perioodil 2007-2018

1 punkt = 10

(Andmed seisuga 31.12.2018)

Aluseks on ettevõtte juriidiline aadress äriregistri järgi

Algandmed: PRIA, Äriregister

Joonis 35. MAKi 2007–2013 ja 2014–2020 investeeringutoetuste kasutamine majanduslikult aktiivsete ettevõtete profiili ja uuringu sihtgruppi kuuluvate kuuluvate äriühingute poolt KOVide lõikes

Võrreldes uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute majandustulemusi vastavalt sellele, kes said või ei saanud MAK 2014–2018 meetmetest investeeringutoetusi, on näha olulisi erinevusi nende kahe ettevõtete grupi majandusnäitajates. Kui investeeringutoetusi mittesaanud ettevõtetes suurenes põhivara väärus viie aastaga primaarsektoris ligikaudu kolmandiku võrra ning sekundaar- ja tertsiaarsektoris neljandiku võrra, siis investeeringutoetusi saanud ettevõtetes oli kasv märgatavalt suurem (48–50%, tabel 13).

Tabel 13. MAK 2014–2018 meetmetest investeeringutoetusi saanud ja mittesaanud uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute majandusnäitajate võrdlus sektorite lõikes

Näitaja	Sektor	2016		2018		Muutus, 2018/2016		Aastakeskmise muutus	
		Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²
Puhaskasum, tuhat €	primaarsektor	31,1	49,3	37,9	68,1	22,0%	38,3%	5,1%	8,4%
	sh põllumajandus	32,4	39,9	29,6	48,6	-8,5%	22,0%	-2,2%	5,1%
	sh metsamajandus	23,7	121,5	44,8	231,3	89,4%	90,3%	17,3%	17,5%
	sekundaarsektor	38,8	62,8	56,4	97,7	45,4%	55,5%	9,8%	11,7%
	sh toiduainetööstus	111,9	130,8	101,4	205,5	-9,4%	57,1%	-2,4%	12,0%
	tertsiaarsektor	16,6	19,0	21,7	35,6	31,1%	87,1%	7,0%	17,0%
	sh toitlustus ja majutus	6,6	10,8	8,5	12,6	28,9%	16,1%	6,6%	3,8%
Põhivara, tuhat €	primaarsektor	245,1	432,9	320,2	648,3	30,6%	49,8%	6,9%	10,6%
	sh põllumajandus	412,8	452,1	476,2	682,4	15,4%	50,9%	3,6%	10,8%
	sh metsamajandus	112,2	311,2	173,5	451,7	54,7%	45,2%	11,5%	9,8%
	sekundaarsektor	299,4	471,9	374,1	698,7	25,0%	48,1%	5,7%	10,3%
	sh toiduainetööstus	1 378,4	1 014,4	1 452,9	1 464,7	5,4%	44,4%	1,3%	9,6%
	tertsiaarsektor	85,3	178,3	105,5	269,6	23,7%	51,2%	5,5%	10,9%
	sh toitlustus ja majutus	114,2	158,0	124,9	163,6	9,3%	3,5%	2,3%	0,9%
Võlakordaja	primaarsektor	0,44	0,43	0,47	0,45	5,9%	2,7%	1,5%	0,7%
	sh põllumajandus	0,43	0,47	0,45	0,49	4,8%	4,4%	1,2%	1,1%
	sh metsamajandus	0,53	0,23	0,52	0,23	-1,4%	-1,3%	-0,3%	-0,3%
	sekundaarsektor	0,36	0,48	0,36	0,40	0,4%	-17,4%	0,1%	-4,7%
	sh toiduainetööstus	0,61	0,46	0,54	0,36	-11,6%	-21,8%	-3,0%	-6,0%
	tertsiaarsektor	0,38	0,61	0,39	0,62	0,9%	2,2%	0,2%	0,6%
	sh toitlustus ja majutus	0,51	0,55	0,44	0,50	-13,1%	-9,3%	-3,5%	-2,4%
Müügitulu puhasrentaablus	primaarsektor	0,11	0,15	0,10	0,17	-3,9%	9,8%	-1,0%	2,4%
	sh põllumajandus	0,09	0,13	0,08	0,13	-12,4%	2,0%	-3,2%	0,5%
	sh metsamajandus	0,10	0,27	0,12	0,31	18,9%	13,0%	4,4%	3,1%
	sekundaarsektor	0,06	0,06	0,06	0,07	8,2%	15,5%	2,0%	3,7%
	sh toiduainetööstus	0,03	0,05	0,02	0,06	-18,1%	29,3%	-4,9%	6,6%
	tertsiaarsektor	0,07	0,03	0,07	0,05	-3,6%	88,0%	-0,9%	17,1%
	sh toitlustus ja majutus	0,06	0,14	0,06	0,11	6,4%	-20,3%	1,6%	-5,5%
Varade käibereentaablus	primaarsektor	0,63	0,42	0,60	0,36	-4,0%	-13,0%	-1,0%	-3,4%
	sh põllumajandus	0,51	0,42	0,46	0,36	-11,0%	-15,7%	-2,9%	-4,2%
	sh metsamajandus	0,95	0,42	0,89	0,42	-5,8%	1,6%	-1,5%	0,4%
	sekundaarsektor	1,06	1,22	1,16	1,16	10,3%	-5,0%	2,5%	-1,3%
	sh toiduainetööstus	1,57	1,30	1,55	1,17	-0,9%	-10,1%	-0,2%	-2,6%
	tertsiaarsektor	1,11	1,83	1,13	1,11	1,6%	-39,1%	0,4%	-11,7%
	sh toitlustus ja majutus	0,79	0,40	0,80	0,52	1,4%	30,0%	0,4%	6,8%
Omakapitalireentaablus	primaarsektor	0,12	0,11	0,11	0,11	-3,2%	-2,5%	-0,8%	-0,6%
	sh põllumajandus	0,08	0,10	0,06	0,09	-19,0%	-10,6%	-5,1%	-2,8%

Näitaja	Sektor	2016		2018		Muutus, 2018/2016		Aastakeskmise muutus	
		Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²
	sh metsamajandus	0,21	0,15	0,23	0,17	10,3%	14,3%	2,5%	3,4%
	sekundaarsektor	0,10	0,14	0,11	0,13	19,6%	-5,5%	4,6%	-1,4%
	sh toiduainetööstus	0,11	0,12	0,08	0,12	-31,3%	-1,8%	-9,0%	-0,4%
	tertsiaarsektor	0,13	0,12	0,13	0,15	-1,6%	18,6%	-0,4%	4,4%
	sh toitlustus ja majutus	0,09	0,13	0,09	0,12	-5,2%	-7,0%	-1,3%	-1,8%

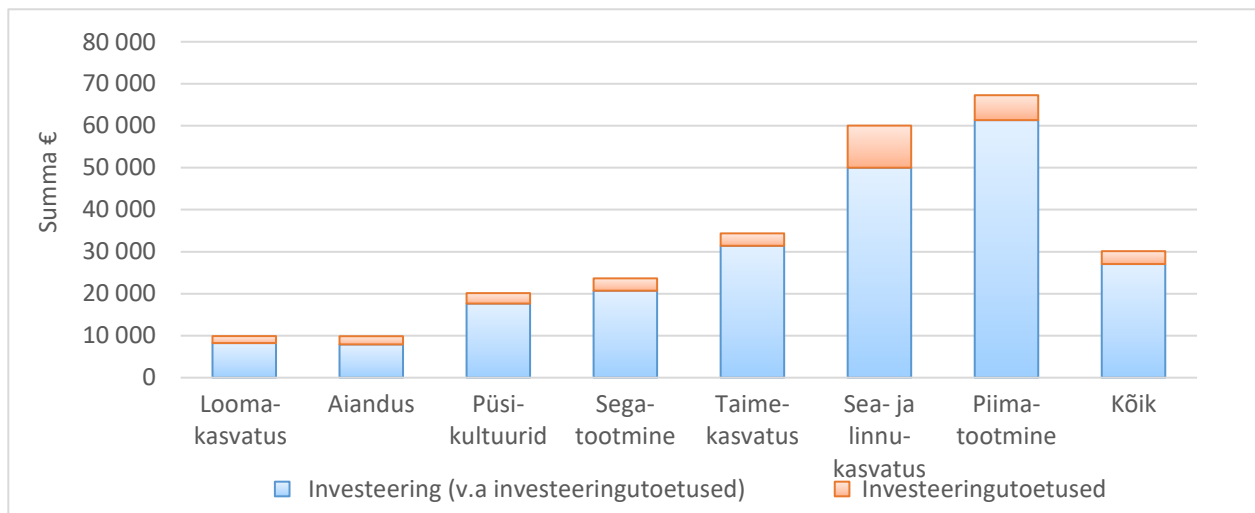
¹Ei – Investeeringutoetust mittesaanud ettevõtted; ²Jah – Investeeringutoetust saanud ettevõtted

Algandmed: Äriregister

Primaarsektori ettevõtetes on võlakordaja mõlemas grupis suhteliselt samal tasemel, kuid investeeringutoetusi mittesaanute grupis on võlakordaja kasvanud kiiremini kui nendel ettevõtetel, kes said investeeringutoetusi. Samuti on märgata investeeringutoetuste positiivset mõju puhaskasumile ja müügitulu puhaskasumile näitajale kõigis kolmes sektoris. Uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute rentaablu näitajad tegevusalade lõikes 2018. aastal on esitatud lisas 16.

4.2. Investeeringud ja finantseerimine

Aastatel 2014–2018 on põllumajandustootjad teinud investeeringuid keskmiselt väärtuses 30,1 tuhat € aastas (FADN andmetel). Tootmistüüpide lõikes on õige enam investeerinud piimatootjad, keskmiselt 67,3 tuhat € aastas ettevõtte kohta (joonis 36). Samas suurusjärgus on investeerinud ka sea- ja linnukasvatuse ettevõtted (60,0 tuhat €). Taimekasvatuse ettevõtted on investeerinud keskmiselt 34,4 tuhat € ja segatootjad 23,6 tuhat € aastas. Püsiluhtuuride kasvatamisega tegelevate ettevõtete investeerimismahud keskmiselt 20,1 tuhat €.

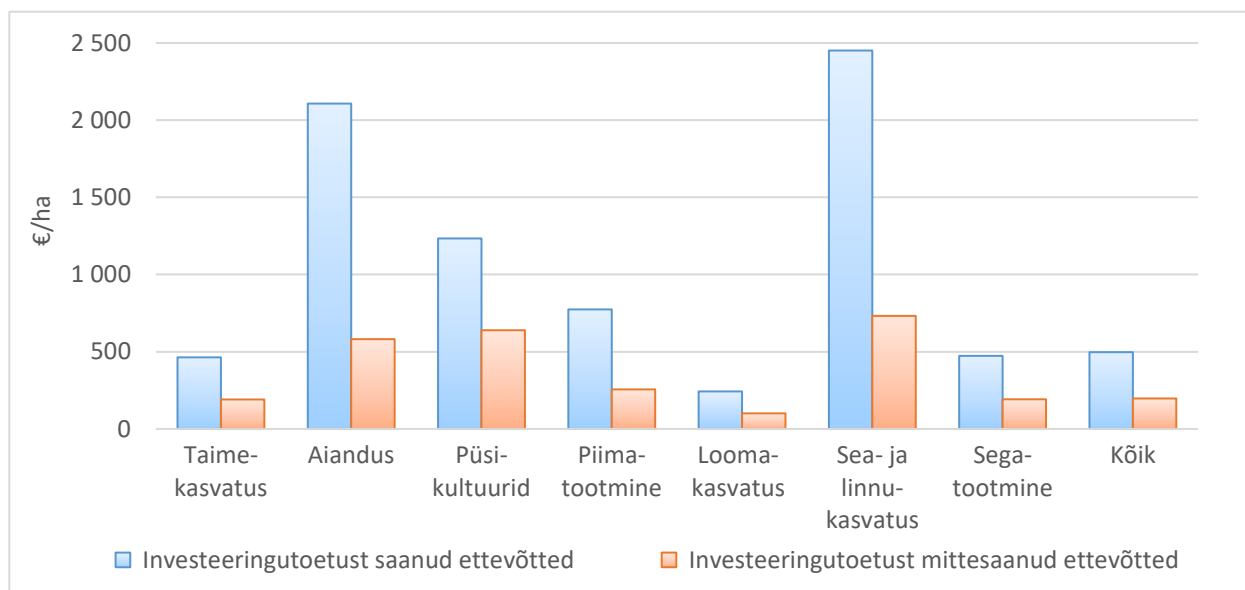

Algandmed: FADN

Joonis 36. Investeeringute maht ja investeeringutoetused tootmistüüpide lõikes keskmiselt ettevõtte kohta perioodil 2014–2018

Vähe on sellel perioodil investeerinud aianduse ning loomakasvatavate tootmistüüpi kuuluvad ettevõtted (lihase-, lamba- ja kitsekasvatus, v.a piimakarjakasvatus), keskmiselt 9,9 tuhat € ettevõtte kohta aastas. Maksimaalsed investeeringumahud olid 2018. aastal piimatootmises (keskmiselt 126,5 tuhat € ettevõtte kohta) ning sea- ja linnukasvatuses (keskmiselt 110,9 tuhat € ettevõtte kohta).

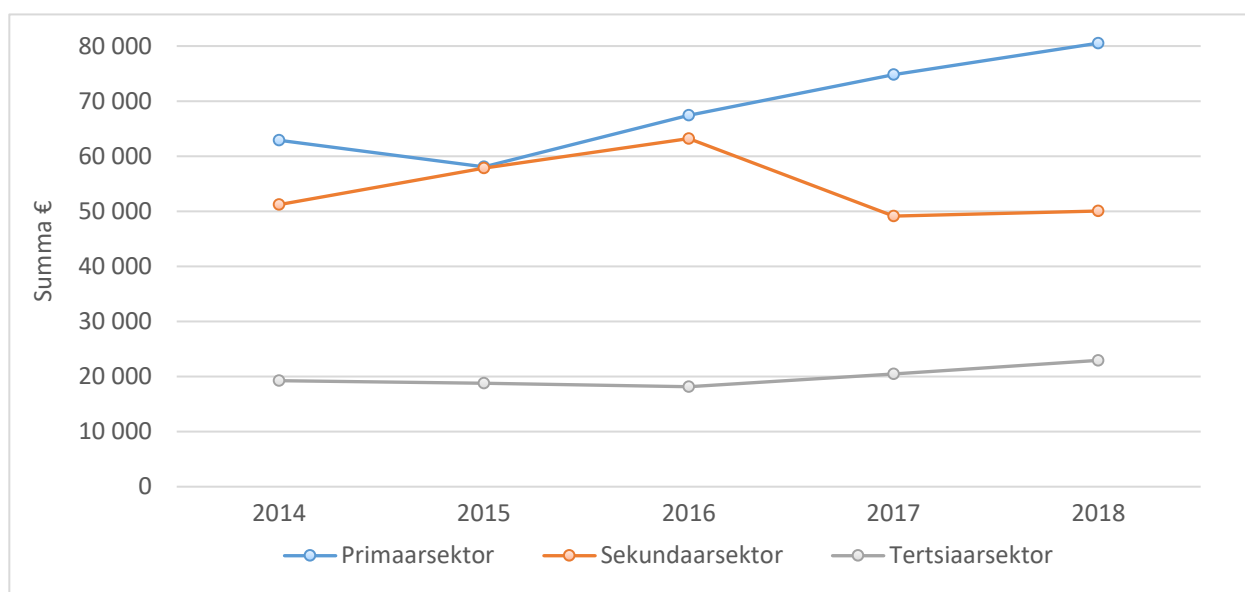
Piimatootmise ja taimekasvatuse ettevõtetes moodustavad aastatel 2014–2018 saadud investeeringutoetused ligikaudu kümnendiku (9%) samal perioodil tehtud investeeringute kogumaksumusest. Ülejäänud tootmistüüpide ettevõtetes jääb investeeringutoetuse osatähtsus 12–17% piiresse, v.a aiandusettevõtted, kellel ulatub see näitaja 20%ni. Keskmiselt kattis investeeringutoetus 10% vaadeldaval perioodil tehtud investeeringute kogumaksumusest.

Algandmed: FADN

Joonis 37. Põllumajandustootjate investeeringute maht kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta (aastate 2014–2018 keskmine)

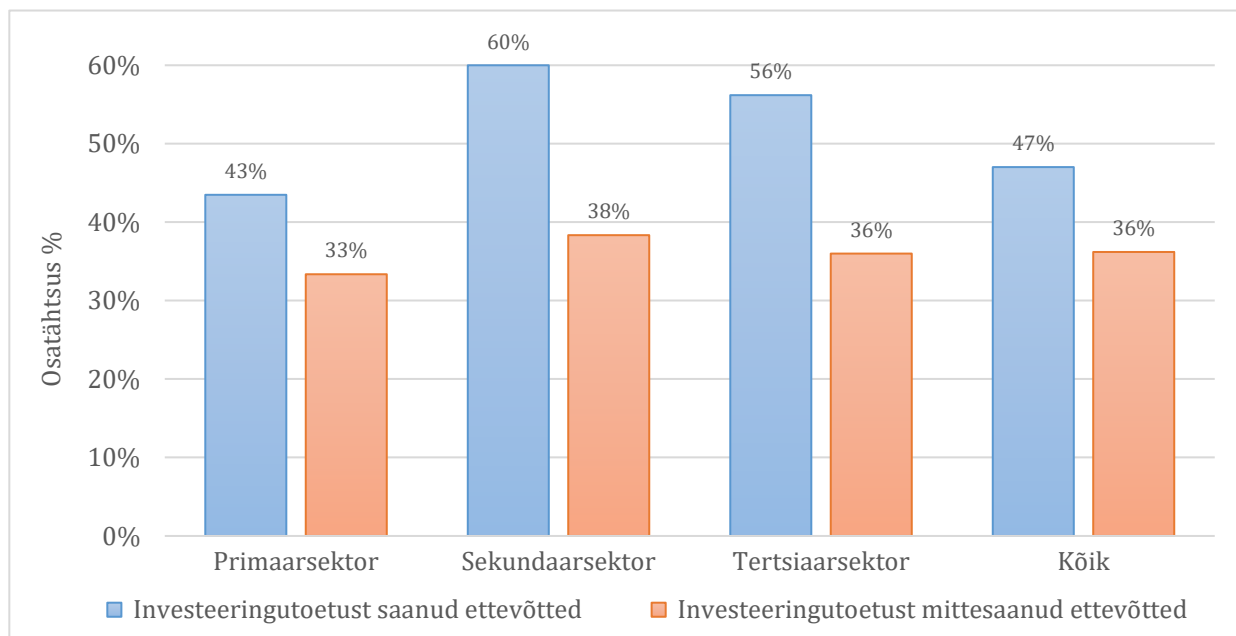
Keskmine investeeringu maht ettevõtte kohta on perioodil 2014–2018 suurenenud primaarsektoris ligikaudu 28% ja tertsiaarsektoris 19%, kuid sekundaarsektoris on summa vähenenud 2,1%. Aastal 2018 oli keskmine investeering ettevõtte kohta primaarsektoris ligikaudu 80,0 tuhat €, sekundaarsektoris 50,0 tuhat € ja tertsiaarsektoris 23,0 tuhat €.

Algandmed: Äriregister

Joonis 38. Keskmine investeeringute maht ettevõtte kohta sektorite lõikes perioodil 2014–2018

Investeeringutoetusi saanud primaarsektori ettevõtetest kasvatasid 43,5% perioodil 2014–2018 müügitulu vähemalt 20% võrra, investeeringutoetust mittesaanud ettevõtete hulgas oli selliseid ettevõtteid 33,4%. Sekundaar- ja tertsiaarsektori investeeringutoetust saanud ettevõtete hulgas oli müügitulu vähemalt 20% võrra kasvatanud ettevõtteid vastavalt 60,0% ja 56,2% ning investeeringutoetust mittesaanud ettevõtete hulgas oli selliseid ettevõtteid vastavalt 38,3% ja 36,0%. Eelpool toodust võib järeldada, et müügitulu kasvatanud tootjate hulgas on investeeringutoetuste saajate osatähtsus tunduvalt suurem, eriti sekundaar- ja tertsiaarsektoris. Seega võib investeeringutoetusi pidada üheks müügitulu suurendamist oluliselt mõjutavaks teguriks.

Algandmed: Äriregister

Joonis 39. Vähemalt 20% müügitulu kasvatanud ettevõtete osatähtsus perioodil 2014–2018

Uuringu sihtgrupp kuulus äriühingute poolt 2018. aastal tehtud investeeringute mahud müügitulu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes on esitatud lisa 14. Investeeringute mahusid analüüsid võib järeldada, et kui müügitulu jääb alla 75 tuhande €, siis on ettevõtete võimeline investeerima kahe kuni kuue tuhande € ulatuses (v. a mõned üksikud erandid). Kui müügitulu on 75,0–334,9 tuhat €, siis on keskmine investeeringu maht 7–80 tuhat €. Üle 100 tuhande € investeeringuid teevad ettevõtted, kellel on müügitulu üle 335,0 tuhande €.

Maakondade lõikes on investeeringuid teinud ettevõtete osatähtsus kõige kõrgem Valga-, Saare-, ja Põlvamaal (64%), millele järgnevad Pärnu-, Jõgeva- ja Hiiumaa tootjad (joonis 40).

Tegevusalade lõikes oli perioodil 2014–2018 kõige suurem arenguinvesteeringuid teinud ettevõtete osatähtsus elektrienergia ja gaasiga varustamise tegevusalal (80%), kuid maapiirkonnale omastes tegevusvaldkondades oli kõige suurem investeeringuid teinud ettevõtete osatähtsus puidutöötlemise ja trükanduse tegevusvaldkonnas (76%) ja põllumajanduses (70%). Toiduainetööstuses tegid põhivara suurenemisele mõju avaldavaid investeeringuid 66% ettevõtetest (lisa 14).

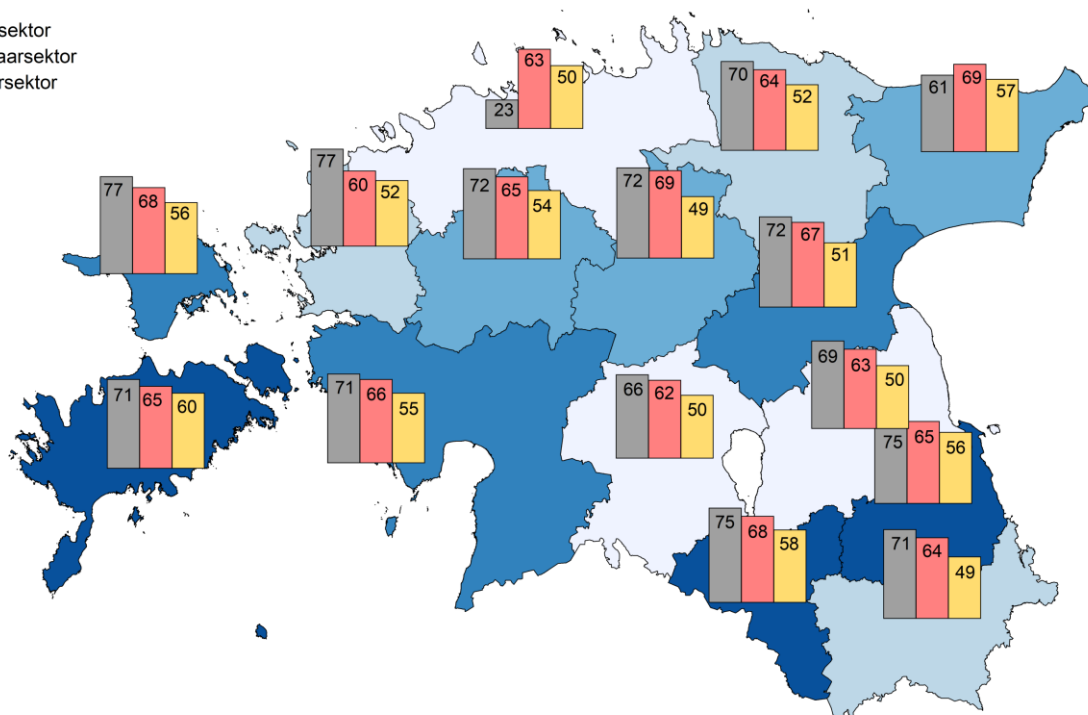
Investeeritud ettevõtete osakaal (%)
primaar-, sekundaar- ja
tertsiaarsektoris 2014.-2018. a

■ Primaarsektor
■ Sekundaarsektor
■ Tertsiaarsektor

Investeeritud ettevõtete osakaal (%) 2014.-2018. a

■ 63 - 64 (3) ■ 59 - 60 (3)
■ 61 - 63 (3) ■ 47 - 59 (3)
■ 60 - 61 (3)

Algandmed: Äriregister

Joonis 40. Investeeringuid teinud uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute osatähtsus maakonna üldkogumis, %

Investeeringute ja finantseerimise teema oli küsitluses seotud viie sihtgrupiga – põllumajandustootjad, põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega tegelevad ettevõtjad, metsamajandusega või kalandusega tegelevad ettevõtjad ning maapiirkonnas tegutsevad ettevõtjad.

Hetkeolukorra hindamiseks küsiti, millised investeeringud on ettevõtte arenguks ja lisandväärtuse suurendamiseks olulised. Sõltumata sektorist peavad ettevõtjad kõige vajalikumaks investeerida tootmiseseadmetesse (59–86% ettevõtetest). Tabelis 14 on esitatud investeeringute olulisuse pingeriida sektorite lõikes. Võimalust investeerida tootmismaa (tootmis- ja tööstusehitiste alune maa, põllumaa, metsamaa) suurendamiseks pidas väga oluliseks 62% põllumajandustootjatest ja 39% metsamajandusega tegelevatest ettevõtjatest, kuid ülejäänud sihtrühmades ei ole see valdkond nii oluline. Põllumajandustootjate hulgas on tootmismaa küsimus eriti oluline teraviljakasvatusega tegelevate ettevõtjate jaoks.

Ehitiste, rajatiste ja muu taristu arendamist pidasid oluliseks 62% põllumajandustootjatest ja 58% toiduainetööstustest ning ülejäänud sihtrühmades oli see teema oluline ca 40% ettevõtjatel. Põllumajandustootjatest pidasid investeeringuid ehitiste, rajatiste ja muu taristu rajamiseks ning tootmiseseadmete soetamiseks ettevõtte arengu seisukohalt oluliseks kõigi tegevusvaldkondade esindajad.

Ligi veerand (24%) toiduainetööstustest ja viiendik (19%) maapiirkonna ettevõtjatest pidas vajalikuks investeerida tootearendusse, ülejäänud sihtrühmades jäi ettevõtjate huvi 10% juurde. Töötajate koolitamise osas olid vastused varieeruvad ning vastanduvad töötajate koolitamise vajadusega. Kui

põllumajandustootjatest planeerivad töötajate koolitamist kõige enam piimakarjakasvatavad ja teraviljatootjad (üle 60% ettevõtetest) ja kõige vähem köögiviljakasvatavad ja segatootjad (ligikaudu kolmandik tegevusala ettevõtetest), siis investeeringut töötajate koolitamisest planeerib üksnes kuni 19% piimatootjatest ja teraviljakasvatavatest.

Tabel 14. Vajalikud investeeringud põllumajandustootjate, metsamajandajate, kalandusettevõtete, toiduainetööstuste ja maaettevõtete konkurentsivõime edendamiseks

	Põllumajandus- tootjad	Metsamajandajad	Kalandu- settevõtted	Toiduaine- tööstused	Maaettevõtted
Tootmiseseadmed					
Maa					
Ehitised, rajatised					
Energiatõhusus					
Töötajate koolitamine					
Keskkonna- investeeringud					
Uuenduslik IT					
Tootearendus					
Ei planeeri					

Esmase tähtsusega
Teise tähtsusega

Köögiviljakasvatavatest planeerib töötajate koolitamise investeeringut 24% ja segatootjatest 12%. Toiduainetööstustest planeerivad investeeringut töötajate koolitamisest kõige enam leivatootmise (73%) ja lihatöötlemise (47%) ettevõtted. Ligikaudu kolmandik metsamajandajatest ja kalandusettevõtetest ning pooled maaettevõtetest planeerivad investeerida koolitustesse.

Keskkonnainvesteeringuid pidas ettevõtte arengu seisukohalt oluliseks ainult 13% põllumajandustootjatest ja teistes sihtrühmades oli huvi selliseid investeeringuid teha veelgi madalam. Rohkem huvi selliste investeeringute vastu on piimakarjakasvatuse tootmissuuna esindajatel (23%).

Energiatõhususe parendamiseks investeeriks ligikaudu veerand toiduainetööstustest (28%) ja kalandusega tegelevatest ettevõtjatest (24%). Põllumajandustootjate tootmissuundade lõikes peab 24% teraviljakasvatavatest ja 30% piimatootjatest energiatõhususe parendamise investeeringuid oluliseks teguriks ettevõtte arengu tagamisel.

Uuenduslike IT-lahenduste juurutamist pidas ettevõtte arenguks vajalikuks 23% maapiirkonna ettevõtjatest ja 15% toiduainetööstustest.

Ligikaudu kümnendik põllumajandustootjatest (12%) ja maapiirkonna ettevõtjatest (13%) ei planeeri investeeringuid ettevõtte arendamiseks üldse teha. Kalandusega tegelevatest ettevõtjatest ei planeeri investeerida 16%. Tegevusvaldkondade alusel eristuvad põllumajandustootjate hulgas köögiviljakasvatuse (19%), aga ka mesinduse (16%) ja segapõllumajanduse (14%) valdkonna tootjad, kes ei planeeri investeeringuid. Maapiirkonna ettevõtjatest eristuvad agregeeritud tegevusalade nagu

kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine ettevõtted, kellest 33% ei planeeri investeeringuid. Ühtlasi on osatähtsus suurem agregeeritud tegevusalade nagu meedia, IT ning arvutite ja kodumasinate parandus ettevõtete hulgas, kes ei planeeri investeeringuid (19%).

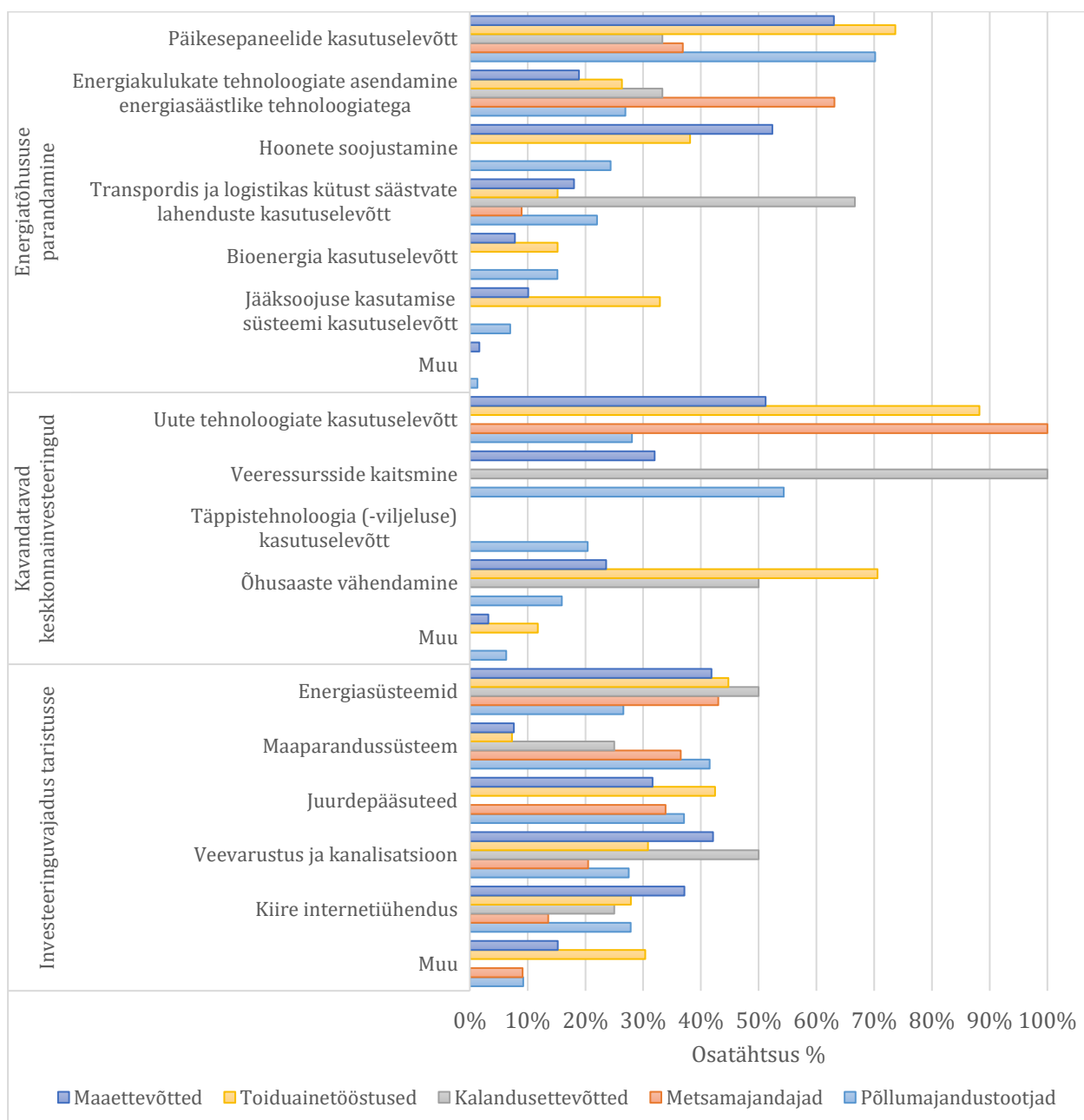
Täiendavalt kontrolliti põllumajandustootjatel ja maaettevõtetel töötajate arvu alusel moodustatud suurusgruppides (kuni 2 töötajat, 3–4 töötajat, 5–9 töötajat, 10 ja enam töötajat) investeeringuvajaduse vastuste erinevust. Oluliste arenguinvesteeringute võrdluses märkisid suurusgruppide lõikes 3–4 ja 5–9 töötajaga ettevõtjad oluliselt enam vajadust investeerida tootmisseadmete soetamisse. Suurusgruppides 5–9 ning 10 ja enam töötajat oli mõnevõrra rohkem ettevõtjaid, kes pidasid oluliseks keskkonna ja energiatõhususe investeeringuid, aga ka IT-lahenduste juurutamist. Samuti märkisid 10 ja enama töötajaga ettevõtjad oluliselt enam töötajate koolitamise vajadust. Toiduainetööstuste, metsamajandajate ja kalandusettevõtete puhul ei ole võimalik töötajate arvu alusel moodustatud suurusgruppide lõikes erisusi analüüsida.

Vastajatel paluti täpsustada investeeringuvajadust taristu arendamiseks, energiatõhususe parendamiseks ja keskkonnainvesteeringuteks ning kuidas on plaanis investeeringuid finantseerida. Joonisel 37 on esitatud detailsemalt investeeringuvajadus, kuid et andmed on kogutud ainult nende ettevõtete käest, kes nimetatud valdkonnas investeeringuvajadust nägid, siis ei ole mõnes valdkonnas vastajate arv väga suur.

Taristu arendamist hindas oluliseks kuni 62% ettevõtetest, kelle detailsemate vajaduste hindamisel selgus, et kõikides sektorites on võrdselt esiplaanil energiasüsteemide investeeringud, mis tagaksid stabiilse elektrivarustuse ning võimsuse (27–50% ettevõtetest). Taristu arendamiseks on oluline ka veevarustuse ja kanalisatsiooni investeerida, arvasid 42% vastanud maaettevõtjatest ja 50% kalandusettevõtetest. Maaparandussüsteemide parandamise vajadust näeb 42% põllumajandustootjatest (sh 65% teraviljakasvatajatest) ja 37% metsandusega tegelevatest ettevõtjatest. Energiasüsteemide, juurdepääsuteede ja kiire internetiühenduse vajadust pidasid kõik sihtrühmad väga oluliseks.

Keskkonnainvesteeringute vajadus oli kuni 16% ettevõtetest, mistõttu järgnev jaotus baseerub väiksel sihtgrupil. Kõige enam vajatakse uute tehnoloogiate kasutusele võtmist (nt 88% toiduainetööstustest ja 51% maapiirkonna ettevõtjatest) ja vajadust investeerida veeressursside kaitsmiseks ning õhusaaste vähendamiseks. Viiendik põllumajandustootjatest kavandab investeeringuid täppistehnoloogia kasutusele võtmiseks.

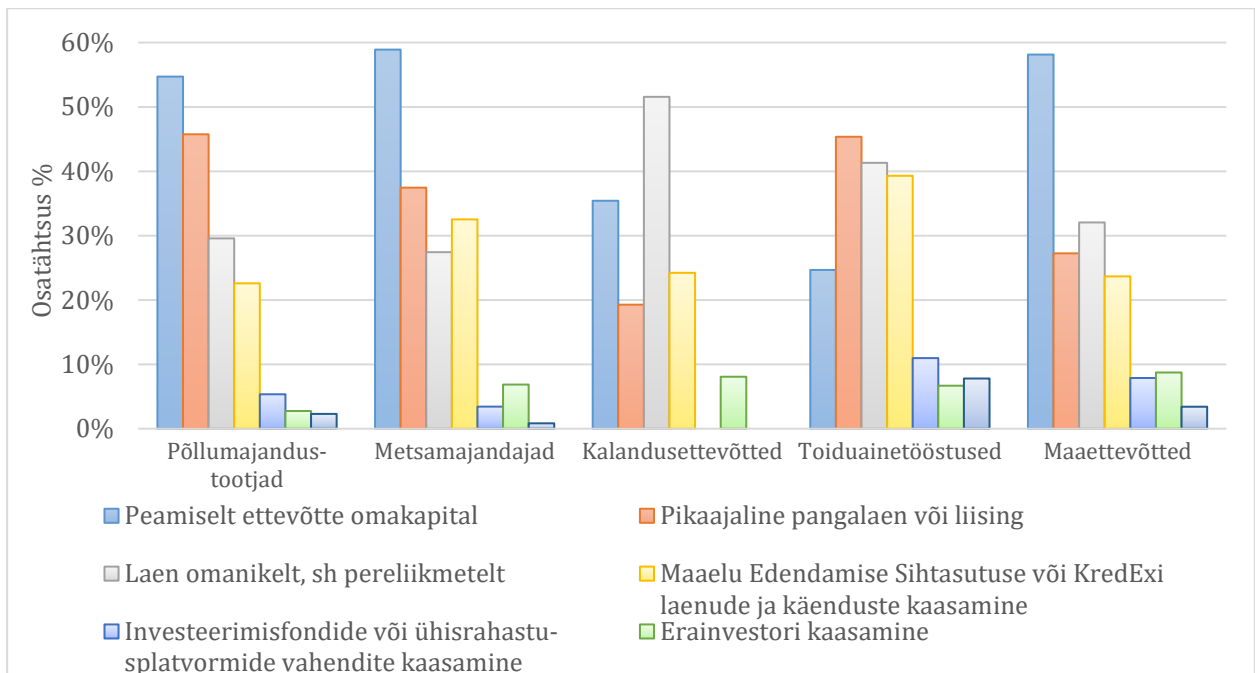
Energiatõhususe parendamiseks näevad kõik sihtrühmad olulisena investeeringut päikesepaneelide kasutuselevõtuks. Hoonete soojustamine on olulisel kohal maapiirkonna ettevõtjate jaoks, kuid metsandusega tegelevad ettevõtjad kavandavad asendada energiakulukad tehnoloogiad energiasäästlikumatega. Kalandusettevõtjad näevad olulisena investeerida kütust säästvatesse lahendustesse transpordis ja logistikas.

Algandmed: Küsitlus

Joonis 41. Kavandatavad investeeringud taristusse, keskkonnahoidu ja energiatõhususe parandamisse sektorite lõikes

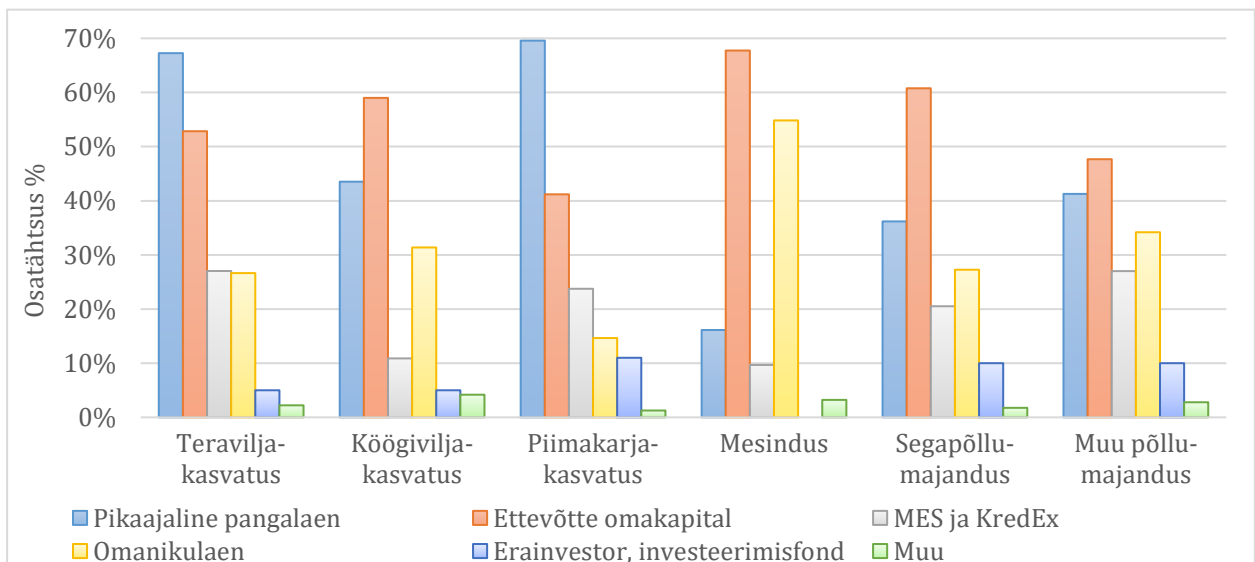
Investeeringute finantseerimisallikana (joonis 42) kavandatakse peamiselt kasutada omakapitali ja pikaajalist pangalaenu või liisingut, kuid selle kõrval on oluline ka laen omanikelt või pereliikmetelt. Huvi erainvestorite, investeerimisfondide ja ühisrahastuse kaasamiseks oli kõigis sihtrühmades tagasihoidlik, seda kavandas alla 10% ettevõtjatest. Ligikaudu veerand ettevõtjatest plaanib kasutada võimalust Maaelu Edendamise Sihtasutuse või KredExi laenude ja käenduste kaasamiseks. Rohkem kui pooled ettevõtjatest kavatsesid investeeringud teha peamiselt ettevõtte omakapitali arvelt. Erandiks on toiduainetööstuste sihtrühm, kellel on vähem võimalusi teha investeeringuid ettevõtte omakapitali arvelt ja nemad kavatsesid rohkem kasutada Maaelu Edendamise Sihtasutuse ja KredExi poolt pakutavaid lahendusi.

Algandmed: Küsitlus

Joonis 42. Investeeringute rahastamiseks planeeritavad finantseerimise allikad

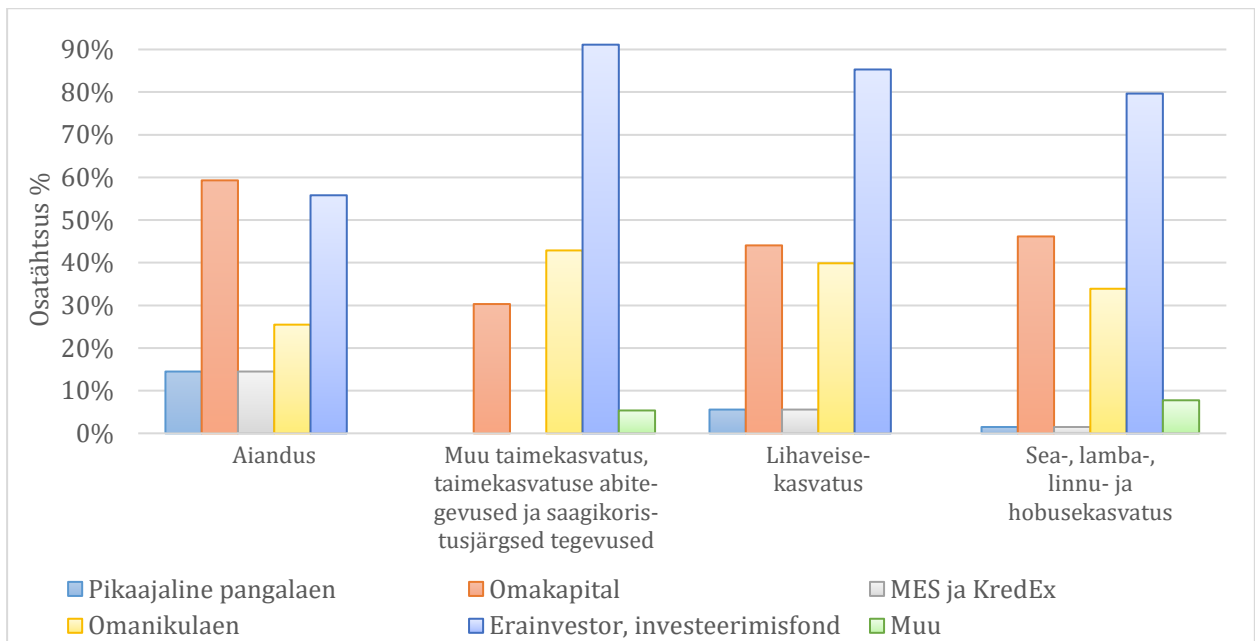
Võrreldes põllumajandustootjate investeeringute finantseerimise hinnanguid tegevusvaldkondade lõikes, siis ilmnevad erinevused (joonis 43). Teraviljakasvatuse ja piimakarjakasvatuse tegevusala ettevõtted näevad peamiselt finantseerimise võimalust pikaajalise pangalaenu abil, kuid tegevusaladel, kus on valdavalt väiksema suurusgrupi tootjad (mesindus, segatootmine, köögiviljakasvatus), nähakse peamiselt võimalust finantseerida investeeringud omakapitalist.

Algandmed: Küsitlus

Joonis 43. Põllumajandustootjate investeeringute planeeritavad finantseerimise allikad

Avades muude tegevusalade detailsema jaotuse (joonis 44), siis ilmneb tootjate valmidus kasutada erainvestorit ja/või investeerimisfondi vahendeid (56–91% tootjatest), aga ka omakapitali (30–59% tootjatest) ning omanikulaenu (25–43% tootjatest).

Algandmed: Küsitlus

Joonis 44. Investeeringute planeeritavad finantseerimise allikad muude tegevusalade lõikes

Muude põllumajandustootjate hulgas on võrdlemisi tagaplaanil pikaajalise pangalaenu kasutamise võimalus ja ühtlasi ka MESi ning KredEx vahendite kasutamise võimalus. Võib järeldada, et ettevõtjatel ei ole vajadust või ei ole võimalik (laenu turutõrge vms asjaolu) laenu saada ning MESi või KredEx vahendeid kasutada.

4.3. Järeldused ettevõtete vajadustest ning tegevustest

- Perioodil 2014–2018 on sektorite lõikes primaarsektoris keskmine investeering ettevõtte kohta suurenenud ligikaudu kolmandiku võrra ja tertsiaarsektoris viiendiku võrra, kuid sekundaarsektoris on summa vähenenud 2,1%. Aastal 2018 oli keskmine investeering ettevõtte kohta primaarsektoris ligikaudu 80,0 tuhat €, sekundaarsektoris 50,0 tuhat € ja tertsiaarsektoris 23,0 tuhat €.
- Perioodil 2014–2018 on põllumajandustootjatest kõige enam investeeringuid teinud piimatootjad ja sea- ja linnukasvatuse ettevõtted. Taimekasvatuse ettevõtted on investeerinud mõnevõrra vähem ja veelgi vähem segatootjad ning püsikultuuride kasvatamisega tegelevad ettevõtted. Kõige vähem on sellel perioodil investeerinud aianduse ning loomakasvatavate tootmistüüpi kuuluvad ettevõtted (lihaveise-, lamba- ja kitsekasvatust, v.a piimakarjakasvatust).
- Suurusgruppide lõikes on investeeringute mahud 2018. aasta andmetel märkimisväärselt erinevad. Tootjate hinnangul on vajalik investeerida eelkõige tootmisseadmetesse, et tagada ettevõtte areng ja lisandväärtuse suurenemine.
- Vajadust investeerida tootmismaa (tootmis- ja tööstusehitiste alune maa, põllumaa, metsamaa) suurendamiseks pidasid väga oluliseks suur osa põllumajandustootjatest ja ka metsamajandusega tegelevatest ettevõtjatest, kuid ülejäänud sektorites ei ole see valdkond nii oluline. Põllumajandustootjate hulgas on tootmismaa küsimus eriti oluline teraviljakasvatusega tegelevate ettevõtjate jaoks.

- Põllumajandustootjad ja toiduainetööstused pidasid samuti oluliseks ehitiste, rajatiste ja muu taristu arendamist, ülejäänud sihtrühmades oli see teema oluline ligikaudu 40% ettevõtjatele. Põllumajandustootjatest pidasid investeringuid ehitiste, rajatiste ja muu taristu rajamiseks ning tootmisseadmete soetamiseks ettevõtte arengu seisukohalt oluliseks kõigi tegevusvaldkondade esindajad.
- Toiduainetööstustel ja maaettevõtete tegevusvaldkondades on suurem vajadus investeerida tootearendusse.
- Töötajate koolitamise osas vastused varieeruvad ning vastanduvad töötajate koolitamise vajadusega. Koolitamist näeb investeringuna kuni viiendik ettevõtetest, tase on kõrgem toiduainetööstustes.
- Ligi kümnendik põllumajandustootjatest ja maapiirkonna ettevõtjatest ei planeeri investeringuid ettevõtte arendamiseks üldse teha. Kalandusega tegelevatest ettevõtjatest ei planeeri investeerida 16%, toiduainetööstustest planeerivad investeringuid kõik ettevõtted.
- Põllumajandustootjatest planeerivad väiksema suurusega ettevõtted (tegevusaladest (mesindus, segatootmine, köögiviljakasvatuse) finantseerida investeringuid omakapitalist, kuid suuremad ettevõtted (teraviljakasvatuse ja piimakarjakasvatuse tegevusalal) näevad peamise finantseerimise võimalusena pikaajalist pangalaenu.
- Perioodil 2007–2018 on investeringutoetust kasutanud 3240 äriühingut, ehk keskmiselt iga seitsmes maapiirkonna ettevõtte on saanud toetust. Eeldatavalt kehtib FIEde osas sarnane proportsioon.
- Maakondade lõikes on kõige enam toetatud ettevõtteid Tartu-, Pärnu- ja Lääne-Virumaal. Kõige vähem on toetust makstud Hiiu- ja Ida-Virumaal, aga ka Lääne-, Rapla- ja Valgamaal. Valga-, Põlva- ja Järvamaal on toetust saanud iga viies ettevõtja, mis tähendab, et toetuse kasutamise aktiivsus on olnud väga hea. Ida-Viru-, Hiiu- ja Raplamaal on toetuse saajaid oluliselt vähem.
- Uuringu sihtgruppi kuulunud äriühingute majandustulemusi investeringutoetust saanute ja mittesaanute vahel võrreldes nähtub kahe grupi oluline erinevus. Kui investeringutoetusi mittesaanud ettevõtetes suurenes põhivara väärtus viie aastaga primaarsektoris ligikaudu kolmandiku võrra ning sekundaar- ja tertsiaarsektoris neljandiku võrra, siis investeringutoetusi saanud ettevõtetes oli kasv märgatavalt suurem: 48–50%.
- Primaarsektori ettevõtetes on võlakordaja mõlemas grupis suhteliselt samal tasemel, kuid investeringutoetusi mittesaanute grupis on võlakordaja kasvanud kiiremini kui nendel ettevõtetel, kes said investeringutoetusi. Samuti on märgata investeringutoetuste positiivset mõju puhaskasumile ja müügitulu puhaskasumile näitajale kõigis kolmes sektoris.
- Kokkuvõtteks saab järeldada, et investeringutoetus kui ettevõtete kapitali suurendamise vahend mõjutab positiivselt ettevõtte majandusnäitajaid ning konkurentsivõimet.

5. ETTEPANEKUD JA SOOVITUSED TOETUSTE RAKENDAMISEKS

Järgnevate ettepanekute ja soovituste koostamisel on lähtutud eelnevalt läbiviidud analüüsi tulemustest ning ekspertarvamustest. Samuti lähtuti poliitikavalikute mõju eelhindamise sotsiaalmajanduslikust metoodikast (Justiitsministeerium ja Riigikantselei, 2012¹¹), mille kohaselt on vajalik koondata andmed järgmiselt:

- mõju ulatus;
- mõjutatud sihtrühm¹²;
- mõju sagedus;
- risk sihtrühmale.

Mõjude ulatus on suur, kui sihtrühma (inimene, ettevõte, keskkond) senine toimimine võib muutuda märkimisväärselt võrreldes varasemaga ning eeldab sihiteadlikku kohanemist. Mõjuulatus on keskmine, kui sihtrühma käitumises võivad kaasneda muudatused, kuid nendega ei kaasne eeldatavalt kohanemiskulusi ja väike, kui objekti või terviku käitumises erilisi muutusi ei toimu ning puudub tarvidus muutustega kohanemisele suunatud tegevusteks.

Oluline on hinnata kaasnevate mõjude toimet ja riski sihtrühmadele – kas tegemist on negatiivse (koormav, piirav jne) või positiivse (kergendav, vabastav jne) toimega mõjudega. Ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk on suur, kui mõjuvaldkonnas sihtrühmadele kaasnevad mõjud on selge negatiivse iseloomuga; keskmine, kui kaasnevad mõjud on pigem negatiivse iseloomuga ja väike kui negatiivse iseloomuga mõjud puuduvad või on vähesed.

Soovituste koostamisel võeti arvesse mõjutatud sihtrühma, mõju sageduse ja riski komponenti. Uuringu lähteülesanne ei näinud ette soovituste ja ettepanekute koostamisel konkreetsete PõKa 2030 või ÜPP strateegiakava 2021–2027 eesmärkidega arvestamist, mistõttu võivad soovitused väljuda strateegiakavade piiridest ning soovituste juures ei ole jälgitud võimalike indikaatorite täitmist.

5.1. Soovitused toetuste sihtrühma määratlemiseks

Põllumajanduslike ja maaettevõtete investeeringutoetuste rakendamisel on soovitava mõju saavutamiseks oluline jälgida, et toetused oleksid määratud õigele sihtrühmale. Uuringu käigus erinevate andmeallikate põhjal teostatud analüüsi käigus selgus, et sihtrühma määratlemisel on oluline jälgida üldkogumit äriühingute ja FIEde, mitte põllumajanduslike majapidamiste põhised. Riiklikus statistikas kasutatav mõiste „põllumajanduslik majapidamine“ hõlmab ka füüsiliste isikute majapidamisi, kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad. Seega on MAK perioodil 2007–2013 ja 2014–2020 investeeringutoetuste väljatöötamisel ning hindamisel (eel-, vahe- ja järelhindamine) arvestatud põllumajandustootjate üldkogumiks kõiki majapidamisi (SA 2016. aasta andmetel 16 696 majapidamist).

Juhul, kui toetuste jagamise kriteeriumid toetuvad majanduslikele alustele ja toetust võimaldatakse äriühingutele ja FIEle, on üldkogum oluliselt väiksem. Ülejäänud maaettevõtete puhul on võimalik lähtuda majanduslikult aktiivsete või eelneval majandusaastal tegutsenud ettevõtete üldkogumi profiilist (nt RIKi andmetel).

¹¹ <https://www.riigikantselei.ee/et/valitsuse-toetamine/mojude-hindamine>

¹² mõju on suur kui mõjutatud üle 50% üldkogumist, keskmine kui 15–50% ja väike kui alla 15% üldkogumist

Sihtrühmade täpsemal määratlemisel on soovitatav kasutada jaotust EMTAK 2008 tegevusalade klassifikaatori valdavalt kolmekohalise koodi alusel. Selliselt jaotamise näide on toodud tabelis 15.

Tabel 15. Tegevusalade nimekiri sihtgruppide määramiseks

	Tegevusala	EMTAK 2008 kood
Põllumajandus	Taimakasvatus (peamiselt tera-, kaunvilja ja õlikultuuride kasvatus)	0111; 0112; 0116; 0119; 0126;
	Aiandus (köögivilja-, lille-, maitse-taimakasvatus ja taimede paljundamine)	0113; 0119; 0128; 0130;
	Segatootmine	0115; 0150;
	Püsikultuurid (viinamarja-, õun-, ja luuviljaliste kasvatus, muu mitmeaastaste taimede kasvatus)	0121; 0124; 0127; 0129;
	Piimakarjakasvatus	0141;
	Loomakasvatus (lihavede kasvatus)	0124; 0143;
	Lamba- ja kitsekasvatus	0145;
	Sea- ja linnukasvatus	0146; 0147;
	Mesindus ja muu loomakasvatus	0149
Taime- ja loomakasvatuse abitegevused	0161; 0162; 0163; 0164	
Metsamajandus	Metsakasvatus ja muud metsamajanduse tegevusalad	021
	Metsavarumine	022
	Looduslike materjalide kogumine, v.a puit	023
	Metsamajandust abistavad tegevused	024
Toiduaine-tööstus	Liha-, piima-, jahu-, ja tangainete tootmine ning puuvilja ja köögivilja töötlemine; Joogitootmine	101; 103; 104; 105; 106; 107; 108; 110
	Valmis loomasööda tootmine	109
Töötlev tööstus	Tekstiili ja rõivatootmine	131; 133; 139; 141; 143
	Karusnahatoodete tootmine ja naha töötlemine; Jalatsitootmine	142; 151; 152
	Puittoodete tootmine, paberimassi ja paberi tootmine	161; 162; 171; 172
	Keemiatooted	202-206;
	Farmaatsiatooted	211-212
	Kummi-, plast-, ja kaastooted	221; 222; 231;
	Ehitusmaterjalide ja portselan- ning keraamikatoodete tootmine	232-239
	Metalli töötlemine ja metallkonstruktsioonide tootmine	241.245; 251-259
	Elektroonikakomponentide tootmine; masinatootmine	261-268; 271-279; 281-284; 291-293; 301-309
	Mööbli-, muusika-, ja sporditarvete tootmine	310; 321-329
Masinate remont	331-332	
Energia ja jäätmed	Energia tootmine	351-352
	Jäätmekogumine ja -töötlus	381-382
Hulgi- ja jae-müük; Majutus ja toitlustus	Põllumajandustoorme ja elusloomade hulgimüük; Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete hulgimüük	462-463
	Jaemüük kioskites ja turgudel	478
	Laondus ja veondus	521-522
	Majutus ja toitlustus	551-559; 561-563
Side ja kutsealane tegevus	Kirjastamine ja sideteenused	581-592; 601-639
	Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	702-750
	Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	873-889
	Muud teenindavad ja vabaajategevused	900-932

Suur osa tabelis 15 toodud tegevusaladest on seotud biomajandusega, kus toodetakse või kasutatakse toodangu tootmiseks biomassi (sh bioloogilisi jäätmeid).

Ettevõtete tegutsemiserisuste arvesse võtmiseks on sihtgruppides tegevusalade lõikes sobilik kasutada suurusgruppe, mis on moodustatud müügitulu või koguvara väärtuse (bilansimahu) alusel. Uuringus teostatud ettevõtete majandusandmete analüüsi käigus selgus, et **töötajate arvu alusel grupeerimist tuleks pigem vältida.** Põhjuseks on olukord, kus valdav osa uuringu sihtgrupi ettevõtetest kuuluvad suurusgruppi 0–4 töötajat.

Detailsemal vaatlemisel selgus, et asendikeskmiselt (kvantiilide lõikes) on võimalik luua suhteliselt võrdsed müügitulul baseeruvad grupid, seega **võiks edaspidi kasutada müügitulu alusel moodustatud suurusgruppe** järgmise jaotusega:

1. müügitulu kuni 15,0 tuhat €;
2. 15,0–35,9 tuhat €;
3. 36,0–74,9 tuhat €;
4. 75,0–139,9 tuhat €;
5. 140,0–334,9 tuhat €;
6. 335,0–1099,9 tuhat €;
7. rohkem kui 1100,0 tuhat €.

Lisaks sellele võib vajadusel põllumajanduse, metsamajanduse ja ka tertsiaarsektorisse kuuluvate tegevusalade esimest suurusgruppi viie tuhande euro võrra vähendada, kuna nimetatud tegevusaladel on mõnevõrra rohkem väiksemaid ettevõtteid. St, et esimeses grupis on müügitulu alla 10,0 tuhande euro ja ka ülejäänud gruppide muutmine vastavalt sellele.

Primaarsektori majandustulemuste analüüsist selgus, et ettevõtetel alates müügitulu suurusgrupist 75,0–139,9 tuhat € on loodav brutolisandväärtus töötaja kohta sellises suurusjärgus, millest on võimalik tasuda tööjookulu, arvestada amortisatsiooni ning jääb ka kasumimarginaal (nn murdepunkt). Sekundaar- ja tertsiaarsektoris esineb sarnane tulemus suurusgruppides alates müügitulust 140,0 tuhat €. Sellest lähtuvalt võiks **toetuste sihtrühmad jaotada vähemalt kaheks suurusgrupiks:**

1. ettevõtted müügituluga kuni 139,0 tuhat € ning
2. ettevõtted müügituluga 140,0 tuhat € ja enam.

Kui eesmärgiks on sihistatum toetuste rakendamine, siis on soovitatav detailsem grupeerimine ja suurusgruppide moodustamisel asendikeskmise meetodi kasutamine.

Suurusgruppi müügituluga kuni 139,0 tuhat € jääb ligikaudu 60% üldkogumisse kuuluvatest ettevõtetest. Kuna MAK 2014–2020 perioodil on mõningate investeringutoetuse¹³ saajate hulgast välja arvatud tootjad, kelle müügitulu jääb alla 14 tuhande euro (ehk üle 15% üldkogumist), siis tuleks silmas pidada, et sarnase lähenemise korral tootjate arv selles grupis on väiksem.

Ettevõtetes müügituluga kuni 139,0 tuhat € on olulisel kohal ka töötajate arv ja töötajate sotsiaalne kuuluvus. Paljudel juhtudel on tegemist iseendale või pereliikmetele töö andmisega. Seega

¹³ Individuaalset investeringutoetust võimaldavates MAK 2014–2020 meetmetes on müügitulu alammääraks 14 tuhat eurot rakendusmääruste alusel järgmiselt: Põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamise investeringutoetus (M4.1), Mikro- ja väikeettevõtjate põllumajandustoodete töötlemise ning turustamise investeringutoetus (M4.2.1), Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus (M6.3; kriteerium omandatud ettevõtte korral)

lisandub sotsiaalne side maapiirkonnas elamise ja iseendale sissetuleku andmise vahel, mis on põhjuseks, et **selliste ettevõtete jaoks on edasine investeringute toetamine vajalik**.

Sihtgruppides on **lisaks ettevõtte suurusele oluline ka varade ja kohustuste suhe** (võlakordaja), **likviidsus ning varade kasutamise efektiivsus** (ROA ja põhivara käibekordaja). Toetuste kriteeriumite väljatöötamisel on soovitatav jälgida nii suurusgruppide vahelisi kui ka maakondlikke erinevusi.

Sihtgruppide valikul on oluline ka ühistuline tegevus, seda eelkõige põllumajandustootjate puhul. Olulisus seisneb turupositsiooni parandamises, ekspordivõimekuse tekkes ja investeringute efektiivsemas kasutamises. Siinkohal on oluline eristada vähemalt kolme tüüpi ühistevõist:

1. masinate ning seadmete kasutamist ja sisendeid hankiv ühistu (nt teravilja, köögivilja jne ühistu);
2. toodangut (nt toorpiim, teravili jne) vahendavat, müüki ja tulenevalt sektorist ladustamist, sorteerimist ning võimalusel esmatöötlemist pakkuv ühistu (kartul, köögivili, õunad jne);
3. toodangut töötlev ühistu (toiduainetööstuse sektorisse kuuluv ühistu)

Ühistute kapitaliseerimiseks ja tegevuse arendamiseks oleks vajalik nende investeringute toetamine, kuid kindlasti tuleks seejuures jälgida, et ühistuid ei loodaks ainult toetuste saamise eesmärgil. Eesti väiksuse juures ei ole rohkete tulundusühistute omavaheline riigi toetuse nimel konkureerimine valdkonna arengusse panustav tegevus. Eelpool märgitud teist ja kolmandat tüüpi ühistuid võiks olla maksimaalselt üks regionaalsel tasandil (so kokku 4–5 ühistut Eestis) ning igas tegevusvaldkonnas (nt piim, liha, teravili). Sellisel juhul tagatakse piisav turupositsioon ja ühistu efektiivne toimimine.

Võimalusel tuleks väiketootjatele soodsa teenuse tagamiseks arendada ka masinaühistuid. Masinaühistu teenus võimaldab tootmiseks kasutada kaasaegset tehnikat, mida üksik väiketootja endale muidu lubada ei saaks (nt rohumaadel silo pressimine, teraviljakoristus kuni 15 ha talus jne) ja kasvatada keskkonna ning mullastiku kvaliteedi säilitamiseks sobivaid kultuure. **Sektori digitaliseerimine võimaldaks ühistu poolt arendada efektiivsemaid masinate ühiskasutamise teenuseid.**

Tulundusühistu toetamine on üks efektiivsematest võimalustest tagada toodangu lisandväärtuse tõus ühise kvaliteedi- ja töötlemisastme suurendamise abil. Sellise tegevuse soodustamiseks **võiks kaaluda ühistutele eraldi investeringutoetuse skeemi loomist.** Soovitus põhineb ühistute tegevuse teoorial^{14,15}, mis on kasutusel Euroopas kooperatiivide ja ühistute tegevuse rakendamisel. Ühistu tegevust võrreldakse tavaliselt monopoolsete ettevõtete tegevusega, kuid samal ajal ei ole võimalik ühistul käituda täielikult monopolina.

Liikmete, kes ühtlasi on ka tarbijad, huvide kaitse on see, mis eristab ühistute tegevust. Turustava ühistu efektiivsus seisneb võimalikus neljas eesmärgis, mis tagatakse hinna- ja väljundlahenduste saavutamiseks:

- ühistu netosissetuleku maksimeerimine;
- netohinna maksimeerimine;
- liikmetele tagasimaksete maksimeerimine;
- mahtude maksimeerimine.

¹⁴ Royer, J.S. 2014. The Neoclassical Theory of Cooperatives: Part II. Journal of Cooperatives, vol 28, p 20–35

¹⁵ Birchall, J. 2013. The potential of co-operatives during the current recession; theorizing comparative advantage. Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity, vol 2–1, p1–22

Juhul, kui ühistu on hästi toimiv ja tegutseb nimetatud eesmärkide täitmiseks, siis leitakse ka võimalusi lisandväärtuse suurendamiseks. Samal ajal tagatakse toimiv turumajandus (võrreldes monopolidega). **Ühiselt turustamine ja majandamine on põllumajandustootjate jätkusuutlikkust suurendav tegevus, mistõttu on investeringud ühistutele soovitatavad.**

5.2. Soovitused toetuste ja rahastamisvahendi kasutamiseks

Investeeringutoetuste rakendamise vajadus seisneb eelkõige järgmises:

- seni vähem ja väiksema arenguhüppe teinud ettevõtetele tehnoloogia tagamine;
- vähetootlike investeeringute toetamine (puuduseks on vähetootlike investeeringute defineerimine, juhul kui neid ei samastata keskkonnahoiualaste investeeringutega);
- keskkonna parandamise ja säilitamisega seotud tegevuste toetamine (võib samastuda vähetootlike investeeringutega)
- koostöö toetamine läbi tulundusühistute, maaparandusühistute, metsaühistute ja maapiirkonna MTÜde tegevuse;
- innovaatiliste ja suurprojektide toetamine;
- digitaliseerumise ja täppisviljeluse arengu toetamine;
- lühike tarneahel, sh turundamise ja turustamise toetamine.

Keskkonnavalased ja mittetootvad investeeringutoetused peaksid soovitud tulemuse saavutamiseks olema üldkogumile kättesaadavad võrdses ulatuses, et vältida turu- ja konkurentsivõime moonutuste teket.

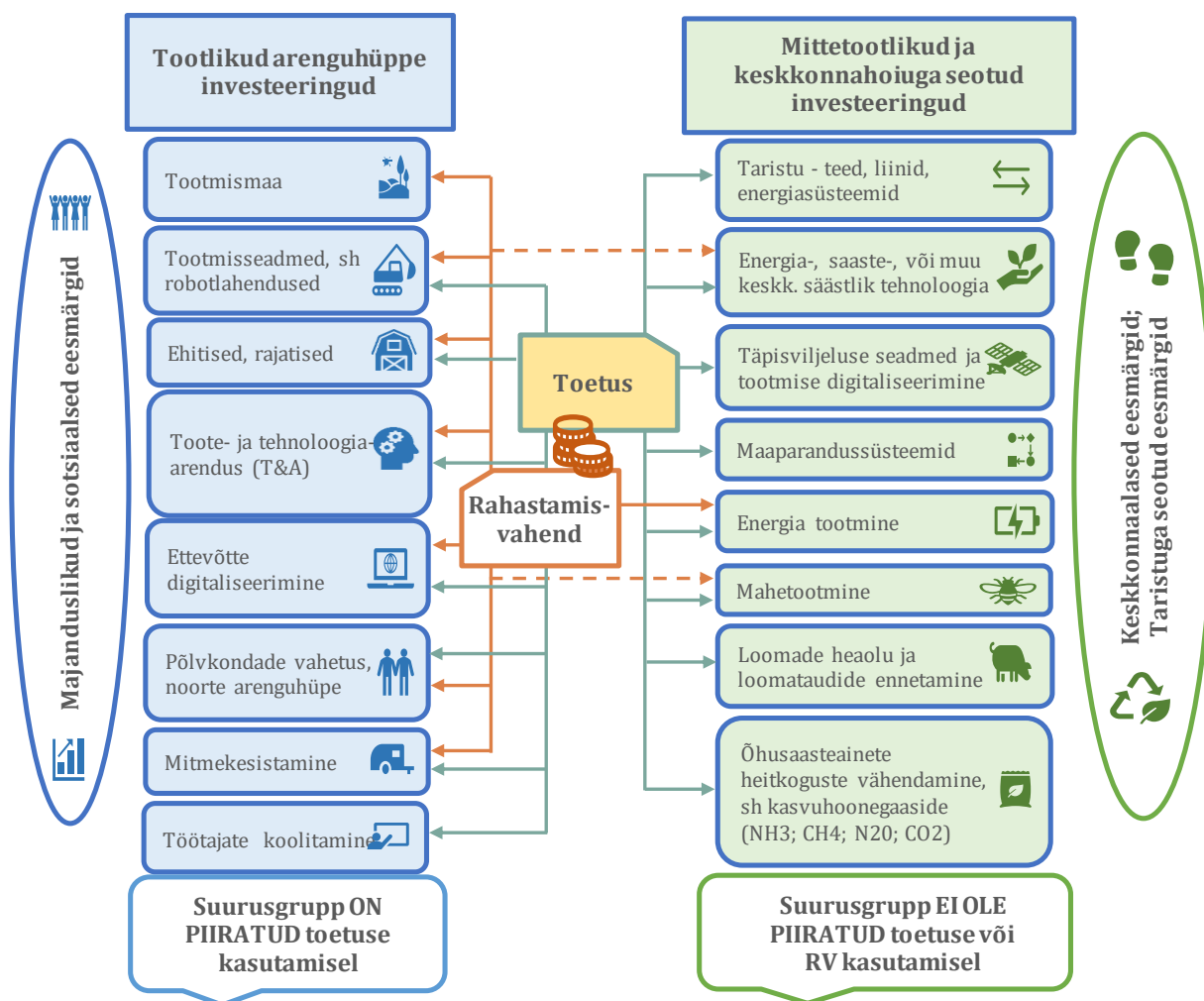
Rahastamisvahendi rakendamise olulisus seisneb järgmises:

- enamarenenud ettevõtete investeeringuvõime tagamine, sh tootvate investeeringute elluviimisel;
- olulise kapitali kaasamine turutõrkega ettevõtetele (kõrge riskiga investeering, aeglane rahavoog kasv algusaastatel, madala likviidsuse tasemega ettevõtted jne);
- kapitali kaasamine maapiirkonna ettevõtetele, kel on huvi laiemalt kaasata kogukonda oma ettevõtte omanikeringi (nn dividenditootlusega omakapitali investeeringud);
- maa ostmine, mis on peamine ressurss põllumajandustootjale;
- fondi tagasilaekuv rahavoog võimaldab reinvesteeringut ja loob võimendusefekti.

Nii toetustel kui ka RV rakendamisel on konkurentsivõimet moonutav efekt, kus saajad ja mittesaajad on ebavõrdses olukorras juhul, kui nende positsioon on võrdlemisi sarnane. Lisaks mõjutab RV kasutamine finantssektori käitumist: võimalike piiravate tegevustena võidakse rakendada näiteks laenuvahendite reeglite muutmist, riskide suuremat hajutamist, tagatistele rangemate reeglite kehtestamist, käenduste mahu suurendamist jmt.

Eelmärgitud ebavõrduse vähendamiseks saab **rakendada täpsustatud sihtgruppe ning investeeringu ja taotleja kriteeriumeid. RV maht ei tohiks mõjutada finantssektori tavapärasest käitumist, seega on soovitatav hoida fondi suurus heas proportsioonis sektori laenumahu ja kogutoodangu väärtusega.** Eesti panga andmetel oli põllumajanduslaenude maht 2018. aasta lõpu seisuga 734 miljonit €, mis on 87% põllumajanduse majandusharu kogutoodangu väärtusest.

Uuringu tulemused viitavad vajadusele **rakendada toetus- ja RV skeemidesse tegevusi, mis aitavad tagada ettevõtte arengut, luua enam lisandväärtust, tagada keskkonnasõbralikumaid majandamist ning maapiirkonna sotsiaalset arengut.** Ettepanekud on esitatud joonisel 45.

Joonis 45. Vajalike toetuste jaotus koos ühendatud sihtgrupi ja soovitusliku finantseerimise allikaga

Tegevuste nimekiri põhineb küsitluses ettevõtete poolt tagasisidestatud arengut takistavate tegurite (küsimus 6 ja alaküsimused) ja vajalike investeeringute ristanalüüsil. **Käesoleval hetkel takistavad arengut kõige enam raskused finantseerimisel ja toodete turustamisel, aga ka tööjõuprobleemid ja tootmisressursside puudus** (viimast märkisid eelkõige põllumajandustootjad). Tööjõuprobleemidest on kõige olulisem töötajate ootus palgale, mis ettevõtjate arvates on liialt kõrge.

Turustamise võimaluste leidmisel märgiti eelkõige probleeme võimaluste leidmisega siseturul, aga toiduainetööstustel ja maapiirkonna ettevõtjatel tuli esile välisurgudele jõudmise aspekt. Tehnoloogia poolelt toodi esile innovaatilise tehnoloogia kasutamisele võtmise raskust. Finantseerimise juures täpsustus, et keerukas on leida võimalusi nii toetusskeemide kasutamiseks kui ka pikaajalise laenu saamiseks.

Lahendusi, mida tootjad nimetatud probleemide juures näevad ja millele saab riiklikult kaasa aidata, on mitmeid. **Konkurentsivõimet suurendavad tegevused, nagu turustamise parendamine, tulundusühistuga liitumine, kvaliteedi parandamine ja töötajate koolitamine jne, saavad olla olulises mahus tootjate enda kanda. Riiklikult on konkurentsivõimekuse kasvule võimalik kaasa aidata kõrvaldades takistusi välisurgudele sisenemisel ja tagades juurdepääsu finantseerimise allikatele (sh on oluline sektorite positsioon ja maine), samuti rakendades otseseid toetusskeeme.** Samas ei ole isegi toetustega võimalik mõningaid takistavaid või jätkamist võimaldavaid tegureid parendada, saab üksnes nende mõju leevendada.

Kõikides sektorites märkis oluline arv tootjaid arengut takistavaks teguriks väiksuse ja laienemismõimaluste puudumise, seades mõningatel juhtudel ka tegevuse jätkamist kahtluse alla. See tähendab, et **probleemi lahendamiseks oleks alternatiiviks kutsuda majanduses esile struktuursed muutused**. Võimalike struktuursete muudatuste analüüsi käesoleva uuringu lähteülesanne ette ei näinud.

Küsitluse tulemuste põhjal saab välja tuua järgmised valdkonnad, mille parendamisele on võimalik riiklikul tasandil kaasa aidata:

- konkurentsivõime parandamine läbi investeerimise tootmiseseadmetesse ja tootmismahu suurendamiseks;
- tootmistingimuste parandamisele kaasa aitamine (investeeringud tootmishoonetesse ja ladesse);
- investeerimine tootmismaa soetamiseks (mis põllumajanduses tähendab ka kaasa aitamist struktuursetele muutustele);
- keskkonnasõbraliku tootmise arendamine (ressursitõhusus);
- uute toodete turule toomisele kaasa aitamine (tootearendus, innovatsiooniprojektid);
- riski leevendamine kõrgema lisandväärtusega toodete juurutamisel (tehnoloogia ja turustuskanalid, sh välisturud, riskikindlustus);
- infotehnoloogia kasutusele võtmine, robotlahendused (eriti väiksemates või suure tööjõuprobleemiga ettevõtetes);
- taristu arendamine (energiasüsteemid, juurdepääsuteed, internetivõrk, maaparandussüsteemid);
- saaste vähendamine (vee-, õhu- ja mullasaaste vähendamine);
- bio- ja päikeseenergia kasutusele võtmine (küsitluse vastustes eelistati päiksepaneele);
- koostöö arendamine (ühisprojektid, ühistegevus).

Kuna ressursid tegevuste finantseerimiseks on piiratud ja abi peaks jõudma tegeliku abivajajani, siis on joonisel 45 vajalikud tegevused toodud grupeeritult. **Investeeringute ja tegevuste juures on võimalik eristada tootlikke ja mittetootlikke investeeringud ning lisaks on oluline hinnata, kes on tegelik kasusaaja vastavalt probleemi ulatusele**. Eestis on maapiirkonnas palju väiketootjaid, seetõttu on oluline silmas pidada, et kitsaskohad on suure mõjuulatusega.

Tootlike investeeringute korral võiksid alates 140 tuhande € müügituluga ettevõtted kasutada põhivara finantseerimiseks eelkõige rahastamisvahendit. Selliseid ettevõtteid on ligikaudu 40% üldkogumist. Siinkohal ei nähtunud analüüsi tulemustest vajadust tegevusalade lõikes erisuste tegemiseks, sest tegevusvaldkondade lõikes seisnes erinevus eelkõige ettevõtete suurusel, mis omakorda on mõjutatud eelnevatest arengutest. **Erisusena võiks antud suurusgrupi ettevõtetele anda toetust toote ja tehnoloogia oluliselt innovaatilise arendamise korral**, mis RV kasutamisel võib piirduda.

Sõltumata suurusgrupist ja tegevusalast oleks kiirema arengu tagamiseks vajalik toetada ettevõtete digitaliseerimist ja põlvkondade vahetust, kus viimane on sotsiaalse eesmärgiga. Ka majandustegevuse mitmekesistamisel ning töötjate koolitamisel ei ole toetuse sihtgrupis vajalik seada suurusgrupist lähtuvaid piiranguid. Mitmekesistamine on vajalik ka mitte põllumajanduslikele maapiirkonna ettevõtetele (vt tabel 15) ja vajadust valdkondlike piirangute järele uuringu tulemuste põhjal ei ilmnenu.

Kuna põllumajandustootjate mitmekesistamisel on mitmeid suundi, mille põhijaotus on:

- a) põllumajandussisene sissetuleku mitmekesistamine (inglise k. *in-farm*) ja
- b) põllumajandustootmise väline sissetuleku tagamine (*off-farm*),

võiks antud juhul **eelistada põllumajandustootmise välise sissetuleku suurendamise toetamist**, mille põhisuunad on toiduainete tootmine, taluturism, käsitöö- ja remondikojad, aga ka talupoe rajamine (lühike tarneahel), metsamajandus ning energia tootmine. Mitmekesistamise jaotuse ja põhjuste kohta on koostatud arvukalt teadusanalüüse ning -artikleid, mida on võimalik toetusmeetmete disainimisel kasutada.

Põllumajandusest saadava sissetuleku mitmekesistamist võiks kaaluda vähelevinud kultuuride viljelemisega alustamisel. Vähelevinud kultuuri saaks määrata nii loetelu kui ka pindala järgi. Keskendumine kultuuridele, mille osas ei ole Eestis tagatud sisevarustatuse tase, võiks väärida eraldi tähelepanu.

Mittetootlike ja keskkonnahoiuga seotud investeeringute korral ei ole toetusmeetmete disainimisel niivõrd vajalik jälgida erinevaid suurusgrupe, kui pigem **finantseerida RV kaudu eraldiseisvaid energiatootmise projekte.** Tegemist on antud juhul investeeringutega, millega üldjuhul kaasneb keskkonnakasu.

Kuna keskkonnahoiu ja mittetootlike investeeringute sihtgrupe ei ole soovitatav piirata, siis on soovitatav koostada parima võimaliku tehnoloogia ja tegevuste printsiibid. Toetatavad investeeringud peaksid olema võimalikult kõrge keskkonnahoiu tasemega, et välistada olukorda, kus 3–5 aasta pärast selgub, et toetatud tegevused olid liiga väikese keskkonnahoiu aspektiga. Samuti on soovitatav, et keskkonnamõjude strateegiline hindamine (hindaja) juhiks tähelepanu tehnoloogia tasele. Näiteks võib negatiivseks aspektiks olla vähene ambitsioonikus turult saadaoleva tehnoloogia valikul (nt laoturite tehnilised omadused, hoonete energiatõhususe klass, jääenergia mitte kasutamine jne), kus valitakse senisest parem, kuid mitte olulist arenguhüpet tagav tehnoloogia.

Lisaks joonisel 45 märgitud valdkondadele on RV soovitatav kasutada ka omakapitali investeerimise nii alustavatele ettevõtetele kui ka teistele projektidele, kus soovitakse kaasata erainvestoreid, sh noorte ettevõtjate projektidele. Soovitatavalt võiks olla tegemist töötleva tööstuse projektidega, kus on määratud eristuv toodete, turg ja tegevusel on selline tulususe määr, mis võimaldab investoritele dividendide maksmist, kuna omakapitali investeeringutega kaasneb osanike põhiline huvi saada omanikutulu.

Avalik investorite kaasamine suurendab kindlasti tootjate tegevuse kvaliteeti, mis omakorda maandab riske. Omakapitali finantseerimise fond võiks olla 25 miljonit € ja kui erainvestoritelt lisanduks sama palju, siis oleks selle abil võimalik finantseerida 100–150 projekti. Maapiirkonna ettevõtetest on mitmed juba ühisrahastust ehk omakapitalinvesteeringut ja MAK toetusi kombineerinud (nt Siidrikoda OÜ).

Omakapitaliinvesteeringu suurus võiks olla kuni üks miljon eurot ning **toetuskeem võiks töötada mitte ainult alustavate ettevõtete, vaid ka tegutsevate müügis olevate ettevõtete jaoks**, kus uuel potentsiaalsel omanikul/alustaval ettevõtjal puudub võimekus ettevõtet soetada ja see soetatakse ühisrahastuse abil. Eestis tegutsevad edukalt erainvestoreid kaasavad osaluspõhised ühisrahastusplatvormid nagu *Fundwise*, *Funderbeam* jne, kellega oleks võimalik selles osas koostööd teha.

Kuigi tegevusalad ja ettevõtte suurus ei määra ainuüksi võõrkapitali kaasamise turutõrget, siis küsitluse ja majandusnäitajate analüüsi tulemustest ilmneb keskmisse suurusgruppi jäävate ettevõtete

arenguhüppe probleem. Küsitluse tulemustest selgus, et mingitel põhjustel ilmneb turutõrge pangaga, aga samas ka MESi ja KredEx'iga, mida vastajad kahjuks ei täpsustanud.

RV toimimise tagamiseks võiks kaaluda võimalust kuni 250 tuhande € laenude finantseerimist ilma panga kaasamiseta ehk 100% ulatuses RV kaudu. Eraldi tuleks käsitleda suurte projektide finantseerimist (laenusumma kuni üks miljon €), sest sel juhul on ilmselt vajalik laenu kaasfinantseerimine pangast.

RV abil sobib finantseerida mitmekesistamise tegevusi, kui tegemist on tootva investeerin-guga. RVd ei ole soovitatav kasutada maaturismi arendamiseks, kus investeringu tasuvus on väga pi-kaajaline ja tegemist on paljudel juhtudel elustiili ettevõtlusega, sh pereettevõtlusega pere elukohas.

RVd on võimalik kasutada ka täiendavat arenguhüpet tegevate tootjate juures, kelle võõrkapi-tali maht on piiripealne. Pikaajaline tagasimakse graafik võimaldab tootmise käivitamisel tagada mittetäieliku rahavoo tingimustes kohustuste täitmise ning ettevõtte likviidsuse. Samas tuleks silmas pidada, et erisuste tegemine tekitab RV rakendamisel tootjate vahel ebavõrdset kohtlemist ja konkurentsitingimuste erisusi.

RV võimaldab paindlikkust tagatisvara osas. **Riikliku sekkumise juures, kus tagatisvara väärtus võib olla üks laenude kaasamise turutõrke kohti, võiks tagatisvara hindamisel rakendada piir-kondlikke koefitsiente.** Sellega võtab riik küll teatud riski, kuid ühtlustab regionaalsed erinevused. Regionaalsete erinevuste üks tekkekomponent on regionaalpoliitika, mida riik siinkohal aitaks pa-randada.

RV skeemide rakendamisel ei tohiks kaasata tootmismaa olulist koormamist, mis on põlluma-jandustootjate jaoks peamine majandustegevust tagav ressurss. Kuna tootmismaa oli ka küsitluse tu-lemusel peamine tegevuse laienemist piirav tegur, siis on oht ebavõrdse konkurentsi tekkeks toot-mismaade pantimisel ning sundmüüki suunamisel.

Teatud sektorites, nagu toiduainetööstused, ei tohiks piiravaks teguriks olla suurema kui 10 tuhande elanikuga linnas tootmise arendamine. Eesti neli suuremat linna (Tallinn, Tartu, Pärnu ja Narva) võiksid RV kasutamisel siiski välja jääda. Sealjuures sobiksid just toiduainetööstustele oma-kapitaliinvesteering ja erainvestorite kaasamine, mis tooksid toidutootmise inimestele lähemale, pakkudes võimalust osaleda ettevõtete üldkoosolekutel ja saada tootmisalast teavet. Toiduainetöös-tused on võimelised pakkuma investoritele ka piisavat finantsinfot ning maksma dividende.

RV skeemide kaudu maaettevõtete päästmist rahaliste raskuste korral (nn saneerimismeetmed) ei ole otstarbekas rakendada. Sellised ettevõtted vajavad eraldi käsitlemist ja analüüsi ning riigipoolse tagatisfondi abiga on võimalik lahendada ükskuid probleeme.

Regionaalse ja sotsiaalse mõju saavutamiseks on soovitatav RV kaudu finantseerida ka nn taga-sirändekapitali noorele perele, sh nii välismaalt kui linnast maale suundujatele. Eelistatud võiksid olla hajaasustusega piirkondadesse suunduvad pered. Tagasirände teemale komplekselt lä-henedes oleks otstarbekas rahastada ka ettevõtlustegevust, sest üldjuhul ei ole hajaasustusega piir-konnas töökohti ja need tuleb maale suundujatel ise endale luua (varasemate uuringute tulemus). Ühtlasi on vajalik sellist skeemi vaadelda koosmõjus hajaasustuse probleemidega infrastruktuuri osas (veevarustus, elektritaristu jne) mida riik saab omakorda täiendavalt regionaalarengu program-mist toetada.

5.3. Soovitused teadmusiirde ja riskide juhtimiseks

Teadmussiire

Kuna nõustamisteenuse ja konsultatsiooni kasutamisel eristuvad üldlevinud teemad (raamatupidamine, juriidilised küsimused jmt), siis **tuleks toetus suunata eelkõige spetsiifilisemate valdkondade arendamisele. Olulised on siinkohal arenguhüppele suunavad valdkonnad** nagu infotehnoloogia ja robotlahenduste kasutamine. Ka finantsalasel nõustamisel ja dokumentide täitmisel tuleks oluliselt rohkem rõhku panna IT lahenduste kasutamisele, kuna suurem osa praegu teostatavast nõustamisest on võimalik loogiliste seoste mudelite ja vormitaitmise abivahenditega lahendada. Oluliselt peaks suurenema sisulise finantsanalüüsi (sh tootlikkus, tasuvus, likviidsuslõksust pääsemise lahendused), täppisviljelusega seotud masinandmete ja muud tootmisprotsessi juhtimisega seotud analüüsides ning nõustamise osa. Keskkonnaeesmärkide saavutamiseks oleks vajalik keskkonnahoiu ja kasvuhoonegaaside emissiooni vähendava tootmisalase nõustamisega jätkata olulises mahus.

Küsitlustulemuste analüüsist nähtus, et aastas koolitab töötajaid ligikaudu 70% sektori ettevõtetest, kuid koolitust ei pruugi saada kõik töötajad. See viib järelduseni, **et vajalik on oluliselt efektiivsemalt koolitusvajadusi kaardistada ja koolituste planeerimisel olla paindlikum.** Ettevõtjad eelistavad pigem praktilisi teabe saamise vorme – õppereisid, ettevõtete külastused, õpiringid ja arutelud tootjate vahel või koos nõustajaga. Ainult loengu ja infopäeva vormis koolituste vastu tunnevad ettevõtjad üha vähem huvi.

Kuna küsitlustulemuste põhjal ei planeeri ettevõtteid kasutada väljastpoolt Eestit ekspertide ja spetsialistide kutsumist, siis **oleks vajalik edendada ka ühistute ja teadusasutuste poolsete koolituste pakkumist, kuhu väliseksperthe kutsutakse.** Hea viis oleks seda teha konverentsi vormis, kus auditoorium on võimalikult suur, ent sealjuures peaks rohkem tähelepanu pöörama sisule. See tähendab, et igas ettekandes võiksid olla konkreetset soovitused, suundumused jne, mitte ainult kesken- dutud ülevaate andmisele.

Küsitlustulemuste ja seniste arengute valguses tuleb tõdeda, et ettevõtjad ei ole individuaalselt valmis tegema koostööd teadusasutusega ja samuti ei ole võimalik Eesti väiksuse juures tegeleda individuaalselt ekspordiga. Seetõttu võiks need valdkonnad tsentraliseerida ühistute või pikaajaliste teadmussiirde projektidesse, kus luuakse ühtlasi koostöösidemed ettevõtjate vahel. Samuti võimaldab see koolituste efektiivsemat läbiviimist ning parimate võimalike lektorite valikut.

Riskide juhtimine

Põllumajandustootjatel on valida riskide leevendamise, ülekandmise või aktsepteerimise vahel. Riskide leevendamise osas on olulisel kohal tehnoloogia valik ja toetuste või RV kasutamine, aktsepteerimiseks aga sobib ettevõtte põhise reservfondi loomine. Siinkohal ilmneb oluline erinevus riskide reservfondi ja kindlustustoodete vahel, sest viimased kuuluvad riskide ülekandmise mehhanismi.

Selguse mõttes tuleks riskijuhtimise süsteemid selgelt eristada:

- a) aktsepteerimise mehhanismid: ettevõtte põhine finantspuhver või riiklik reserv ja reservi kogumise süsteem ning
- b) ülekandmise süsteemid ehk kindlustustooted.

Küsitluse tulemustest lähtuvalt teevad ettevõtteid oma valikud nii ratsionaalsetel kaalutlustel, kui ka arusaadavama ja lihtsamalt leitava meetme põhiselt. Igapäevaselt püütakse tootmisriske leevendada

parima võimaliku tehnika kasutamisega. Tehes aga valikuid kindlustamise või reservi kogumise osas, siis esimesel juhul on oluline kindlustustoote sobivus ning hind ja teisel juhul solidaarsuse printsiip. Kuigi tegemist on erinevate toodetega ja erineva riskijuhtimise taktikaga, siis tegelikult konkureerivad mõlemad meetmed omavahel kasutajate arvu osas. Eriti mõjutab see kindlustustoodete kasutamist, kus suurem sihtgrupp muudaks toote kõigi jaoks odavamaks. Riiklikult on odavam administree-rida pigem ühte kui mitut erinevat meetet.

Riskide maandamiseks võiks kasutada eelkõige riskide ülekandmise mehhanismi ehk kindlustustooteid, millel on mitmeid eeliseid:

- sihtgruppi (põllumajandustootjad) mõjutab eelkõige ilmastik, kuid erinevate tegevusalade lõikes on mõju erinev. Kindlustustoode on oluliselt täpsemalt juhitud võimaliku kahju ja hüvitise suurusega, mis võimaldab paindliku lähenemist. Mõningal määral sarnaneb RV kasutamisega.
- lisandub tootja panus ja tootja otsus kasutamiseks. Klientide arv ei ole täpselt määratletav, kuid toetuse kaasabiga on võimalik välja töötada edukas süsteem.
- tootmist mõjutavad kahjud on selgepiirilised ja eristuvad: a) põuast või liigniiskusest tingitud saagi vähenemine; b) konkreetsest loodusõnnetusest (torm, paduvihm, rahe, põud, lume- ja külmakahju vms) tulenev saagi vähenemine; c) loomahaiguste või looma õnnetusest tuleneva hukkumise kahju; d) taudid.
- uuringu põhjal on kindlustustootest huvitatud põllumajandustootjaid rohkem kui riiklikust reservfondi loomisest huvitatuid.

Ettevõttel on võimalik riskide aktsepteerimist katta ka käibekapitali laenu kasutades, mis omakorda konkureerib eelpool märgitud meetmetega ning suurendab valikuvõimalust. Juhul kui MESil on võimalus käibekapitali laenude andmiseks, siis on täiendav riskijuhtimise instrument olemas. Ühtlasi on käibekapitali laenu fond alternatiiv riiklikule kriisi reservfondile, mille kasutamine on otstarbekam võrreldes viimati nimetatuga. Põhjendus on riskide juhtimise teooriast tulenev: tootja soovibki juhtida riske aktsepteerimise alustel, mis tegelikkuses ei ole parim praktika. **Riski realiseerumisel ja aktsepteerimisel tulebki leppida suurema kahjuga ja täiendav laen on selleks sobiv toode.**

Riikliku reservfondi positiivne aspekt ilmneks üksnes äärmuslike turuhinna kõikumiste juures, kuid fondi kogumise aluseid on keerukas tegevusala eripärasid arvesse võttes määratleda. Soovituslikult töötaks reservfond üksnes piimatootmise ja teraviljatootmise puhul. Tururiskide maandamiseks on palju erinevaid võimalusi, sh ühistegevus, mis peaks riske oluliselt leevendama.

LISAD

Lisa 1. Maapiirkonda kuuluvad vallad ja linnad haldus- ning asustusüksusena

Kood	Vald	Kood	Linn
0130	Alutaguse vald	0824	Tõrva vald
0141	Anija vald	0834	Türi vald
0142	Antsla vald	0899	Viljandi vald
0191	Haljala vald	0901	Vinni vald
0205	Hiiumaa vald	0903	Viru-Nigula vald
0214	Häädemeeste vald	0907	Vormsi vald
0245	Jõelähtme vald	0917	Võru vald
0251	Jõhvi vald	0928	Väike-Maarja vald
0255	Järva vald	0171	Elva vald
0272	Kadrina vald	0247	Jõgeva vald
0283	Kambja vald	0431	Lääne-Harju vald
0284	Kanepi vald	0442	Lüganuse vald
0291	Kastre vald	0618	Põltsamaa vald
0293	Kehtna vald	0714	Saaremaa vald
0303	Kihnu vald	0809	Tori vald
0317	Kohila vald	0855	Valga vald
0338	Kose vald	0424	Loksa linn (haldusüksus)
0353	Kuusalu vald	0514	Narva-Jõesuu linn (haldusüksus)
0432	Luunja vald	1060	Abja-Paluoja linn
0441	Lääne-Nigula vald	1301	Antsla linn
0430	Lääneranna vald	2596	Kallaste linn
0478	Muhu vald	2761	Karksi-Nuia linn
0480	Mulgi vald	2928	Kehra linn
0486	Mustvee vald	3083	Kilingi-Nõmme linn
0503	Märjamaa vald	3612	Kunda linn
0528	Nõo vald	3895	Kärdla linn
0557	Otepää vald	4330	Lihula linn
0586	Peipsiääre vald	5097	Mustvee linn
0638	Põhja-Pärnumaa vald	5145	Mõisaküla linn
0615	Põhja-Sakala vald	5356	Narva-Jõesuu linn
0622	Põlva vald	5755	Otepää linn
0651	Raasiku vald	5925	Paldiski linn
0661	Rakvere vald	6671	Püssi linn
0668	Rapla vald	7216	Räpina linn
0689	Ruhnu vald	7836	Suure-Jaani linn
0698	Rõuge vald	8130	Tamsalu linn
0708	Räpina vald	8529	Tõrva linn
0712	Saarde vald	9500	Võhma linn
0732	Setomaa vald		
0792	Tapa vald		
0796	Tartu vald		
0803	Toila vald		

Lisa 2. Uuringu sihtgruppi kuulunud ettevõtjate keskmine müügitulu, ettevõtlustulu, kasum, põhivara ja kohustused ning muutus, 2014–2018

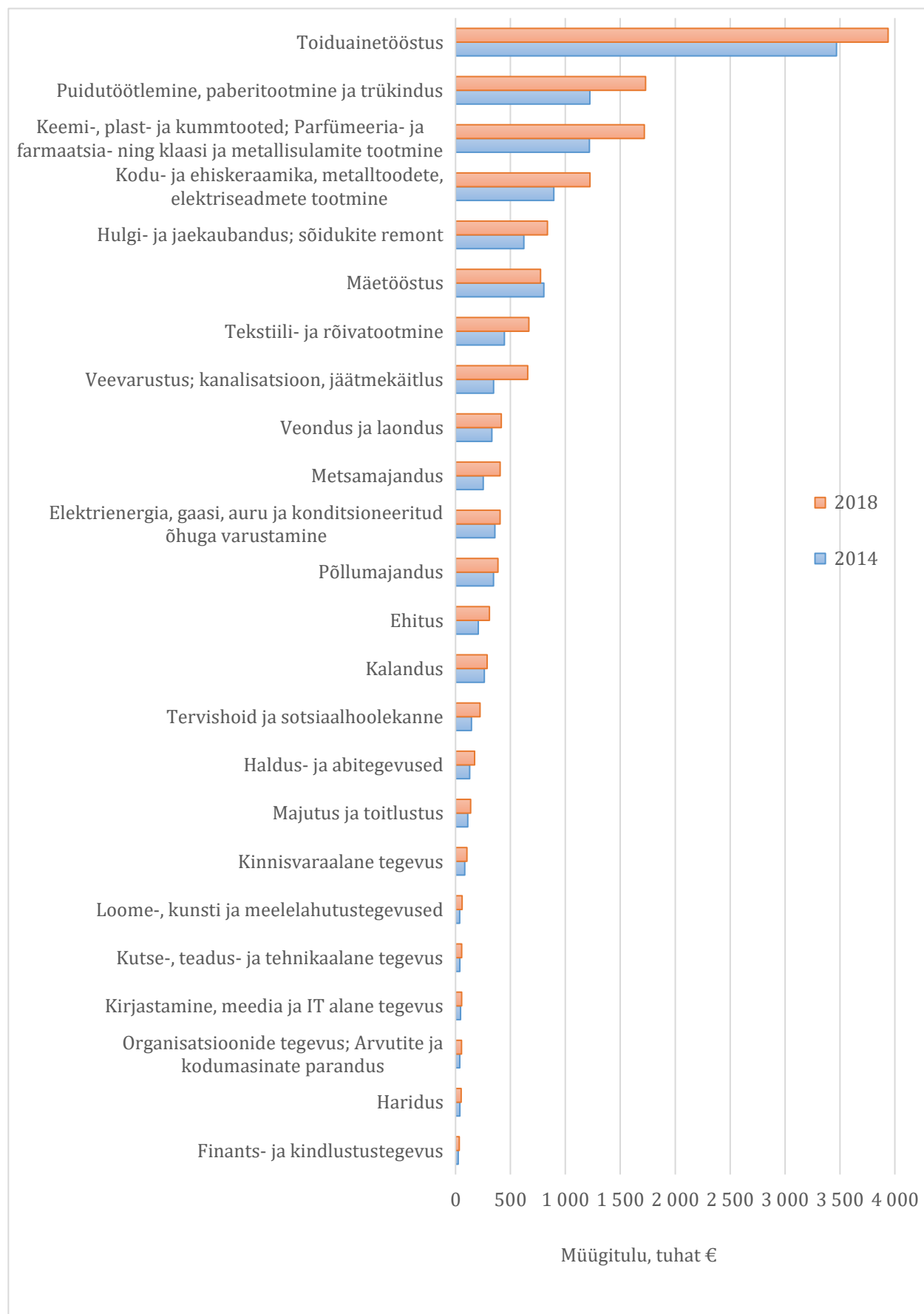
Näitaja	Sektor	2014	2015	2016	2017	2018	Muutus 2018/ 2014	Kesk- mine kas- vutempo aastas
Müügi- tulu, tuhat €	primaar	325,8	322,4	318,7	360,3	404,5	24,1%	5,6%
	...sh põllumajandus	345,8	349,1	334,1	386,2	386,2	11,7%	2,8%
	...metsamajandus	252,2	245,6	259,4	281,1	406,0	61,0%	12,6%
	sekundaar	689,7	693,9	751,8	850,3	934,0	35,4%	7,9%
	...toiduainetööstus	3469,0	3323,4	3493,4	3753,1	3938,8	13,5%	3,2%
	tertsiaar	246,0	251,3	261,5	290,4	326,4	32,7%	7,3%
	...toitlustus ja maju- tus	111,3	114,9	120,9	128,6	137,4	23,5%	5,4%
Ettevõt- lustulu (FIEd), tuhat €	primaar	42,3	41,8	38,5	40,2	41,2	-2,4%	-0,6%
	...sh põllumajandus	50,5	49,9	45,9	47,6	47,5	-6,0%	-1,5%
	...metsamajandus	21,5	21,9	20,1	23,1	27,6	28,4%	6,5%
	sekundaar	35,7	33,8	31,1	38,3	37,5	5,2%	1,3%
	tertsiaar	15,9	16,0	15,8	15,9	16,5	3,6%	0,9%
Puhas- kasum, tuhat €	primaar	31,6	20,3	11,0	50,1	39,4	25,0%	5,7%
	...sh põllumajandus	27,7	23,8	1,7	57,1	23,8	-14,1%	-3,7%
	...metsamajandus	31,0	15,4	20,7	38,7	61,4	98,0%	18,6%
	sekundaar	29,9	30,6	37,3	41,1	49,9	66,8%	13,6%
	...toiduainetööstus	85,0	97,1	107,3	110,6	105,0	23,5%	5,4%
	tertsiaar	14,4	16,8	9,3	16,6	16,9	17,3%	4,1%
	...toitlustus ja maju- tus	4,2	4,2	4,6	4,1	5,3	26,4%	6,0%
Ettevõt- luse kasum (FIEd), tuhat €	primaar	0,6	1,4	0,8	1,4	1,4	154,7%	26,3%
	...sh põllumajandus	0,4	1,5	0,7	1,4	1,1	182,6%	29,7%
	...metsamajandus	1,3	1,2	1,4	1,7	3,6	178,6%	29,2%
	sekundaar	1,9	2,4	0,4	1,4	1,7	-11,9%	-3,1%
	tertsiaar	1,9	2,2	2,2	2,3	2,4	29,0%	6,6%
Põhi- vara, tuhat €	primaar	319,7	340,7	365,2	396,3	434,1	35,8%	7,9%
	...sh põllumajandus	433,3	462,6	491,1	536,9	583,8	34,7%	7,7%
	...metsamajandus	133,3	142,4	167,2	177,8	203,0	52,3%	11,1%
	sekundaar	276,0	304,5	337,1	353,5	363,5	31,7%	7,1%
	...toiduainetööstus	1249,6	1297,6	1360,5	1425,7	1457,1	16,6%	3,9%
	tertsiaar	104,1	110,3	113,5	120,0	128,4	23,4%	5,4%
	...toitlustus ja maju- tus	120,1	124,5	125,2	130,9	130,1	8,3%	2,0%

Lisa 2. jätkub

Näi- taja	Sektor	2014	2015	2016	2017	2018	Muutus 2018/ 2014	Kesk- mine kas- vutempo aastas
Pika- ajali- sed kohus- tused, tuhat €	primaar	155,0	162,3	184,1	200,7	223,7	44,3%	9,6%
	...sh põllumajandus	206,9	215,9	240,6	262,0	294,3	42,2%	9,2%
	...metsamajandus	78,8	86,1	108,6	123,8	131,4	66,8%	13,7%
	sekundaar	92,9	114,1	116,0	110,8	113,8	22,5%	5,2%
	...toiduainetööstus	765,5	672,5	547,2	597,3	594,0	-22,4%	-6,1%
	tertsiaar	40,4	42,0	44,3	48,7	55,9	38,3%	8,4%
	...toitlustus ja maju- tus	46,4	45,1	46,8	48,3	49,0	5,7%	1,4%
Võla- kor- daja	primaar	0,437	0,436	0,458	0,441	0,449	2,8%	0,7%
	...sh põllumajandus	0,450	0,452	0,476	0,459	0,473	5,0%	1,2%
	...metsamajandus	0,427	0,421	0,450	0,431	0,422	-1,1%	-0,3%
	sekundaar	0,372	0,397	0,397	0,402	0,370	-0,5%	-0,1%
	...toiduainetööstus	0,563	0,519	0,492	0,488	0,476	-15,5%	-4,1%
	tertsiaar	0,386	0,376	0,394	0,399	0,398	3,0%	0,7%
	...toitlustus ja maju- tus	0,518	0,502	0,489	0,484	0,453	-12,5%	-3,3%

Algandmed: Äriregister

Lisa 3. Äriühingute keskmine müügitulu tegevusalade lõikes aastatel 2014 ja 2018

Algandmed: Äriregister

Lisa 4. Äriühingute keskmine põhivara väärtus põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse tegevusalade ning müügitulu suurusgruppide lõikes, 2018

Tegevusala	Müügitulu suurusgrupp, tuhat €							Keskmine
	alla 15,0	15,0-35,9	36,0-74,9	75,0-139,9	140,0-334,9	335,0-1099,9	Üle 1100,0	
Taimakasvatuse	54,0	79,0	153,3	274,5	500,1	1 208,5	4 402,9	484,5
Aiandus	18,6	73,5	18,6	176,9	136,9	.	.	86,7
Püsilikultuurid	.	6,9	230,8
Loomakasvatuse	80,2	133,7	197,7	415,9	620,4	1 047,4	3 693,6	952,2
Segatootmine	30,6	75,1	151,3	292,6	297,1	1 350,2	3 304,0	502,9
Põllumajandustootmise abitegevused	29,7	39,3	156,1	213,4	191,6	374,8	1 647,9	220,1
Jahindus ja seda teenindavad tegevusalad	127,9
Metsakasvatuse ja muud metsamajanduse tegevusalad	9,9	14,3	25,3	58,0	140,1	409,8	622,6	97,4
Metsavarumine	23,9	40,5	28,8	191,9	119,6	500,0	1 272,5	309,6
Looduslike materjalide kogumine, v.a puit	2 028,2
Metsamajandust abistavad tegevused	15,4	10,1	26,2	42,5	126,0	260,0	1 227,4	110,8
Kalandus	197,6
Vesiviljelus	454,8
Liha töötlemine ja säilitamine ning lihatoodete tootmine	59,7	.	6 700,6	3 207,8
Kala, vähilaadsete ja limuste töötlemine ja säilitamine	432,3	1 554,0	769,7
Puu- ja köögivilja töötlemine ja säilitamine	.	.	.	134,1	153,4	1 142,4	793,4	3 13,5
Taimse ja loomse õli ja rasva tootmine
Piimatoodete tootmine	6 588,6	2 610,1
Jahu ja tangainete, tärklise ja tärklisetoodete tootmine	240,9
Pagari- ja makarontoodete tootmine	172,9
Muude toiduainete tootmine	1 225,4
Valmis loomasööda tootmine	1 081,2
Joogitootmine	943,5

. gruppis on alla 7 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

Algandmed: Äriregister

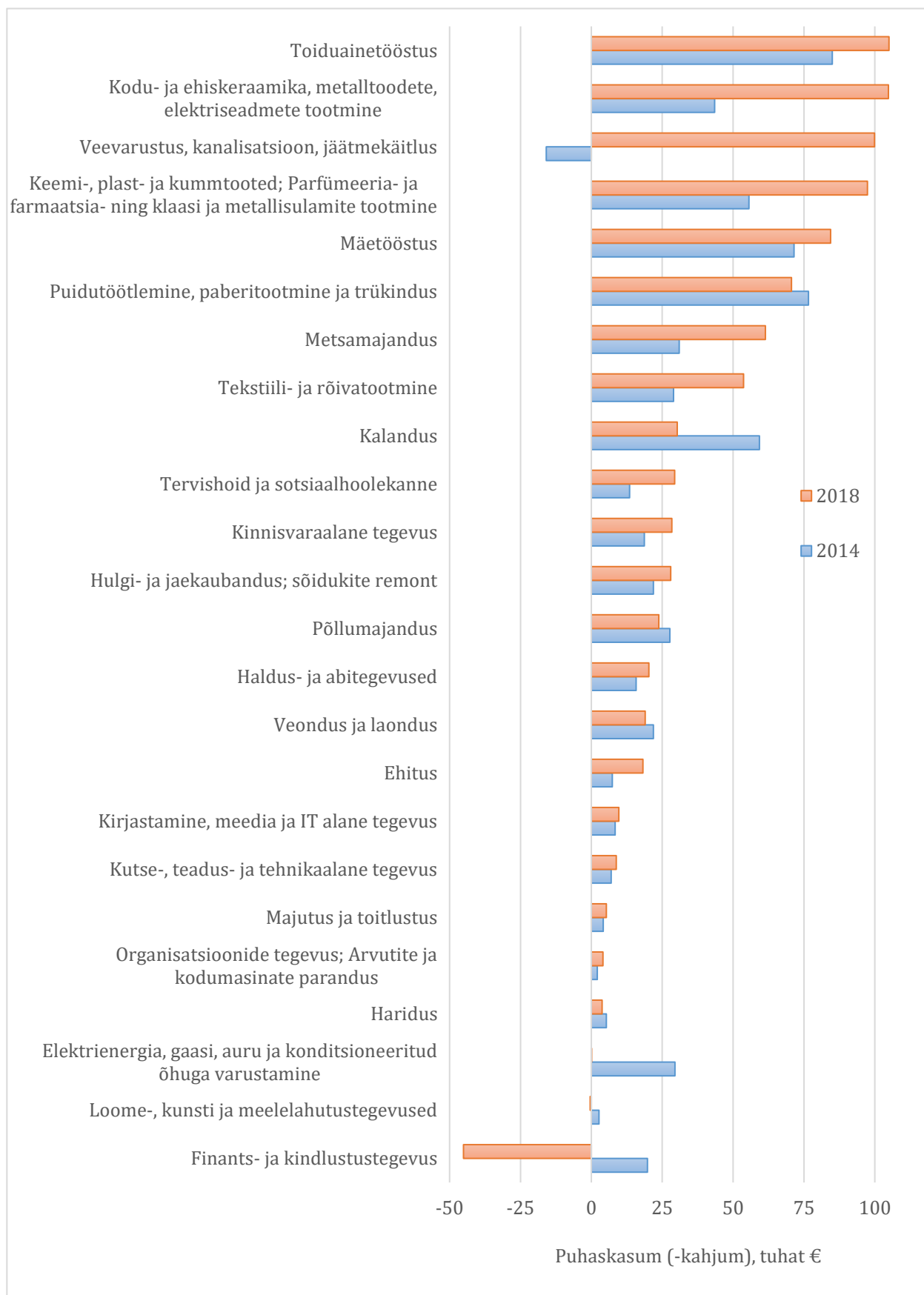
Lisa 5. Äriühingute keskmine võlakordaja tegevusalade lõikes, 2018

Tegevusala	Müügitulu suurusgrupp, tuhat €							Keskmine
	alla 15,0	15,0-35,9	36,0-74,9	75,0-139,9*	140,0-334,9	335,0-1099,9	Üle 1100,0	
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0,493	0,420	0,370	0,612	0,434	0,579	.	0,540
Toiduainetööstus	1,551	0,369	0,729	0,543	0,355	0,522	0,469	0,476
Haridus	0,362	0,670	0,418	0,536	.	.	.	0,514
Mäetööstus	0,380	0,160	0,133	0,523	0,281	0,334	0,289	0,298
Majutus ja toitlustus	0,557	0,394	0,501	0,503	0,412	0,439	.	0,453
Põllumajandus	0,410	0,489	0,454	0,461	0,486	0,495	0,465	0,473
Metsamajandus	0,250	0,345	0,316	0,399	0,333	0,386	0,473	0,422
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite remont	0,513	0,486	0,378	0,389	0,384	0,339	0,461	0,442
Puidutöötlemine, paberi- tootmine ja trükindus	0,381	0,271	0,491	0,377	0,475	0,367	0,393	0,393
Veondus ja laondus	0,346	0,474	0,293	0,333	0,399	0,493	0,431	0,434
Ehitus	0,275	0,345	0,298	0,316	0,305	0,335	0,366	0,338
Tööhõiveagentuurid, reisi- büroode tegevus, hoonete ja maastike hooldus	0,163	0,168	0,329	0,310	0,336	0,168	0,500	0,279
Kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine	0,373	0,374	0,289	0,296	0,372	0,326	0,332	0,332
Kalandus	0,229	0,368	0,298	0,288	0,292	0,330	.	0,309
Kirjastamine, meedia ja IT alane tegevus	0,228	0,334	0,287	0,277	0,313	.	.	0,275
Kinnisvaraalane tegevus	0,383	0,517	0,363	0,276	0,471	0,463	.	0,402
Tekstiili- ja rõivatootmine	0,355	0,257	0,163	0,272	0,395	0,253	0,512	0,492
Organisatsioonide tegevus; Arvutite ja kodumasinatate parandus	0,222	0,324	0,281	0,230	0,360	.	.	0,334
Keemia-, plast-, kummi-, parfümeeria- ja farmaatsia- tooted ning klaasi ja metalli- sulamite tootmine	0,726	0,306	0,353	0,211	0,222	0,423	0,324	0,329
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0,725	.	.	0,180	0,305	0,205	.	0,262
Tervishoid ja hoolekanne	0,374	0,345	0,122	0,172	0,268	0,152	.	0,317
Veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	.	.	0,054	0,167	0,049	0,085	.	0,180
Peakontorite tegevus, juhtimisalane nõustamine, teadus ja arendustegevused	0,282	0,294	0,220	0,133	0,277	0,354	.	0,245
Finants- ja kindlustustegevus	0,541	0,297	0,311	0,504

*andmed on sorteeritud müügitulu suurusgrupi 75,0–139,9 tuhat alusel;

. grupis on alla 7 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

Lisa 6. Äriühingute keskmine puhaskasum tegevusalade lõikes aastatel 2014 ja 2018

Algandmed: Äriregister

Lisa 7. Äriühingute rentaabluste näitajad tegevusalade lõikes, 2018

Tegevusala	Müügitulu puhasrentaablustus	Omakapitali rentaablustus (ROE)	Varade puhasrentaablustus (ROA)
Kinnisvaraala tegevus	0,27	0,08	0,05
Kirjastamine, meedia ja IT alane tegevus	0,18	0,18	0,14
Peakontorite tegevus, juhtimisalane nõustamine, teadus ja arendustegevused	0,16	0,09	0,07
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	0,15	0,04	0,04
Metsamajandus	0,15	0,19	0,12
Tervishoid ja sotsiaaltoetused	0,13	0,22	0,16
Tööhõiveagentuurid, reisibüroode tegevus, hoonete ja maastike hooldus	0,12	0,11	0,09
Mäetööstus	0,11	0,13	0,10
Kalandus	0,11	0,08	0,05
Kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine	0,09	0,15	0,10
Tekstiili- ja rõivatootmine	0,08	0,15	0,08
Organisatsioonide tegevus; Arvutite ja kodumasinate parandus	0,08	0,10	0,07
Haridus	0,07	0,10	0,05
Põllumajandus	0,06	0,05	0,03
Ehitus	0,06	0,15	0,10
Keemia-, plast-, kummi-, parfümeeria- ja farmaatsiatooted ning klaasi ja metallisulamite tootmine	0,06	0,11	0,08
Veondus ja laondus	0,05	0,08	0,05
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	0,04	0,08	0,05
Majutus ja toitlustus	0,04	0,05	0,03
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite remont	0,03	0,11	0,07
Toiduainetööstus	0,03	0,07	0,04
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0,00	0,00	0,00
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	-0,01	-0,01	0,00
Finants- ja kindlustustegevus	-1,33	-0,25	-0,12

Algandmed: Äriregister

Lisa 8. Äriühingute keskmine põhivara käibekordaja tegevusalade ja suurusgruppide lõikes, 2018

Tegevusala	Müügitulu suurusgrupp, tuhat €						
	alla 15,0	15,0-35,9	36,0-74,9	75,0-139,9 *	140,0-334,9	335,0-1099,9	üle 1100,0
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	2,38	11,5	12,54	9,95	6,01	3,82	.
Hulgi- ja jaekaubandus; sõidukite remont	0,75	3,14	4,01	6,11	5,34	7,43	5,83
Tekstiili- ja rõivatootmine	1,84	2,15	4,69	5,70	6,29	9,58	2,95
Info ja side	4,4	7,65	2,49	4,73	2,41	.	.
Kemikaalide tootmine	2,91	2,89	1,7	4,39	5,94	2,97	2,95
Ehitus	0,78	2,81	3,5	3,64	.	.	.
Haridus	1,28	0,33	1,07	3,43	4,60	13,44	.
Metalltooted, elektriseadmed	1,11	4,21	1,82	3,14	3,04	2,88	3,36
Muud teenindavad tegevused	1,84	1,23	3,34	2,19	2,09	.	.
Veondus ja laondus	0,71	1,49	2,54	2,18	2,07	2,21	1,30
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	0,82	2,74	2,47	2,14	2,47	6,18	.
Haldus- ja abitegevused	0,57	1,21	1,42	1,94	1,57	0,66	3,75
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	0,93	2,44	2,41	1,40	2,18	2,83	2,42
Kalandus	0,03	1,82	0,44	1,22	0,41	0,74	.
Metsamajandus	0,33	1,29	1,96	1,11	1,71	1,51	2,48
Toiduainetööstus	0,05	1,87	0,47	0,86	1,89	1,35	2,85
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0,72	1,43	2,64	0,82	2,15	.	.
Majutus ja toitlustus	0,18	0,7	0,68	0,79	1,57	1,25	1,17
Kinnisvaraalane tegevus	0,16	0,3	0,42	0,76	0,76	1,05	7,31
Mäetööstus	0,12	1,84	0,93	0,56	1,31	1,92	1,73
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0,03	.	.	0,39	0,37	0,23	.
Veevarustus, kanalisatsioon, jäätmekäitlus	7,71	.	0,48	0,38	0,1	0,08	.
Põllumajandus	0,12	0,28	0,33	0,35	0,45	0,55	0,88
Finants- ja kindlustustegevus	0,76	13,51	2,59

*andmed on sorteeritud müügitulu suurusgrupi 75,0–139,9 tuhat alusel;

. grupis on alla 7 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

Algandmed: Äriregister

Lisa 9. Äriühingute keskmine tööjõukulu, 2018

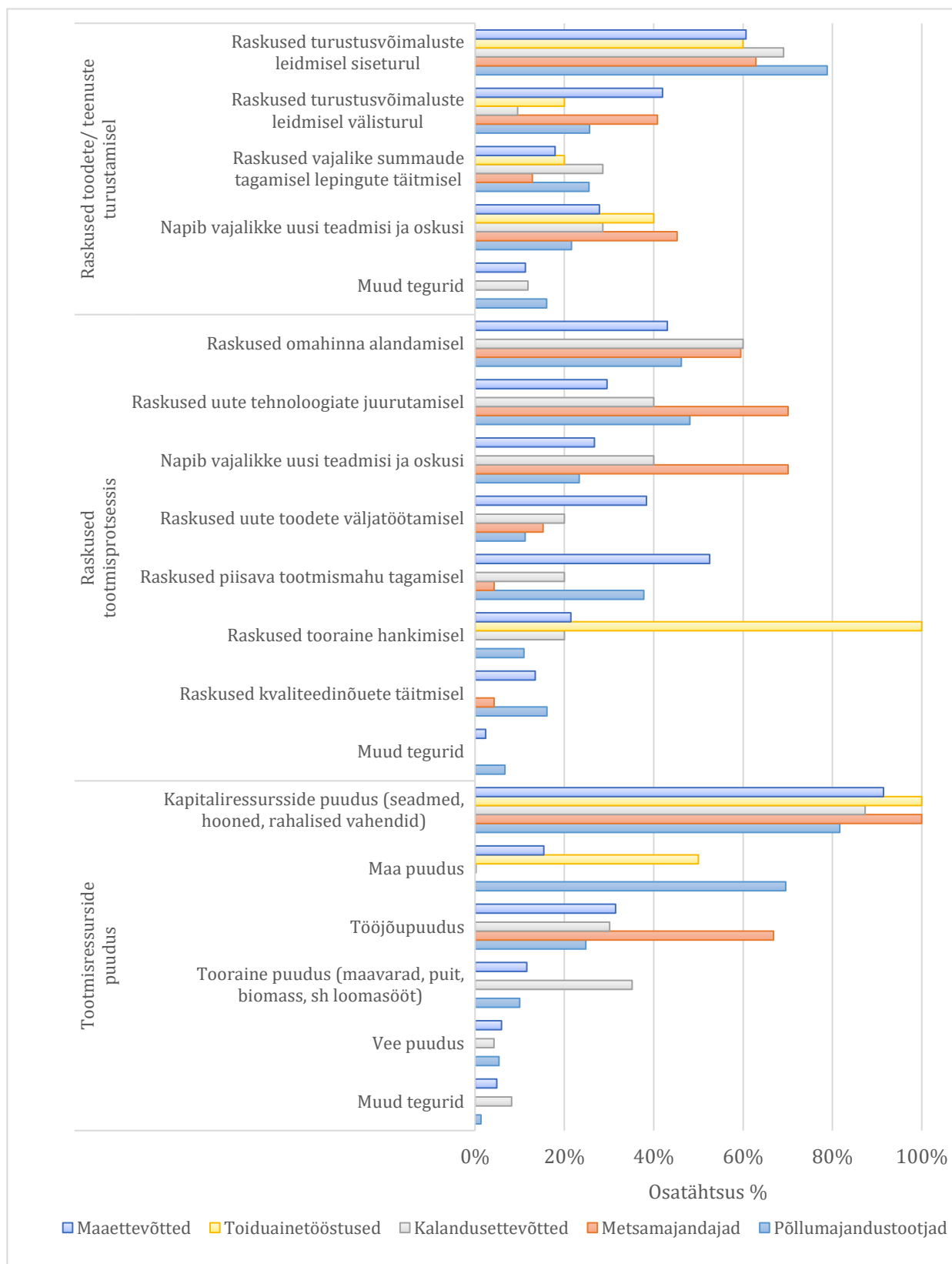
Tegevusala	Müügitulu suurusgrupp, tuhat €						
	alla 15,0	15,0- 35,9	36,0- 74,9	75,0- 139,9*	140,0- 334,9	335,0- 1099,9	üle 1100,0
Finants- ja kindlustustegevus	1 919	14 543	22 524	53 131	84 701	273 853	.
Tööhõiveagentuurid, reisibüroode tegevus, hoonete ja maastike hooldus	1 469	4 108	22 342	52 664	117 285	218 008	481 603
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	2 465	10 258	12 822	29 372	.	.	.
Kinnisvaraalane tegevus	1 450	.	.	28 928	26 976	153 551	.
Haridus	1 506	5 928	11 873	28 231	59 915	195 537	1 113 406
Põllumajandus	2 521	.	7 434	27 351	75 659	130 998	.
Metsamajandus	3 162	6 819	13 066	26 725	55 659	.	.
Kalandus	1 151	4 808	12 303	26 689	62 693	173 722	.
Mäetööstus	1 318	7 177	13 110	24 285	51 950	116 753	815 866
Toiduainetööstus	2 127	6 707	13 390	23 650	51 256	131 502	360 013
Tekstiili- ja rõivatootmine	1 442	5 384	11 089	23 208	33 065	99 295	760 389
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	1 502	6 128	13 366	22 590	39 309	.	.
Keemia-, plast-, kummi-, parfümeeria- ja farmaatsiatooted ning klaasi ja metallisulamite tootmine	997	8 131	15 075	20 806	40 627	169 958	1 191 986
Kodu- ja ehiskeraamika tootmine, metalltooted, elektriseadmete ja tarbeelektronika tootmine	1 870	6 429	13 227	20 240	37 106	94 061	.
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	2 099	5 264	10 521	19 496	53 608	156 265	635 559
Ehitus	2 427	7 372	10 590	17 407	43 081	92 302	500 792
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite remont	1 842	5 063	9 922	17 319	16 307	143 208	.
Veondus ja laondus	1 272	6 573	13 115	16 704	42 060	127 467	845 202
Majutus ja toitlustus	2 283	7 037	9 466	16 605	36 288	85 049	396 647
Kirjastamine, meedia ja IT alane tegevus	1 639	5 799	8 722	16 165	28 121	68 608	207 863
Peakontorite tegevus, juhtimisalane nõustamine, teadus ja arendustegevused	1 451	5 451	8 364	14 260	28 784	57 952	405 574
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1 872	5 562	9 269	12 621	35 536	120 401	.
Organisatsioonide tegevus; Arvutite ja kodumasinate parandus	1 844	4 849	7 585	10 739	21 455	55 500	.
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	4 022	3 198	13 402

*andmed on sorteeritud müügitulu suurusgrupi 75,0–139,9 tuhat alusel;

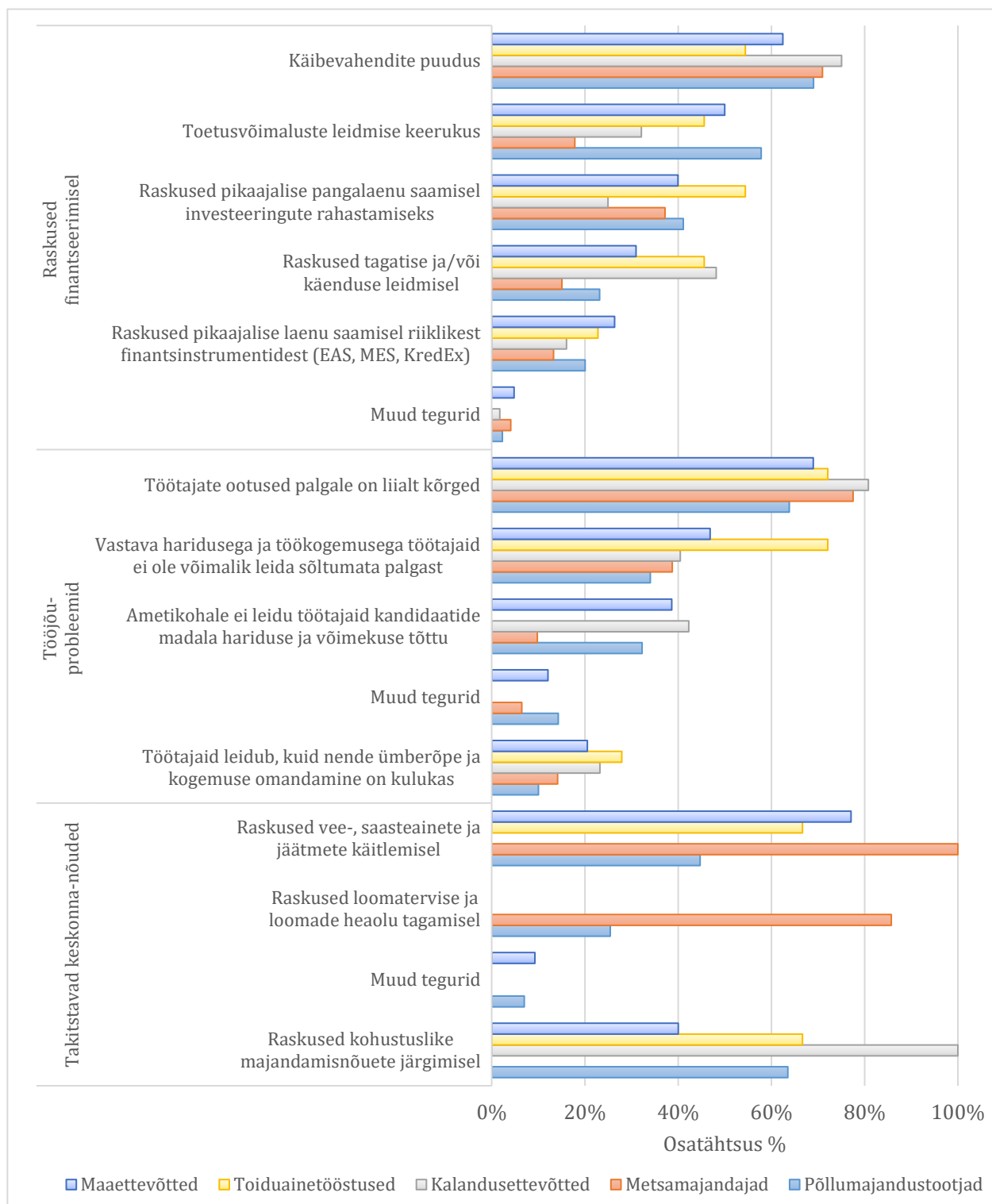
. grupis on alla 7 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

Algandmed: Ärireister

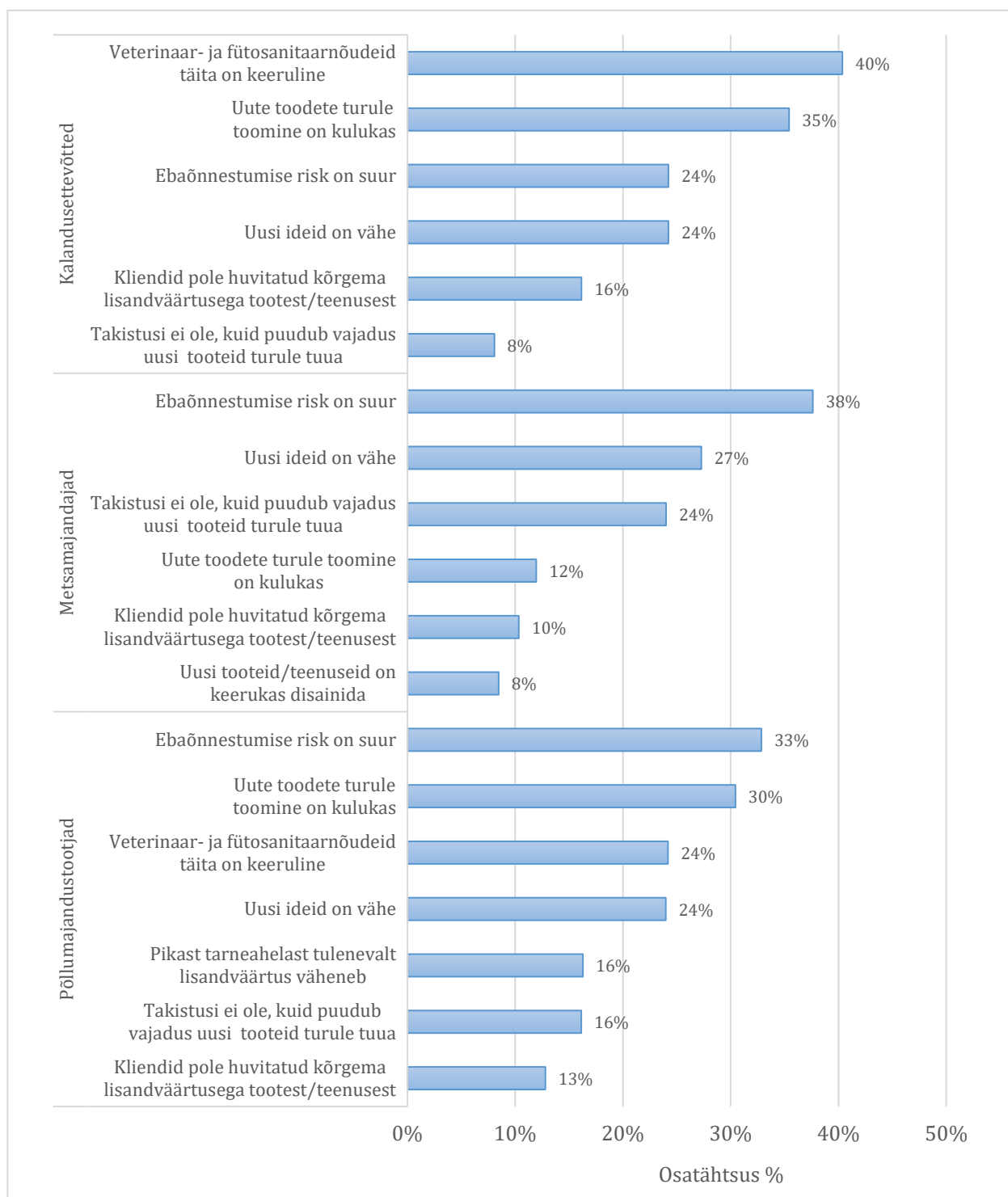
Lisa 10. Ettevõtte arengut takistavad tegurid, 2019

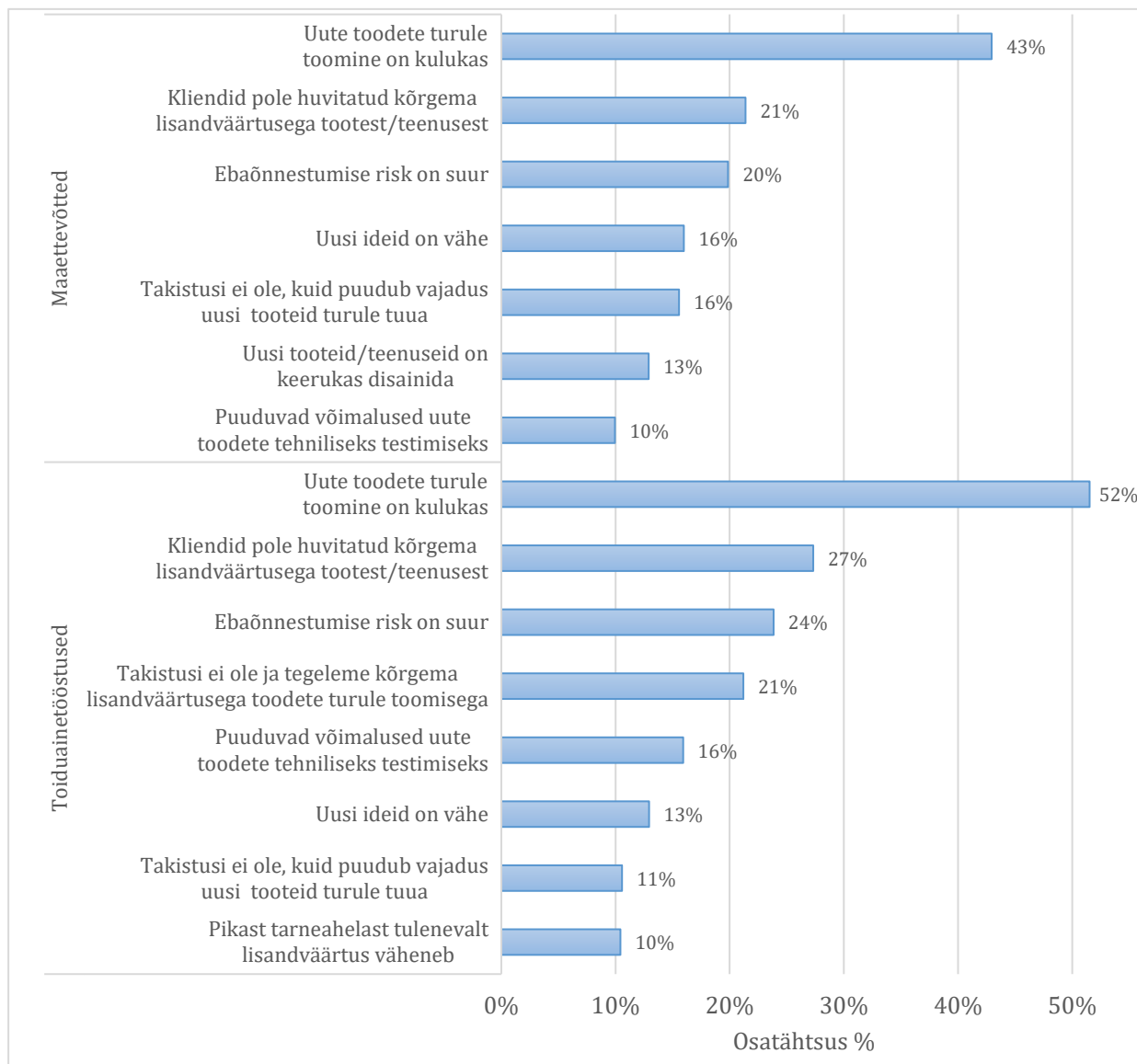
Lisa 10. jätkub

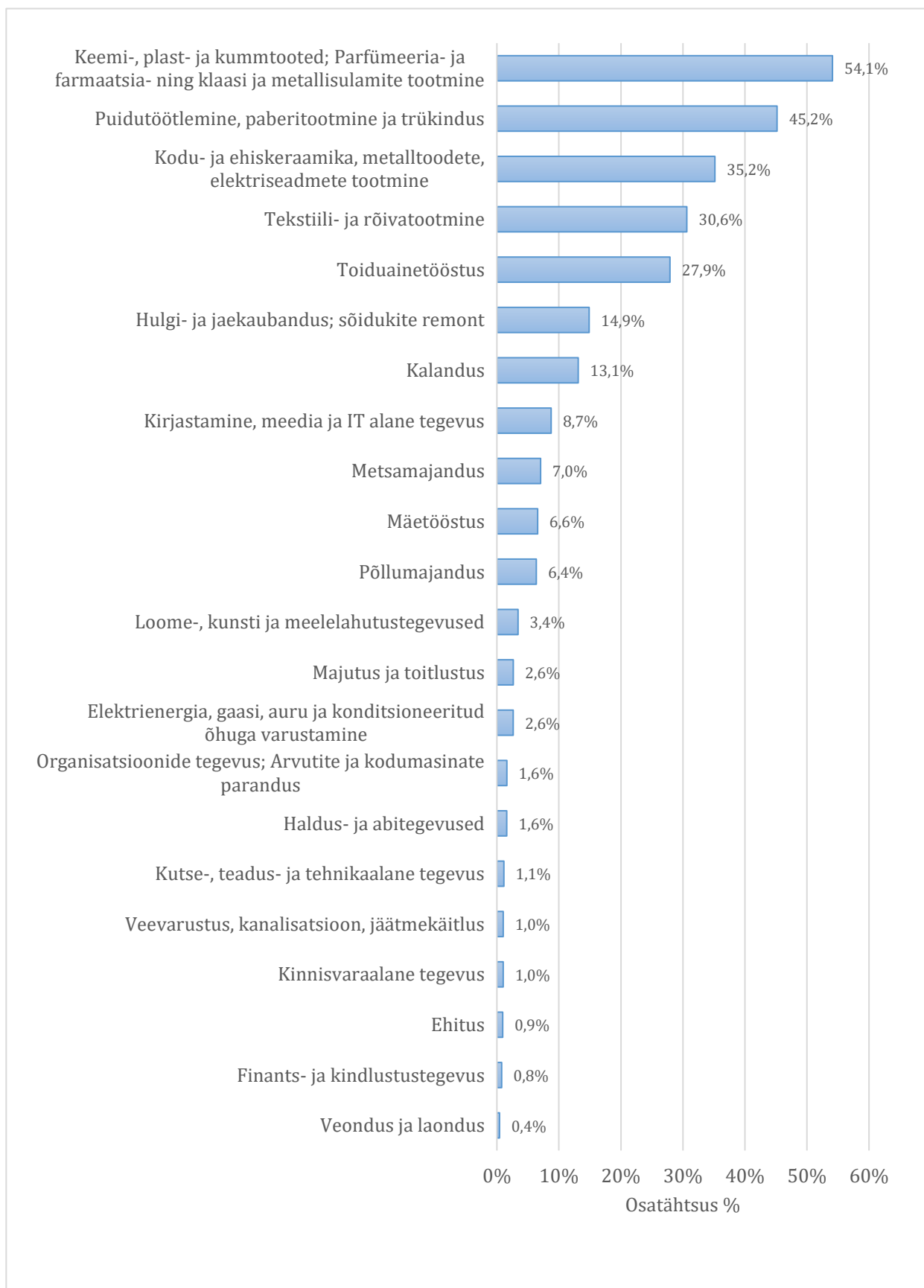
Lisa 11. Takistused kõrgema lisandväärtusega toodete turule toomiseks sektorite lõikes, 2019

Takistused kõrgema lisandväärtusega toodete turule toomiseks sektorite lõikes, järg

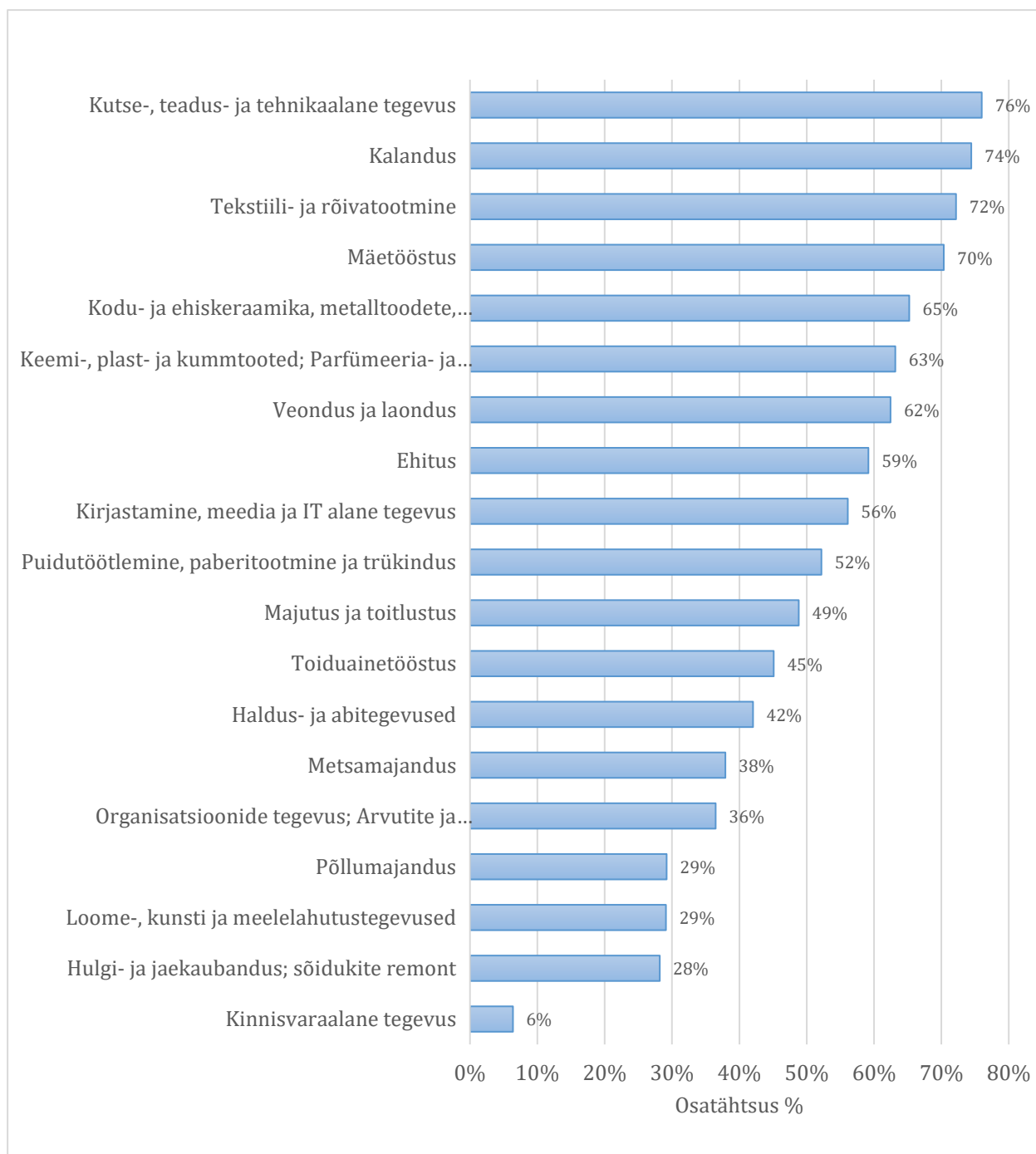
Lisa 12. Toodangut eksportivate ettevõtete näitajad tegevusalade lõikes

(perioodi 2016–2018 keskmine)

Joonis 46. Toodangut eksportivate ettevõtete osatähtsus tegevusala ettevõtete koguarvus

Lisa 12. jätkub

(perioodi 2016–2018 keskmine)

Joonis 47. Toodangut eksportivate ettevõtete ekspordi müügitulu osatähtsus kogu müügitulus

Lisa 13. Tulundusühistusse kuuluvate ja mitte kuuluvate põllumajandustootjate vastuste erinevus valitud küsimustes, 2019

Küsimus	Vastus	Ühistu liikmed	Mitte-liikmed	p-väärtus*	Seos oluline jah/ei
Hinnang ettevõtte praegusele seisundile	väga hea, hea	33,0%	25,7%	0,096	Ei
	väga halb, halb	31,6%	38,3%		
	raske öelda	35,4%	36,1%		
Ettevõtte arengut takistavad tegurid	tootmisressursside puudus	44,17%	39,15%	0,240	Ei
	raskused keskkonnanõuete täitmisel	26,21%	15,30%	0,000	Jah
	raskused tööjõuprobleemide lahendamisel, jah	35,4%	30,4%	0,217	Ei
	raskused tootmisprotsessis	14,6%	16,0%	0,705	Ei
	raskused toodete/teenuste turustamisel	21,8%	33,1%	0,003	Jah
	raskused finantseerimisel	61,2%	54,3%	0,104	Ei
	raskused ettevõtlusega jätkamisel	9,7%	17,1%	0,015	Jah
	taristuprobleemid	11,2%	10,1%	0,781	Ei
Mida plaanite teha oma ettevõtte konkurentsivõime parandamiseks?	panustada uute klientide leidmisele	17,0%	22,6%	0,033	Jah
	panustada uute eksportturgude leidmisele	2,4%	4,3%	0,330	Ei
	panustada rohkem turundustegevustele	9,2%	15,3%	0,039	Jah
	panustada riskijuhtimisse	7,3%	5,2%	0,344	Ei
	liituda tulundusühistuga	8,3%	5,0%	0,124	Ei
	parandada toodangu/teenuste kvaliteeti	35,4%	32,7%	0,538	Ei
	leida uusi ja soodsamaid võimalusi tooraine ning materjalide hankimiseks	17,5%	20,1%	0,475	Ei
	suurendada tootmise mahtu	43,2%	35,4%	0,058	Ei
	suurendada kõrgema lisandväärtusega toodete osakaalu	23,3%	19,9%	0,358	Ei
	investeerida tootmiseseadmetesse	59,7%	47,7%	0,004	Jah
	laiendada tootmisvaldkonda	14,6%	15,8%	0,749	Ei
	panustada tootmis- ja laohoonete uuendamisse	47,1%	35,6%	0,004	Jah
	laiendada keskkonnasõbralikku tootmist (sh mahetootmine või -töötlemine)	26,2%	20,6%	0,156	Ei
	suurendada energiatõhusust või võtta kasutusele taastuvenergia allikaid	17,0%	13,3%	0,245	Ei
	koolitada töötajaid	13,1%	4,6%	0,000	Ei
	värvata kvalifitseeritud tippspetsialiste	2,9%	1,1%	0,134	Ei

Küsimus	Vastus	Ühistu liikmed	Mitteliikmed	p-väär-tus*	Seos oluline jah/ei
Kas ekspordite tooteid?	jah	21,4%	11,4%	0,000	Jah
	ei	79,6%	78,6%		
Millises mahus planeerite ekspordi?	üle 85%	1,9%	2,0%	1,000	Ei
	50–84%	10,7%	4,8%	0,066	Ei
	25–49%	11,7%	4,8%	0,001	Jah
	10–24%	6,3%	4,8%	0,516	Ei
	alla 10%	11,7%	11,0%	0,911	Ei
	ei planeeri toodangut/teenuseid eksporditama hakata	57,8%	71,0%	0,000	Jah
Millised investeeringud on arenguks olulised?	tootmismaa (tootmis- ja tööstusehitiste alune maa, põllumaa, metsamaa)	76,7%	58,0%	0,000	Jah
	ehitised, rajatised ja muu taristu	67,5%	60,3%	0,084	Ei
	tootmisseadmete soetamine ja/või uuendamine	79,6%	72,2%	0,048	Ei
	tootearendus ja/või patendi, litsentsi ostmine	6,8%	8,2%	0,628	Ei
	töötajate koolitamine	21,8%	15,3%	0,042	Ei
	keskkonnainvesteeringud	23,8%	9,6%	0,000	Jah
	energiatõhususe suurendamine	21,4%	18,3%	0,399	Ei
	uuenduslike IT-lahenduste juurutamine	12,6%	7,8%	0,057	Ei
	ei planeeri investeeringuid	4,4%	15,0%	0,000	Jah
	teised	100%		0,000	Jah
Millist tootmis- ja müügiriskide maandamise strateegiat kasutate?	riskide vältimine (ennetatakse äärmusliku ilmastiku mõju; kahjurite, epideemia ja haiguste levikut; metsloomade sissetungi jne)	48,5%	55,3%	0,111	Ei
	riskide ülekandmine, st võimalusel toodangu (sh saagi) ja bioloogilise vara (nt taliteravilja külv ja kariloomad) kindlustamine	5,8%	6,8%	0,763	Ei
	riskide leevendamine (majandustegevuse mitmekesistamine; eellepingud turustamiseks; koostöö teiste tootjatega vms)	56,3%	37,5%	0,000	Jah
	riskide aktsepteerimine (reservi hoidmine kriisiperioodiks; vajadusel tootmise ümberstruktureerimine)	47,1%	45,6%	0,766	Ei

* Kui olulisustõenäosus $p < 0,05$, siis erinevus ühistu liikmete ja mitteliikmete vahel on oluline.

Lisa 14. Äriühingute keskmine investeringu maht tegevusalade ja suurusgruppide lõikes, 2018

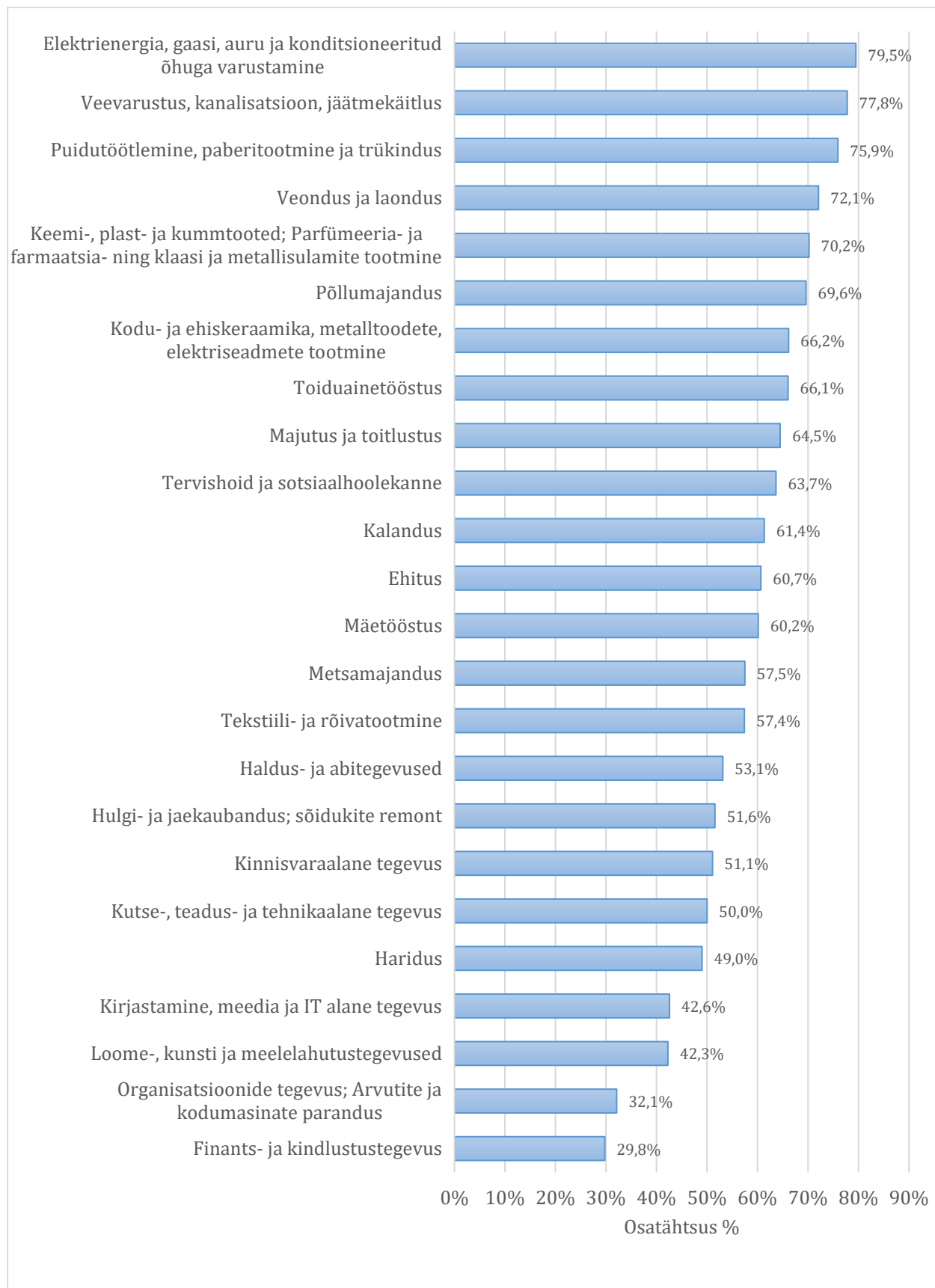
Tegevusala	Müügitulu suurusgrupp, tuhat €						
	alla 15,0	15,0-35,9	36,0-74,9	75,0-139,9*	140,0-334,9	335,0-1099,9	üle 1100,0
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	.	.	.	206 849	59 560	340 556	.
Põllumajandus	13 325	16 217	44 249	64 277	99 465	172 274	549 846
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	625	1 804	492	46 451	530 628	884 955	.
Kalandus	3 915	1 898	40 101	26 463	82 337	278 257	.
Toiduainetööstus	.	2 328	25 151	26 002	26 754	79 786	507 855
Mäetööstus	732	907	5 496	23 024	48 882	94 835	428 670
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	1 057	589	6 267	17 605	13 848	49 531	318 429
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	3 740	2 019	3 646	17 268	8 348	67 920	.
Metsamajandus	3 218	5 371	6 992	17 235	44 712	104 264	296 971
Haldus- ja abitegevused	1 247	5 040	6 899	17 222	26 251	193 921	171 681
Majutus ja toitlustus	1 122	2 191	6 524	16 271	10 657	41 381	.
Haridus	.	18 837	7 878	14 335	9 605	.	.
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	2 464	3 469	5 120	13 032	19 267	68 754	.
Metalltooted, elektriseadmed	285	1 194	5 548	10 421	17 723	38 169	251 897
Kinnisvaraalane tegevus	3 472	4 749	14 135	9 560	33 935	79 890	.
Kemikaalide tootmine	508	.	2 014	8 697	13 836	17 997	175 945
Veondus ja laondus	1 006	3 629	6 089	8 607	25 318	71 454	493 435
Ehitus	733	2 246	3 805	8 330	11 546	32 674	109 502
Muud teenindavad tegevused	193	1 691	3 045	6 693	24 390	3 836	.
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite remont	2 208	1 447	2 677	3 645	9 238	17 449	209 044
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	.	.	960	3 406	22 508	15 277	.
Info ja side	827	1 031	4 755	3 215	13 312	.	.
Tekstiili- ja rõivatootmine	910	2 662	1 705	2 454	7 757	25 278	156 620
Finants- ja kindlustustegevus	328	865

*andmed on sorteeritud müügitulu suurusgrupi 75,0–139,9 tuhat alusel;

. grupis on alla 7 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

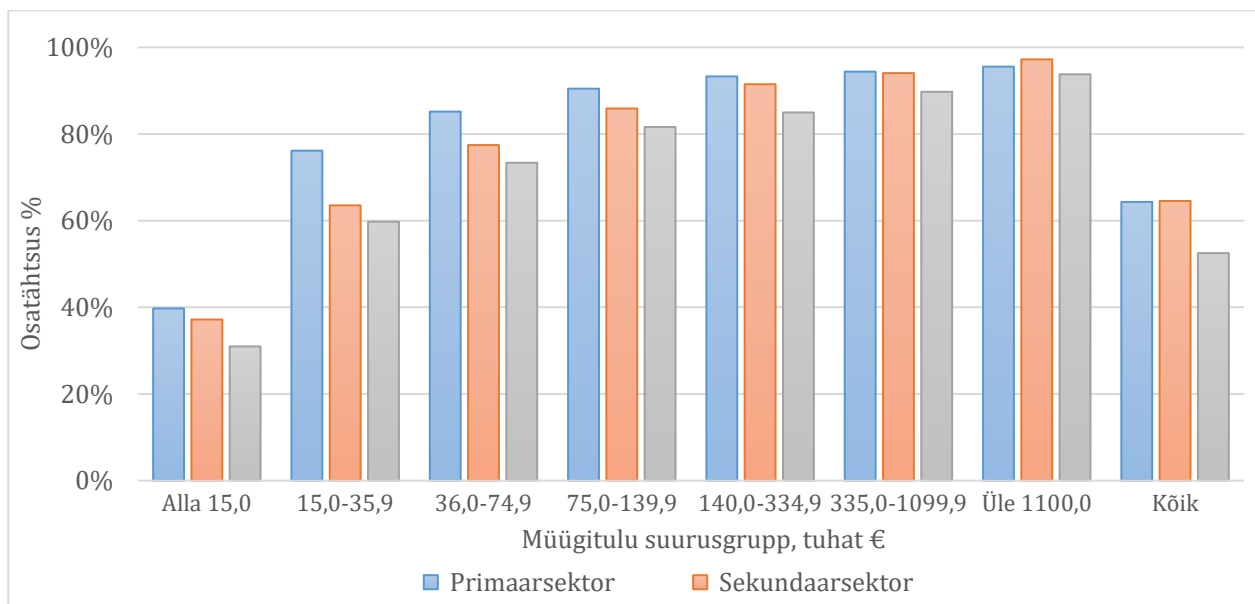
Algandmed: Äriregister

Lisa 15. Investeeritud äriühingute osatähtsus üldkogumis, 2014–2018

Algandmed: Äriregister

Joonis 48. Investeeritud äriühingute osatähtsus üldkogumis sektorite ja suurusgruppide lõikes 2014–2018

Algandmed: Äriregister

Joonis 49. Investeeritud äriühingute osatähtsus üldkogumist sektorite ja müügitulu suurusgruppide lõikes 2014–2018

Lisa 16. Investeeringutoetust kasutanud äriühingute rentaabluise näitajad tegevusalade lõikes, 2018

	Müügitulu puhasrentaablus		Varade käiberentaablus		Omakapitali rentaablus (ROE)	
	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²	Ei ¹	Jah ²
Põllumajandus	0,075	0,129	0,455	0,355	0,062	0,090
Metsamajandus	0,123	0,307	0,893	0,424	0,229	0,169
Kalapüük	0,135	.	0,456	.	0,089	.
Mäetööstus	0,116	.	0,844	.	0,139	.
Toiduainetööstus	0,023	0,065	1,554	1,170	0,078	0,118
Tekstiili- ja rõivatootmine	0,083	.	0,936	.	0,152	.
Puidutöötlemine, paberitootmine ja trükindus	0,044	0,096	1,231	1,079	0,089	0,182
Kemikaalide tootmine	0,059	.	1,356	.	0,119	.
Metalltooted, elektriseadmed	0,100	0,088	1,205	1,096	0,180	0,162
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0,080	.	0,237	.	0,026	.
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	0,194	.	0,226	.	0,053	.
Finants- ja kindlustustegevus	0,428	0,239	0,094	0,580	0,081	0,259
Haldus- ja abitegevused	0,154	0,207	0,710	0,638	0,150	0,258
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0,110	1,374	0,392	0,094	0,095	0,248
Kinnisvaraalaane tegevus	0,293	.	0,193	.	0,093	.
Haridus	0,179	0,092	0,703	1,085	0,244	0,164
Ehitus	0,076	0,009	1,698	1,868	0,194	0,099
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite remont	0,041	0,187	1,910	0,723	0,129	0,250
Veondus ja laondus	0,060	0,115	1,013	0,516	0,107	0,118
Majutus ja toitlustus	0,060	.	0,801	.	0,087	.
Info ja side	0,210	0,270	0,800	0,220	0,224	0,119
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	0,221	.	0,461	.	0,133	.
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	0,134	-0,007	1,133	0,143	0,224	-0,001

¹Ei - Investeeringutoetust mittesaanud ettevõtted; ²Jah - Investeeringutoetust saanud ettevõtted

. grupis on alla 7 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

Algandmed: Äriregister

Lisa 17. MAK 2014-2020 makstud toetused

(miljon €, seisuga 31.12.2018)

Tähis	Meede	Eraisik	FIE	Äriühing	Kokku	%
M01*	1. Teadmussiire ja teavitus			3,2	3,2	0,8%
M02*	2. Nõustamisteenused, põllumajandusettevõtte juhtimis- ja asendusteenused			2,5	2,5	0,6%
M03	3. Kvaliteedikavades osalemine ja kvaliteedikavade raames toodetud toodete edendamine			0,1	0,1	0,0%
M04	4. Investeeringud materiaalsesse varasse	0,3	12,6	111	123,9	31,7%
M04.1	4.1 Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks		11,7	58,2	69,8	17,9%
M04.1*	4.1 Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks, rahastamisvahend			15	15	3,8%
M04.2	4.2 Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks			15,7	15,7	4,0%
M04.2*	4.2 Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks, rahastamisvahend			7,8	7,8	2,0%
M04.3	4.3 Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamine ja hoid		0,7	13,9	14,6	3,8%
M04.4	4.4 Kiviaia taastamise toetus	0,3	0,2	0,4	0,9	0,2%
M05	5. Loodusõnnetuses ja katastroofides kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamine ning asjakohaste ennetusmeetmete kasutuselevõtmine			1,1	1,1	0,3%
M06	6. Põllumajandusettevõtete ja ettevõtluse areng		15,9	40,8	56,7	14,5%
M06.1	6.1 Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine		1,2	10,4	11,6	3,0%
M06.3	6.3 Väikeste põllumajandusettevõtete arendamine		13,6	9,1	22,8	5,8%
M06.4	6.4 Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas		0,9	3,3	4,2	1,1%
M06.4*	6.4 Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas, rahastamisvahend			7,8	7,8	2,0%
M08	8. Investeeringud metsaala arengusse ja metsade elujõulisuse parandamisse	0,6	0,3	3	3,8	1,0%
M09	9. Tootjarühmade ja -organisatsioonide loomine			2,9	2,9	0,7%
M10	10. Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameede	1,7	20,2	62,4	84,3	21,6%
M11	11. Mahepõllumajandus		15,7	29	44,7	11,5%
M12	12. Natura 2000 ja veepoliitika raamdirektiivi kohased toetused	8,7	1,3	4	14	3,6%
M14	14. Loomade heaolu toetus	0,5	4	13,4	17,9	4,6%
M16	16. Koostöö		0,2	3,1	3,2	0,8%
M19	19. LEADER		0,5	31,5	32	8,2%
	MAK 2014-2020 KOKKU	11,7	70,8	307,7	390,2	100%

Andmetes kajastub rahastamisvahend ning ei kajastu tehnilise abi vahendid

* Toetust on makstud nn teenuse pakkujale, kuid tegelikeks kasusaajateks võisid olla nii eraisikud, FIEd kui ka äriühingud

Lisa 18. Varasemate uuringute ülevaade

Tabelitesse on koondatud käesoleva uuringu teemade jaoks asjakohasemate uuringute lühikirjeldused ning põhijäreldused.

Nr	Uuringu nimi	Valdkond	Lühikirjeldus	Sihtrühm	Koostajad	Valmimise aeg
1.	Eesti toidusektori ekspordivõimekus (jätku-uuring 2019) 119 lk, link: https://www.agri.ee/et/uudised-pressiinfo/uuringud/valdkondlikud-uuringud/pollumajandus-ja-maaelu http://www.ki.ee/ (alajaotus „Muud uuringud“)	Eksport	Uuringu eesmärgiks on analüüsida Eesti toidusektori ekspordivõimekust piima-, liha- ja kalasektoris. Töös antakse ülevaade vastavatest trendidest maailmas, sh Euroopa Liidus, ning analüüsitakse Eesti piima-, liha- ja kalasektori väliskaubandust nii koguselises kui väärtuselises aspektis, seejuures eraldi ka tootegruppide lõikes.	Piima-, liha- ja kala-sektor	EKI	04/2019
2.	Maaettevõtluse olukord ja areng erinevate tegevusalade ja sektorite lõikes 57 lk, link: http://ms.emu.ee/et/teadusinfo/uuringute-aruanded/	Maapiirkonna ettevõtlus	Uuringu eesmärk oli anda ülevaade maapiirkonna ettevõtluse olukorrast, kirjeldades maaettevõtete arvukust ja õiguslikke vorme ning majanduslikku arengut valdade ja regioonide ning sektorite ja tegevusalade lõikes.	Maapiirkonna ettevõtted MAK 2014—2020 määratluse järgi	Jüri Lillemets, Mati Mõtte, EMÜ	10/2016
3.	Põllumajandustootja majandustegevuse mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas 53 lk, link: http://ms.emu.ee/et/teadusinfo/uuringute-aruanded/	Majandustegevuse mitmekesistamine	Uuringu eesmärgiks oli anda ülevaade põllumajandustootja majandustegevuse mittepõllumajandusliku tegevuse suunas mitmekesistamise põhjustest, vajalikkusest ja mõjust põllumajanduslikule ettevõtlusele, seostest ettevõtja suuruse, finantsnäitajate ja muude sotsiaalmajanduslike teguritega ning teha selle alusel ettepanekuid meetme 6.4 muutmiseks. Selleks viidi läbi kaks ankeetküsitlust põllumajandusettevõtjatele ja analüüsiti ka Äriregistrist pärit andmeid põllumajandusettevõtja-te põhi- ja lisategevusala ning vastavate müügitulu suuruste kohta.	Põllumajandustootjad: ettevõtted, mille kõrgeima müügituluga tegevusala kuulub taime- ja loomakasvatuse, jahinduse ja neid teenindavate tegevusalade alla.	Jüri Lillemets, Mati Mõtte, EMÜ	09/2016
4.	Maapiirkonna majandustegevuse mitmekesistamise meetme investeeringute mõjususe analüüs	Majandustegevuse mitmekesistamine	Uuringu eesmärgiks oli läbi viia meetme 3.1 investeeringute mõjususe analüüs, mille tulemusena anti ülevaade mõjusamate investeeringute analüüsimiseks ja kaardistami-		Jüri Lillemets, Mati Mõtte, EMÜ	08/2016

Nr	Uuringu nimi	Valdkond	Lühikirjeldus	Sihtrühm	Koostajad	Valmimise aeg
	45 lk, link: http://ms.emu.ee/et/teadusinfo/uuringute-arueded/		seks vajalikest kriteeriumitest, hinnati investeeringute mõju maapiirkonna majandustegevusele ja tööhõivele, kirjeldati meetme 3.1 raames ellu viidud mõjusamaid väike- ja suurprojekte, tehti ettepanekud meetme 3.1 projektide mõjususe eelhindamiseks ning analüüsi meetme 6.4 hindamiskriteeriumite.			
5.	Põllumajandusettevõtjate, sh investeeringutoetuse taotlejate finantsolukord 2015. aastaks 74 lk, link: http://ms.emu.ee/et/teadusinfo/uuringute-arueded/	Finantsnäitajate analüüs	Käesoleva uuringu eesmärgiks on analüüsida Eesti põllumajandustootjate finantsnäitajate muutust perioodil 2011–2015 ning hinnata investeeringutoetuste puhul lävendikriteeriumeid. Lisaks pakkuda välja täiendavaid võimalusi sektori finantsvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parendamiseks.	Põllumajandusettevõtjad, kes kuulusid EMTAK koodi alusel taimekasvatuse, loomakasvatuse ja segapõllumajanduse gruppi	EMÜ Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond	2014
6.	Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus 368 lk, link: http://ms.emu.ee/et/teadusinfo/uuringute-arueded/	Maapiirkonna ettevõtlus	Uuringu "Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus" eesmärk oli läbi viia Eesti maapiirkonna ettevõtluse vajaduste analüüs, mille raames selgitatakse välja maapiirkonnas tegutsevad ettevõtjad, nende olukord, ettevõtluse areng ja arengusuunad ning arenguks vajalike ressursside olemasolu ja vajadus.	Uurimisobjektiks olid Eesti 15 maakonna maapiirkonna põllumajanduslike ja mittepõllumajanduslike tegevusalade ettevõtjad ning kohalikud omavalitsused.	EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituut	2012

Leiud ja järeldused:

Uuringu järk nr	Põhilised leiud ja järeldused
1.	<p>Järeldused:</p> <ul style="list-style-type: none"> Eesti toidusektori ekspordikäive kasvas 2018. aastal 0,2% 2017. aastaga võrreldes ja ületas 2014. aasta taseme 2,6%. Vene turu äralangemisest tingitud kriisist ei ole piima-, liha- ja kalasektor 2018. aastaks veel täielikult taastunud. Toidusektori ekspordikäibe kasvule aitas kaasa teravilja eksport, mis kasvas 2018. a 26% võrreldes 2014. aastaga. Piima- ja lihasektorite taastumine on olnud kiirem kui kalasektoris. Eesti toidusektori ekspordis on jätkuvalt suure osatähtsusega toorme eksport. 2018. aastal oli Euroopa põllumajandustoormete turg üsna positiivne: tõusid teraviljade, piima- ja lihahinnad (v. a veiseliha). Põuane suvi tõi kaasa nisu hinnatõusu. Toorpiima ekspordikogus langes 2018. aastal 2017. aastaga võrreldes 6% (kuid ületas 2014. aasta taset 9%).

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<ul style="list-style-type: none"> • Oluline Venemaa sihtturg on jäänud endiselt suletuks, samas uutele turgudele sisenemine ja vähenenud ekspordikoguste taastamine võtab aega. Näiteks piimasektoris oli 2018. aastal juhuslikke ja ühekordseid ekspordipartnereid rohkem kui püsivaid partnerriike. Aasia turgude sisenemine võtab aega ja nõuab suuremat koostööd ning püsivate koostööpartnerite leidmist. • Teised Balti riigid on nii piima- kui lihasektori olulisimaks turuks. Kalaturu ekspordis on olulised Soome ja Ukraina. • On positiivne, et hea maksevõimega Põhjamaade turgusid on suudetud pärast Venemaa-poolsete piirangute kehtestamist hoida ja ärisuhteid edasi arendada. Näiteks kasvas Põhjamaade osatähtsus 2018. aastal (võrreldes 2014. aastaga) kalasektori ekspordikäibes 34%-lt 49%-le. • Toidusektori eksport vajaks paremat fookuste seadmist. Väga väikeste juhuslik partiide müügi asemel üle kogu maailma tasuks välja valida sobilikud turud, neid põhjalikumalt tundma õppida ja koostööd pikemaajaliselt arendada. Eesti koguseline ekspordipotentsiaal on maailma mõistes on väike ja liialt suur hulk turgusid ei võimalda tunda partnereid, riikide eripärasid ja edasi liikuda kõrgema lisandväärtusega toodete müügil.
2.	<p>Käesolevas uuringus on ettevõtete arvukuse kirjeldamisel aluseks Statistikaameti avalikud andmed majanduslikult aktiivsete üksuste kohta, mis põhinevad Statistikaameti poolt koostataval statistilisel profiilil. Ettevõtetenähtena käsitletakse äriühinguid ja füüsilisest isikust ettevõtjaid (FIE-d). Äriühinguteks loetakse osaühingud, aktsiaseltsid, usaldusühingud, tulundusühingud, välismaa äriühingute filiaalid, täisühingud ja Euroopa äriühingud. Uuringus ei käsitleta kasumitaotlusega üksusi (mittetulundusühingud, sihtasutused, riigiasutused, kohaliku omavalitsuse asutused).</p> <p>Maapiirkonna ettevõtete arv tõusis vahemikus 2000—2015 10,2 tuhandelt 33,2 tuhandeni ehk 225% võrra. Maaettevõtete osatähtsus kõikidest Eesti ettevõtetest on vaatlusalusel perioodi aga üsna vähe muutunud, langedes 2001. aasta 30%-lt 2015. aastal 28%-le. Kui alla 10 töötajaga Eesti ettevõtete hulgas on maapiirkonnas tegutsevaid peaaegu kolmandik, siis 250 ja enama töötajaga ettevõtetest moodustavad maaettevõtted vaid kümnendiku.</p> <p>Regioonide võrdluses on maaettevõtete osatähtsuse mõttes vähem Põhja-Eestis ning maakondades võrdluses Harju, Tartu, Ida-Viru ja Pärnu maakondades. Teistes maakondades on ülekaalus maaettevõtted. Valdade võrdluses on enam maaettevõtteid vahetult suuremate linnade ümbruses ja seal oli ka nende juurdekasv aastatel 2010—2015 kiirem. Hinnates ettevõtete arvu aga elanike suhtes, on ettevõtteid elanike kohta enam Eesti lääneosas, vähem aga Ida-Virumaal. Seega oleks maaettevõtluse piirkondlike erinevuste tasandamiseks kasulik arendada ettevõtlusaktiivsust selles osas vähem arenenud omavalitsustes, eriti aga Eesti keskosas ja Ida-Virumaal.</p> <p>Tegevusalade võrdluses on maaettevõtteid linnalistest rohkem vaid põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi tegelevate ettevõtete seas ning suhteliselt palju ka ehituse, töötleva tööstuse ning majutuse ja toitlustuse valdkonnas. Maaettevõtetest kolmandik tegelevad primaarsektoris ja enam kui kümnendik kaubanduse või mootorsõidukite remondiga. Piirkondlikult on primaarsektori ettevõtete osatähtsus madalam Põhja-Eestis ja teiste suuremate linnade ümbruses. Tööstus- ja teenidusektori ettevõtteid on nendes piirkondades aga rohkem ja tertsiaarsektori kõrge osatähtsus iseloomustab eriti Põhja-Eestit. Nii vajavad majandustegevuse väljapoole põllumajandust mitmekesistamist enam Kesk- ja Lõuna-Eestis asuvad vallad, kus vastavaid investeeringuid tuleks enam toetada kui näiteks Harjumaal.</p> <p>Võrreldes sektoreid mitmete näitajate alusel paistab primaarsektor silma äärmiselt kõrgete põhivara investeeringutega. Sama tõsiasja kinnitab ka tegevusalade võrdlemine, sest kui põllumajandusega tegelevate äriühingute müügitulu oli 11%, siis põhivara investeeringud 30% kõikide maapiirkonna äriühingute vastavast näitajast. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et praegu on valdav enamus maaettevõtlusega seotud investeeringutoetustest suunatud põllumajanduse valdkonda. Maaelu- ja ettevõtluse mitmekesisusele aitaks seega rohkem kaasa teistel tegevusaladel tegelevate ettevõtete senisest aktiivsem toetamine.</p> <p>Maapiirkonna äriühingute turuosa ehk nende poolt tekitatud müügitulu osatähtsus oli 2014. aastal alla 10 töötajaga äriühingute puhul 13% ja suuremate äriühingute seas 12%. Maapiirkonna äriühingute keskmine müügitulu oli võrreldes teiste äriühingutega samal aastal umbes poole madalam. Nii lisandväärtus kui ka põhivara investeeringud on samuti maapiirkonna äriühingutel keskmiselt madalamad. Kui müügitulu ja lisandväärtuse loomisest domineerib alla 10 töötajaga äriühingute seas tertsiaarsektori ja suuremate äriühingute puhul sekundaarsektor, siis põhivara investeeringute kontekstis on ka primaarsektor oluline. Regioonide võrdluses luuakse enam müügitulu ja lisandväärtust Kesk- ja Lõuna-Eestis ning kõikides regioonides on selles osas ülekaalus sekundaarsektor. Põhivara investeeringud on kõrgemad Kesk-, Lõuna- ja Lääne-Eestis. Maapiirkonna ettevõtete keskmine</p>

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<p>varade ja omakapitali rentaablus on mõnevõrra madalam kui teistel ettevõtetel, kuid müügitulu rentaablus alla 10 töötajaga ettevõtete puhul kõrgem. Veidi madalam on ka maapiirkonna äriühingutes keskmine tööviljakus. Nende näitajate alusel on maapiirkonna äriühingud teistega võrreldes madalama konkurentsivõimega.</p> <p>Keskmine likviidsus on maapiirkonna äriühingutel umbes neli korda madalam kui kogu Eestis, ent lühiajaliste kohustuste kattekordaja samal tasemel ja võlakordaja kõrgem. Seega on maapiirkonna äriühingute võlgnevused Eesti keskmisest natuke paremini kaetud nii käibevara kui ka omakapitaliga, kuid oluliselt halvemini kergemini rahaks muudetava varaga.</p> <p>Enamik maapiirkonna FIE-sid tegutseb primaarsektoris ja väga madal on maapiirkonnas sekundaarsektori FIE-de osatähtsus. Kuigi primaarsektoris on oluliselt kõrgem keskmine tulu, on veelgi kõrgemad kulud, mistõttu primaarsektori FIE-de keskmine tuleml on kokkuvõttes negatiivne. Valdav osa Eesti primaarsektori FIE-dest tegutsevad maapiirkonnas. Võrreldes Eesti keskmisega on maapiirkonnas tegutsevate primaarsektori FIE-de ettevõtluse tuleml märkimisväärselt madalam, kõrgem aga tertsiaarsektoris.</p>
3.	<p>Kuna võimalike küsimuste valik sõltus suuresti sellest, kas ettevõtjal oli kogemus ettevõtluse mitmekesistamisega või mitte, siis moodustati küsitluse teel andmete kogumise lihtsustamiseks kaks erinevat valimit: mitmekesistanute ja mikropõllumajandusettevõtjate valimid. Mitmekesistanute valimisse kuulus 202 ettevõtjat. Mikropõllumajandusettevõtjate valimisse kuulus 1345 ettevõtjat.</p> <p>Aastatel 2010-2014 on 21% ainult põllumajandustegevusega tegelevatest ettevõtjatest mitmekesistanud enda ettevõtte majandustegevust mõnele teisele põllumajanduslikule tegevusele. Samal perioodil ei ole märkimisväärselt muutunud mittepõllumajandusliku tegevusega tegelevate põllumajandusettevõtete osatähtsus. Seega Eesti põllumajandustootjad küll mitmekesistavad enda ettevõtte majandustegevust, ent seda peamiselt põllumajanduslikus suunas.</p> <p>Seega on kõige enam ja järjepidevamalt müügitulu kasvanud ainult põhitegevusalaga tegelevatel põllumajandustootjatel, samas kui lisategevusaladega põllumajandusettevõtete puhul oli see kasv oluliselt tagasihoidlikum. Selle põhjuseks võib olla ka asjaolu, et vähem kindla põhitegevusalaga müügituluga põllumajandusettevõtted on enda ettevõtlustegevust mitmekesistanud.</p> <p>Selliseid põllumajandusettevõtteid, mille mittepõllumajandusliku lisategevusalaga müügitulu moodustas vähemalt 1% põhitegevusalaga müügitulust, oli 12% kõikidest ettevõtetest. Kui võtta mitmekesistamise aluseks aga eelnevalt välja toodud 30% määr, siis oli mittepõllumajandusliku lisategevusalaga põllumajandusettevõtteid 1832 ettevõttest 78 ehk 4,3%. Arvestades, et 2015. aastal oli Eestis põllumajandusettevõtteid kokku 17 634 (Statistikaamet 2016) ja võttes aluseks, et mitmekesistamise osatähtsus ei olene ettevõtete õiguslikust vormist, siis võib hinnata väljapoole põllumajandust mitmekesistanud põllumajandusettevõtete arvuks Eestis 758. Sealjuures oli põllumajandusliku lisategevusalaga suunas mitmekesistanud põllumajandusettevõtteid 10% võrra rohkem ehk 14%. Antud numbrite puhul on oluline arvesse võtta, et need kajastavad vaid mitmekesistamist põllumajandusettevõtte sees, mitte aga sellised olukorrad, kus sama ettevõtja on enda ettevõtte tegevuse mitmekesistamiseks põllumajandusettevõtte kõrvale teise ettevõtte loonud.</p> <p>Seega võib Eesti kontekstis pidada olulisimaks teguriks ettevõtte väljapoole põllumajandust mitmekesistamisel taimekasvatuse hooajalisust.</p> <p>Enamuse vastajate hinnangul oli mitmekesistamisel nende ettevõtte majanduslikule olukorrale aga positiivne mõju.</p> <p>Kokkuvõttes ei vähenenud pärast mitmekesistamist märkimisväärselt põllumajandusettevõtjate põllumajanduslik müügitulu ja selle alusel võib pidada vähetõenäoliseks ka põllumajandusliku toodangu mahu kahanemist mitmekesistamise tulemusel.</p> <p>Selle alusel võib hinnata keskmist meetmet 3.1 toetatud ettevõtjat pigem suuremaks, samas kui meetmes 6.4 osalejad ei erine suuruse mõttes oluliselt keskmisest põllumajandustootjast. Väga suure müügitulu ja töötajate arvuga ettevõtjad ei ole osalenud aga kummaski mitmekesistamise meetmes.</p> <p>Seega on meetmete 3.1 ja 6.4 raames enda ettevõtte tegevust väljapoole mitmekesistanud pigem taimekasvatusega ja vähem loomakasvatusega tegelevad ettevõtted. Seega on neis meetmetes osalenud eelkõige ettevõtted, kelle majandustegevus on hooajalisem.</p>

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<p>Vaid kümnendik vastanutest ei olnud meetmest teadlikud. Veidi alla veerandi mitmekesistanud ettevõtjatest ei taotlenud toetust, kuna tingimused või kriteeriumid olid liiga ranged. Enam kui veerand oli selliseid ettevõtjaid, kes küll taotlesid mitmekesistamiseks toetust, ent ei saanud seda. “. Seega võib üheks toetuse vähese taotlemise põhjuseks pidada ka asjaolu, et toetuse taotlemise ja kasutamise protsess on paljude ettevõtjate jaoks liialt bürokraatlik ja keeruline.</p>
4.	<p>Ettevõtte näitaja ja võrdlusgrupi keskmise näitaja erinevuse vahet investeeringule eelneval ja järgneval teisel aastal käsitletaksegi järgnevalt meetme mõjuna igale meetme 3.1 raames investeeringu teinud ettevõtte näitajatele. Meetme 3.1 toetuse saajaid oli 723 ja nendest 315 ettevõtte kohta oli tulevat andmete puudustest võimalik arvutada meetme mõju vähemalt ühele kuuest indikaatorist. Meetme mõju kõigile kuuetele indikaatorile oli võimalik arvutada 151 meetmes osalenud ettevõtte puhul.</p> <p>Meetme 3.1 mõjul tõusis meetmes osalenute keskmine BLV 29,8 tuhande euro võrra. Kui toetuse saajate BLV töötaja kohta ehk tööjõu tootlikkus oli enne investeeringu tegemist oluliselt kõrgem võrdlusgrupi vastava näitaja väärtusest, siis pärast investeeringut on see langenud madalamaks. Trendi järgi hinnates tööjõu tootlikkus investeeringuga seoses pigem langes. Sellest võib järeldada, et meetme 3.1 tulemusel on toetuse saajate keskmine tööjõu tootlikkus langenud ja languseks võib pidada 6,1 tuhat eurot aastas.</p> <p>Võib öelda, et meetme 3.1 mõjul tõusis toetuse saajate töötajate arv keskmiselt enam kui ühe töötaja võrra. Samal ajal on tööjõukulude trend oluliselt erinev. Teisel ja kolmandal aastal enne ja pärast investeeringu tegemist olid meetmes osalenute keskmised tööjõukulud samal tasemel võrdlusgrupi vastava näitajaga, vahepealsetel aastatel aga paari tuhande euro võrra madalamad. Sellest võib järeldada, et tööjõukulud on seotud investeeringute tegemisega. Näiteks on võimalik, et investeeringute rahastamiseks hoiavad ettevõtjad vahetult enne ja pärast investeeringu tegemist ja selle ajal kokku preemiate või muude töötajatele makstavate kompensatsioonide arvelt. Kuna keskmiste tööjõukulude kasvuks tehtud investeeringute mõjul võib lugeda 586 eurot, siis meetme 3.1 tulemusel ka tööjõukulud mõnevõrra kasvasid.</p> <p>Ka meetmes osalenute põhivara muutust investeeringu teostamisele eelneva ja järgneva kolmanda aasta vahel iseloomustab üldisemalt tõus. /.../ Siiski meetme 3.1 tulemusel toetatud ettevõtete põhivara tõusis märkimisväärselt ja meetme mõjuks võib pidada keskmiselt 65,4 tuhat eurot.</p> <p>Konkurentsivõimet iseloomustavad BLV ja müügitulu näitajad määrasid statistiliselt olulisel määral seda, milline oli meetme 3.1 mõju nendele näitajatele. Ettevõtte iga BLV euro suurendas meetme 3.1 mõju ettevõtete BLV-le 0,57 euro võrra ja mõju müügitulule 1 euro võrra. Samal ajal ei määratud aga müügitulu meetme 3.1 mõju BLV-le ja iga ettevõtte müügitulu euro hoopis vähendas selle mõju müügitulule 0,39 euro võrra. Selline tulemus on teatud mõttes ootuspärane, kuna madalamat müügitulu võib olla kõrgema näitajaga võrreldes tegevuse mitmekesistamisega lihtsam suurendada. /.../ Eelneva põhjal võib väita, et meetmel 3.1 oli positiivsem mõju eelkõige selliste toetuse saajate konkurentsivõimele, kes toetuse määramisele eelneval aastal tekitasid oma tegevusega rohkem lisandväärtust, ent kelle müügitulu näitaja oli pigem madalam.</p> <p>Sarnaselt eelnevatele näitajatele mõjutas ka ettevõtete toetuse määramisele eelnev põhivara näitaja meetme 3.1 mõjusust põhivarale. Toetatud ettevõtte iga põhivara euro suurendas meetme 3.1 mõju ettevõtte põhivarale 0,45 euro võrra. Kuigi kohustuste summa järgi võis hinnata ka meetme 3.1 mõju töötajate arvule, oli vastav koefitsient äärmiselt madal. Iga kohustuse euro suurendas BLV näitajat meetme 3.1 tulemusel 0,15 euro võrra ehk suurmate võlgnevustega toetatud ettevõtted löid oma investeeringuga rohkem lisandväärtust. Seega kasvas meetme 3.1 rakendamisel põhivara eelkõige juba kõrgema põhivaraga ettevõtetel, samas kohustused suurendasid loodavat lisandväärtust.</p> <p>Toetuse saajate suurem töötajate arv tähendas samas madalamat BLV kasvu meetme 3.1 raames tehtud investeeringu tulemusel. Iga ettevõtte töötaja vähendas meetme 3.1 mõju ettevõtte lisandväärtuse näitajale umbes 8,2 tuhande euro võrra, mis võis tuleneda kõrgematest tööjõukuludest rohkemate töötajatega ettevõtetel. Samuti vähenes töötajate arv meetme 3.1 tulemusel keskmiselt 0,15 töötaja võrra iga ettevõtte töötaja kohta. Nii oli ettevõtte kõrgemal töötajate arvul negatiivne mõju meetme 3.1 mõjul BLV-le ja töötajate arvule.</p>

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<p>Ootuspäraselt suurendas investeeringu summa meetme 3.1 mõju toetuse saajate põhivarale ja iga meetme raames investeeritud euro kasvatas meetme mõju põhivarale 0,6 euro võrra. Seda erinevust on võimalik mitmeti põhjendada. Näiteks ei paigutatud kõikide tegevuste puhul investeeringut põhivarasse (teavitustöö tegemine) või ei kajastu investeeritud summa nii otseselt põhivaras. Samuti võis uue põhivara soetamisega kaasneda ka vana maha kandmine. Lisaks investeeringu summale kaasnes kõrgema põhivaraga meetme positiivsem mõju müügitulule, kuna iga meetme raames investeeritud euro suurendas mõju müügitulule 0,46 euro võrra. Kuigi põhivara tõstis ka meetme mõju tööjõukuludele, oli see mõju vaid 0,01 eurot ühe põhivara euro kohta. Suurprojektid ei erinenud sealjuures meetme 3.1 mõjususe osas väikeprojektidest. Selle põhjal võib väita, et meede 3.1 oli töötajate arvule positiivsema mõjuga selliste projektide puhul, kus investeeringu summa oli kõrgem, kuid suur- ja väikeprojektide vahel selles osas erinevust ei olnud.</p>
5.	<p>Uuringus kasutati sekundaarandmeid Äriregistri andmebaasist, MAK 2007–2013 püsihindamise andmebaasist ning Eesti Maksu- ja Tolliameti andmeid. Andmete analüüsimisel kasutati kvantitatiivset meetodit (suhtarvude asendikeskmised) ning tulemused on esitatud põllumajandustootjate tegevusvaldkondade lõikes (aiandus, lamba- ja kitsekasvatus, lihavesikasvatus, linnukasvatus, mesindus, muu loomakasvatus, muu põllumajandustegevus, muu taimekasvatus, piimatootmine, püsiloomakasvatus, seakasvatus, segatootmine, teraviljakasvatus).</p> <p>Analüüsi põhiosaks valitud majandusnäitajad olid: üldised majandusnäitajad (müügitulu, ärikasum, põhivara), lisandväärtus, varade rentaablus (ROA), omakapitalirentaablus (ROE), müügi- ja rentaablus, võlasiduvus, võlakordaja, maksevõime, likviidsus, lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja. Äriühingute majandusnäitajaid vaadeldi eraldi tegevusvaldkondade lõikes perioodil 2011–2012 ning FIEde andmeid perioodil 2012–2013. Majandusnäitajate prognoos koostati aastaks 2015.</p> <p>Müügitulu analüüsimisel selgus, et mediaan müügitulu oli vaadeldavatel aastatel aianduse, lihavesikasvatuse, muu taimekasvatuse, mesinduse, muu loomakasvatuse, püsiloomakasvatuse ning lamba- ja kitsekasvatuse tegevusala ettevõtjatel kordi väiksem võrreldes linnukasvatuse, seakasvatuse, piimatootmise ja teraviljakasvatuse tegevusala ettevõtjate näitajaga. Seega ei suuda 50% vastavate tegevusalade ettevõtjatest teenida piisavalt suurt müügitulu jätkusuutlikkuse tagamiseks. Ka MAK 2014–2020 põllumajandusettevõtjatele seatud müügitulu miinimumnõude analüüsimisel selgus, et müügitulu alusel kvalifitseeruks toetuse saajatena kõige enam linnukasvatuse, piimatootmise ja teraviljakasvatuse tegevusala ettevõtjaid. Selleks, et muuhulgas ka aianduse, mesinduse ning lamba- ja kitsekasvatuse tegevusalade ettevõtjate mediaan müügitulu suureneks, tuleks nende tegevusalade ettevõtjatel leida võimalusi arendada tootmist ja toodangu müüki. Majanduslikust aspektist lähtuvalt võib alumise kvartiili müügitulu näitaja põhjal järeldada, et ¼ tegevusala ettevõtjatest omab väga väikest müügitulu ja ülemise kvartiili müügitulu näitaja alusel, et ¼ tegevusala ettevõtjatest omab väga kõrget müügitulu, mistõttu tuleks kaasa aidata alumisse kvartiili kuuluvate tegevusalade ettevõtjate majandustegevusele. Toetuste efektiivse rakendamise seisukohalt oleks vajalik suunata tähelepanu ettevõtjatele, kes asuvad müügituluga kvartiilhaardes ehk Q3 ja Q1 vahel.</p> <p>Ärikasumi analüüsimisel selgus, et mediaan ärikasum oli vaadeldavatel aastatel kordi väiksem teraviljakasvatuse, aianduse, lihavesikasvatuse, muu taimekasvatuse, mesinduse, muu loomakasvatuse, püsiloomakasvatuse, segatootmise ning lamba- ja kitsekasvatuse tegevusala ettevõtjatel võrreldes piimatootmise, linnukasvatuse ja seakasvatuse tegevusala ettevõtjate näitajaga. Majanduslikust aspektist lähtuvalt võib alumise kvartiili ärikasumi näitaja põhjal järeldada, et ¼ tegevusala ettevõtjatest omab väga väikest ärikasumit ja ülemise kvartiili ärikasumi näitaja alusel, et ¼ tegevusala ettevõtjatest omab väga kõrget ärikasumit, mistõttu tuleks kaasa aidata alumisse kvartiili kuuluvate tegevusalade ettevõtjate majandustegevusele. Toetuste efektiivse rakendamise seisukohalt oleks vajalik suunata tähelepanu ettevõtjatele, kes asuvad müügituluga kvartiilhaardes ehk Q3 ja Q1 vahel.</p> <p>Põhivara suuruse analüüsimisel selgus, et suurema müügituluga (üle 200,0 tuhande eurot) ettevõtjad olid enam põhivaraga varustatud võrreldes alla 200,0 tuhande euro suuruse müügituluga ettevõtjatega. Kõige paremini oli põhivaraga varustatud loomakasvatuse tegevusala (sh piimatootmine, linnukasvatus, seakasvatus, lihavesikasvatus, mesindus,</p>

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<p>muu loomakasvatust). Väiksema kui 200,0 tuhande euro suuruse müügituluga ettevõtjate hulgas olid põhivaraga paremini varustatud mediaan näitaja alusel lamba ja kitsekasvatuse tegevusala ettevõtjad, piimatootmise, seakasvatuse ja lihavesikasvatuse tegevusala ettevõtjad. Suurema kui 200,0 tuhande euro suuruse müügituluga ettevõtjate hulgas olid põhivaraga paremini varustatud piimatootmise tegevusala ettevõtjad.</p> <p>Lisandväärtuse loomise osas domineerisid seakasvatuse, piimatootmise ja linnukasvatuse tegevusala ettevõtjad. Piimatootmise ja linnukasvatuse tegevusala ettevõtjate poolt loodav lisandväärtus ületas mitmeid kordi ülejäänud tegevusalade ettevõtjate mediaan lisandväärtuse näitajat. Ka tulevikus loovad mõnevõrra rohkem lisandväärtust piimatootmise tegevusala ettevõtjad võrreldes ülejäänud tegevusalade ettevõtjatega. Tasuvuse ja kasumlikkuse (omakapitali rentaablus, varade rentaablus, müügirentaablus) näitajate analüüsimisel selgus, et üldjoontes olid paremad näitajad taimekasvatuse tegevusala ettevõtjatel (sh aiandusega, püsilikultuuride kasvatusega, muu taimekasvatusega ja teravilja kasvatuse tegevusala ettevõtjatel) võrreldes teiste tegevusalade ettevõtjatega. Toetuste efektiivse rakendamise seisukohalt oleks vajalik suunata tähelepanu ettevõtjatele, kes asuvad tasuvuse ja kasumlikkuse näitajatega kvartiilhaardes ehk Q3 ja Q1 vahel.</p> <p>Kapitali struktuuri ja finantsvõimenduse suhtarvude (omakapitali võlasiduvus ja võlakordaja) analüüsimisel selgus, et tegevusalade lõikes jäi mediaan omakapitali võlasiduvus väga madalaks aianduse, teraviljakasvatuse, lihavesikasvatuse ja mesinduse tegevusala ettevõtjatel – näitaja jääb nimetatud tegevusalade lõikes alla 0,6, mistõttu võib järeldada, et 50% vastavate tegevusalade ettevõtjatest ei kasuta oluliselt suurel määral võõrkapitali. Ülejäänud tegevusalade lõikes võis omakapitali võlasiduvuse näitajat pidada aktsepteeritavaks. Mediaan võlakordaja jäi tegevusalade lõikes suhteliselt madalale tasemele (jäädes alla 0,5). Vahemikku 0,5 kuni 0,7 jäid võlakordaja alusel seakasvatuse, lamba- ja kitsekasvatuse ning linnukasvatuse tegevusala ettevõtjad. MAK 2007–2013 raames investeringutoetuse saamiseks kehtestatud nõuded põllumajandusettevõtjatele võlakordaja analüüsimisel selgus, et enamuse põllumajandustootjaid omasid üsna heal tasemel võlakordajat.</p> <p>Likviidsuse suhtarvude (lühiajaliste võlgnevuste katekordaja, maksevõimekordaja, likviidsus) analüüsimisel selgus, et tegevusalade lõikes jäi mediaan lühiajaliste võlgnevuste katekordaja heale tasemel, kuna mediaan suhtarvu väärtus oli üle 1,6 enamuse tegevusalade ettevõtjatel. Pigem rahuldavaks võis pidada mediaan lühiajaliste võlgnevuste katekordajat seakasvatuse ja muu põllumajandusettevõtte tegevusala ettevõtjatel. Mediaan maksevõimekordajat võis lugeda heaks, kuna mediaan suhtarvu väärtus on üle 0,9 enamuse tegevusalade ettevõtjatel. Pigem rahuldavaks võis pidada mediaan maksevõimekordajat mesinduse ja piimatootmise tegevusala ettevõtjatel. FIEde ettevõtluskulude ja -tulude analüüsimisel selgus, et põllumajandussaaduste tootmisega tegelevate FIEde arv oli perioodil 2012–2013 vähenenud. FIEdest suurema osa moodustasid segatootmise, teraviljakasvatuse ja aianduse tegevusala ettevõtjad. Kõige vähem oli FIEde hulgas linnukasvatuse ja seakasvatuse tegevusala ettevõtjaid. Kuigi FIEde arv oli vähenenud, oli keskmine ettevõtlustulu enamuse tegevusalade lõikes suurenenud. Kõige enam oli ettevõtlustulu suurenenud piimatootmise ning kõige enam vähenenud linnukasvatuse tegevusala ettevõtjatel. Samas ettevõtluskulud piimatootmise tegevusala ettevõtjatel (peamiselt soetatud kaupade ja teenuste kulude tõttu) suurenesid, mistõttu ka ettevõtlustulemi vaadeldaval aastatel vähenes. FIEde majandustulemuste muutusi tegevusvaldkondade lõikes laiemalt (taimekasvatust, loomakasvatust ja segatootmist) analüüsid selgus, et keskmine ettevõtlustulu ja –kulu suurenes taimekasvatuse (sh aiandus, püsilikultuurid, teraviljakasvatust, muu taimekasvatust) ja segatootmise tegevusala ettevõtjatel, samas keskmine ettevõtlustulemi nimetatud tegevusalade lõikes vähenes. Loomakasvatuse tegevusala ettevõtjatel (sh lamba- ja kitsekasvatust, lihavesikasvatust, linnukasvatust, muu loomakasvatust, mesindust, piimatootmist, seakasvatust) seevastu keskmine ettevõtlustulu ja –kulu vähenes ning keskmine ettevõtlustulemi suurenes, mis tulenes peamiselt seakasvatuse tegevusala ettevõtjate ettevõtlustulemi märkimisväärselt suurenemisest.</p> <p>Toetusest loobunud põllumajandustootjate majandusnäitajate analüüsimisel selgus, et meetme 1.4.1 ja 1.4.2 raames investeringud katkestanud ettevõtjate (eristamata nende tegevusala) majandusnäitajad olid mõnevõrra madalamad võrreldes kõigi põllumajandustootjate majandusnäitajate analüüsi tulemustega. Võrreldes katkestajate majandusnäitajaid (müügitulu, omakapitali ja müügirentaablus ning likviidsus) kogu põllumajandustootjate näitajatega, olid katkestajatel vaatluse all olevatest majandusnäitajatest kõrgem</p>

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<p>ainult mediaan müügitulu. Ülejäänud majandusnäitajad olid katkestajatel kehvemad (kohati koguni poole võrra kehvemad) võrreldes kogu põllumajandustootjate majandusnäitajatega. Seega võisid kehvad majandusnäitajad olla üheks aspektiks, miks ettevõtjad oma projekti katkestasid. Mõnevõrra stabiilsemad ja paremate majandusnäitajatega olid katkestajate seas taimekasvatuse tegevusala ettevõtjad.</p>
6.	<p>12.1. Ettepanekud riigile ettevõtluse toetamiseks maapiirkonnas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maapiirkondadele suunatud ettevõtluspoliitika meetmed peavad olema oluliselt laiemad kui põllumajanduspoliitika, sest maaettevõtlus ei tähenda enam vaid põllumajandust ja metsamajandust. Viimasel 10 aastal on maapiirkondade ettevõtlus oluliselt mitmekesisem, jätkunud on primaarsektori tähtsuse vähenemine. Maapiirkonna ettevõtetest poole moodustavad tertsiaarsektori ettevõtted, primaarsektori ettevõtete osatähtsus on langenud kolmandikuni. • Eelnevat arvesse võttes tuleks suurendada sidusust MAKi ja teiste riiklike programmide ja struktuurifondidest rahastatavate meetmete vahel. Nii ettevõtjad, eksperdid kui KOVide juhid rõhutasid vajadust sidusa riikliku regionaalpoliitika järele, mis toetaks Eesti ääremaade arengut läbi ettevõtlus-, haridus-, sotsiaal- kui põllumajanduspoliitika. • Primaarsektori info- ja nõuandesüsteem on kõige paremini välja arenenud. Teenindussektori ja tööstussektori suurema heterogeensuse tõttu on nende infoallikad oluliselt enam killustunud. Seega võiks senisest enam integreerida ka nende sektorite jaoks mõeldud infot olemasolevasse primaarsektori infosüsteemi ning juba olemasolevaid infosüsteeme (nt maaeluvõrgustik jms), mis sisaldavad ka nendele olulist infot, rohkem reklaamida. Ajakirjandus oli üks põhilisemaid infoallikaid, seetõttu on oluline ka juba eksisteerivate infoallikate suurem reklaamimine ajakirjanduses. • Alustavate ettevõtjate stardi- ja investeringutoetused tuleks siduda mitme-aastase nõustamise ja mentorlusega, mis aitaks noorel ettevõtjal vältida või aegsasti parandada tehtud vigu. EAS rakendab ärimentorlusprogrammi, ettepanekuks oli selle olulisem laiendamine, et mentorlus oleks laiemalt kättesaadavam. • Lisaks võiks alustavatele ettevõtjatele mõeldud toetusi välja maksta mitmes osas mitme aasta jooksul. Integreerituna mentorlusega soodustaks selline süsteem ettevõtete ellujäämist ja arengut. • Ettevõtete rahulolematuse põhjuseks praegu kättesaadavate koolitustega polnud mitte koolituste puudumine, vaid olemasolevate kõikum kvaliteet ja pealiskaudsus. Erinevate koolituste pakkumine on suur, kuid juba tegutsevatele ettevõtetele on need liiga üldised või on põhiohk nendes koolitustes mingi valdkonda sissejuhatusele. Sellega seoses on üheks ettepanekuks toetada pikemaajsete ja spetsiifilisemate koolituskursuste loomist, mis võimaldaks ettevõtjale või tema töötajale süvaõpet teatud valdkondades. Seoses koolituste kvaliteediga on aktuaalseks küsimuseks koolitusturu reguleerimisvõimalused, st et koolituste klientidel oleksid suuremad võimalused kaitsta oma huve ja koolituste taseme osas tagasisidet anda. • Nõuandesüsteemil on oluline roll ettevõtluskeskkonna, sh ettevõtjate ja töötajate, arendamisel. Seetõttu rõhutati nõuande põhjalikkuse ja sisu kvaliteedi tõstmise vajadust, milleks on vajalik nõuandeteenuste sihikindel ja otstarbekas arendamine ning nõustajate motivatsiooni sidumine ettevõtte majandustulemustega. • KOVide juhid ja ettevõtjad tõstasid vajaduse seniste toetusvaldkondade ja abikõlblike tegevusalade laiendamise järele uuel programmperioodil. Valdavalt rõhutati vajadust luua juurde rohkem toetusvõimalusi maapiirkonna tööstusettevõtetele ja tertsiaarsektori ettevõtetele. Arvestades, et tööstusettevõtetel on suurim potentsiaal töökohtade loomisel, on maapiirkonna majandusarengu soodustamiseks kõige aktuaalsem tööstussektorile mõeldud toetusvõimaluste laiendamine. • Piirkondade toetamisel on üheks palju mainitud võimaluseks regionaalsete maksusoodustuste kehtestamine teatud piirkondadele, et kohalikku ettevõtlust elavdada. Näiteks võiks rakendada tööjõumaksude (tulu- ja sotsiaalmaksu) soodustusi. Selliste soodustuste kehtestamisel peab olema hästi läbi mõeldud, mille arvelt katta võimalik maksuläekumiste vähenemine, et ei tekiks olukorda, kus see annaks tagasilöögi omavalitsuste rahastamisele. Üheks võimaluseks on soodustuste kehtestamine loodud täiendavate töökohtade puhul teatud perioodiks (näiteks viis aastat). • Regionaalseid soodustusi saaks rakendada ka riigihangete osalemisel teatud mahajäänud piirkondade (nt piirkonnas keskmine brutotulu, ettevõtlusaktiivsus, ettevõtlusmitmekesisus allapoole teatud näitajat, keskmiselt oluliselt suurem kaugus tõmbekeskusest jms) ettevõtjatele hindamisel lisapunkti andmisega või toetuste taotlemisel ettevõtte

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<p>omafinantseeringu määra diferentseerimisega ettevõtte asukoha alusel. Hangete hindamisel lisakriteeriumina ettevõtte paiknemise arvesse võtmine võiks olla üks viis, kuidas KOV-id saaksid kohalikku majandust toetada.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riigimaade kasutamine tuleks muuta paindlikumaks: näiteks KOVe võiks kaasata riigimaa müümisesse kohalikele ettevõtetele või mahajäänud piirkonnas võiks riigimaad tasuta kasutada anda, et elavdada kohapealset ettevõtlust. • KOVidele on väga oluline infrastruktuuri olukord ja areng. Seega tuleks luua toetusmeede, mida KOVid saaks kasutada ja mis oleks suunatud maapiirkonna ettevõtetele vajaliku infrastruktuuri ehitamisele. Näiteks KOVil või ettevõttel oleks võimalik taotleda toetust konkreetsele ettevõttele vajaliku infrastruktuuri ehitamiseks ning see peaks eelistatult jääma ka avalikku kasutusse. • Maaettevõtluse arendamisega tegelemine pole KOVide otsene kohustus ja neil puuduvad selleks ka valdavalt ressursid. Selleks, et motiveerida KOVe ettevõtlusele arenguvõimalusi looma, tuleks muuta KOVide rahastamis põhimõtteid nii, et mingi osa nende sissetulekutest tuleks nende piirkonna ettevõtete maksudest, nt osa tulumaksust dividendidelt. Kuna igasugune ettevõtlus tekitab omavalitsusele halduskoormust, siis taoline mehhanism motiveeriks KOVe tegelema ka nende jaoks tülikate ja ebamugavate ettevõtete probleemide lahendamisega. • Tuleks vähendada bürokraatiat ning lihtsustada asjaajamist ja erinevaid nõudeid. Toetuste taotlemisel tuleks lühendada menetlustähtaegu. • Lisaks väikeettevõtluse toetamisele tuleks toetada pereettevõtlust, sh noortaluniku toetuste sarnaseid toetusi ka muude ettevõtete järglastele üleandmiseks, mis soodustaks noorte jäämist maapiirkonda. • Selleks, et suunata alakasutatud ressursid (söötis maa, kasutamata tootmishooned) passiivsete omanike käest uuesti kasutusse, tuleks anda KOVidele suuremad õigused nende ressursside kasutamise reglementeerimiseks. <p>12.2. Ettepanekud uue programmiperioodi toetuste kohta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maapiirkonna ettevõtluses on väga suured piirkondlikud erinevused nii tegevusalades kui ettevõtlusaktiivsuses. Suur osa kogu maapiirkonnas registreeritud ettevõtetest, sh teenindusettevõtetest, on kontsentreerunud Tallinna lähivaldadesse. Suurematest linnadest mõjutavad ka Tartu ja Pärnu neid ümbritseva maapiirkonna ettevõtlusaktiivsust. Juhul, kui toetusvõimalusi laiendatakse praegusest rohkematele tegevusaladele, peab arvestama, et suur osa nendest toetustest võib suunduda Tallinna ja teiste suuremate linnade lähipiirkondadesse. Ka praeguse (abikõlbliku) maapiirkonna määratluse muutmisel (nt enam kui 4000 elanikuga linnades asuvatele ettevõtetele MAKi vahenditest toetusvõimaluste loomisel) on vajalik kaaluda, mis on toetuspoliitika eesmärk: kas rõhk on ettevõtete konkurentsivõime ning ettevõtete vahel toetuste saamiseks konkurentsi tõstmisel (laiendades toetusõiguslikke valdkondi ja piirkondi konkurentsi toetuste taotlemisel suureneb) või teatud piirkondade ettevõtluse toetamisel (toetusvõimaluste saajate ringi piiramine, mis suurendaks mahajäänud piirkondades asuvate ettevõtete toetuste saamise võimalusi). • Kõige suurem potentsiaal maapiirkondades töökohtade loomiseks on tööstussektori ettevõtetel, kus keskmine töökohtade arv on suurem, mis peale majanduskriisi on kiiremini taastunud ning mis uuringus näitasid ka suuremat huvi kohaliku tööjõu palkamise vastu. Põhiline ettevõtete arvu juurdekasv on tulnud küll teenindussektori ettevõtete lisandumise arvelt, aga kuna nendes on keskmine hõivatute arv väiksem, loovad need kokkuvõttes vähe töökohti. • Tegevusaladest saab kõige konkurentsivõimelisemaks pidada toiduainete, jookide ja sööda tootmisega tegelevaid ettevõtteid, sest neid mõjutab majanduslangus viimastel aastatel kõige vähem, töökohtade arv on neis vähenenud teistest sektoritest vähem, võrreldes teiste tegevusaladega on need oluliselt aktiivsemalt investeerinud, toetusi taotlenud ja tootearendusega tegelnud. • Metsandusega seotud ettevõtete poolne ettepanek oli neile erimaksumääraga kütuse soodustuse taastamine.

Uuringu jrk nr	Põhilised leiud ja järeldused
	<ul style="list-style-type: none"> • Primaarsektori ettevõtted näitasid üles suurt huvi ekspordi, innovatsiooni seotud toetuste vastu, mida nad reeglina ei ole saanud. Seetõttu oli ettepanekuks uuel programmiperioodil rakendada primaarsektorile innovatsiooniks ja rahvusvahelistumiseks mõeldud toetusmeetmeid, mis oleks suunatud primaarsektori ekspordivõime ja innovatsiooni arendamiseks (nt suunatud tehnoloogiasirdele, välisturundusele jms). • Infrastruktuuriga seoses oli KOVide jaoks väga aktuaalne elektrivõrguga liitumistasud, mis maapiirkonnas kujutasid ettevõtluse arendamiseks suurt takistust. Maapiirkonna vahemaade tõttu on tihti uue ettevõtte jaoks probleemiks asukoha kaugus liitumispunktist, mis teeb võrguga liitumise kulukaks. Praeguse programmiperioodil on mikropõllumajandusettevõtetel võimalik MAKi meetme 1.4.1 alt kasutada investeeringutoetust ka elektrisüsteemide ning sinna juurde kuuluvate seadmete ostmiseks, ehitamiseks, k.a elektrivõrguga liitumine. Ettepanekuks on laiendada sellist võimalust, nt luua sarnane meede, kust saaks taotleda toetust elektrisüsteemi ehitamiseks ja võrguga liitumiseks ning kus need võimalused laieneks ka maapiirkonna teenindus- ja tööstusettevõtetele ning mikroettevõtetest suurematele ettevõtetele. • Eelneva ettepanekuga seoses on veel üheks ettepanekuks luua praeguse programmiperioodil MAKi meetme 1.8 põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri investeeringutoetuse sarnane toetusskeem, mis oleks suunatud laiemale taristule kui maaparandus ja ka teistele sektoritele. Näiteks meede, mis oleks suunatud kohaliku tähtsusega prioriteetse infrastruktuuri objekti ehitamiseks; nt mille all piirkonna ettevõtjad, sh teenindus- ja tööstusettevõtted, saaksid esitada ühistaotluse. • Uuel programmiperioodil tuleks luua toetusmehhanism kohaliku piirkonna unikaalse või alakasutatud ressursi kasutuselevõtuks: nt kohapealsel toormel põhinev taastuenergia tootmine jms. • Kõige aktiivsemalt on teadus- ja arendusasutustega koostööd teinud toiduainetööstused ja põllumajandusettevõtted. Kõige enam tuntakse koostöö vastu huvi töötajate koolitamise alal, uute turgude leidmiseks (eriti turismiettevõtted), tehnoloogia- ja tootearenduses (toiduainetööstus; maaturismi ettevõtted). Arvestatavale osale ettevõtjatest on probleemiks, et puudub info, millega teadus- ja arendusasutuses tegelevad ning ka rahalised vahendid nendega koostööks. Seega soodustaksid riigipoolsed toetused koostöö arendamist. Uuel programmiperioodil tuleks töötada välja eraldi toetusmeetmed teadus- ja arendusasutuste ja maaettevõtete vaheliseks koostööks, mis toetaks töötajate koolitust, toodete ja teenuste turustamist ning tehnoloogia- ja tootearendust. Ka teaduse suurem rahastamine parandaks teadmussiiret ettevõtluse arengusse. • Toetada eraldi kohalike väiketootjate ühistute teket, mis oleks suunatud ühisturundusele. Näiteks luua eraldi toetusmeede piirkondlikele väiketootjate tootjarühmadele, kuhu kuuluksid erinevat põllumajandustoodangut tootvad ettevõtjad ja mille eesmärgiks oleks ühise müügi punkti vms loomine. Siduda toetus ühistegevuse alase nõustamisega ja sarnaselt MAKi meetmele 1.9 maksta toetust välja mitme aasta jooksul. • Toetuste taotluste hindamisel suurendada taotluse sisu osatähtsust hindepunktides ja vähendada formaalsete kriteeriumite osatähtsust (näiteks vähendada lisapunkte andvate kriteeriumite tähtsust). Hindamine peab lähtuma meetme eesmärgist: põhiline rõhk peaks olema sellel, mida meetmega saavutada tahetakse. Selle ettepaneku eesmärgiks oleks vähendada olukordi, kus sisuliselt üks ettevõtte on jagatud erinevateks OÜdeks, sama ettevõtja alustab ettevõtlusega mitu korda jms. • Taotluste sisu hindamiseks valitud meetmete puhul lisada nõue, et taotlejad peavad suuliselt tutvustama oma projekti komisjoni ees (mis on planeeritava investeeringu sisu, mida luuakse jms). Sellist nõuet ei saa rakendada kõikide meetmete puhul, aga see pakuks võimalust paremini hinnata taotluste eesmärke ja tegevusplaanide selgust võrreldes ainult kirjaliku taotluse alusel hindamisega. Sellist nõuet võiks rakendada suurematele tööstusettevõtetele mõeldud taotlustes vms.

Lisa 19. Ankeetküsitlus

Kutse põllumajandustootjate, põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega tegelevate ning maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate toetusvajaduse küsitlusele

Lugupeetud ettevõtja!

Põllumajandusuuringute Keskus uurib Maaeluministeeriumi tellimisel, milliseid toetusi vajavad lähitulevikus põllumajandustootjad, põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega tegelevad ning maapiirkonnas tegutsevad ettevõtjad. Küsitlusega uurime, millised on ettevõtjate arengusoodid, investeringuvajadus ning kitsaskohad finantsvahendite kaasamisel. Uuringu tulemusi kasutatakse uute toetusmeetmete kavandamiseks.

Veebipõhine küsimustik koosneb sõltuvalt Teie valitud vastustest 23–41 küsimusest, millest enamik on valikvastusega, ning vastamine võtab eeldatavalt aega ligikaudu 20 minutit.

Kui küsitluse täitmisel tekivad tehnilised probleemid, siis saatke selle kohta teade e-posti aadressile maainfo@pmk.agri.ee.

NB! Juhul kui soovite saada küsitluse kokkuvõtteid oma e-posti aadressile, siis tehke küsitluse lõpus sellekohase küsimuse juures märge.

Põllumajandusuuringute Keskus tagab kogutud andmete kaitse nende kogumisel, kontrollimisel, töötlemisel, kasutamisel ja säilitamisel. Kogutud andmeid ei avaldada isikustatud kujul ning kasutatakse üksnes üldistatuna.

Meeldivale koostööle lootma jäädes

Põllumajandusuuringute Keskus

LISAINFO JA KONTAKT

Põllumajandusuuringute Keskus

Maamajanduse analüüsi osakond

Jäned, Tapa vald 73602, Lääne-Virumaa

E-post: maainfo@pmk.agri.ee

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Tehnilised märkused:

Küsitlus on suunatud kolmele sihtgrupile, kelleks on Eestis tegutsevad ettevõtted, konkreetsemalt:

- põllumajandustootjad
- põllumajandustoodete töötajad ning turustajad
- maapiirkonnas tegutsevad ettevõtjad

Küsimustik koosneb seitsmest erinevast küsimuste plokist, mis avanevad vastamiseks erinevatele sihtgruppidele:

Küsimusteplokk Sihtgrupp	Põllumajandus- tootjad	Põllumajandus- toodete töötajad ning turustajad	Maapiirkonnas tegutsevad et- tevõtjad
Majanduslik seisund ja tegevusplaan			
Konkurentsivõime			
Eksport			
Teadmussiire			
Investeeringud ja finantseerimine			
Ühistegevus			ei vasta
Riskide juhtimine		ei vasta	ei vasta

Küsimustik on avatud ainult juhusliku valiku teel uuringu valimisse sattunud ettevõtete esindajatele, kellele saadetakse meili teel kutse uuringus osalemiseks.

Soovime edu vastamisel!

MAJANDUSLIK SEISUND JA TEGEVUSPLAAN

Sissejuhatavad küsimused ettevõtete majandusliku seisundi hindamiseks ja edasiste plaanide väljaselgitamiseks

1. Kuidas hindate oma ettevõtte praegust majanduslikku seisundit?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Väga hea
- Pigem hea
- Raske öelda
- Pigem halb
- Väga halb

2. Kuivõrd on Teie ettevõtte praegune majanduslik olukord vastavuses kolm aastat tagasi planeerituga?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Palju parem, kui prognoosisime
- Kõik on läinud nii, nagu planeerisime
- Osa planeeritust pole realiseerunud
- Tegelikkus on kujunenud hoopis teistsuguseks, kui planeerisime
- Raske öelda, sest toona ettevõttes pikaajalisi plaane ei tehtud

3. Kui pikaks ajaks on Teie ettevõttel koostatud arenemiseks tegevusplaan (näiteks tegevuskava, äriplaan, tootmisplaan, finantsprognoos)?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Kuni kolmeks kuuks
- Kuni 12 kuuks
- Kuni kaheks aastaks
- Kauemaks kui kaheks aastaks
- Konkreetset plaani ei ole tehtud

4. Kas plaanite lähema kolme aasta jooksul oma ettevõtte praegust põhilist tegevusala muuta?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

Kui valisite vastuseks "Jah", siis palume täpsustada, mis on plaanitud uus tegevusala. Palun lisage oma kommentaar:

5. Kas plaanite lähema kolme aasta jooksul oma ettevõtte tegevust mitmekesistada täiendavate tegevusaladega?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

Kui valisite vastuseks "Jah", siis palume täpsustada, mis on plaanitud uus tegevusala. Palun lisage oma kommentaar siia:

KONKURENTSIVÕIME

Järgmiste küsimuste eesmärk on uurida välja ettevõtete konkurentsivõime parandamist ja edasist arengut toetavad tegevused.

6. Millised tegurid takistavad Teie hinnangul ettevõtte arengut?

Palun märkige 1-3 olulisemat

Valitud vastus(t)ele järgneb täpsustav alamvalik.

- Tootmisressursside puudus
- Raskused keskkonnanõuete täitmisel
- Raskused tööjõuprobleemide lahendamisel
- Raskused tootmisprotsessis
- Raskused toodete/teenuste turustamisel
- Raskused finantseerimisel
- Raskused ettevõtlusega jätkamisel
- Taristuprobleemid
- Muu (palun täpsustage):

7. Mida plaanite teha oma ettevõtte konkurentsivõime parandamiseks?

Palun märkige 1-5 olulisemat

- Panustada uute klientide leidmisele
- Panustada uute eksportturgude leidmisele
- Panustada rohkem turundustegevustele
- Panustada riskijuhtimisse
- Liituda tulundusühistuga
- Parandada toodangu/teenuste kvaliteeti
- Leida uusi ja soodsamaid võimalusi tooraine ning materjalide hankimiseks
- Suurendada tootmise mahtu
- Suurendada kõrgema lisandväärtusega toodete osakaalu
- Investeerida tootmiseadmetesse
- Laiendada tootmisvaldkonda
- Panustada tootmis- ja laohoonete uuendamisse
- Laiendada keskkonnasõbralikku tootmist (sh mahetootmine või -töötlemine)
- Suurendada energiatõhusust või võtta kasutusele taastuvenergiaallikaid
- Koolitada töötajaid
- Värvata kvalifitseeritud tippspetsialiste
- Muu (palun täpsustage):

8. Millised tegurid takistavad Teie hinnangul uute, kõrgema lisandväärtusega toodete turule toomist?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Uusi tooteid/teenuseid on keerukas disainida
- Uusi ideid on vähe
- Teadus- või arendusasutustega on keeruline koostööd alustada
- Puuduvad võimalused uute toodete tehniliseks testimiseks
- Uute toodete turule toomine on kulukas
- Veterinaar- ja fütoaanitaarnõudeid täita on keeruline
- Pikast tarneahelast tulenevalt lisandväärtus väheneb
- Kliendid pole huvitatud kõrgema lisandväärtusega tootest/teenusest
- Ebaõnnestumise risk on suur
- Takistusi ei ole ja tegeleme kõrgema lisandväärtusega toodete turule toomisega

- Takistusi ei ole, kuid puudub vajadus uusi tooteid turule tuua
- Muu (palun täpsustage):

EKSPORT

Järgmiste küsimuste eesmärk on teha selgeks ettevõtete ekspordialased tegevused.

9. Kas Teie ettevõtte ekspordib toodangut või teenuseid?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

10. Kuidas olete leidnud oma senised ekspordipartnerid?

Palun kirjeldage oma kogemust partnerite leidmisel.

11. Kas olete eksportimiseks vajalike tegevuste elluviimiseks saanud toetust?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

12. Kui suur osa Teie ettevõtte toodangu/teenuste müügi käibest laekub ekspordist?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Üle 85%
- 50–84%
- 10–49%
- Alla 10%

13. Millised on Teie ettevõtte tugevused toodangu/teenuste eksportimisel?

Palun märkige 1-5 olulisemat

- Oskus leida välisturul uusi kliente
- Usaldusväärse edasimüüja olemasolu
- Välisturgude ja kohaliku ärikultuuri tundmine
- Toodete hea disain ja pakend
- Toote kvaliteedisertifikaadi olemasolu
- Toodete konkurentsivõimeline hind
- Võimekus täita suuremaid tellimusi
- Koostöö teiste eksportivate ettevõtetega
- Sihtturule sobivate uute toodete väljatöötamine
- Kõrgema lisandväärtusega tooted
- Muu (palun täpsustage):

14. Mis on Teie ettevõtte takistuseks toodangu/teenuste eksportimisel?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Kliente on keeruline leida
- Puudub usaldusväärne edasimüüja

- Ei tunne välisturge ega kohalikku ärikultuuri
- Toodete disain ja pakend ei sobi sihtturule
- Eesti vähene tuntus hea looduskeskkonna ja suure mahetootmise potentsiaaliga riigina
- Toodete hind ei ole välisturul konkurentsivõimeline
- Vähene võimekus täita suuremaid tellimusi
- Puudub koostöö teiste ettevõtetega või ühistu müügitegevuse ja -mahu tagamiseks
- Puuduvad kaasaegsed seadmed ja tehnoloogiad
- Vähene võimekus töötada välja uusi sihtturule sobivaid tooteid
- Puudub tasemel turundusmeeskond
- Ettevõtte tegutseb siseturule suunatud toodete/teenustega (ekspordivajadus puudub)
- Muu (palun täpsustage):

15. Kui suures mahus planeerib Teie ettevõtte lähema kolme aasta jooksul toodangut/teenuseid müügikäibe kogumahust eksportima hakata?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Üle 85%
- 50–84%
- 25–49%
- 10–24%
- Alla 10%
- Ei planeeri toodangut/teenuseid eksportima hakata

Juhul kui Te ei planeeri toodangut/teenuseid lähema kolme aasta jooksul eksportima hakata, siis palun põhjendage võimalusel otsust. Palun lisage oma kommentaar siia:

TEADMUSIIRE

Järgmiste küsimuste eesmärk on selgitada välja ettevõtete seisukohad teadmussiirde võimaluste kasutamise asjus.

16. Millises valdkonnas olete nõustamisteenust/konsultatsiooni kasutanud viimase kolme aasta jooksul?

Märkige palun kõik, mis sobivad

- Ettevõtte äriplaani, pikaajalise tegevuskava, strateegia või arengukava koostamine
- Tööjõu juhtimine ja töötajate rahulolu
- Tootmisprotsesside juhtimine ja tõhustamine
- Tehnoloogia uuendamine ja tootearenduse korraldamine
- Ettevõtte majandamine
- Keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamine
- Keskkonnakaitse ja loodushoid (sh nõuetele vastavus põllumajanduse valdkonnas)
- Kvaliteedisertifikaadi taotlemine ja kvaliteedisüsteemi juhtimine
- Ettevõtte finantsseisund ja investeeringute tasuvuse hindamine
- Raamatupidamine ja maksuküsimused
- Toetuste taotlemine ja vajaliku dokumentatsiooni koostamine
- Sektori turu- ja klientide segmenteerimine
- Eksporditegevused
- Töötervishoid ja tööohutus
- Juriidilised küsimused

- Mentori kaasamine ettevõtte äri- ja tootmistegevuse arendamiseks
- Muu (palun täpsustage):

17. Kuidas plaanite tuua ettevõttesse järgneva kolme aasta jooksul uusi teadmisi?

Valige sobiv vastus igal real

	Jah, kindlasti	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem mitte	Kindlasti mitte
Töötajate koolitamine					
Nõustamisteenuse/konsultatsiooni kasutamine					
Väliseksperti palkamine*					
Mentori kaasamine					

** Rahvusvahelisel tasemel teadmiste ja kogemustega töötaja palkamine ettevõttesse aastaks või paariks, et ta aitaks mingis olulises valdkonnas kiiremini edasi liikuda.*

18. Kas Teie ettevõttele on vajalik koostöö teadusasutustega?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah, on vajalik ja olen teinud koostööd
- Jah, on vajalik, aga ei ole veel koostööd teinud
- Ei ole vajalik

19. Millist koostööd olete teinud või soovite teha teadusasutusega?

Märkige palun kõik, mis sobivad

- Toote või teenuse arendus
- Disainilahenduste väljatöötamine
- Tootmisprotsessi või seadmete arendus
- Teostatavus- või tasuvusuuring
- Koostöö metroloogia, standardiseerimise ja sertifitseerimise vallas
- Turu-uuringud
- Kvaliteedijuhtimine
- Patendi, kasuliku mudeli või tööstusdisainilahenduse registreerimine või nende kohta uuringu tegemine või info otsimine
- Muu (palun täpsustage):

20. Kas koostööl teadus- ja arendusasutustega on esinenud takistusi?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

Juhul kui valisite „Jah“, siis palun täpsustage, millised takistused on esinenud. Palun lisage oma kommentaar siia:

21. Mis on Teie hinnangul seni takistanud koostööd teadusasutustega?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Teadusasutused ei paku ettevõtte vajadustele vastavat koostööd
- Ei tea, kuidas teadusasutusega kontakti saada
- Ressursipuudus (aeg, töötajad, raha)
- Projektitaotlemise keerukus ja bürokraatilisus
- Teadusasutuste teenused on kallid
- Teadusasutuste töökorraldus erineb ettevõtte omast
- Arendusprojektide aeglane tempo
- Teadlastega ei ole võimalik ühist keelt leida
- Teadusasutused on liiga kaugel
- Muu (palun täpsustage):

INVESTEERINGUD JA FINANTSEERIMINE

Järgmiste küsimuste eesmärk on selgitada välja ettevõtete investeerimisvajadused ja finantseerimisvõimalused

22. Millised investeeringud on Teie ettevõtte arenguks ja lisandväärtuse suurendamiseks olulised?

Palun märkige 1-5 sobivamat

- Tootmismaa (tootmis- ja tööstusehitiste alune maa, põllumaa, metsamaa)
- Ehitised, rajatised ja muu taristu
- Tootmisseadmete soetamine ja/või uuendamine
- Tootearendus ja/või patendi, litsentsi ostmine
- Töötajate koolitamine
- Keskkonnainvesteeringud
- Energiatõhususe suurendamine
- Uuenduslike IT-lahenduste juurutamine
- Ei planeeri investeeringuid
- Muu (palun täpsustage):

23. Palun täpsustage investeringuvajadust taristusse

Valige kõik sobivad vastusevariandid.

- Veevarustus ja kanalisatsioon
- Maaparandussüsteem
- Energiasüsteemid
- Juurdepääsuteed
- Kiire internetiühendus
- Muu (palun täpsustage):

24. Palun kommenteerige igat valitud vastusevarianti, kirjeldades investeringuvajadust detailsemalt: investeringu objekt, maht, investeringu kavandatav algus.

25. Milliseid keskkonnainvesteeringud kavandate teha?

Valige kõik sobivad vastusevariandid.

- Uute tehnoloogiate kasutuselevõtt
- Täppistehnoloogia (-viljeluse) kasutuselevõtt
- Õhusaaste vähendamine
- Veeressursside kaitsmine
- Muu (palun täpsustage):

26. Palun kommenteerige igat valitud vastusevarianti, kirjeldades investeringuvajadust detailsemalt: investeringu objekt, maht, investeringu kavandatav algus.

27. Milliseid investeeringuid kavandate oma ettevõttes energiatõhususe parendamiseks?

Valige kõik sobivad vastusevariandid.

- Bioenergia kasutuselevõtt
- Päikesepaneelide kasutuselevõtt
- Jääksoojuse kasutamise süsteemi kasutuselevõtt
- Energiakulukate tehnoloogiate asendamine energiasäästlike tehnoloogiatega
- Hoonete soojustamine
- Transpordis ja logistikas kütust säästvate lahenduste kasutuselevõtt
- Muu (palun täpsustage):

28. Palun kommenteerige igat valitud vastusevarianti, kirjeldades investeringuvajadust detailsemalt: investeringu objekt, maht, investeringu kavandatav algus.

29. Millist tüüpi finantseerimist plaanite kasutada investeeringute teostamiseks?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Pikaajaline pangalaen või liising
- Laen omanikelt, sh pereliikmetelt
- Erainvestori kaasamine
- Investeerimisfondide või ühisrahastusplatvormide vahendite kaasamine
- Maaelu Edendamise Sihtasutuse või KredExi laenude ja käenduste kaasamine
- Peamiselt ettevõtte omakapital
- Muu (palun täpsustage):

ÜHISTEGEVUS

Järgmiste küsimuste eesmärk on kaardistada ettevõtete ühistegevusi.

30. Kas Teie ettevõte on mõne tulundusühistu liige?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

31. Millised eesmärgid motiveerisid Teid astuma tulundusühistu liikmeks?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Vahetada kogemusi teiste ühistu liikmetega
- Saada parem juurdepääs turule
- Saada tootmiseks ja turustamiseks vajalikku informatsiooni
- Säästa turustuskulusid
- Saada toodangu eest kõrgemat hinda
- Soetada soodsamalt sisendeid
- Soetada ja kasutada ühistulist vara
- Saada parem juurdepääs laenudele ja toetustele
- Osaleda koolitustel ja õppereisidel
- Kaasa rääkida sektori arengus
- Kasutada ühistu võimalusi toodangule lisandväärtuse andmiseks
- Muu (palun täpsustage):

32. Millist hinda saate oma toodangu müügil läbi tulundusühistu võrreldes individuaalse müügiga?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Kindlasti kõrgemat
- Pigem kõrgemat
- Pigem sama
- Pigem madalamat
- Kindlasti madalamat
- Ei oska öelda

33. Mil määral olete rahul oma ühistu tegevuse tulemustega?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Väga rahul
- Pigem rahul
- Raske öelda
- Pigem ei ole rahul
- Ei ole üldse rahul

34. Mille alusel hindate tulundusühistu tegevuse edukust?

Palun nimetage olulisemad hindamise aluseks olevad tegurid.

35. Millised on Teie senise kogemuse põhjal ühistulise tegevuse kitsaskohad?

Palun nimetage olulisemad kitsaskohad.

36. Millistel põhjustel ei ole Teie ettevõtte kaasatud ühegi tulundusühistu tegevusse?

Palun nimetage olulisemad põhjused.

37. Mis motiveeriks Teie ettevõtet astuma tulundusühistu liikmeks?

Palun nimetage olulisemad motiveerivad tegurid.

RISKIDE JUHTIMINE

Järgmiste küsimuste eesmärk on selgitada välja ettevõtete riskijuhtimise tegevused

38. Millised on olnud Teie ettevõttes sagedasemad või suurimad kahjutekitajad?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Lume- ja külmakahjustused
- Tormikahjustused
- Rahe
- Põud
- Paduvihm või üleujutused
- Kahjurite levik
- Epideemiate levik
- Haiguste levik
- Metsloomade põhjustatud kahjustused
- Rändlindude põhjustatud kahjustused
- Keskkonnareostus
- Muu (palun täpsustage):

39. Millist tootmis- ja müügiriskide maandamise strateegiat Te oma ettevõttes kasutate?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Riskide vältimine (ennetatakse äärmusliku ilmastiku mõju, kahjurite, epideemiate ja haiguste levikut, metsloomade sissetungi jne)
- Riskide ülekandmine, st võimalusel toodangu (sh saagi) ja bioloogilise vara (nt taliteravilja külv ja kariloomad) kindlustamine
- Riskide leevendamine (majandustegevuse mitmekesistamine, eellepingud turustamiseks, koostöö teiste tootjatega vms)
- Riskide aktsepteerimine (reservi hoidmine kriisiperioodiks, vajadusel tootmise ümberstruktureerimine)

40. Millist kindlustustoodet vajaksite oma ettevõtte tootmisriskide maandamiseks?

Palun märkige 1-3 olulisemat

- Kahjukindlustus ebasoodsatest ilmastikutingimustest tuleneva saagikuse vähenemise vastu (põllu-, köögivilja- ja marjakultuuride saagi kindlustamine)
- Konkreetsest loodusõnnetusest (kas torm, paduvihm, rahe, põud, lume- ja külmakahju vms) tuleneva kahju kindlustamine);
- Kahjukindlustus taimekahjurite levikust ja taimehaigustest tuleneva saagikuse vähenemise vastu
- Taimekasvatustoodangu hävitamise kahjukindlustus Euroopa Liidu ühiste rakendamiseeskirjade alusel taimehaiguse või kahjuripuhangu likvideerimiseks
- Kahjukindlustus loomahaiguste või looma õnnetusest tuleneva hukkimise vastu
- Loomade hukkamisega seotud kahjukindlustust EL ühiste rakendamiseeskirjade alusel tauidipuhangu likvideerimiseks
- Rahaline osalus riiklikus ühisfondis, kuhu kogutakse reserve kriisiperioodi toetusteks

41. Kas oleksite valmis kindlustama ettevõtet näiteks ebasoodsatest ilmastikutingimustest tuleneva teravilja saagikuse vähenemise riski vastu, kui kindlustusmakse oleks 60–70 eurot hektari kohta, millest riiklik toetus kataks kuni 70%?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah, kindlasti
- Jah, tõenäoliselt
- Võib-olla
- Tõenäoliselt mitte

- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

Palun põhjendage oma valikut ja lisage oma kommentaar siia:

42. Kas oleksite valmis kindlustama ettevõtet loomahaigustest ja looma õnnetustest tuleneva hukkumise riski vastu, kui kindlustusmaks oleks 30–40 eurot loomühiku* kohta, millest riiklik toetus kataks kuni 70%?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah, kindlasti
- Jah, tõenäoliselt
- Võib-olla
- Tõenäoliselt mitte
- Kindlasti mitte
- Ei oska öelda

Palun põhjendage oma valikut ja lisage oma kommentaar siia:

** Üle 24 kuu vanune veis, sh ammlehm – 1 loomühik; 6–24 kuu vanune veis – 0,6 loomühikut; kuni 6 kuu vanune veis – 0,2 loomühikut; lammas või kits – 0,15 loomühikut; siga (üle 20 kg) – 0,34 loomühikut*

43. Mitu töötajat (taandatud täistööajale) on Teie ettevõttes?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Kuni 2 töötajat
- 3 kuni 4 töötajat
- 5 kuni 9 töötajat
- 10 kuni 49 töötajat
- 50 või rohkem töötajat

Näide: kui töötaja töötab aastas 3 kuud, siis on tema töökoormus 0,25; 6 kuud – töökoormus 0,5; 9 kuud – töökoormus 0,75.

Kas soovite saada küsitluse kokkuvõtteid oma e-posti aadressile?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei

Teie täiendavad ettepanekud ja kommentaarid on oodatud!